

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/363454657>

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ_2022

Conference Paper · September 2022

CITATIONS

0

READS

782

1 author:

Kostiantyn Mizin

Independent Researcher

127 PUBLICATIONS 138 CITATIONS

SEE PROFILE

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені А.С. МАКАРЕНКА
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У М. ПЛЗЕНЬ (ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI)
УНІВЕРСИТЕТ ДОКУЗ ЕЙЛЮЛЬ (SCHOOL OF FOREIGN LANGUAGES)**

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
HRYHORII SKOVORODA UNIVERSITY IN PEREIASLAV
SUMY A.S. MAKARENKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
TERNOPIL VOLODYMYR HNATYUK NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY
UNIVERSITY OF WEST BOHEMIA (ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI)
DOKUZ EYLUL UNIVERSITY (SCHOOL OF FOREIGN LANGUAGES)**

МАТЕРІАЛИ

**У Міжнародної науково-практичної конференції
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

**PROCEEDINGS
of the 5th International Scientific and Practical Conference
«CROSS-CULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION STUDIES:
COMMON ISSUES AND DEVELOPMENT PROSPECTS»**

Переяслав / Pereiaslav – 2022

УДК 81'25:316.77
М58

*Рекомендовано до друку вченою радою Університеті Григорія Сковороди в Переяславі
(протокол № 10 від 26 травня 2022 року)*

Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції: збірник наукових праць (м. Переяслав, 9 червня 2022 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав, 2022. 244 с. (Електронна книга).

Редакційна колегія: К.І. Мізін, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.), Л.П. Летюча, канд. філол. наук, доц. (заст. гол. ред.), Є.В. Костик, канд. пед. наук, доц. (відп. ред.).

До збірника увійшли матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» у м. Переяслав 9 червня 2022 року.

Матеріали конференції надруковані українською, німецькою, англійською, французькою, російською, білоруською мовами та розподілені у збірнику за секціями, що заявлені у програмі конференції.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects : the fifth International scientific and practical conference: collection of scientific works (Pereiaslav, June 9, 2022) / Ed. by K.I. Mizin; Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav. Pereiaslav, 2022. 244 p. (Digital book).

This volume includes proceedings of the fifth International scientific and practical conference «Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects», which took place in Pereiaslav on the 9th of June 2022. The proceedings are published in Ukrainian, German, English, French, Russian and Belarusian, they are grouped according to the conference workshops.

This book is presented for scholars, lecturers, post-graduate students and Philology students.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 81'25:316.77
М58

© Університет Григорія Сковороди в
Переяславі, 2022

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ №1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Hilda Fanta Cross-cultural communication current issues.....	9
Багацька О. Концептуальні дихотомії сучасного американського казкового дискурсу.....	13
Білокопитова М., Островська К. Особливості використання британської й американської англійської у міжкультурній комунікації.....	17
Буренко Т. The phenomenon of gender in modern theories.....	21
Гладко М. Смешение языковых кодов в телерадиопространстве Беларуси.....	23
Караневич М. Neologisms coined in the course of full-scale Russia-Ukraine war.....	27
Коваленко А. Лінгвопрагматичні особливості конфліктної комунікативної ситуації.....	30
Колесник О. Welcome to Ragnarök або міні-нарис про «оптимізацію» семіосфери.....	33
Коростенські Йіргі Вопросы сопоставительного изучения лексики (чешско-русское сопоставление).....	35
Кулик О. Креолізовані меми як джерело комічного в інтернетній комунікації.....	39
Латигіна Н., Латигіна А. Роль національно-культурних чинників у міжкультурній комунікації.....	44
Левченко Т. Суржик як засіб порушення літературних норм та спотворення журналістських текстів.....	49
Летюча Л. Етнокультурні стереотипи та їх роль у міжкультурній комунікації.....	52
Маюк Е., Балабанова А. Структура и функции контентной воронки в инстаграм.....	55
Мединська С. Культура як основа полікультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі туризму.....	63
Мізін К. Актуальність методології корпусної лінгвістики для контрастивних фразеологічних студій.....	66
Овсієнко Л. Відхилення від граматичних норм у молодіжному сленгу (на прикладі мови Vong).....	72
Потапенко С. Когнітивне чи лінгвокультурологічне дослідження дискурсу (на матеріалі звернень президента України до національних парламентів).....	76
Старостенко Т. Building successful communication in intercultural context.....	81
Христич Н. Virtual advertising text as a linguistic phenomenon.....	85

СЕКЦІЇ №2-3. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. ПРОБЛЕМИ РІЗНОЖАНРОВОЇ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Бороліс І. Difficulties in conveying comic effect during the translation of American movies.....	89
Корнєєва І. Translation as the form of intercultural communication.....	92

Панченко О. Реалії та їх переклад як засіб вербалізації концепту Америка (на матеріалі твору Гарпер Лі «Иди, вартового постав»)	95
Романюк С. Communicative strategies for formation of translator's language personality	99
Швалюк Т., Кравець С. Переклад як спосіб міжкультурної комунікації у рекламному дискурсі	101
Швець О. Революція мовного програмного забезпечення	104

СЕКЦІЇ №4-5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ

Заболотна Т. Переклад як вид міжкультурної комунікації	109
Заполовський М., Яремчук Н. Особливості перекладу епітетів у романі Г. Грасса «Бляшаний барабан»	113
Іваницька Н. Стратегії перекладу аббревіатур англійськомовного медійного дискурсу	115
Косович О. Проблема перекладності/неперекладності в історії перекладу та крізь призму сучасних підходів	119
Кшановський О. Спільне і відмінне у вживанні лексем на позначення довжини в українській, перській та азербайджанській мовах	122
Лактіна Ю. Перекладна відповідність англійської та української лексики для позначення процесів спілкування іноземною мовою та компетенцій користувача	127
Литвин І., Нечипоренко Л. Антропоніми та топоніми польськомовного роману А. Галас «Dwie karty» у власній версії його українського перекладу	132
Овсієнко Л. Ономазіологічний і семасіологічний зміст поняття «переклад термінів»	135
Ткаченко Т., Литвин І. Граматичні трансформації у власній версії українського перекладу англійськомовного виступу Емі Кадді "Your body language may shape who you are"	138
Фармагей П., Малашук-Вишневська Н. Peculiarities of translating specific linguistic units within online communication segments	140
Швець Н. Лінгвокогнітивні механізми метафоричних перетворень при перекладі	142

СЕКЦІЇ №6. ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО Й ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Алексенко С. Прагматична адаптація як передумова адекватності перекладу художнього тексту	146
Гудкова Н. Фонетико-графічна адаптація при перекладі англійських термінів сфери високих технологій	149
Кононенко І. Стратегія доместикації та форматизації як засіб при перекладі кінотекстів	154
Коцур С. Відтворення промовистих імен у творах Ч. Діккенса	156
Кугай К. Main aspects in field-specific translation	164
МакГауен Т. Перекладацькі трансформації в авторському перекладі уривку новели В.Вулф «Будинок із привидами»	167
Новосад Ю. Фемінізм, українські жінки, перекладознавчий фокус	171
Петрик О., Чжан Юньтянь До перекладу звукової картини «Вечорів на хуторі біля Диканьки» Миколи Гоголя	174

Рейдало В., Галат К. Конотативно забарвлена лексика в українському перекладі роману Ерін Гантер «Коти-вояки».....	178
Савчук В. Інтеграція трансформацій і просодичних засобів при перекладі екранізації твору Д.Р.Р. Толкіна «Хоббіт: неочікувана подорож».....	180
Скляренко О. Medical Texts and Their Translation.....	185
Тарнавська М. Literary Subtext Insights: Identifying and Interpreting.....	187

СЕКЦІЇ №7-8. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Борисова Н. Лексичні засоби відтворення емоційного стану персонажів роману Дж. Мойєс «Me before you» в українському перекладі.....	191
Деменчук О. Модель соціального простору людини в англійській лінгвокультурі.....	195
Костик Д. Вербалізація концепту «LOVE» (на матеріалі творів Дж. Ролінг «Гаррі Поттер»).....	199
Петров О. Особливості метафоричної організації концепту нім. SPARSAMKEIT (ощадливість) у німецькій лінгвокультурі (на матеріалі вивчення фразеологічної об'єктивації).....	204
Рудакова Л., Киба Л. До питання відтворення лінгвокультурної та етнокультурної семантики формування соціокультурної компетентності студентів-філологів.....	208
Філоненко Б., Христич Н. Концептуальний підхід до англо-українського перекладу приказок та прислів'їв із зоосемічним компонентом.....	212
Чумак Г., Деркач Г. Стратегії відтворення реалій в українських перекладах С. Кінга.....	215

СЕКЦІЯ №9. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

Киба Л. Пандемія коронавірусу у площині іншомовної освіти: лінгводидактичні та інтерпретаційні аспекти.....	220
Костик Є. Формування соціокультурної компетентності у здобувачів вищої освіти під час вивчення іноземної мови.....	223
Свиридюк В. Граматичні особливості національних варіантів німецької мови як передумова для формування міжкультурної компетентності у майбутніх викладачів.....	227
Танана С. Innovation means of teaching in professional training of future teacher-philologists.....	232
Сердюк Н., Мойсіяха Н. Англійські ідіоматичні одиниці у зарубіжній лінгводидактиці.....	237
Швець Т. Оволодіння національними реаліями – шлях до досягнення взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації.....	240

CONTENTS

SECTION №1. CROSS-CULTURAL COMMUNICATION CURRENT ISSUES

Fanta Hilda Cross-cultural communication current issues.....	9
Bahatska O. Conceptual dichotomies of modern American fairy-tale discourse.....	13
Bilokopytova M., Ostrovska K. The Peculiarities of Using British and American English in Intercultural Communication’.....	17
Burenko T. The phenomenon of gender in modern theories.....	21
Hladko M. Mixing of language codes in the television and radio space of Belarus.....	23
Karanevych M, Kutsa O. Neologisms coined in the course of full-scale russia-Ukraine war.....	27
Kovalenko A. Linguoprgmatic features of a conflict communicative situation.....	30
Kolesnyk O. Welcome to Ragnarök or a mini-essay on the «optimization» of the semiosphere.....	33
Korostenski Yirzhi Issues of comparative study of vocabulary (Czech-russian comparison).....	35
Kulyk O. Creolized memes as a source of the comic in internet communication.....	39
Latygina N. Latygina Alla The Role of National and Cultural Factors in Intercultural Communication.....	44
Levchenko T. Violation of norms through the prism of foreign words in the mass media.....	49
Letiucha L. Ethnocultural stereotypes and their role in intercultural communication.....	52
Maiuk Y. Balabanova Angelina Structure and functions of the instagram content icon.....	55
Medynska S. Culture as basis for multicultural communicative competence of future experts in tourism.....	63
Mizin K. Topicality of corpus linguistic methodology for contrastive phraseological studies.....	66
Ovsiienko L. Deviations from grammatical norms in youth slang (on the example of Vong).....	72
Potapenko S. Cognitive or lingocultural study of discourse? (A case study of Ukrainian president’s addresses to national parliaments).....	76
Starostenko T. Building successful communication in intercultural context.....	81
Khrystych N. Virtual advertising text as a linguistic phenomenon.....	85

SECTIONS №2-3. TRANSLATION AS A MEANS OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION. THE ISSUES OF DIFFERENT GENRES INTERLINGUAL COMMUNICATION CONCERNING TRANSLATION STUDIES

Borolis I. Difficulties in conveying comic effect during the translation of American movies”.....	89
Kornyeyeva I. Translation as the form of intercultural communication.....	92
Panchenko O., Honchar O. Realia and their Translation as a Way of concept AMERICA Verbalisation (based on the Novel “Go Set a Watchman” by Harper Lee).....	95
Romanyuk S. Communicative strategies for formation of translator’s language personality.....	99

Shvaliuk T. Translation as a way of intercultural communication in advertising discourse.....	101
Швель О. Revolution of language software.....	104

SECTIONS №4-5. TRANSLATION THEORY AND PRACTICE CURRENT ISSUES. SOCIOLINGUISTIC AND LINGUO-COGNITIVE TRANSLATION PRINCIPLES

Zabolotna T. Translation as a type of intercultural communication.....	109
Zapolovskyi M., Yaremchuk Yu. Translation Features of Epithets in the G. Grass's Novel "The Tin Drum".....	113
Ivanitskaya N. Strategies of translation of abbreviations English-language copper discourse.....	115
Kosovich O. The problem of translation/non-translation in the history of translation and philosophical perspective.....	119
Kshanovsky O. Common and different in the use of the words to denote length in Ukrainian, Persian and Azerbaijan.....	122
Laktina Yu. Translation compliance between English and Ukrainian vocabulary for designation of foreign communication processes and user competence.....	127
Lytvyn I., Nechyporenko L. Anthroponyms and Toponyms of the Polish Language Novel «Dwie Karty» by A. Galas in Our Version of Its Ukrainian Translation.....	132
Ovsienko L. Onomasiological and semasiological contents of the concept of «translation of terms».....	135
Tkachenko T. Grammatical transformations in the own version of the Ukrainian translation of the English speech "Your body language may shape who you are".....	138
Farmahei P., Malashchuk-Vyshnevskya N. Peculiarities of translating specific linguistic units within online communication segments.....	140
Shvets N. Linguo-cognitive mechanisms of metaphorical transformations during translation.....	142

SECTION №6. FICTION AND BRANCH-WISE TRANSLATION ISSUES

Aleksenko S. Pragmatic Adaptation as a Prerequisite for Adequacy of Translation of a Literary Text.....	146
Gudkova N. Phonetic and graphic adaptation in the translation of English high technology terms.....	149
Kononenko I. The strategy of domestication and formatting as a tool in the translation of film texts.....	154
Kotsur S. Reproduction of eloquent names in Charles Dickens' novels.....	156
Kugai K. Main aspects in field-specific translation.....	164
McGowan T. Transformational Analysis of the Translation of the Abstract from the Story by V. Wolf "A Haunted House".....	167
Novosad Yu. Conference abstract topic: Feminism, Ukrainian women, translation studies focus.....	171
Petryk O., Chzhan Yuntyan About the translation of sound picture of the world of the collection of Mykola Gogol «Evenings on a Farm Near Dikanka».....	174
Reidalo V. Halat K. Vocabulary with Connotative Marking in the Ukrainian Translation of Erin Hunter's Novel "Warriors".....	178
Savchuk V. The integration of translation transformations and prosodic means in the film adaptation of J.R.R. Tolkien's novel "The Hobbit: an unexpected journey".....	180

Скляренко О. Medical Texts and Their Translation.....	185
Tarnavska M. Literary Subtext Insights: Identifying and Interpreting.....	187

SECTIONS №7-8. LINGUOCULTURAL AND ETHNO-UNIQUE MEANING REPRODUCTION ISSUES. LINGUOCULTURAL CONCEPT AS A TRANSLATION PROBLEM

Borysova N. Vocabulary of reproducing the characters' emotional state of J. Moyes's novel "Me before you" in Ukrainian translation.....	191
Demenchuk O. Models of person's social space in English linguocultural.....	195
Kostyk D. Verbalization of the concept of "love" (based on the fantasy novel Harry Potter and the Deathly Hallows by J. K. Rowling).....	199
Petrov O. Peculiarities of metaphorical organization of the concept Germ. SPARSAMKEIT (THRIFT) in the German linguoculture (on the material of the study of the phraseological objectification).....	204
Rudakova, L., Kyba, L. Rendering linguistic, cultural and ethno-unique semantics: developing students' sociocultural competence.....	208
Filonenko B., Khrystych N. Conceptual approach to English-Ukrainian translation of proverbs and sayings with zoosemic component.....	212
Chumak H., Derkach H. Strategies of conveying realia in Ukrainian translations of Stephen King.....	215

SECTION №9. LINGUO-DIDACTIC ISSUES OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

Kyba L. Coronavirus pandemic: language education, second language acquisition, and interpretative aspects.....	220
Kostyk Ye. Forming social-cultural competence of higher education applicants in the study of foreign language.....	223
Tanana S. Innovation means of teaching of future teacher-philologists.....	227
Serdiuk N. English idioms in foreign linguodidactics.....	232
Svyrydiuk V. Grammatical features of national variants of the German language as a prerequisite for the development of intercultural competence of future teachers.....	237
Shvets T. Mastering national realities – the way to achieve mutual understanding in the process of intercultural communication.....	240

СЕКЦІЯ №1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

SECTION №1. CROSS-CULTURAL COMMUNICATION CURRENT ISSUES

Hilda Fanta

*Ph.D., Magistra, Magistra of Philosophy, B.Ed., B.Ms.
Professor at the Institute of Multilingualism and Transcultural Education
University College of Teacher Education UCTE, Viktor Frankl UC
(Klagenfurt, Austria)*

CROSS-CULTURAL COMMUNICATION CURRENT ISSUES

«Cross-Cultural Communication Current Issues» is a topic well chosen for your 5th International Scientific and Practical Conference because it allows for examples on the personal as well as on the societal level.

Europe's world has undergone the most dramatic change since the end of World War II. On 24th of February 2022, the unimaginable horror of destruction and death became the saddest reality for your country, Europe, and the world.

After long thinking I chose an approach towards the conference's topic that is rooted in the neuroscientific findings that "the world and its people are inextricably linked to one another and that the problems of the world can only be solved by thinking in global context, and to perceive mankind as 'unity in diversity'. (Fanta, H. & Valent K., 2012, p.8., from Laszlo, E. 2003).

Globalization and individualization lead to the pursuit of new forms of living, of crossing barriers and of forging new pathways for survival and prosperity. The call for change has been heard but not carried out. Universities can play a prominent role in bringing about the change needed. They can enable students to analyze the flood of information and make it useful in their lives. The Israeli born and British historian Yuval Noah Harari presents his thoughts on Education in his bestseller '21 Lessons for the 21st Century' like this "Humankind is facing unprecedented revolutions, all our old stories are crumbling, and no new story has so far emerged to replace them. How can we prepare ourselves and our children for a world of such unprecedented transformations and radical uncertainties?" Harari, Y. (2018 + 2019) p. 301.

He backs up the view of the Club of Budapest and presents himself as a strong advocate for change being the only constant and certain thing we face today. He criticizes that many schools still focus on instilling their students with information and claims that often, too much information is poured down on schoolchildren who are not able to distinguish and process the flood of information. Harari continues, "to survive and flourish in such a world, you will need a lot of mental flexibility and great reserves of emotional balance". Harari, Y. (2019) p. 308.

However, we as inhabitants of the earth in 2022 have reached a point where we need a similarly strong vision and conviction like Christopher Columbus (1451-1506), like Galileo Galilei (1564-1642), or Isaac Newton (1642-1727), or Johannes Kepler (1571-1630), and other outstanding human beings in the last hundreds of

years. Like them, we do not have models to show how to tackle the global problems we are facing. We need a new quality of communication, new ways of teaching to inspire young people with courage and belief to find solutions for global challenges. Solutions that encompass values like justice and well-being for everybody. (Compare Fanta, H. and Valent, K. (20212), p. 16f.

Issue Nr. 1: Language Education and its implications.

In Austria, we promote positive values through language education and assist students to take responsibility as global citizens who can contribute to a more peaceful and just world. Every language is a door into a new world! As an English teacher at Austrian schools and universities, as teacher trainer, as expert teaching German as foreign language, as language instructor of employees in fields of technology like hydro power, cleanroom technology, health about the empowerment that comes with being versatile in another language. As a researcher into applied neuro-biology, I know how our brain processes and stores information. That knowledge provides me with the competence and skill how to teach according to how our brain 'likes' to learn. As a learner of Portuguese, Spanish, etc. I know about the joy of mastering a conversation in another environment. As presenter at the biggest educational conferences all over the globe, starting with Beijing and Shanghai (2004), going on to Singapore (2005 + 2007), Puerto Rico (2005), Stanford (2014), Arica in Chile (2005), Washburn University in Topeka (2005), Vienna (2007 + 09), New York (2008), Las Vegas (2008), Krosno, Ternopil, Santiago, Coimbra, Zuerich, Berlin, Cadiz, Sevilla (in the years 2009-2020), Buenos Aires (2007, 2009, 2011, 2015, 2020), I know about the responsibility of valid research for the benefit of internationality and cross-cultural communication.

Issue Nr. 2: Addressing people and communication styles in another culture than your own – be aware of rules for formal and for informal settings.

It is essential to know and observe these rules in order to survive and succeed cross-culturally. It all starts with verbal greeting. In many countries, you should distinguish between formal and informal greetings. One example for formal greeting from your country would be 'Хороший день Khoroshyy den'. In Austria, the formal 'Auf Wiedersehen' translates to 'До побачення Do pobachennya'. The informal 'Hallo' translates to 'Здравствуйте Zdravstvuyte'. Is 'good evening' 'Добрий вечір Dobryy vechir' and 'good night' 'Надобраніч Nadobranich' formal or informal?

Issue Nr. 3: Body language together with greeting rituals.

In Austria and Germany, you shake hands. Shaking hands indicates a safe distance between the two people, for not being able to hit the other, and not be hit by the other. In several Eastern cultures, (I know from Syria), it is customary that men hug. A Syrian refugee living in Austria now states, that he often has to make his fellow citizens aware of the fact that men do not hug in Austria. Seeing two men hug would be interpreted quite differently. In South American and some European cultures, it is customary that all people greet each other with 2 or 3 'beijinhos' (little kisses); 3 in Brazil and in Switzerland, 2 in Argentina and Chile, 1 in Venezuela. In some Asian countries, it is customary to stand and bow in front of each other, and say 'Namastè' (in Sanskrit, Hindi, Nepali) in order to express respect. You do not touch! In many African countries, the distance between people is small, being on close

physical contact is normal. Many Europeans would feel nervous by too close body contact.

Issue Nr. 3: Emotional and social elements of teaching: Values and ethics of the teacher

The vital elements of successful teaching and learning:

a) You create a relaxed and playful learning atmosphere. You use humor and charm, also by joyful greeting. The students feel if you like them or if you consider teaching a tedious activity. It takes a positive attitude towards your profession and a genuine empathy for your 'subjects', your students. If you have acquired how to display (and mean it) 'empathy', or even better, 'empathic accuracy' – see definition by Daniel Goleman you will be a great teacher who does make a difference in the end. "The term "empathy" is used to describe a wide range of experiences. Emotion researchers generally define empathy as the ability to sense other people's emotions, coupled with the ability to imagine what someone else might be thinking or feeling". Source: 'definition of empathy' on 14.03.2022, 15:50.

b) The second important element that makes the difference between a good and a great teacher is a sense of fairness and justice. Only, a fair and just teacher will earn respect. Trust is hard to earn and can be destroyed in a minute. A fact is that trust triggers trustworthiness! The feeling of disappointment when someone was not honest, or cheated on you, creates misery, doubt and uncertainty. "When someone dumps their toxic feeling on us – explodes in anger or threat, shows disgust or contempt – they activate in us circuits for those very same distressing emotions. Their act has potent neurological consequences: emotions are contagious". Fanta, H. & Valent, K. (2012), p.44. In: Goleman, D. (2006), p.13.

c) The third element consists of the human need because of our 'social being' of 'belonging'. It means to feel accepted and respected in a classroom, in a community, in a different culture. The student feels well, and it is joy for him to display his curiosity and learn, be it new content of knowledge, be it behavior, be it skills and competences!

d) Consequently, teachers must avoid creating a learning atmosphere that triggers fear and anxiety. Fear blocks the brain, students will not be able to perform in an exam even if they had known the exam's content at home fluently.

Issue Nr. 3: Resume leadership of your life

It is important to recognize what motivates each individual to excel in their role so that you can drive them aptly towards performance. It is equally important to realize yourself what triggers your passion and motivation. If you want to resume leadership, you have to be aware that it needs communicative, strategic, social, intercultural competences and a high level of knowledge in order to be successful. Life is a constant strife for learning.

Fanta, H (2012) p. 53. In Fanta 2006 and 2011.

In her doctoral thesis, Hilda Fanta promotes 'soft' leadership principles.

- a. Begin with yourself, show respect for different opinions and views.
- b. Be open to new ideas and be ready to promote them.
- c. Live by your own values.
- d. Ignite enthusiasm with your values.

- in finding motivation and meaning in what they do.
- f. Set the stage for the development of a common goal.
- g. Set the stage for forming teams.
- h. Allow time to form good and solid relationships

A life's task is vitality, not convenience or comfort. Leadership means having the courage to take your life into your own hands. Leadership is taking the risk to walk your own path in life and follow your convictions. Compare Fanta, H. (2006 + 2011).

You have to manage the tight ropewalk of observing the rules in a cross-cultural environment, walk the path according to these rules, and yet trust your inner most being and your soul, and you will thrive in a cross-cultural society! Fanta, H. (2012), p.53.

We as planetary citizens have to learn to live with one another, and not live against each other. We have to adopt a life style that does not deny others the chance to live in dignity. The ones who violate this rule of life will face failure and defeat. The people who are standing up for their rights of freedom and democracy will initiate a spiritual renaissance on the planet. They will write the future!

REFERENCES

Fanta, H. (2006). Selbstbild und Kommunikationsstil erfolgreicher Persönlichkeiten. Managementkonzepte, Band 32. München und Mering: Rainr Hampp Verlag.

Fanta, H. (2011). Erfolgsgeheimnis von Führungspersönlichkeiten. Saarbrücken: Südwestdeutscher Verlag für Hochschulschriften SVH.

Fanta, H.M.M. & Valent, K.M. (2012). The 7 Principles of Emotional / Social & Cognitive Intelligent Teaching / Thinking – Neuro-Pedagogy. ESCIT. Leobersdorf: digitaldruck.at.

Goleman, D. (2006). Social Intelligence. The New Science of Human Relationships. New York: Bantam Dell, a division of Random House Inc.

Harari Y. N. (2018 hard cover 2019 paperback). 21 Lessons for the 21st Century, London: Jonathan Cape and Vintage.

Laszlo, E. (2nd ed. 2003). You can change the world. Ein Report des Club of Budapest mit einer Einleitung von Michail Gorbatschov. Stuttgart: Horizonte Verlag.

Олена Багацька
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
(Суми, Україна)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ДИХОТОМІЇ СУЧАСНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО КАЗКОВОГО ДИСКУРСУ

У лінгвістичному аспекті, дихотомія – це логічна операція поділу об'єму поняття на два, які суперечать одне одному, видові поняття, одне з яких представляє собою заперечення ознак іншого: вид – доконаний і недоконаний, число – одиниця і множина (Словарь лингвистических терминов 2010, 136). Відповідно, під «бінарністю» розуміють подвійність та складання з двох частин. У лінгвістиці бінарний принцип – принцип опису мовних явищ, заснований на твердженні, що вони здебільшого піддаються зіставленню (бінарне зіставлення), виходячи з наявності або відсутності однієї і тієї ж ознаки.

Багаточисельні дослідження у галузі лінгвокультурології виявили різноманітні шляхи розвитку системи значень, які створили можливість появи бінарності у багатьох концептуальних структурах. Однією з умов прояву бістабільності є оцінююча подвійність, тобто, наявність у структурі концепту складових, які несуть як позитивну, так і негативну оцінку (Туленинова 2010, 98). Бінарні концепти містять у собі так-звані «бінарні опозиції», що характеризуються як універсальний засіб раціонального опису світу, де одночасно розглядаються два протилежних поняття, одне з яких стверджує певну якість, а інше – заперечує її наявність (Туленинова 2010, 73).

Концептуальні дихотомії сучасного американського казкового дискурсу набувають особливих характеристик, якщо розглядати його в контексті **магічного реалізму**. Магічний реалізм, як властивість сучасного американського дискурсу, характеризується такими рисами як наявність подвійної реальності; понадреальний, магічний зміст; ірраціональне мислення; примітивізація персонажа; особлива точка зору; відмова від психологічного детермінізму; антиутопічність та антипрагматизм; культурний контекст, що відбиває національний, духовний, історичний досвід і мотивує сюжетні ситуації та характери; домінування світогляду притаманному екзистенціалізму (Кислицын 2011, 276-277).

Так, наприклад, **наявність подвійної реальності** передбачає співіснування та взаємопроникнення первинної і прихованої реальностей, переплетіння фантастичного та бутійного. Прагнучи в цілому зберегти вірність принципу життєподібності, автори магічного реалізму разом із цим активно реалізують у своїй оповіді мотив чудесного.

Спотворення просторової життєподібності свідчить про **понадреальний, магічний зміст**. Подібне спотворення може проявлятися, зокрема, через мотив сну, зміщення меж між реальним та ірреальним (Овчаренко 2001, 427).

Ірраціональне мислення проявляється у суб'єктивізації часу, який набуває певної відносності, що відображає поетичне відчуття світу.

Примітивізація персонажа відбувається за рахунок систематичної заміни автором світобачення створеної особистості як носія високої культури на максимально схематизовані погляди примітивної людини, яка інфантильно і неопосередковано сприймає первинну та приховану реальність.

Особлива точка зору реалізується через мотиви магічного в тексті, які пояснюються здатністю автора та персонажа побачити реальність під визначеним кутом, при цьому в діалог вступають міфологічне, містичне, реалістичне (1, с. 68).

Магічний реалізм має своє коріння в загальній сцені світового модернізму і реалізму, водночас, протистоячи йому самому, його власним потребам, проблематизуючи його і пародіюючи його, виступає як дискурс постмодернізму. Так, Венді Б. Фаріс пропонує п'ять первинних характеристик магічного реалізму у постмодернізмі, а саме: "неперетворюваний елемент" магії, реалізм у магічному реалізмі, несумісність розуміння подій, тісне злиття двох областей, світів або реальностей, зміна сенсу часу, простору та ідентичності (Faris Wendy 1995, 63).

Зазначені особливості сучасного американського казкового дискурсу зумовлюють вибраний нами **принцип тріангуляції**, за яким складне явище має розглядатися одночасно з різних боків і за допомогою різних інструментів аналізу.

Розглянемо концептуальні дихотомії сучасного американського казкового дискурсу на прикладі твору К. ДіКаміло «Дивовижна подорож кролика Едварда» («The Marvelous Journey of Edward Tulane»). Результатом проведеного дослідження стало виділення низки концептуальних дихотомій, а саме: **ВТРАТА / НАДБАННЯ, ПОЗИТИВНИЙ / НЕГАТИВНИЙ, ФАНТАСТИЧНЕ / БУТІЙНЕ, ОЧЕВИДНИЙ / ПРИХОВАНИЙ, ПЕРЕДБАЧУВАНІСТЬ / ВИПАДКОВІСТЬ**, за допомогою яких розкриваються ключові ідеї та відтворюється динамізм розгортання образів головних персонажів досліджуваної казки.

Концептуальна дихотомія **ВТРАТА/НАДБАННЯ** відбиває сутність розглянутого нами американського магічного реалізму, оскільки вказує на те, що магічний зміст казки є лише прикриттям актуальних людських проблем, адже людське життя й насправді наповнене «втратами» і «надбаннями», а казкові персонажі допомагають читачам побачити деякі ситуації реального життя під іншим кутом.

Концептуальна дихотомія **ФАНТАСТИЧНЕ/БУТІЙНЕ**, яка характеризується переплетінням реального і казкового, реалізує принцип життєподібності й позиціонує твір авторки як «реальну казку» чи «казкову реальність», орієнтовану на читачів різних вікових категорій.

Концептуальна дихотомія **ПЕРЕДБАЧУВАНІСТЬ/ВИПАДКОВІСТЬ** у досліджуваній казці ілюструє значущість випадковості як реалії справжньої дійсності на противагу традиційній казці, в якій ключовим є явище

передбачуваності, яка ґрунтується на стереотипізованому баченні оточуючого світу.

Жодну із зазначених концептуальних дихотомій не можливо дослідити без потрактування образів-символів, складних семіотичних конструктів, які поділяються на загальновідомі, закріплені у культурі, та на індивідуально-авторські, okazіональні й потребують глибокої обізнаності у культурно-світоглядних традиціях народу для їх адекватного розуміння.

Так, у досліджуваній казці «Дивовижна подорож кролика Едварда» наявна ціла плеяда образів-символів, що втілюють певні концептуальні дихотомії твору й уможливають адекватну інтерпретацію авторських ідей. Розглянемо деякі з них.

1) **Зірки** = **Мрії**, які часто є недосяжними. Небесні світила стають відрадою кролика Едварда, сенсом його життя, адже, з одного боку, вони є такими очевидними, проте з іншого – абсолютно недосяжними:

«Sometimes, if Abilene put him into his bed on his side instead of on his back, he could see through the cracks in the curtains and out into the dark night. On clear nights, the stars shone, and their pinprick light comforted Edward in a way that he could not quite understand. Often, he stared at the stars all night until the dark finally gave way to dawn.» (DiCamilo Kate).

Поступово Едвард Тюлейн розуміє, що значення зірок не в їх розмірі (мрії не обмежуються зовнішньою лускою), а в тому чи насправді вони відрізняються яскравістю (чи є в них сенс):

«There you are, now,» said the fisherman. He took the pipe out of his mouth and pointed with the stem of it at a star in the purpling sky. “There’s your North Star right there. Don’t never have to be lost when you know where that fellow is.” Edward considered the brightness of the small star.» (DiCamilo Kate).

Під кінець твору кролик не відчуває ейфорії від зірок (вважає свої пусті мрії банальними):

«Finally, the sun set and the birds flew away. Edward hung by his velvet ears and looked up at the night sky. He saw the stars. But for the first time in his life, he looked at them and felt no comfort. Instead, he felt mocked. You are down there alone, the stars seemed to say to him...» (DiCamilo Kate).

2) **Крила** = **Можливості**. Так, Едвард мріяв бути спроможним зробити щось значуще в своєму житті, але в нього не було «крил», тобто жодних реальних шансів:

«What was it like to have wings? Edward wondered. If he had had wings when he was tossed overboard, he would not have sunk to the bottom of the sea. Instead, he would have flown in the opposite direction, up, into the deep, bright blue sky. And when Lolly took him to the dump, he would have flown out of the garbage and followed her and landed on her head, holding on with his sharp claws. And on the train, when the man kicked him, Edward would not have fallen to the ground; instead he would have risen up and sat on top of the train and laughed at the man...» (DiCamilo Kate).

Пізніше Едвард Тюлейн усвідомлює, що завжди мав «крила на плечах» (можливості щось змінити як у своєму житті, так і в житті інших людей), але, на жаль, не використовував їх:

“If only I had wings, he thought, I could fly to her. Out of the corner of his eye, the rabbit saw something flutter. Edward looked over his shoulder and there they were, the most magnificent wings he had ever seen, orange and red and blue and yellow. And they were on his back. They belonged to him. They were his wings. What a wonderful night this was! He was walking on his own. He had an elegant new suit. And now he had wings. He could fly anywhere, do anything. Why had he never realized it before?” (DiCamilo Kate).

3) Карманний годинник = Хронометр. Під час проживання Едварда у домі Ембіленс, він просто не звертав увагу на «щасливі години» і не цінував час, проведений з людьми, які його люблять:

«Each pair of well-cut pants had a small pocket for Edward’s gold pocket watch. Abilene wound this watch for him each morning. “Now, Edward,” she said to him after she was done winding the watch, “when the big hand is on the twelve and the little hand is on the three, I will come home to you.” She placed Edward on a chair in the dining room and positioned the chair so that Edward was looking out the window and could see the path that led up to the Tulane front door. Abilene balanced the watch on his left leg. She kissed the tips of his ears, and then she left and Edward spent the day staring out at Egypt Street, listening to the tick of his watch and waiting» (DiCamilo Kate).

Тож, загубивши годинник Едвард Тюлейн вважав, що він втратив лише «золоту річ», не задумуючись над тим, що насправді він втратив дорогоцінний час, який не повернути:

«As he tumbled, ears over tail through the air, he managed to catch one last glimpse of Abilene. She was standing on the deck of the ship, holding on to the railing with one hand. In her other hand was a lamp — no, it was a ball of fire — no, Edward realized, it was his gold pocket watch that Abilene held in her hand; she was holding it up high, and it was reflecting the light of the sun.» (DiCamilo Kate).

Лише під кінець твору сцена зустрічі Едварда з першою хазяйкою з його годинником на шиї змушує читача замислитися про важливість проведення часу з рідними нашої душі людьми і про негативні наслідки, у разі, коли ми ігноруємо цей час, адже «побачити годинник знову» (повернути час) — це приємний подарунок долі:

«She dropped the umbrella. She put her hand on the locket that hung around her neck. And Edward saw then that it was not a locket at all. It was a watch, a pocket watch. It was his watch. “Edward?” said Abilene. Yes, said Edward. “Edward,” she said again, certain this time. Yes, said Edward, yes, yes, yes. It’s me...» (DiCamilo Kate).

Таким чином, сучасний американський казковий дискурс як комунікативний процес вписаний у казковий контекст магічного реалізму, що включає в себе текст, у якому відображені специфічні параметри категорій казковості, вербалізовані різнорівневими мовними засобами: диво/магія (чарівництво), аксіологічність, розмитий хронотоп, оповідальність,

дидактичність. Пріоритетного значення при цьому набуває текстова реалізація концептуальних дихотомій, за допомогою яких розкриваються ключові ідеї та відтворюється динамізм розгортання образів головних персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

Гугнин, А. (1998). Магический реализм в контексте литературы и искусства XX века: феномен и некоторые пути его осмысления. М: Научный центр славяно-германских исследований.

Кислицын, К. Н. (2011). Магический реализм. Знание. Понимание. Умение, №1, С. 274-277.

Овчаренко, О. (2001). Магический реализм. Теория литературы. Литературный процесс, №4, С. 425-441.

Словарь лингвистических терминов (2010). Назрань: «Пилигрим».

Туленинова, Л. В. (2010). О бистабильности концептов. Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка, №13, С. 96-101.

Faris Wendy, (1995). Scheherazade's Children: Magical Realism and Postmodern Fiction. Durham: Duke University Press, 1995.

DiCamilo Kate. The Miraculous Journey of Edward Tulane from http://ebooksbeus.weebly.com/uploads/6/3/0/8/6308108/the_miraculous_journey_of_edward_tulane_-_kate_dicamillo.pdf.

Марія Білокопитова

*викладачка кафедри іноземних мов
Університет імені Альфреда Нобеля*

Карина Островська

*викладачка кафедри іноземних мов
Університет імені Альфреда Нобеля
(Дніпро, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БРИТАНСЬКОЇ Й АМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному світі міжнародна комунікація здійснюється завдяки англійській мові. «Англійська функціонує як глобальна лінгва франка» (Seidlhofer, 2005, с. 339). Вона відрізняється від будь-яких інших мов, оскільки використовується «на більшій частині світу» (Chew, 1999, с. 43). Також кількість людей, які не є носіями англійської мови, втричі перевищила кількість носіїв. Число таких людей безперервно збільшується, тоді як населення, яке володіє англійською як першою мовою, зменшується (Crystal, 2006, с. 425). Сукупність економічних, соціальних, політичних і культурних факторів створили умови, що сприяють розвитку різних форм англійської мови. Настав час для англійської мови множитися й ставати більш різноманітною (Widdowson 1997, 138).

Необхідно підкреслити, що глобальне поширення англійської мови призводить до «локалізації мови» (Clyne & Sharifian, 2008). Тому поширення англійської мови є комплексним, оскільки воно відбувається в історичний момент, коли кордони між локальним і глобальним стають все менш чіткими. За таких умов англійська швидше за все буде співіснувати з національними та/або місцевими мовами. Однак не всі вчені погоджуються з такою ідеєю. Деякі вважають, що мови, які мають значний вплив на глобалізацію, такі як англійська, спричинять виродження інших мов (Dornyei, Csizer, Nemeth 2006, 7). Таким чином співіснування локальних мов із англійською розглядається під різними кутами як «благословення чи загроза» (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1997). Розповсюдження англійської мови більше не є простим результатом міграції чи колонізації, а пов'язано з різними причинами, походженням та проблемами.

Англійська мова, яка розвивалася на Британських островах, та американська англійська, яка відокремилася і розвивалася самостійно на американському континенті, із плином часу набули відмінностей та стали існувати як два основні діалекти англійської мови.

Д. Фріборн та інші (1986) припускають, що історія англійської мови – це історія англійської в Англії, яка починається, коли ця мова була принесена на Британські острови в першій половині п'ятого століття нашої ери поселенцями під назвою «Англи» через Північне море. Жителів Британських островів називали «британцями», які розмовляли діалектами кельтської мови, тоді як англи або (англосаксонці) говорили діалектами мовної сім'ї, яка називається західногерманською.

Коли британці почали досліджувати та колонізувати різні частини світу, вони принесли з собою свою мову. Це сприяло поширенню та зростанню англійської як першої мови для багатьох народів і країн. У зв'язку з цим дослідження англійської мови для американського континенту, а згодом і його колонізація привели англійську мову до сучасної території Сполучених Штатів.

Дж. Л. Діллارد вважає, що англійська мова прийшла в Північну Америку як частина загального руху європейських мов і їх поширення на всі частини світу, а саме на новий американський континент. Далі він уточнює: «Тип англійської мови, якою розмовляли в період дослідження та колонізації, був важливим для історії американської англійської...» (1992, 1)

У зв'язку з цим С. Мілворт (1996) припускає, що було б важко пояснити походження всіх регіональних діалектів Сполучених Штатів з часів найперших англійських поселень, оскільки іммігранти прибули з різних частин Великобританії, а отже, мова регіонів Америки була діалектною сумішшю англійської мови. Також на розвиток ранньої американської англійської мови вплинули баскська, іберійська та індіансько-американська мови.

Сьогодні головна істотна відмінність британської й американської англійської полягає в орфографії. Британці зберігають правопис слів, що позичені з французької й німецької мов, американці ж – ґрунтують написання на тому, як ці слова звучать при вимові. Розглянемо два приклади:

– defence (BrE), defense (AmE) – оборона;

- centre (BrE), center (AmE) – центр.

Різниця також помітна й у вимові, граматиці, пунктуації, ідіомах й формулюваннях дат й чисел. Однак граматика відрізняється не за структурою, а за використанням її у повсякденному житті. Так, наприклад, в США майже не використовують Present Perfect, коли у Великій Британії дотримуються усіх правил.

- I have come to the office (Я прийшов до офісу). – почуємо від англійця.
- I came to the office (Я прийшов до офісу). – скаже американець.

Тобто «в Америці все набагато простіше», як іноді лінгвісти описують різницю.

Суттєвою проблемою, що постає при виявленні розбіжностей між британською й американською англійською є так звана взаємна розбірливість. У лінгвістиці взаємна розбірливість - це зв'язок між мовами чи діалектами, коли мовці різних, але споріднених різновидів можуть легко зрозуміти один одного без попереднього ознайомлення чи особливих зусиль. (Kordić 2010, 101)

При використанні англійської взаємна розбірливість є проблематичним аспектом через те, що у двох варіантах цієї мови деякі однакові за написанням й звучанням слова мають зовсім різне значення, або це слово є невідомим на теренах Великобританії чи Сполучених Штатів. (Algeo 2008, 599).

Серед таких омонімів виокремимо наступні:

- a trolley (BrE) – візок у супермаркеті
- a trolley (AmE) – трамвай
- wash up (BrE) – мити посуд
- wash up (AmE) – купати/купатися

До предметів, що мають різні назви, як приклади віднесемо:

- a mackintosh (BrE) – дощовик
- a raincoat (AmE) – дощовик
- petrol (BrE) – паливо
- gasoline (AmE) – паливо

Першим, хто зробив особливий внесок у формалізацію цих відмінностей був Ной Вебстер, який написав перший американський словник (опублікований у 1828 році) з наміром показати, що люди в Сполучених Штатах розмовляють іншим діалектом від тих, на яких розмовляють у Великобританії, майже як регіональний акцент. (Sokolowski 2015).

У Сполученому Королівстві вплив тих, хто віддав перевагу французькому написанню деяких слів, виявився вирішальним. У багатьох випадках правопис американський варіант відхилявся від основного британського правопису; з іншого боку, він також часто зберігав старіші форми. Багато з тепер уже характерних орфограм американської англійської були популяризовані, а не створені Ноєм Вебстером. Містер Вебстер обрав уже існуючі альтернативні варіанти написання «на таких підставах, як простота, аналогія чи етимологія». (Webster 1848, 7).

Перед суспільством, для якого англійська мова не є рідною постає питання «Який з двох варіантів є більш доречним?». Звісно, якщо людина перебуває у США або її сфера діяльності тісно пов'язана з цією країною, то

використовувати потрібно американську англійську. Проте Лондон завжди був і залишається центром англійської культури. Вашингтон, Нью-Йорк та інші центри, які мають політичний й інформаційний вплив у США це визнають, і тому дотримуються стандартів британської англійської, хоча й мають відмінності. (Гарбек 2015).

Підводячи підсумок, цілковито виправдано буде зазначити те, що британська й американська англійська є двома варіантами однієї мови, а не двома різними мовами. Обидва з них є надзвичайно важливими у сучасному світі. Через величезний вплив американської культури у медіапросторі американський варіант англійської є більш поширеним й звичним, проте стандартною англійською залишається британський. Тож аби людині дотримуватися взаємної розбірливості й справляти враження надзвичайно освіченої потрібно розумітися у суспільстві, де вона перебуває й обставинах, що наразі оточують.

ЛІТЕРАТУРА

Гарбек, Дж. «Чому американська англійська – лише варіант, а не окрема мова» (2015) https://www.bbc.com/ukrainian/vert_cul/2015/07/150728_vert_cul_american_english_vp

Algeo, John. «The Effects of the Revolution on Language» (2008), in *A Companion to the American Revolution*. John Wiley & Sons, p. 599.

Chew, P. G.-L. (1999). Linguistic imperialism, globalism, and the English language. *The AILA review: English in a changing world*, 13, 37-47.

Clyne, M., & Sharifian, F. (2008). English as an international language: Challenges and possibilities. *Australian Review of Applied Linguistics*, 31(3), 21-28.

Crystal, D. (2006). English worldwide. In R. Hogg & D. Denison (Eds.), *A history of the English language* (pp. pp. 420-444). Cambridge: Cambridge University Press.

Dornyei, Z., Csizer, K., & Nemeth, N. (2006). Motivation, language attitudes and globalisation: A Hungarian perspective. Clevedon: Multilingual Matters.

Phillipson, R., & Skutnabb-Kangas, T. (1997). Linguistic human rights and English in Europe. *World Englishes*, 16(1), 27-41
Seidlhofer, B. (2005). Key concepts in ELT: English as a Lingua Franca. *ELT Journal*, 59(4), 339-341.

Kordić, S. (2010). Jezik i nacionalizam. Rotulus Universitas (in Serbo-Croatian). Zagreb: Durieux. pp. 101–108

Sokolowski, Peter. “Soop vs. Soup” Retrieved 4 January 2015. Noah Webster: the man who changed the way we spell... up to a point. <https://www.merriam-webster.com/video/soop-vs-soup>

Webster, N. *An American dictionary of the English language* (1848), Harper & Brothers, p. 7.

Widdowson, H. G. (1997). EIL, ESL, EFL: Global issues and local interests. *World Englishes*, 16(1), 135-146.

Тетяна Буренко
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
(Суми, Україна)

THE PHENOMENON OF GENDER IN MODERN THEORIES

Gender linguistics is a relatively new scientific field that is in the process of developing its own research methods and techniques. At the same time, working in the field of linguistics, scientists use mainly methods of analysis developed for linguistic research, using, however, data from other scientific disciplines as well - both closely related (psycholinguistics, sociolinguistics, etc.) and other humanities (psychology, sociology, history, literary studies, etc.). Gender linguistics studies, on the one hand, femininity and masculinity stereotypes, as well as gender asymmetries, and on the other - the peculiarities of men and women's communicative behavior. The interest of domestic scholars in gender issues is often associated with postmodern trends in society or with the influence of feminist ideas. Refusal to recognize objective truth, interest in the subjective, private life of man, the development of new theories of personality, including the theory of social constructivism, a new understanding of categorization led to the revision of scientific principles of such categories as ethnicity, age and gender, interpreted as biologically determined. The new approach required the use of new terminology that most closely matched the researchers' methodological guidelines, which led to the introduction of the term «gender» in the scientific description. This approach naturally stimulated the study of linguistic mechanisms of gender expression in language and communication.

Gender linguistics was preceded by feminist linguistics, one of the main features of which is that it very quickly went beyond "pure" linguistics. The radicalism of this trend in linguistics and the desire to change the norms of language, and the language system itself, provoked a sharp interdisciplinary discussion. The emergence of gender research, as well as a fairly independent new direction – the study of masculinity – is largely due to this controversy.

Gender research is a special socio-cultural construct, the essence of which is revealed in the attribution of certain qualities and norms of behavior to the individual on the basis of his biological sex. However, the study of different cultures on the concept basis of gender (E. Hoffman) and power (M. Foucault), as well as the concept of cultural conditionality of gender differentiation of society (M. Mead) showed the erroneous explanation of behavior of men and women only on the basis of biological sex. It is also important to study the written and oral speech behavior of men and women from the standpoint of interactionism and the theory of speech acts, i.e. the goals of expression, strategies and tactics of speech behavior. In developing this area, not only the difference in verbal behavior of men and women is studied, but also the characteristics of persons of the same sex (Кирилина 2000).

Sociolinguistic studies of men and women's speech behavior allow to include gender in the number of socioparameters of language at the level of age, status,

ethnicity, that expands the understanding of the nature and reasons for language variability. Departing from global generalizations and stereotypes about the male and female worlds, the interaction of language and gender in the daily social practices of specific local communities is sometimes studied, arguing that gender is not always easy to separate from other components of social identity. As a result, the linguistic components of gender may vary depending on community, culture and nation. Thus, gender issues cannot be considered in isolation from other aspects of social identity. That is why all modern studies of gender are not limited to identifying differences between women's and men's languages, but aimed at clarifying socio-cultural norms and rules in each community or group.

Gender as a product of culture reflects the people's ideas about the features of femininity and masculinity, recorded in folklore, fairy tales, traditions and, of course, in language. Gender stereotypes are present in the collective consciousness - they are simplified and sharpened the ideas about the properties and qualities of men or women.

In general, gender studies in linguistics address the following issues: 1) language and gender reflection in it; the purpose of this approach is to describe and explain how the presence of different genders people is manifested in language, what estimates are attributed to men and women and in which semantic areas they are most noticeably / clearly expressed; 2) speech and general communicative behavior of men and women, where typical strategies and tactics, gender-specific choice of lexicon units, ways to succeed in communication, advantages in vocabulary choice, syntactic constructions are distinguished (Кирилина 2005).

Thus, the period of postmodernism and feminist philosophy gave impetus to the emergence of a relatively new direction in linguistics - gender linguistics. On the one hand, it studies the stereotypes of femininity and masculinity, as well as gender asymmetries, and on the other - the features of speech and communicative behavior of men and women. Gender is a general scientific category that explains the behavior of men and women on the basis of biological sex and within the social and cultural norms of a particular society.

REFERENCES

Кирилина, А.В. (2000). Гендерные исследования в зарубежной и российской лингвистике. *Общественные науки и современность*, 4, 138–143.

Кирилина, А.В. (2005). Лингвистические гендерные исследования. *Отечественные записки*. 2 (23), 112-132.

Марина Гладко
кандидат филологических наук, доцент
доцент кафедры речеведения и теории коммуникации
Минский государственный лингвистический университет
(Минск, Беларусь)

СМЕШЕНИЕ ЯЗЫКОВЫХ КОДОВ В ТЕЛЕРАДИОПРОСТРАНСТВЕ БЕЛАРУСИ

Многолетняя история существования на одном географическом и социально-политическом пространстве русского и белорусского языков породила своеобразную языковую ситуацию. Ее специфика состоит в том, что в ней одновременно существуют два государственных языка: белорусский и русский, причем последний является наиболее употребительным в таких сферах, как образование, наука и техника, культура, государственное управление, делопроизводство и бытовое общение (Мечковская 2003, 19). Белорусские теле- и радиоканалы отражают бинальное функционирование белорусского и русского языков. Кроме того, относительно высокая проникаемость свойственна английским словам. Использование английского языка продиктовано его ролью на международной арене. Поэтому изучение особенностей функционирования этих трех языковых кодов в телерадиопространстве представляется *актуальным* в контексте значимой роли СМИ в развитии языковой системы в целом и особенностей прагматического воздействия медиасферы.

Цель данной статьи — установить особенности функционирования белорусского, русского и английского языков в современном теле-, радиодискурсах.

Белорусский язык наиболее представлен в познавательных *телепередачах*, адресованных разным возрастным категориям зрителей. Очевидно, что верность белорусскому языку журналисты сохраняют при освещении вопросов, связанных с белорусской историей, культурой и искусством. Цель информационных проектов на белорусском языке — рассказать о деятельности белорусских предприятий, местных региональных событиях, успешных национальных проектах, достижениях в различных сферах. Минимально представлены в белорусскоязычном телепространстве развлекательные передачи. В основном это музыкальные программы («Нацыянальны хіт-парад. Сто песень для Беларусі», «Наперад у мінулае»). Они активно совмещают компоненты *развлечение* — голосование за лучшее исполнение народной песни в современной обработке, рейтинг лучших исполнений — и *национально-культурный*, представляя фольклорное наследие Беларуси.

В рамках одной телепрограммы в качестве языкового кода может использоваться: а) только белорусский язык, б) только русский язык, в) переключение с белорусского языка на русский или русскоязычные включения в белорусскоязычный текст. Для белорусского телевизионного эфира наглядна

ситуация переключения языкового кода в рамках одной передачи. Переключение может быть: 1) *маркированным* или *прагматически обусловленным*, диктуемым коммуникативной интенцией адресанта (журналиста, автора программы) и 2) *немаркированным*, коммуникативно *необусловленным*, связанным с языковыми предпочтениями участников коммуникативной ситуации.

Коммуникативно обусловленное переключение языкового кода в рамках телепередачи иллюстрируем примером передачи о погоде в Беларуси и о климате на планете в целом. В следующем эпизоде автор завершает русскоязычную беседу со специалистом и одновременно переключается на белорусский язык, обращаясь к зрителю: *Спасибо за интересный и важный разговор, но зараз мы, сябры, даведаемся якое надвор'е нас чакае ў сераду* («Тэлебарометр», 27.08.2017). Внутрифразовое переключение происходит без паузации, на естественных границах речевых актов. Общение с гостем ведется на языке, которому тот отдает предпочтение. Однако обращение к зрителю осуществляется на белорусском языке, что обусловлено идейной составляющей – презентация событий и явлений, происходящих в стране, на родном языке этой страны.

Поскольку язык является системой возможностей, особого внимания заслуживает *прагматически обусловленное* переключение, в рамках которого реализуется креативная функция белорусского языка. Так, подводка (1) между русскоязычными познавательными блоками (2) реализуется на белорусском языке: (1) *У садзе вырас дуб зялены. Яго не адшукаць нідзе. На ім сядзіць Карась вучоны. З усімі гутарку вядзе.* (2) *Не так даўно жители Земли могли наблюдать событие, которое бывает раз в 12 лет. Здравствуйте. Сошлись три явления - суперлуние, лунное затмение и полнолуние ...* («Тэлебарометр», 3.10.20).

Языковой код используется для реализации оттенков интенций и мотиваций коммуникантов. В этом случае желание выделить определенный фрагмент текста имеет цель добиться определенного результата коммуникации, прагматического эффекта. Преднамеренно отобранный/выбранный языковой код – белорусский язык – ориентирован на создание прагматического эффекта и связанного с ним эмоционально-эстетического впечатления. Белорусскоязычные вставки вводятся в русский текст в качестве игрового, экспрессивного средства. Они нацелены на привлечение активного внимания аудитории своей необычностью, неожиданностью использования белорусского языка при цитировании русскоязычного фрагмента, игровой формой.

Умелое сочетание авторами телепередач двух языковых кодов придает телевизионному тексту особую динамику и дополнительный смысл. Особенно явно это ощущается в случае демонстрации мнения белорусов по вопросам отношения к стране, родной земле, труду:

Герой 1: *Уходил с дома в 6 часов, приходил другой раз и в 3 ночи. ... Так работали. Все дни безотказно, без никаких самых...*

Герой 2: *Вот пражылі ўжо семьдзсят шесць гадоў. І гэта пад мирным небам. І каб даў Бог, ніколі не ўзніклі войны. Каб людзі жылі мірна, пад мірным небам. Работы хватае. Не ляніся* («Главный эфир», 02.05.21).

Вместе с тем национальный язык в телепространстве ряде случаев выполняет *символическую* функцию. Это явно прослеживается в белорусскоязычном названии телепередачи, с которой начинается каждое утро многих белорусов, «Добрай раніцы, Беларусь!». Программа выпускается в эфир на русском языке. Символическая функция здесь определяет выбор языка как потенциального сигнала предпочтения определенного языкового кода. Белорусский язык становится символическим маркером идентичности, белорускости. Таким образом, название русскоязычной телепрограммы на белорусском языке стилизует коммуникативное телепространство под белорусскоязычное.

Белорусский радиоконтент двуязычен. Язык радиовещания во многом обуславливается концепцией и целью канала. Так, основной язык вещания государственных каналов «Культура», «Столица» – белорусский. В эфире звучат информационные, познавательные и музыкально-развлекательные программы; обсуждаются актуальные общественно-политические, экономические события, правовые вопросы, национальные культурные достижения; транслируются инсценировки литературных произведений. Особое место занимают программы, посвященные истории и культуре Беларуси, путешествию по городам и местечкам Беларуси, позволяющие совершить экскурс в историю и прикоснуться к богатому культурному наследию Беларуси. Соответственно, основной целью радиоконтента на белорусском языке является идентификация национальной культуры, формирование национальной идентичности.

Как для белорусского телеэфира, *для радио эфира характерна ситуация переключения языкового кода в рамках одной передачи.* Переключение кода осуществляется: 1) в зависимости от блока радиопередачи, 2) в рамках коммуникативной ситуации.

Переключение языкового кода в радиопространстве в подавляющем большинстве случаев обусловлено языковыми предпочтениями говорящих. Так, жанр *интервью* (со специалистами различных сфер: юристами, экономистами, деятелями культуры, психологами и т.д.) оформляется на русском языке, в случае, если этот языковой код является предпочтительным для интервьюируемых.

Особенностью радиокommunikации является оформление начала и в ряде случаев завершающей части передачи на белорусском языке. Непосредственно основная часть, представленная жанрами: интервью, беседа с гостями, радиосообщение, обзор, комментарий, радиоочерк, радиорассказ – осуществляется на русском языке. Так, вступительная часть: приветствие, представление гостей, оформляется за счет кода белорусского языка, что соответствует традиции программы и ее основной идеи/концепции – знакомство слушателя с наилучшими образцами, традициями белорусской культуры. Затем ведущая переключается на использование русского языка в

общении со слушателями и русскоговорящими участниками. Завершающий блок радиопередачи, представленный жанром *прощание*, также ведется на русском языке: *На этом мы с вами прощаемся. За звукорежиссерским пультом была Ларси Мараева. У микрофона – я, Екатерина Будько. Доброго вам дня* («Дыялогі пра культуру», 05.02.2021). Однако в большинстве случаев языковым кодом оформления вступительной и завершающей частей радиопередач является белорусский.

Смешение языковых кодов довольно часто наблюдается в названиях радиопередач. При общем преобладающем словотворческом тренде русскоязычных названий, наблюдается смешение английского языка с национальными (русским или белорусским), что является следствием тенденции к повышению привлекательности радиопродукта, привлечению внимания к нему, следованию языковой моде, как и результатом интенсификации коммуникативных потоков. Комбинации английского и национальных языков в названиях радиопередач образуют характерные формы контаминации языковых кодов. Такие названия оказались наиболее распространены/востребованы до 2021 года – их количество варьировалось от 7 до 15. Далее их количество в радиопространстве сократилось, в 2022 г. зафиксировано всего 5 названий, что является знаком смены имьятворческой традиции, языковой моды на англоязычные вкрапления в названиях радиопрограмм.

Распространенным среди номинаторов оказывается один из способов номинации - контаминация кодов, который представляет собой присутствие в названии единиц различных языковых кодов. Преобладающей формой контаминации является совмещение элементов английского и русского (реже – белорусского) языков: *Ивлева LIVE, This is мова,by*. Контаминация также принимает иные формы: 1) в названиях некоторых радиопередач слова английского языка написаны кириллицей: *Ничего себе ньюз*; 2) среди преимущественно названий музыкальных передач встречаются англоязычные номинации, сохраняющие свой иноязычный облик: *Hit News, Single Shop*. Как видим, англоязычные вкрапления представляют собой слова, которые слушатель может довольно легко декодировать. С точки зрения морфолого-синтаксического принципа номинации употребительные модели названий радиопередач характеризуются широкой вариативностью, отсутствием приверженности какому-то/каким-то типам: *N+N, Adj+N, N+Adv, Pr+N* и др. При этом главные элементы транслируют информацию о содержании радиопрограммы.

В большинстве случаев смешение кодов выполняет *информирующую* функцию, т.е. посредством названия номинатор сообщает целевой аудитории о контенте радиопередачи. Однако языковая игра, заключающаяся в контаминации кодов, нацелена не столько на информирование, сколько на привлечение внимания за счет оригинальности, яркости номинации, на обеспечение воздействия на эмоционально-чувственную сферу адресата.

Названия радиопередач часто построены на игре: со словом, с адресатом (играя с неожиданностью, формируя загадку), соревнуясь в ней с другими

передачами с одинаковым контентом, демонстрируя яркое, необычное, эффектное использование языковых кодов. В ряде случаев (например, *This is мова, Single Shop*) название, содержащее контаминацию кодов, реализует скорее *аттрактивную* функцию за счет необычности сочетаемых слов.

Заметим, что в последние несколько лет (2021-2022 гг.) наблюдается смена модного стандарта языковой номинации радиопередач. Она заключается в активном задействовании кода белорусского языка или его символов, в том числе в музыкальных передачах, целевой аудиторией которых является молодежь: *Будзьма,by*. Подобные названия представляются национально конструирующими, использование белорусского языка носит коннотативный характер, помогает передать связь с национальной культурой, белорусской идентичностью.

Таким образом, реальность коммуникативного пространства белорусского телерадиовещания заключается в постоянном соседстве русского и белорусского языков, вкрапления английского. Переключение языкового кода отражает языковую ситуацию в стране, когда естественным явлением становится беседа белорусско- и русскоязычных собеседников в рамках одной коммуникативной ситуации. При этом поликодовость в ряде случаев становится коммуникативной стратегией.

ЛИТЕРАТУРА

Мечковская, Н.Б. (2003) *Белорусский язык: социолингвистические очерки*. Verlag Otto Sagner Munchen.

Mariana Karanevych

PhD in Philology

Associate Professor at the Department of Translation Theory and Practice

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Oksana Kutsa

PhD in Pedagogy

Associate Professor at the Department of Translation Theory and Practice

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

(Ternopil, Ukraine)

NEOLOGISMS COINED IN THE COURSE OF FULL-SCALE RUSSIA-UKRAINE WAR

As far as language mirrors reality, it becomes possible to investigate how neologisms are coined to reflect new phenomena in a dictionary. One of the sources of neologisms is a political situation. Since Russia launched a full-scale military invasion into Ukraine on February 24, 2022, new words have been coined in the Ukrainian language. English as a language of international communication is often used to describe the current situation in Ukraine. Therefore, some neologisms have been borrowed into the English language.

Neologisms have received much attention in the past decade. Researchers have addressed the problem of their creation (Lin 2013), structural and semantic characteristics (Karpova 2019), translation (Karnedi 2011). In the light of recent events in Ukraine, the aim of our study is to analyze the neologisms that were created in response to new reality.

Many authors have attempted to define the word “neologism”, but in our work we use it to refer to newly coined lexical units or existing lexical units that acquire a new sense, according to the definition provided by Newmark (Newmark 1988, 140).

Blending is considered to be one of the most productive word-formation processes. In the article by T. Snyder, the author explains the meaning of a new lexical item coined by Ukrainians that is used to refer to Russian invaders – “**ruscism**”: *When we see “ruscism” we might guess this word has to do with Russia (“rus”), with politics (“ism”) and with the extreme right (“ascism”) – as, indeed, it does. A simple way to think about it is as a conglomerate of the “r” from “Russia” and the “ascism” from “fascism”: Russian fascism* (Snyder 2019). The New York Times acquaints the readers with a derived item “**ruscist**”: *In English, if you believe in racism, you are a racist; if you believe in fascism, you are a fascist. <...> Likewise, the new word “paуuзм” has “paуuucm,” or ruscist* (Snyder 2019).

On March 22, 2022, the online dictionary for slang words and phrases “Urban Dictionary” added a new entry “**to be Ukrained**” with the following explanation: *When you are Russia and you invade a country and the response is humiliation on a global forum* (Urban Dictionary, n.d.). Naturally, the phrase is used to emphasize that Ukrainians have gained the support from almost all leaders of the civilized world in their fight against the invaders. Alongside with this, the users of the dictionary suggest broadening of the meaning to refer to somebody who is defeated because of the underestimation of a foe: *He was utterly Ukrained in that chess match* (Urban Dictionary, n.d.). The above mentioned neologism is coined by way of **derivation**.

Repurposing is observed when old words acquire new meanings. We can illustrate this with the following example. A word **orc**, alluding to a demon or an ogre, appears in the Old English glosses of about AD 800. It is believed that these old English creatures were most likely the inspiration for the orcs that appear in J.R.R. Tolkien’s “The Lord of the Rings” (Britannica, n.d.). Nowadays, this lexical item is widely used to refer to Russian invaders: *In all Tolkien's stories of the wars in Middle Earth, orcs are violent, destructive and untrustworthy, wreaking wanton havoc wherever they go. It is not hard to see why the people of Ukraine use this name for the invaders of their land* (MacLachlan 2022).

One more productive way of the creation of neologisms is a **new combination of words**. It can be observed when already existing words are joined together to produce a new meaning. Thus, on March 21, 2022 the word combination **Bandera smoothie** was added to the Urban Dictionary with the following definition “*a Molotov cocktail made in Ukraine*” (Urban Dictionary, n.d.). The term “Molotov cocktail” was invented by the people of Finland when the Soviet army attacked their country in 1939. V. Molotov, Soviet foreign minister, declared that bombing missions over Finland were airborne food delivery for the starving population. In response to this, the Finns attacked Soviet tanks with Molotov cocktails. The word combination

“Bandera smoothie” is used to refer to the same object – a bomb made of a bottle filled with flammable liquid stuffed with a piece of cloth – by ordinary people to contribute to the national struggle. The Ukrainian version of this self-made weapon was named after S. Bandera, a fighter for independence of Ukraine in the 20th century.

The results of the study support the idea that neologisms are created in response to new reality in general and a new political situation in particular. Since the beginning of a full-scale Russia-Ukraine war, such entries as “ruscism”, “ruscist”, “to be Ukrainied”, “orcs”, “Bandera smoothie” have been added to the dictionary of the English language. In the course of the study, we revealed the following word-formation processes: blending, derivation, repurposing, and a new combination of words.

REFERENCES

Britannica. (n.d.). Orc. In Britannica. Retrieved in May, 20, 2022, from <https://www.britannica.com/topic/orc>

Karnedi, M. A. (2011). The translation of neologisms: Challenges for the creation of new terms in Indonesian using a corpus-based approach. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, 3(5), 1-13.

Karpova, K. (2019). Structural and semantic characteristics of food-related neologisms in modern English. *Advanced Education*, 6, 206-211.

Lin, M.-Ch. (2013). A New perspective on the creation of neologisms. *Acta Linguistica Asiatica*, 3(1), 47-60.

MacLachlan, C. (2022, April 26). Why are Ukrainians calling Russian invaders ‘orcs’? *The Spectator*. <https://www.spectator.co.uk/article/why-are-ukrainians-calling-russian-invaders-orcs->

Newmark, P. (1988). *A Textbook of translation*. Prentice Hall.

Snyder, T. (2022, April 22). The war in Ukraine has unleashed a new word. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/04/22/magazine/ruscism-ukraine-russia-war.html>

Urban Dictionary. (n.d.). Bandera Smoothie. In Urban dictionary . Retrieved in May, 20, 2022, from <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Bandera%20Smoothie>

Urban Dictionary. (n.d.). To be Ukrainied. In Urban Dictionary. Retrieved in May, 20, 2022, from <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained>

Андрій Коваленко
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
(Суми, Україна)

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ СИТУАЦІЇ

Відповідно до класифікації стратегій і тактик мовленнєвої поведінки у конфліктній ситуації спілкування (за І. В. Певневою) уникнення конфлікту як спосіб виходу із конфліктної комунікативної ситуації є характерним для стратегії дистанціювання або нейтральної стратегії. Нейтральна стратегія мовленнєвої поведінки характеризується наявністю в одного з учасників спілкування (або в кожного з них) установки на ігнорування партнера по комунікації, прагнення уникнути спілкування з людиною, яка потенційно налаштована заподіяти комунікативну незручність співрозмовникові.

Така стратегічна лінія поведінки розглядається як стратегія уникнення у якості відмови мовця брати участь у конфлікті. Уникнення ситуації виявляється у відсутності бажання комуніканта або активно взаємодіяти з партнером щодо виниклих розбіжностей, або докласти зусилля для здійснення власних комунікативних цілей і інтересів на користь цілей і інтересів партнера. Стратегію уникнення конфлікту, у рамках якої об'єкт конфлікту дотримується нейтральної поведінки, вважається неефективним для досягнення примирення між учасниками конфліктної ситуації. У цьому випадку йде мова про деструктивне завершення конфлікту, адже не зважаючи на те, що комунікація припинена, конфлікт залишається нерозв'язаним (Передон 2014, 54).

В.Є. Виноградова зауважує, що до стратегії уникнення конфлікту переважно вдаються люди, що мають психологічну схильність виходити з конфліктної ситуації, відмовлятися від її вирішення (Виноградова 2013, 15). Відповідно до класифікації типів особистості на основі їх комунікативних установок В.С. Третьякової така поведінка є характерною для конформістського типу (Третьякова 2003, 127). Людина при цьому може ігнорувати конфліктну ситуацію та вдавати, що її не існує, не вживаючи ніяких заходів для її вирішення. На думку В.Є. Виноградової, конфлікт за умов його уникнення не розв'язується, адже причина, якою він був викликаний, не усувається, а сам конфлікт заганається усередину. Дослідниця вважає, що реалізація такого варіанту поведінки у конфліктній ситуації може мати місце лише у випадку, коли конфлікт є незначним, та не торкається принципових аспектів діяльності комунікантів (Виноградова 2013, 15).

Деякі дослідники, проте, зараховують стратегію уникнення конфлікту до кооперативної поведінки індивіда у рамках конфліктної ситуації. Вивчаючи питання про кооперативність / некооперативність комунікантів у процесі мовленнєвої взаємодії, слід вказати також на важливість виокремлення принципів комунікації, необхідних для ефективного уникнення

комунікативного конфлікту. Порухення цих важливих принципів комунікації може перетворити кооперативну взаємодію комунікантів на некооперативну взаємодію. У такому випадку матиме місце аномальна комунікативна ситуація, в якій присутні явища комунікативного конфлікту, комунікативного дискомфорту, комунікативної невдачі тощо.

Серед соціологів, логіків та психологів і досі не утвердилося єдиної позиції щодо того, дотримання якого принципу є найбільш важливим для ефективності та успішності комунікації. Подібна ситуація склалася і у лінгвістиці, де виокремилося три напрямки в дослідженні цієї проблеми. Представники першого напрямку (Х. П. Грайс, Т. ван Дейк) вважають, що комуніканти мають дотримуватися кооперативного принципу, що включає в себе кілька максим; представники ж другого напрямку (Р. Лакофф, Дж. Ліч) за основу успішної комунікації вважають дотримання принципу ввічливості; представники третього напрямку (Л. Апостель, Б. Моєн, Р. Фішер і У. Юрі) розглядають комунікацію з точки зору її ефективності в досягненні поставленої мети.

Всі ці принципи являють собою аспекти оптимізації мовленнєвого звертання. Проте уникнення конфлікту як один із можливих шляхів реалізації кооперативної поведінки індивіда у рамках конфліктної ситуації не дотримується всіх необхідних для гармонізації конфлікту принципів та максим. Так, реалізація стратегії уникнення передбачає порушення принципу Співробітництва (Аристов 1999, 18), що характеризується наданням недостатнього обсягу інформації, відсутністю узгодженості у діях комунікантів, небажанням вести розмову у заданому одним із співрозмовників руслі. Про порушення принципу Співробітництва можна говорити у випадку, якщо спостерігається дисонанс у комунікативних намірах співрозмовників, тобто існує інтенціональний конфлікт: адресат прагне перешкодити адресанту у реалізації його інтенцій.

Правильний вибір засобів мови, орієнтованих на співрозмовника, здатність адекватно передати зміст, виправдовуючи очікування партнера по комунікації – все це є тими інструментами, які сприяють гармонізації спілкування. Виходячи із зазначених вище напрямків лінгвістичної думки у питанні забезпечення ефективності та успішності комунікації, для запобігання конфлікту є необхідним дотримання правил, які забезпечують виникнення загального знакового простору адресанта і адресата (мовленнєвий аспект), і правил, дотримання яких забезпечує виникнення загального контактного простору адресанта і адресата (прагматичний аспект).

Конкретний мовленнєвий конфлікт, таким чином, визначається власними мовленнєвими і прагматичними факторами, та типами особистостей, цілями і стратегіями комунікантів. Очевидним є те, що оптимізації мовленнєвого спілкування необхідно застосувати стратегію кооперації, при цьому вибір тактик буде залежати від типу конфліктної ситуації. У такому випадку мовленнєва поведінка, залежно від типу конфліктної ситуації, може бути представлена у вигляді моделей гармонізуючої мовленнєвої поведінки. В.С. Третьякова виокремлює такі моделі:

1. Модель попередження конфлікту (потенційно конфліктні ситуації);
 2. Модель нейтралізації конфлікту (ситуація конфліктного ризику);
 3. Модель гармонізації конфлікту (власне конфліктні ситуації)
- (Третьякова 2003, 130).

Уникнення конфлікту у розробленій В.С. Третьяковою класифікації моделей мовленнєвої поведінки у конфліктній ситуації належить до моделі гармонізації конфлікту та визначається автором класифікації як «ігнорування проблеми». Ця модель поведінки передбачає припинення подальшого обговорення проблеми при назріванні конфліктної ситуації. Мовець змінює тему розмови, не втручається в рішення і вчинки партнера, може запропонувати йому вчинити так, як він вважає за потрібне (кооперативна стратегія відмови від вибору на користь співрозмовника). Така мовленнєва поведінка характеризує пасивно-конформний тип комунікантів.

Таким чином, уникнення конфлікту як спосіб виходу із конфліктної комунікативної ситуації є характерним для стратегії дистанціювання або нейтральної стратегії. Аналіз соціологічного аспекту розуміння цієї стратегії поведінки у ситуації конфлікту показав, що уникнення конфлікту характеризується низьким рівнем спрямованості на інтереси опонента, та у той же час низьким рівнем спрямованості на задоволення власних інтересів.

Дослідники мають різні погляди на ефективність цієї стратегії у питанні вирішення конфліктної ситуації. З одного боку, вважається, що уникнення конфлікту може мати ефективність лише у ситуації, якщо конфлікт є незначним, тоді як більш серйозні конфлікти за застосування такої моделі поведінки можуть лише поглибитися. Інші ж вчені відносять стратегію уникнення конфлікту до кооперативної поведінки індивіда у рамках конфліктної ситуації та розглядають її у рамках моделі гармонізації конфлікту.

При цьому у рамках уникнення конфлікту як способу виходу із конфліктної комунікативної ситуації можуть реалізуватися різні стратегії й тактики, кожна з яких має власні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

Аристов, С. А. (1999). Коммуникативно-когнитивная лингвистика и разговорный дискурс. Лингвистический вестник: сб. науч. тр. Вып.1. (с.5–10). Ижевск.

Виноградова, В. Є. (2013). Профілактика та вирішення конфліктів. Київ: Видавництво КМЦППК.

Певнева, И. В. (2008). Коммуникативные стратегии и тактики в конфликтных ситуациях общения обиходно-бытового и профессионального педагогического дискурсов русской и американской лингвокультур: автореф. дисс. на соискание ученой степ. канд. филол. наук: спец. (10. 02. 19). Кемерово.

Передон, Н. О. (2014). Особливості використання стратегій і тактик об'єктом примирення у процесі мовленнєвої взаємодії. Філологічні науки. Мовознавство, 4. (с. 53–57). Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Третьякова, В.С. (2003). Конфликт как феномен языка и речи. Проблемы образования, науки и культуры, 14 (27), 8–16. Известия Уральского Государственного университета.

Олександр Колесник

*доктор філологічних наук, професор
професор кафедри германської філології Київського університету імені
Бориса Грінченка*

WELCOME TO RAGNARÖK АБО МІНІ-НАРИС ПРО «ОПТИМІЗАЦІЮ» СЕМІОСФЕРИ

Низка кризових явищ, що зачіпають усі сфери буття планети, а також стало геометрично-прогресивне зростання інформаційного обігу (відповідно, енерго-інформаційних взаємодій), засвідчують наближення сучасної цивілізації (світу буття загалом) до своєрідної сингулярності. Остання виявляється як феноменом семантичним так і онтологічним, адже «прихована 3-світова війна», згадка про яку викликала подив ще десять років тому, виявляється цілком реальною з позицій сьогодення.

Зрушення і трансформації в картинах світу (світів та їхніх варіантів) детермінуються як дією універсальних законів поступу систем, так і певними властивостями суб'єктів цивілізації (*homo sapiens*), котрі керуються стимулами і цінностями, що у значній кількості випадків не узгоджуються із законами природи, або навіть суперечать ним (звідси – глобальна криза, викликана антропогенними чинниками, яка принаймні в екологічній перспективі вже пройшла «точку неповернення»).

Яким чином великі обсяги даних входять до смислового поля семіосфери і чому надмірне інформаційне навантаження поки що не руйнує смислові простори національних культур? Як саме «працює» глобалізація і чим завершиться «велика пригода людства»?

Постійне збільшення темпів і обсягів енерго-інформаційних взаємодій змушує системи різної етіології прагнути до збереження або підвищення власної функційності шляхом «оптимізації». Основним механізмом оптимізації системи, детермінованої принципом економії ресурсів, є структурна редукція, супроводжувана неминучою смисловою редукцією. При цьому редукована структура навмисно (у випадку моделювання, як елемент пропаганди у гібридній війні) або історично (у циклах ітерацій, модифікованих контекстуальними змінами умов інформаційного обміну) отримує ознаки аксіоми (істинність, позитивне забарвлення, абсолютність) (про логіку моделювання альтернативного світу – див. (Kolesnyk 2021)). Така аксіома є вторинним міфом, а в сучасній констеляції світів, скоріш за все, конструктором-симулятором (про формальну модель брехні як фейкової реальності – див. (Kolesnyk 2022)). У будь-якому випадку, при редукції втрачаються не лише надлишкові, а й сутнісні ознаки переосмислюваних і вербально

кодованих явищ. Банальним і простим прикладом семантичної редукції є одиниці типу submarine / under water, оскільки їхня первинна референція постає як «під [шаром] води», тобто, «між дном і водою». Класичними випадками редукції у міфологічному просторі є уявлення на зразок «світ як палац короля» / «палац як світ» (да. hringsele, beorsele, meoduheal та ін.); у плані сценарної взаємодії – одномоментне використання магічного артефакту замість розгалуженого квесту здобутків; більш «прогресивний» монотеїзм замість широкої палітри метафорично уособлених (відомих) законів природи в політеїстичній моделі сакральної сфери тощо. У сучасному контексті, «президент-переможець» як метонімічно сконструйований симулякр перетворюється на «смісловий концентрат», маніпулятивний символ у специфічних типах дискурсу.

Крім власне редукції, ми ведемо мову про злиття (кон'юнкцію), спрощення, викривлену імплікацію, приховану інверсію та інші механізми семантичних трансформацій, що є основою творення альтернативних реальностей. Зазначимо також про ефект іррадіації: спрощення базових когнітивних моделей призводить до симпліфікації ВСІХ когнітивних структур свідомості. При цьому оперування подібними структурами у тривалій перспективі «оптимізує» й когнітивний апарат суб'єктів категоризації (певна деградація).

Реалізація сингулярності проявляється як еквіфінальність станів систем, а саме, їхня редукція до стану втрати функційності, момент анігіляції або ж кардинальної трансформації, переходу у принципово нову якість: Ragnarök is coming (or is in fact underway).

ЛІТЕРАТУРА

Kolesnyk, O. (2021). The Mythic Multiverse Through the Scope of Language: The “Procedural Anatomy” of Verbal Modelling. *Cognitive Studies Études cognitive* 21, 2021, Article 2447. Retrived from <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/cs.2447>.

Kolesnyk, O., Holtseva, M. (2022). Lies and deception in modern English diplomatic discourse: pragmatics in interdisciplinary focus. *Cogito. Multidisciplinary Research Journal*. Vol. XIV, no. 1. P. 154-172. Retrived from https://cogito.ucdc.ro/COGITO_MARTIE_2022.pdf/

Йиржи Коростенски
кандидат филологических наук,
доцент кафедры германистики и славистики
Западнечешского университета в г. Пльзень
(г. Пльзень, Чешская Республика)

ВОПРОСЫ СОПОСТАВИТЕЛЬНОГО ИЗУЧЕНИЯ ЛЕКСИКИ (ЧЕШСКО-РУССКОЕ СОПОСТАВЛЕНИЕ)

В близкородственных языках, какими чешский и русский бесспорно являются, предполагают высокую степень схожести, формальной и семантической.

И так целью нашей статьи является сопоставление словарных значений отобранных чешских и русских лексических единиц.

Необходимо учесть тот факт, что формальная, отчасти и семантическая близость сопоставляемых лексических единиц при более подробном исследовании осложняется не только в отдельных семантических группах, словообразовательных парадигмах, словосочетаниях, но и в рамках функционирования разных стилистических уровней.

Итак, простое и всем понятное слово *школа/škola*. На первый взгляд формальных и семантических расхождений нет. Но, сравнивая даже формально совпадающие словосочетания, такие как *средняя школа / střední škola*, то увидим, что в плане содержания выражают другую семантику. Некоторые типы школьных заведений отличаются даже формально, ср. напр. *детский сад – školka*, *высшее учебное заведение / институт – vysoká škola*, *техникум – průmyslovka*, *медицинское училище – střední zdravotnická škola*. Даже *средняя школа* не соответствует фактически формально тождественной лексической единице чешского языка *střední škola*. Разница наблюдается также в сфере сочетаемости, напр. *окончить школу – vychodit školu*, *сегодня нет занятий – dnes není škola* (Studijní materiály IS MUNI.).

С сопоставительной точки зрения можно массу русской и чешской лексики классифицировать по-разному, применяя различные критерии сопоставления. В сфере якобы семантически схожих лексем наблюдается довольно много лексики, которая совпадает с другим языком лишь отчасти, в определённых сегментах. Можно выделить несколько групп.

I) Одну из самых больших составляют лексемы с широкой семантикой в обоих языках, но их обширный спектр значений перекликается с эквивалентом лишь частично. Рассмотрим следующие подгруппы.

а) Чаще всего совпадают ядерные значения, напр. в полисемантических лексемах *речь*, как правило, лишь исходные значения. Также слово *жить* в исходном значении 'существовать' (о живом организме) совпадает с чешским *žít*. Но в других значениях и контекстах наблюдаем отклонения. Ср. *Я живу в этом доме, я живу в Праге* передаёт чешский язык другим словом *Bydlím v tomto domě* а *Bydlím v Praze*, но *Я живу в Украине – Žiji na Ukrajině*. Глагол *писать* эквивалентен чешскому *psát*, но в то время он обозначает процесс

возникновения картины как художественного произведения, хотя лишь отчасти, ср. *писать маслом*, но *рисовать углём* или *карандашом*. В чешском языке во всех случаях можно универсально применить слово *malovat olejem, uhlem, tužkou, akvarelovými (vodovými) barvami* (Jak malovat olejovými barvami.).

в) Первоначальное понятийное ядро с семантическим содержанием глагола *rekti** в современном русском сохранилось лишь в именной форме, как напр. лексическая единица *речь* и с ней связанные словообразовательные дериваты: *изречение, противоречивый* и др. Но в то время в чешском языке активны и продуктивны не только ряды именные, но и глагольные. Ср. *říci – řekl – řeč – řečený – vřechný*. В таком случае устанавливается связь между эквивалентами хуже, чем в случае полностью сохранившихся славянских параллелей.

II) Некоторые из единиц входят в общеславянскую лексику, семантика которой понятна всем славянам. Но, будучи составной частью фразеологизмов, общеизвестная и понятная семантика, конечно, никак не объясняет смысл целого фразеологического словосочетания. Подобрать соответствующий эквивалент в другом языке трудно также потому, что опорные слова в другом языке не в состоянии воспроизвести даже приблизительную смысловую параллель исходной паремии, ср. напр. *Улица то прямая, да хата кривая. Není vše zlato, co se třpytí. Пок головы ищем. Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech*.

III) Общеизвестно, что русский язык склонен, по сравнению с чешским языком, больше к аналитическим выражениям, что проявляется также в сфере лексики. Во многих случаях в качестве таких отношений указаны количественные и качественные несовпадения сопоставляемых единиц. Хотя в чешском языке полностью не исключены наименования аналитического типа, тем не менее он предпочитает образование однословных наименований. Рассмотрим один тип.

Самыми трудными в данной сфере являются образования аналитического типа в сфере выражения обстоятельственных наречий. Наречия этого типа в русском иногда полностью отсутствуют. На их месте используются выражения с существительными. Ср. напр. *по какой/по этой дороге — kudy/tudy, до каких/сх/тех пор - dokdy/dosud/dokud, с давних пор — odedávna*. Исключение в русском *отныне/od nynížska* (Žaža 1999, 21).

IV) Широкий спектр семантически проблематичных сопоставлений представляют с собой так называемые «ложные друзья переводчика». В межъязыковом плане речь идёт о паронимах и омонимах. В чешско-русском сопоставлении их можно найти более чем достаточно. Напр. *автокар (multikar, hov. ještěrka – автопогрузчик) – autokar (туристический автобус), базар (trh, tržiště – рынок) – bazar (комиссионный магазин), бархат (samet) – barchet (бумагея), беспечный* (Žaža 1999, 100).

V) Особыми чертами отличаются эквиваленты немецких заимствований в обоих языках. В силу специфических культурно-исторических условий и событий чешский язык заимствовал достаточно большое количество немецких слов, но они были в подавляющем большинстве случаев вытеснены на периферию словарной системы.

Ниже остановимся на некоторых примерах. К самым устойчивым заимствованиям из немецкого языка принадлежат в русском языке профессионализмы и слова-термины, как правило технического происхождения: *ванта* – *úpon*, *верстак* – *pracovní stůl*, *гильза* – *pouzdro*, *врейцконф* – *smýkadlo*. В этой группе можно наблюдать лишь немногие изменения, тогда как наряду с названиями иностранного происхождения существует и русский синоним, напр. *крейцконф*, *ползун* (Rusko-český technický slovník, d.I 1986, 388).

Согласно вышеназванным тезисам развития вели себя в обоих языках лексемы немецкого происхождения, обозначающие одежду и ее части по-разному. В русском языке, за немногими исключениями, данные названия сохранились, не изменяя свое значение и стилистический статус: *мундир*, *шлеп*, *гардероб*, *лацкан* и др. В чешском языке соответствующая лексика находилась на периферии языковой системы и там ее положение все укреплялось, постепенно уходя из языка, как напр. *mundúr*, *šlep*, *garderóba*, *lacl*, *modistka*, *šláfrok*, *štepovat*, *heftovat* (Váša, Trávníček 1937, 1463).

VI) Очень проблематично можно сопоставлять безэквивалентную лексику. Она возникает в специфических условиях культурно-исторических реалий конкретного народа. Какой эквивалент мы бы ни старались подобрать, всегда будет лишь отчасти передавать семантику иноязычного слова. Остановимся более подробно на нескольких лексемах, связанных со сферой политики. Хотя пары слов *soudruh/товарищ* совпадали по объему значений, выражая обращение к членам социал-демократической и коммунистической партий, тем не менее русский эквивалент обладает многими другими значениями и служит для обозначения широкой сети социальных отношений и прочно вписывается в центр лексической системы русского языка (Евгеньева 1959, 512-513). В чешском языке указанные и активно употребляющиеся значения слова *soudruh* ещё в начале прошлого века стали быстро устаревать (Váša, Trávníček 1937, 1398 и активным осталось лишь одно значение, член компартии, профсоюзов. Поэтому их судьба в обоих языках после общественных изменений в конце 80 и начале 90 гг. оказалась различной. Чешское слово *soudruh* вышло практически сразу из употребления (Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost 1998, 402). По-другому развивался в этом плане русский язык. В нем произошло лишь незначительное ограничение в употреблении данных слов по отношению к широкой общественности, причем партийное обращение *товарищ* сохранилось полностью.

б) В свое время очень популярное слово *гласность* фиксируется словарями русского языка уже с конца 18 века (Словарь современного русского литературного языка в 17 тт., т. 3 1954, 132, 133), причем первоначальная сема 'известность' сохранилась без существенных сдвигов на протяжении всего 19 века.

Политическая обстановка и строгое нормирование правил общественной и политической жизни повлияли на ограниченное употребление данных слов. Хотя последние продолжали существовать, но на их использование налагалась регламентация. *Перестройка* появляется в новых контекстах с изменением

общественно-политических условий при Хрущеве с конца 50 гг. Возможными стали употребления в словосочетаниях типа *перестройка народного хозяйства* или *творческая перестройка* (Словарь современного русского литературного языка в 17 тт., т. 9 1959, 135). Наоборот присутствие таких сем как 'вредность' и 'неподвижность' в слове *застой* и 'протест' в лексеме *пикетировать* заранее исключали в свое время их идеологизированное употребление. Поэтому поиск соответствующих эквивалентов в чешском является весьма проблематично, так как ни один эквивалент *veřejná informovanost, glasnost* или *perestrojka* не отражает полностью суть указанных явлений.

Заключение

Выше мы затронули один из важных моментов сопоставительного характера, а именно ассиметричность в объёмах сопоставляемых лексических единиц двух близкородственных языков. По понятным причинам охват даже основных типов расхождений между чешским и русским языками далеко не полон. Но на основе указанных примеров и их анализе можно сделать несколько частных заключений. Но такую классификацию предстоит ещё детально разработать и она станет важным пособием при обучении чехов русскому и наоборот русских чешскому.

Картина сопоставления проблематичных эквивалентов в чешском и русском получается довольно пёстрой. С учётом вышесказанного можно для определённых типов контекста всё-таки, хотя бы приблизительно, ограничить самые частотные типы сопоставлений. Напр. в сфере научной речи часто используются интернационализмы. Но часть из них в русском языке возникла путём заимствований из немецкого языка. Свою терминологическую функцию постоянно выполняют. Необходимо иметь в виду, что в чешском, как правило, соответствия именно данных лексических единиц будут заменены исконно чешскими словами.

ЛИТЕРАТУРА

Евгеньева, А.П.: Словарь русского языка Т. 3, М.: Академия наук СССР 1959. 624 с. 135.

Словарь современного русского литературного языка в 17 тт., тт. 3, 9 М.-Л.: Академия наук СССР 1954, 1959. 1 340 с., 1538.

Jak malovat olejovými barvami. URL:<https://www.wikihow.cz>

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Praha: ACADEMIA, 1998. 647 s.

Rusko-český technický slovník, d.I, Praha-Moskva: SNTL, 1986. 569 s.

Studijní materiály IS MUNI. URL: <https://is.muni.cz> Tema_5_-_prednaska_IS.

Váša, P., Trávníček, Fr.: Slovník jazyka českého, d.II. Praha: František Borový, 1937. 1747 s.

Žaža St.: Ruština a čeština v porovnávacím pohledu. Brno: MUNI FF, 1999. 122 s.

Олена Кулик
доктор педагогічних наук,
професор кафедри української лінгвістики і методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)

КРЕОЛІЗОВАНІ МЕМИ ЯК ДЖЕРЕЛО КОМІЧНОГО В ІНТЕРНЕТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасний інформаційний світ надзвичайно динамічний, тому будь-яка мова шукає оптимальні форми, що дають змогу економити мовні засоби й водночас максимально повно передавати думку, принаймні в неофіційному спілкуванні. Сучасна людина не уявляє свого життя без інтернету в цілому й соціальних мереж зокрема. Логічно, що в інтернетному просторі з часом з'явилися специфічні одиниці культурної інформації, сформувалися свої, характерні, різновиди комунікації, з-поміж яких мему (інтернет-мему) посідають особливе місце.

Нині мем є однією з найпривабливіших одиниць культурної інформації (згідно з тлумаченням в онлайн-словнику української мови у 20 тт. «мем²» – одиниця культурної інформації, поширювана від однієї людини до іншої за допомогою мовлення, письма, відео, ритуалів, жестів і т. ін. (Словник української мови online)) й масовим явищем інтернетної культури, що викликає у дослідників науковий інтерес, а теми мемів, за твердженням М. Діаз, можуть трансформуватися з повного безглуздя в реальні соціальні зміни (Dias 2013, 103).

Мем в інтернетній комунікації має: 1) упізнавану форму (знак, зображення, мелодія, штучно створений об'єкт тощо), у яку соціальна спільнота вкладає особливий, додатковий зміст, зрозумілий кожному її учасникові; 2) філософський підтекст; 3) комічний ефект.

Хоча дослідження мемів як жанру інтернетної комунікації є невдячною справою, оскільки один мем може існувати тривалий час, а інший миттєво втрачає актуальність і популярність, науковці не полишають спроб викристалізувати класифікації мемів з оперттям на різні критерії – спосіб передачі (вербальний, невербальний, гібридний), джерело виникнення, структура тощо. Ми не будемо акцентувати увагу на теоретичному аспекті означеної проблеми, деталізувати, що таке текстовий мем, мем-зображення, меміамем, гіф, а зосередимо увагу на креолізованих мемах, якими, за нашими спостереженнями, здебільшого послуговуються учасники інтернетної комунікації.

Креолізований мем – це різновид креолізованих текстів, своєрідність яких полягає в тому, що вони водночас уміщують вербальний і невербальний складник. У мемах змінюваною частиною є саме вербальний складник, а тло і зображення залишаються здебільшого стандартними. Адресат мем-повідомлення читає напис, порівнює його із зображенням, мимоволі аналізує філософський підтекст, у результаті чого отримує несподіваний, суперечливий

комічний образ, на який реагує сміхом. Особливо важливим у створенні мема є використання у вербальному складникові прецедентного тексту з неочікуваною заключною частиною, що уможливорює досягти комічного ефекту. Не менш важливим є і тло, використане зображення, яке або посилює текст, або не узгоджується (дисгармоніює) з ним.

Найбільш поширеними в сучасній інтернетній комунікації є меми, що складаються з трьох частин: 1) сетап / зав'язка (перша частина, що задає контекст); 2) панчлайн / розв'язка (несподіване речення, вислів чи фраза, що вміщує несподіваний сенс, гру слів, алюзію чи жарт, що й викликає відповідну реакцію адресата); 3) супутній візуальний матеріал (створює кумедний сюжет). Вступаючи в складні смислові відношення, вони набувають різних додаткових смислів, що уможливорює дотепно висміяти людські та суспільні вади й реалії.

Сьогодні існує прямий зв'язок між популярністю людини й використанням її зображення в мемах: варіант перший – «ти відомий / популярний, отже стаєш героєм мему»; варіант другий – «ти герой мему, отже станеш популярним (принаймні на певний час)». Поширеними в інтернетній комунікації є кінокадри з відомих кінострічок, які завдяки акторам не лише залишилися у пам'яті глядачів, але й стали креалізованими мемами.

Мемі «Поблажливий Віллі Вонка» віддзеркалюють сарказм (Рис. 1). Сетап уміщує фразу «Ну давай, розкажи мені...»; панчлайн – саркастичний текст на певну тему, що викликає суперечливі думки або віддзеркалює нереальну, на думку автора, ситуацію; зображення – сцену з фільму «Віллі Вонка та шоколадна фабрика» з хитрим виразом обличчя актора Джина Вайлдера. У значеннєвому відношенні три означені складники утворюють смислові конфігурації, що уможливлюють висміяти наївність і глупство.

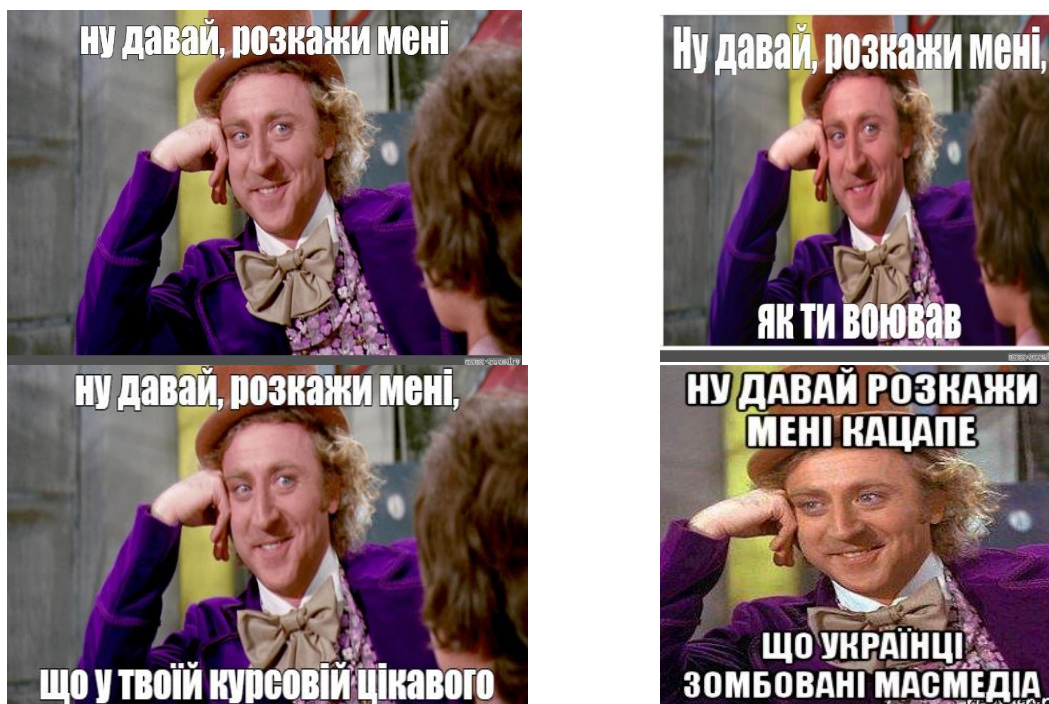

Рис. 1. Мемі «Поблажливий Віллі Вонка»

Меми «А ось і Джонні» використовують, щоб описати проблеми, які спіткали (Рис. 2). Сетап може уміщувати будь-яку фразу, здебільшого привітання чи звертання; панчлайн – текст, що віддзеркалює, як «достала», лякає чи дратує та чи та тема, ситуація; зображення – сцена з фільму жахів за романом Стівена Кінга «Сяйво», де головний герой Джека Ніколсона Джек Торренс прорубує двері сокирою, засовує в щілину обличчя й, розтягуючи голосні, промовляє: «Аааа ооось і Джоооонніііі». У значеннєвому відношенні три означені складники утворюють смислові конфігурації самоіронії, дають можливість поглузувати з власних реакцій на раптові, неочікувані, непередбачувані, непрогнозовані або дратівливі ситуації.

Рис. 2. Мемі «А ось і Джонні»

Мемі «Боромир. Не можна просто так взяти і...» завжди глузують із ситуації, в якій людина навмисно чи ні, робить безглуздий вчинок (Рис 3). Сетап уміщує фразу «Не можна просто так взяти і...»; панчлайн – або містить думку про те, що справді не можна зробити, або сарказм, або абсурдну фразу; зображення – кадр із першої частини з трилогії «Володар перстнів», в якому персонаж Боромир у виконанні Шона Біна відповів на нерозумне прохання Елронда пронести перстень всевладдя в Мордор: «Не можна просто так взяти і

ввійти в Мордор». У значеннєвому відношенні три означені складники утворюють смислові конфігурації, які завжди точно, з позицій знавця, характеризують якусь конкретну історію й водночас можуть бути застосовані до інших індивідуальних ситуацій.

Рис. 3. Мемі «Боромір. Не можна так просто взяти і...»

Мемі «Ти робиш це без поваги» унаочнюють прихований (у мемі – вдаваний) гнів людини, яку не досить ввічливо попросили про щось, але вона готова змінити гнів на милість, якщо прохач виправиться. Сетап уміщує фразу «Ти приходиш до мене...» або «Ти просиш мене...», або «Ти звертаєшся до мене...»; панчлайн – містить думку про те, що «дружба – це послуга» і, якщо звертаєшся за послугою, то май повагу (саме так бачить це мафіозі); зображення – кадр із кінострічки «Хрещений батько», де Дон Корлеоне у виконанні актора Марлона Брандо сварить Бонасера: «А тепер ти приходиш і кажеш: “Доне Корлеоне, мені потрібна справедливість”. Але ти не просиш із повагою»; кадр віддзеркалює специфічний вираз обличчя Карлеоне, що виражає його ставлення до ситуації. У значеннєвому відношенні три означені складники утворюють смислові конфігурації, які дають можливість вдавано зауважити, що тобі зроблять певну послугу, якщо виявиш повагу. Мемі з Доном Карлеоне популярні з-поміж студентів.

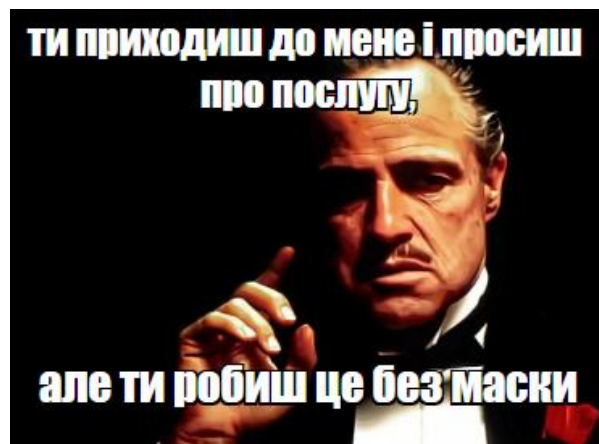
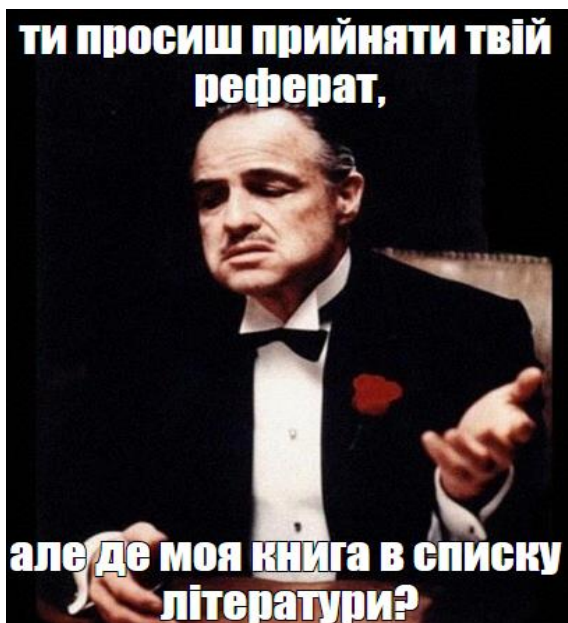
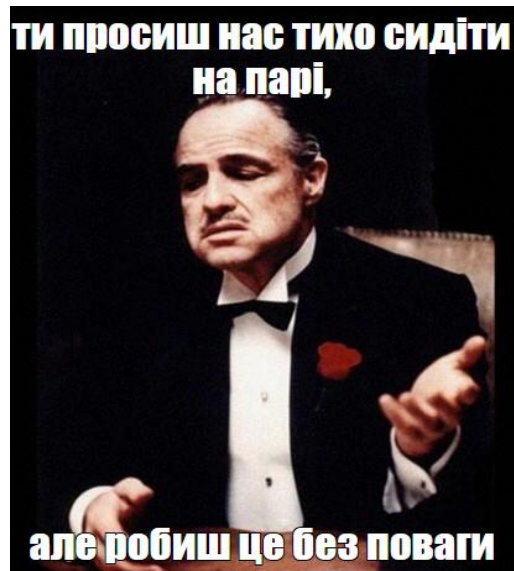

Рис. 4. Мемі «Ти робиш це без поваги»

У цілому, досягти комічного ефекту в процесі створення мемів можливо за умови розуміння адресатами контексту, певних знань, необхідних для впізнавання мема. Креалізовані мемі, що вміщують кадри з відомих кінострічок є вдячним підґрунтям для досягнення такого ефекту, оскільки впізнавані глядачами. Улюблені персонажі у виконанні знаменитих акторів часто стають самостійними меміми, які інколи виходять за межі інтернетного середовища, поширюються в інших сферах комунікації (наприклад, у мовленні повсякдення).

Креолізовані мемі складаються з трьох частин: 1) сетап / зав'язка (перша частина, що задає контекст); 2) панчлайн / розв'язка (несподіване речення, вислів чи фраза, що вміщує несподіваний сенс, гру слів, алюзію чи жарт, що й викликає відповідну реакцію адресата); 3) супутній візуальний матеріал (створює кумедний сюжет). Вступаючи в складні смислові відношення, вони набувають різних додаткових смислів, що уможлиблює дотепно висміяти людські та суспільні вади й реалії.

Такі меми є високочастними, з плином часу зазнають трансформацій, однак комічний ефект зберігають. Вживають креолізовані меми з різною метою: створення підтексту, апеляція до загальних для учасників комунікації знань, посилення емотивності, оцінності, експресивності, досягнення ефекту куражу тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови online. URL: <http://services.ulif.org.ua/expl>
2. Dias, M.C. (2013). Defining and characterizing the concept of Internet Meme. Revista CES Psicologia. Vol. 6. № 1. P. 82–104. URL: <https://cutt.ly/AJdutFw>

Наталія Латигіна

*доктор політичних наук,
професор кафедри іноземної філології та перекладу
Державний торговельно-економічний університет*

Алла Латигіна

*доцент, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу
Державний торговельно-економічний університет
(Київ, Україна)*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Спілкування людей завжди відбувається в межах певної культури із використанням конкретної етнічної мови, неповторних мовних картин світу, а також законів спілкування, випрацюваних у межах цієї мови і культури. Потрапляючи в інше культурно-мовне середовище, людина фактично потрапляє в інший світ цінностей і законів спілкування. Це необхідно враховувати всім, то спілкується з носіями інших культур і мов.

У сучасному динамічному світі звичним явищем стали контакти носіїв різних культур і мов. Незнання або неадекватне відтворення норм мовленнєвої та немовленнєвої поведінки створює складнощі в спілкуванні представників різних лінгвокультурних спільнот і може спричинити різноманітні комунікативні девіації.

Усвідомлення важливості культурно-історичних чинників у процесах спілкування зумовило активне вивчення у 80-х роках ХХ ст. проблематики міжкультурної комунікації. Водночас проблеми міжкультурної комунікації досліджувалися різними науками: етнологією, етнолінгвістикою, семіотикою, психологією, етнопсихологією, лінгвістикою тексту та ін.

Міжкультурна комунікація – це спілкування носіїв різних культур, які послуговуються різними мовами.

Метафорою «носій національної культури» зазвичай описують свідомість людини, яка сформувалася у процесі оволодіння певною національною

культурою. Наприклад, носій української культури має свідомість, що сформувалася на основі образів та уявлень, притаманних українській культурі.

Національно-культурні чинники мають істотний вплив як на елементи мовного коду, так і на власне процес спілкування. Елементи та категорії мовного коду кожної ідіостетичної мови формують неповторні мовні картини світу, які відрізняються від концептуальних (наукових) картин світу. Вагомим є вплив національно-культурних чинників на семантику окремих слів і, відповідно, фрагментів мовних картин світу. Наприклад, японське слово «сакана» може бути перекладене українським «риба». Але для українців риба – це луска, плавники і велика кількість кісток. Для японців «сакана» – це будь-яка живність, наявна в морі чи океані. Чи, наприклад, вираз японської мови, який моделює у свідомості японського підлітка чотири найстрашніших лиха, що йому загрожують: «дзісін, камінарі, кадзі, сядзі», тобто «землетруси, блискавки, пожежі, батьки». Набір цих «лих» національно обумовлений специфікою життя японців (Tubbs, Moss 1991, 34).

Значно впливають національно-культурні чинники на структуру комунікативного акту і його складові. Особливо відчутно вони позначаються на формуванні соціальних ролей учасників комунікації, які розкривають їх соціальну взаємодію. Так, у різних народів стандартні за своїм складом комунікативні акти – чоловік-дружина, батько-син, брат-сестра, гість-господар тощо – регулюються нетотожними соціальними правилами. Наприклад, в абхазів на поведінку гостя накладені обмеження, яких немає в українців: гість в абхазькому домі не може освідчитися дівчині цього дому в коханні (Бацевич 2004, 252).

Історичні, національні, культурні та інші чинники впливають і на невербальні складові спілкування, а також на співвідношення вербальних і невербальних складових. Наприклад, ескімоси ріки Копер вітають чужоземців ударом кулака по голові або по плечах, а жителі північно-західних районів Амазонки ляскають один одного по спині на знак вітання. Полінезійці обнімаються й труть один одному спину; південноамериканські іспанці (чоловіки) вітають один одного стереотипними обіймами: голова над правим плечем партнера, три ляскання по спині, голова над лівим плечем партнера, ще три поляскування; двоє курдів при зустрічі хапають один одного за праву руку, підіймають руки, не рознімаючи їх, і почергово цілують один одного руки (Бацевич 2004, 253).

Найважливішими аспектами і одночасно об'єктами дослідження міжкультурної комунікації є:

1. Аспекти, пов'язані з культурною традицією:

- дозволи і заборони у даній мовно-культурній спільноті на певні типи і різновиди спілкування;
- стереотипні ситуації спілкування, відтворювані типи комунікативних актів;
- етикетні характеристики універсальних актів спілкування (наприклад, формули привітання, прощання тощо);
- рольові та соціально-символічні особливості спілкування;

- номенклатура і функції мовних і текстових стереотипів, які використовуються у спілкуванні й відображені, зокрема, в пареміях;
- організація текстів.

2. Аспекти, пов'язані з соціальними чинниками і соціальними функціями спілкування:

- функціонально-стильові «підмови»;
- етикетні форми.

3. Аспекти, пов'язані з етнопсихологією:

- психолінгвістична організація мовної діяльності;
- номенклатура, функції та особливості проксемічних, кінестетичних і паралінгвальних засобів.

4. Аспекти, пов'язані зі специфікою тезаурусної організації культурно-мовної спільноти:

- система традиційних образів, порівнянь, символічне вживання певних денотатів;
- система кінетичних засобів.

5. Аспекти, які визначаються специфікою мови певної культурно-мовної спільноти:

- система стереотипів;
- система символів, образів тощо;
- структура текстів;
- етикетні форми;
- підмови і функціональна стилістика та ін. (Селіванова 1999, 38).

Життєдіяльність людини – це складна взаємодія її із суспільством. У процесі цієї взаємодії – у безпосередніх соціальних контактах, під впливом мікросередовища (внутрішнє середовище), макросередовища (зовнішнє середовище), його культури, соціальних норм і цінностей – формується особистість, тобто відбувається її соціалізація.

Соціалізація особистості – це процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості (Почепцов 1999, 87).

У процесі соціалізації людина адаптується до умов соціуму, культури, норм, що формуються впродовж життєдіяльності суспільства, і своєю активністю перетворює їх на власні цінності, орієнтації, установки і т. ін.

Чи не найважливіша роль у процесі соціалізації індивідів належить мові. Це зумовлено тим, що в мові наявний соціальний досвід попередніх поколінь і всього людства. Оволодіваючи мовою, людина привласнює цей досвід, робить його складовою своєї особистості. Все це відображається в процесах спілкування, яке у кожній культурі має свої особливості.

Процес оволодіння людиною культурою суспільства відбувається не стихійно, а контролюється цим суспільством. Культурні знання засвоюються особистістю в тому обсязі й настільки глибоко, наскільки це необхідно для рольової діяльності, яка формує її рольовий репертуар (батька, директора, гостя тощо). Одна із ролей особистості – національна, яка формується на перших

етапах соціалізації завдяки сімейному та шкільному вихованню, – є спільною для всіх носіїв певної мови. Культурні знання, засвоєні в межах цієї ролі, є ядром феномена, який називають національною специфікою мислення і спілкування.

Як вважають деякі етнолінгвісти, людина сприймає світ крізь категорії рідної мови, яка пронизана неповторним народним духом. Звідси витoki теорії лінгвістичної (мовної) відносності (гіпотеза Сепіра-Ворфа), лінгвістичного детермінізму та інших теорій. Їх сутність зводиться до визнання повної залежності (детермінованості) мислення і поведінки людини від структури мови, якою ця людина послуговується з моменту народження. Мова ніби описує навколо людини чарівне коло, вирватись за межі якого можна лише оволодівши іншою мовою. Але знову індивід потрапляє в полон іншої мови і так до безкінечності. Іншими словами, згідно з цими концепціями, людина пізнає світ і орієнтується в ньому так, як їй «підказують» категорії рідної мови (чи мови, якою вона володіє) (Leech 1983, 92).

Насправді ж когнітивна діяльність людини лише певною мірою визначається мовою, оскільки в пізнавальних процесах істотну роль відіграє наука, практична та перцептивна (пов'язана з безпосередніми відчуттями) діяльність тощо, які виформовують концептуальну картину світу, тобто картину поняттєву. Вона не завжди відповідає мовній, уточнюючи, коригуючи її. Таким чином, слід говорити не про мовний детермінізм, а лише про частковий вплив категорій мови на пізнавальну діяльність людини.

Спілкування людей – це знакова діяльність, у якій роль предметів виконують їх знакові заступники. Вони в сукупності є носіями як експліцитних (доступних зовнішньому спостереженню), так і імпліцитних (прихованих, функціональних) властивостей предметів. Імпліцитні властивості предметів стають зрозумілими людині лише за допомогою мовних знаків. Наприклад, для українців рушник – не лише шматок тканини, яким можна витерти руки, а й певний символ сім'ї. Ось чому на рушник стають, коли беруть шлюб.

Заперечуючи повну детермінованість (визначення) мислення і поведінки людини мовними чинниками, не можна не враховувати їх впливу на світосприйняття, а ще більше – на міжособистісну комунікацію. Йдеться про співвідношення універсального та ідіоетнічного у процесах спілкування.

Універсальне охоплює всі складові комунікативного акту: наявність адресанта, адресата, мовного коду, повідомлення, контексту як такого, ситуації. Універсальним є використання певних мовленнєвих актів у певних мовленнєвих жанрах і дискурсах. І самі мовленнєві акти мають універсальну природу та виступають носіями локуції, іллокуції, перлокуції. Універсальними можна вважати цільову організацію спілкування, більшість функцій комунікації в суспільстві (зокрема, інтерактивну, перцептивну) і т. ін.

Водночас у процесі комунікації важливе значення має ідіоетнічне. Як зазначав американський дослідник Д. Хаймс, «люди, які належать до різних культур ... володіють особливими комунікативними системами, а не одними й тими самими природними комунікативними можливостями лише з різними

звичаями. Культурні цінності й вірування почасти створюють мовну реальність» (Hymes 1972, 180).

Існує національно-культурна специфіка вербальної та невербальної поведінки представників різних культурно-мовних спільнот, яка виявляється насамперед в особливій системній комбінаториці елементів досвіду, які можуть повторюватися у багатьох культурах. Те, що в одній мовно-культурній спільноті може виражатися засобами мови, в іншій – засобами пара лінгвістики чи ритуалу. Наприклад, у європейській культурі (в широкому сенсі слова) спілкування друзів може відбуватись без слів (привітання кивком голови, жестове запрошення іти поряд, відмова за допомогою жесту і кивка голови, жестове прощання); у японській та китайській культурах таке спілкування практично неможливе (Радевич-Винницький 2001, 144).

Китайському глядачеві, наприклад, достатньо побачити пофарбоване матово-біле обличчя персонажа, щоб зрозуміти, що це негативний персонаж; у позитивного героя обличчя обов'язково розмальоване чорною або червоною фарбою; шахраїв і коміків впізнають по білій плямі на носі. В'єтнамському глядачеві традиційного національного театру «тео» добре зрозуміла пластика рук акторів – рухів, які безперервно і плавно змінюють один одного; їх називають «квітами рук». Для японського глядача театру «Кабукі» немає нічого неприродного, наприклад, в тому, що про події драми і думки героїв розповідає «сказитель», який сидить на сцені або в ложі, а герої розмовляють із залом мовою жестів і танців, або в тому, що служба просценіуму («куромба») під час бою прикріплює до одягу героя червону стрічку – знак того, що той поранений.

Своєрідно сприймається зміст іншокультурного художнього твору крізь призму своєї культури. Тубільці Західної Африки зрозуміли сюжет «Гамлета» В. Шекспіра так: Клавдій – молодець, що одружився із удовою брата. Саме так і повинна чинити хороша людина. Однак зробити це потрібно було відразу після смерті чоловіка, а не чекати цілий місяць. Привид батька Гамлета взагалі не вкладався в їх свідомість: якщо він мертвий, то як він може ходити і говорити? Гамлет убив Полонія абсолютно правильно, відповідно до мисливської культури тубільців: почувши шурхіт, крикнув «що, це шур?», а Полоній не відповів, за що і був убитий. Саме так і чинить кожен мисливець в африканському лісі: почувши шурхіт, гукає і, якщо відповіді немає, вбиває причину шуму, а значить, і небезпеки (Бацевич 2004, 257).

Вивчення культурно-психологічних аспектів комунікації – одна з найважливіших проблем етнопсихолінгвістики, яка сформулась в останні десятиліття.

Отже, спідкування носіїв різних ідіоетнічних мов – це не лише знання засобів мовного коду, володіння елементами і категоріями чужої мови. Людина, яка хоче вільно і невимушено комунікувати з носіями іншої мови, повинна оволодіти також їх культурою, що знайшла своє втілення в цій мові.

ЛІТЕРАТУРА

Бацевич, Ф.С. (2004). Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія».

- Почепцов, Г.Г. (1999). Теорія комунікації. Київ.
- Радевич-Винницький, Я.К. (2001). Етикет і культура спілкування. Львів.
- Селіванова, О.О. (1999). Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ.
- Leech, G.N. (1983). Principles of Pragmatics. London; New York.
- Tubbs, S., Moss, S. (1991). Human communication. New York; Sydney.
- Hymes, D. (1972). Models of the interaction of language and social life. In: Gumpers, J., Hymes, D. (Eds.). Direction in Sociolinguistics: the Ethnography of communication. (pp. 178-197). New York.

Тетяна Левченко
доктор філологічних наук,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)

ПОРУШЕННЯ НОРМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНШОМОВНИХ СЛІВ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Дослідження ролі і функцій мови засобів масової комунікації в динаміці мовних процесів на інтерлінгвістичному рівні передбачає аналіз масмедіа та обумовлених механізмів взаємодії мовних рівнів, зокрема таких, як способи сполучуваності лексичних одиниць, функціонально-стильова стратифікація запозичень та взаємовплив різних стилів сучасної української мови.

Запозичення – один із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу української мови і важливе джерело формування молодіжного сленгу. В останні десятиріччя захоплення запозиченими словами стало своєрідною модою, що обумовлена певними стереотипами та ідеалами, існуючими в молодіжному середовищі. Мовна культура сучасної молоді є тим мінливим мовленнєвим середовищем, що швидко реагує на появу всього нового в суспільстві. Поява значної кількості різноманітних засобів масової комунікації надзвичайно потужно вплинула на становлення мовних норм сучасної молоді. Активне функціонування сленгових лексем у засобах масової комунікації, пов'язане з бажанням наблизитися до читача, хоча адресат зазвичай сприймає медіатекст як зразок мовного етикету, використовує в подальшому мовленні та приносить сленг у культурне середовище.

У сучасній українській мові однією із динамічних тенденцій є активізація процесу запозичення іношомовних слів, зокрема англійських. Найяскравішим виявом цього процесу є молодіжний сленг, для якого запозичення з англійської мови – важливе джерело формування.

Специфіка стану сучасної української мови полягає в тому, що процеси активізації відбуваються надзвичайно стрімко і масштабно. Зміни соціокультурних орієнтирів призводять до переоцінки суспільних цінностей, в результаті чого змінюється ставлення носіїв мови до багатьох явищ у житті

українського соціуму. Саме через ці причини засобами масової комунікації фіксують численні зміни реальної дійсності. Сленг «формується під впливом соціокультурних факторів (кіно- та шоу-бізнесу, ЗМІ, новітніх технологій соціальної комунікації, музичної субкультури, сленгу афроамериканців тощо) на базі соціально-психологічної спільності дітей у підлітковому віці (протиставлення себе дорослим, домінування однолітків у колі співрозмовників, надмірна емоційність, підвищена агресивність тощо) та швидко реагує на різні зміни соціального характеру» (Боднар 2007, 12).

Дослідники публіцистичного стилю застерігають від залучення і надмірного використання іншомовних слів у мову масмедіа, особливо на сучасному етапі, коли цей процес набуває потужного темпу розвитку.

Мова сучасних масмедіа фактично претендує на роль законодавця моди у мовленнєвій комунікації молоді, але вона не може бути взірцем для наслідування, орієнтиром для збереження мовних норм, адже за своїми комунікативними завданнями, метою і настановами мова засобів масової комунікації у пошуках яскравих слів, завжди буде за межами норм – мовних і етичних.

Іншомовні слова – важливе джерело формування молодіжного сленгу, яке мовознавці пояснюють не тільки лінгвальними, але і позалінгвальними чинниками. Тому на сторінках засобів масової комунікації все частіше спостерігаємо запозичення з інших мов, які стають складником молодіжного сленгу. «Його поповнення й оновлення відбувається за рахунок лексичних запозичень зі соціолектів інших молодіжних субкультур і вигадування підлітками нових засобів мовної експресії за різними моделями лексико-семантичного словотвору як нормативного, так і ненормативного характеру» (Боднар 2007, 12). Наведемо приклади: *«Так, в них вносилися численні правки. Але жоден **апгрейд** не перетворить касетний магнітофон «Весна» на одинадцятий айфон»* («Українська правда», 14.01.20); *«Український дім змінює концепцію: що принесе **«апгрейд»*** (УкрІнформ, 11.10.20), апгрейд (англ. upgrade модернізація пристрою (як правило, комп'ютера) шляхом заміни окремих його компонентів на більш потужні або швидкодійні); *«Лімітована серія кросівок виконана в кольорах **паттерна** громадського транспорту Берліна, який використовується в обшивці крісел в метро і трамваях»* («Високий Замок», 12.01.21); *«Уявіть собі, якщо ваша дитина мала б базові знання та навички надання першої медичної допомоги, в такому випадку при травмі дитина принаймні знала б стійкий **паттерн** поведінки аби не зашкодити собі ще більше, поки вона не отримає належну швидку допомогу»* («Газета по-українськи», 09.09.21); *«Ми навіть залишили порожні місця для маминої творчості. Щоб вона могла внести зміни до тексту і на готову музику за готовим **паттерном** створити максимально персоналізовану колискову-мантру для своєї власної дитини»* («Голос України», 20.09.21), (англ. pattern – взірець, зразок, маска, шаблон) – об'єкт, з якого робляться копії або набори повторюваних об'єктів.

О. А. Стишов зазначає, що «ряд нових іншомовних слів із мовознавчого погляду є недоречними, оскільки вони порушують закони і розхитують

структуру української мови, її нормативні, стилістичні й культуромовні засади» (Стишов 2017, 74). Іншомовні слова повсякчас використовуються у засобах масової комунікації, адже журналісти схильються до їх використання навіть більше, ніж до використання місцевих діалектів. Сучасні ЗМІ зловживають іншомовними словами навіть тоді, коли можна використовувати українські відповідники.

Таким чином, розглянувши приклади про невиправдані запозичення з англійської мови, можна зробити висновок, що переважна їх більшість з'являється в українській мові через те, що читач більш вагомими вважає складні, незвичні і взагалі неукраїнські слова, що на думку багатьох журналістів, надає вагомості мові сучасних масмедіа. Аналізовані приклади також підтверджують невиправдані запозичення з англійської мови, що мають еквіваленти в українській мові та принагідно замінюються на українські відповідники.

Таким чином, в середовищі сучасної молоді спостерігається зниження мовної та загальної культури, грамотності, заміна істинних цінностей шаблонними зарубіжними зразками. Також до особливостей мовної організації сучасних засобів масової комунікації варто зарахувати збільшення простих за формою конструкцій. Із синонімічного ряду засобів передачі однієї і тієї ж інформації автор обирає економні, найпростіші за формою. Зазначені чинники сприяють активізації в текстах масмедіа конструкцій, що є результатом семантико-синтаксичних процесів номіналізації, атрибутизації та адвербіалізації, адже ці конструкції дозволяють максимально стиснути інформацію. Використовуючи засоби структурної простоти, як певну зручність для сприйняття інформації, залучаючи мінімум мовних засобів, можна значно ускладнити висловлювання. Саме «...в ході реалізації мовних ресурсів здійснюється відбір семантично більш раціональних, інформативних і в той же час найбільш лаконічних засобів для досягнення цілей комунікації, тобто мінімальною кількістю мовних знаків максимально точно висловити думку, утворити мовну альтернативу в поширеній описовій конструкції» (Дегтярьова 2012, 134).

Використання іншомовних слів у сленговій комунікації видається не завжди доречним. Безсумнівно, що без запозиченої лексики не можна уявити мову сучасної людини, однак значення таких слів повинно бути зрозумілим кожному читачеві, а їх вживання виправданим. Доречне і правильне використання запозиченої лексики свідчить про мовну культуру та повагу до рідної мови.

Таким чином, експансія іншомовних слів у мові українських засобів масової комунікації поряд з такими чинниками, як розвиток інформаційних технологій і активізація міжкультурної комунікації, супроводжує соціально-культурний фактор. Результатом культурної експансії стає не тільки зміна економічної моделі, але й зміна системи ціннісних орієнтацій, формування масової культури, що призводить до ідеалізації чужого способу життя, ідеології, мистецтва, світосприйняття, що спричиняє занедбаність рідної культури.

ЛІТЕРАТУРА

Боднар, Р. В. (2007). Соціолект підлітків як субкультура сучасного лінгвосоціуму (на матеріалі англійської мови 90-х років XX - початку XXI століття): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 20 с.

Дегтярьова, І. О. (2012). Стилiстичнi засоби мовної економiї у постмодернiстському тексті. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Вип. 12. С. 133 –141.

Стишов О. А. Нові іншомовні слова в українськомовних ЗМІ початку XXI ст. *Studia philologica*. 2017. Вип. 9. С. 66 –75.

Любов Летюча

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна)

ЕТНОКУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ЇХ РОЛЬ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Вивчення стереотипів у західній науці розпочалося у 20-х рр. минулого століття, коли журналіст і політолог Волтер Ліпманн вперше спробував дати визначення стереотипа: «стереотипи – це упереджені думки, які рішуче керують усіма процесами сприйняття. Вони маркують певні об'єкти, як знайомі, так і незнайомі, що ледь знайомі здаються добре відомими, а незнайомі – глибоко чужими» (Lippmann 1997, 53).

У сучасній науці стереотипи розглядаються як стійкі, регулярно відтворювані в соціальній групі уявлення про будь-які класи об'єктів, що приписують цим об'єктам певний набір властивостей і у зв'язку з цим керують сприйняттям об'єктів, що входять до відповідного класу. Такі уявлення, спрямовані на етнічні та культурні групи, називаються етнокультурними стереотипами, які змінюють поведінку комунікантів при міжкультурному спілкуванні, сприйняття ними партнерів по комунікації та, відповідно, значно впливають на ефективність комунікації.

Етнокультурні стереотипи – це особлива сфера вивчення лінгвістів, культурологів, соціологів, про що свідчать безліч наукових праць вітчизняних та закордонних вчених, серед яких А. К. Байбурін, А. С. Баронін, К. Брейлі, Ю. В. Бромлей, Е. А. Веселкіна, Т. А. Ван Дейк, Л. М. Дробіжева, І. І. Жигалова, У. Ліпман, Ю. С. Оганисяна, Г. Олпорт, Ю. П. Платонов, М. І. Семиряга, А. Тешфел та ін. Зміст цих досліджень у цілому зводиться до наступного:

- стереотипи реальні, тобто існують об'єктивно, оскільки формуються під впливом зовнішніх джерел – фільмів, книг, анекдотів, міфів. Ці джерела

можуть бути більш або менш авторитетними або надійними, але істотніше те, що вони об'єктивні. Стереотипний образ носить груповий характер, він не формується у свідомості окремого індивіда, він належить усьому етнокультурному співтовариству, через що сила впливу стереотипу лише зростає.

- у ситуації комунікації необхідно пам'ятати, що стереотипи часто мають взаємний характер, тобто обидва комуніканти піддаються впливу стереотипних уявлень про представників культури співрозмовника. За цієї причини міжкультурна взаємодія завжди повинна включати тактики з подолання: а) власних забобонів щодо культури співрозмовника; б) культурних забобонів співрозмовника щодо власної культури.

- підготовка спілкування має будуватися не на стереотипах. Професійний комунікант перш за все бачить у співрозмовнику особистість, а вже потім представника групи – професійної, вікової, етнокультурної тощо. Спілкування необхідно здійснювати через повагу до особистості співрозмовника, прагнути бути нейтральним, уникати, принаймні на початковій фазі спілкування, культурно маркованих комунікативних знаків, намагатися поступово адаптувати свою комунікативну поведінку до поведінки співрозмовника. Для цього необхідно бути уважним до свого співрозмовника та до себе, уміти керувати власним сприйняттям і через нього сприйняттям вас вашим співрозмовником.

Виділяють кілька різних шляхів формування стереотипів:

1. Стереотипи засвоюються у процесі енкультурації: у будь-якій культурі є стереотипи щодо інших культур; насамперед формуються стереотипи щодо груп людей, з якими представники цієї культури найчастіше взаємодіють та/або мають конфлікт (або мали у минулому). Такі стереотипи передаються з покоління до покоління, від батьків до дітей.

2. Стереотипи формуються у процесі спілкування зі значущими для тебе іншими співрозмовниками: родичами, друзями, викладачами тощо.

3. Стереотипи можуть з'явитися як в результат особистих контактів з окремими представниками іншої культури. У випадку знайомства з усміхненою, оптимістичною дівчиною іншої національності, а потім з її другом тієї ж національності та подібними рисами характеру, у вас, швидше за все, сформується позитивний стереотип про всіх людей цієї національності. Аналогічно формуються і негативні стереотипи – через недостатність інформації ми проєктуємо якість кількох представників на всю культуру.

4. Важливу роль у виникненні стереотипів відіграють ЗМІ: більшість людей вважають телебачення, пресу та радіо авторитетними джерелами інформації, завдяки чому ЗМІ здатні до формування уявлення людей про ту чи іншу культуру.

Час від часу при обговорення проблеми стереотипів постає питання про їхню реальність, про фіксованість у них властивостей дійсно реально притаманних представникам тієї чи іншої нації. Питання вважається некоректним із двох причин:

- стереотип завжди спрямований на групу в цілому (наприклад, на етнос), але перевірити реальність якоїсь риси, що приписується цілому етносу, неможливо. До прикладу, можна думати, що українці щедрі, але реальне спілкування з українцями показує, що серед них є як щедрі, так і скупі люди (як, втім, серед інших народів). Щедрість може бути колективною рисою.

- носієм стереотипу завжди є група, а не окрема людина. В окремого представника групи може не бути власного досвіду комунікації, до прикладу, з китайцем, але у нього може бути колективне уявлення про нього, створене тією групою, до якої він належить, і підтримуване в культурних продуктах, що продукуються нею: анекдотах, фільмах, книгах, чутках тощо.

Джерелом стереотипів часто є ті труднощі у взаємній оцінці комунікантів, які швидше пов'язані з незнанням особливостей відповідної комунікативної культури, ніж будь-якими її реальними властивостями. Стереотипи часто обумовлені фіксацією відмінностей у комунікативній поведінці, при цьому кожна зі сторін розглядає власний комунікативний стиль як «еталонний», «правильний» або «нейтральний».

Таким чином, етнокультурні стереотипи створюють свого роду паралельну реальність, у якій тій чи іншій етнокультурній спільноті приписується певний набір рис. Це спрощене, ідеалізоване уявлення, яке використовується свідомістю в тих ситуаціях, коли вона не має власного досвіду взаємодії з представниками відповідної культури або коли така взаємодія не має систематичного характеру.

Проте стереотипи можуть полегшувати комунікацію з представниками інших культур, оскільки вони, до прикладу, пом'якшують стресовий вплив культурного шоку. Попри те, що стереотипи в силу своєї природи спрощують дійсність, вони сприяють створенню моделі культури у свідомості носія стереотипу. Ця модель, по-перше, полегшує взаємодію з представниками відповідної культури і, по-друге, здатна зазнавати змін із отриманням нової інформації. Завдяки стереотипам у нашій свідомості формується свого роду фрагмент якогось складного об'єкта, сприйняти який одночасно цілком ми не можемо з низки об'єктивних причин.

ЛІТЕРАТУРА

Lippmann, W. Public opinion. (1997 [1922]). New York, NY: Free Press.

Елена Маяк
кандидат филологических наук
доцент кафедры речеведения и теории коммуникации факультета
межкультурных коммуникаций
Минского государственного лингвистического университета
Ангелина Балабанова
студентка 3 курса факультета межкультурных коммуникаций
Минского Государственного Лингвистического университета
(Минск, Беларусь)

СТРУКТУРА И ФУНКЦИИ КОНТЕНТНОЙ ВОРОНКИ В ИНСТАГРАМ

Методы ведения бизнеса в современных реалиях претерпевают существенные изменения. С появлением цифровых технологий малый и средний бизнес должен адаптироваться к новым условиям. Предпочтение отдается интернет-пространству и социальным сетям. По данным опроса, в 2021 году Инстаграм является второй по популярности социальной сетью среди белорусов (65 % респондентов) и пятой по популярности в мире (1,287 миллиарда пользователей) (3; 4).

Инстаграм – это пространство, где люди напрямую взаимодействуют с брендом. Они могут комментировать, подписываться, отправлять сообщения и даже покупать товары внутри приложения через магазины (3).

Прежде чем совершить покупку, клиент проходит долгий путь от знакомства до решения приобрести продукт, иными словами, перемещается по воронке продаж. Последнее представляет собой «маркетинговую модель, в которой прописан путь клиента к покупке» (1).

В настоящей работе проводится анализ интернет-дискурса с целью выявления структуры и функций контентной воронки. Объектом исследования является интернет-дискурс. Предмет работы – структурно-функциональные характеристики контентной воронки продаж.

В качестве фактического материала выступили 50 публикаций, отобранные методом сплошной выборки из 5 разных аккаунтов в Инстаграм за 2022 год. Выбор аккаунтов обусловлен активностью в блоге, т. е. регулярным выкладыванием постов и наличием обратной связи под ними (лайков и комментариев). Также важным показателем являлось наличие продаж в аккаунте, т. к. это непосредственно связано с рассматриваемой в данной работе темой.

Среди публикаций, представленных в Инстаграм, которые анализируются в работе, были выделены тематические группы, посвященные постам о личном и постам о бизнесе. Рассмотрим каждую из групп поподробнее.

В качестве ключевой определена группа: посты о бизнесе, актуализированная в 34 публикациях (68 %). Популярность этой темы обусловлена тем, что Инстаграм давно перестал быть просто социальной сетью с фотографиями и превратился в полноценную и удобную площадку для

ведения бизнеса. Функции этой группы постов включают следующие: познакомить пользователя со своим брендом/продуктом, раскрыть преимущества своего продукта по сравнению с конкурентами, предоставить уникальное торговое предложение, показать свою компетентность и авторитетность в определенной сфере, а также продать свой товар и заработать на этом. Структура контентной воронки данной группы постов представлена на рисунке 1.

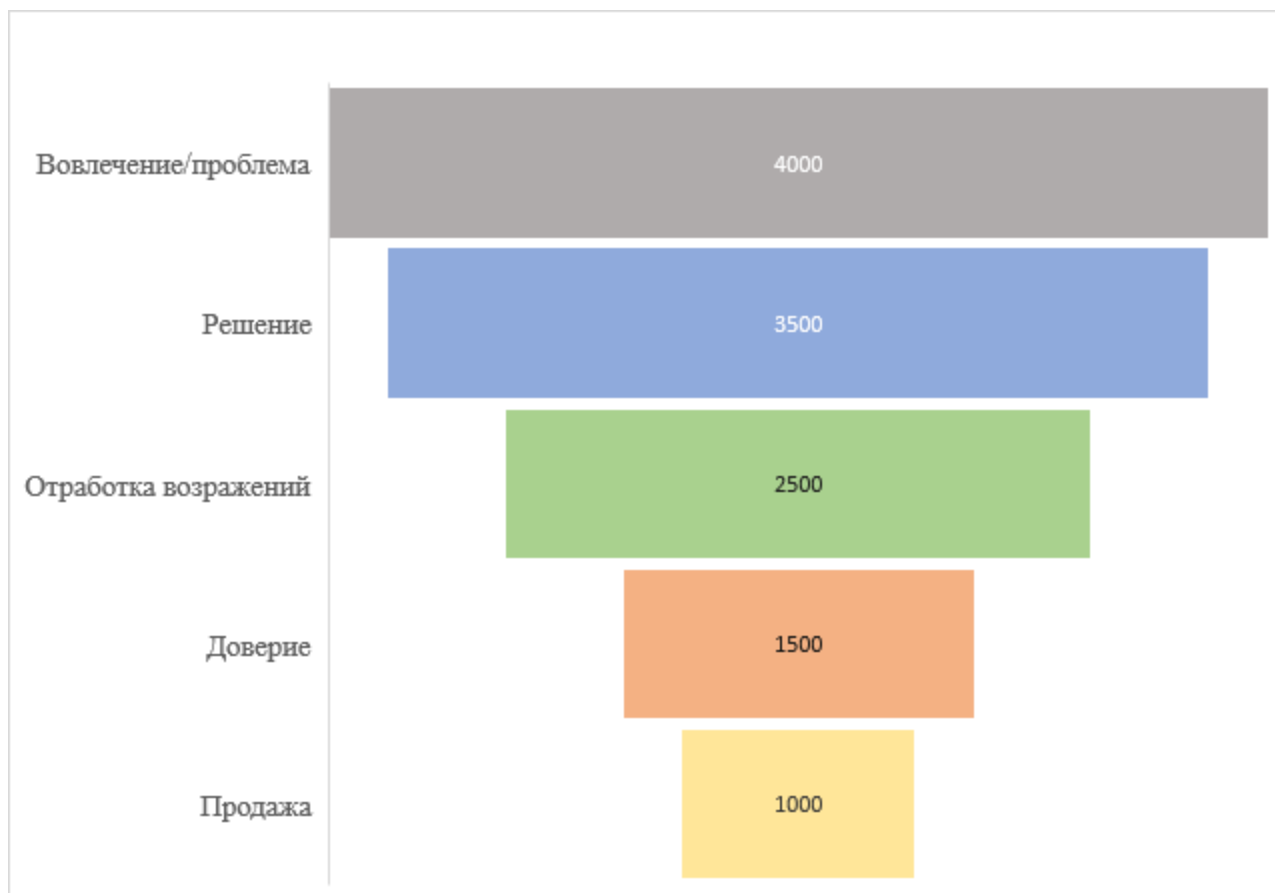

Рисунок 1 – Схема воронки продаж постов о личном

Если воронка выполнена согласно схеме, то клиента буквально «засасывает», и он готов совершить покупку продукта или услуги. Также воронка продаж помогает проследить и понять, на каком этапе отсеивается большая часть потенциальных покупателей (2).

Рассмотрим этапы контентной воронки продаж на примере одного продукта для лучшего понимания ее работы.

Этап 1. Вовлечение/проблема предполагает привлечение внимания пользователей, например:

Почему чай из супермаркета плохой подарок? Чай – отличный презент, который понравится, как близкому человеку, так и коллеге на работе или несговорчивому соседу. Но если вы не хотите испортить впечатление от подарка, не покупайте чай в супермаркете. На это есть 5 причин:

1. *Брендовые (Lipton, Grienfield) чаи рассчитаны на широкую аудиторию, поэтому хорошего качества чай просто не может быть брендован – иначе он будет дороже.*
2. *Компании покупают чай крупным оптом, поэтому у них нет возможности следить за качеством чая в каждой партии.*
3. *Бренды используют дешевые ароматизаторы и отдушки.*
4. *Ввиду больших объемов закупок и хранения, чай лежит долго на складах и бывает свежим крайне редко.*
5. *Самый качественный чай – крупнолистовой или индийский. Бренды используют низкосортные индийские и цейлонские сорта.*

Выход из ситуации – покупать чаи в специализированных магазинах. В следующем посте я расскажу вам, как выбрать качественный чай на развес. Ставьте лайк за полезную информацию.

В представленном контексте автор демонстрирует свою экспертность в выбранной категории товаров с целью расположить к себе покупателя для дальнейшей коммуникации. Освещается актуальная для целевой аудитории тема с целью удержать внимание на своем аккаунте. В рассматриваемом примере речь идет об отсутствии качественного чая в масс-маркете.

Этап 2. Решение предполагает ответ на вопрос, заданный темой первого поста, как в следующем контексте:

Чек-лист «Как выбрать чай на развес»

- *Минимизируйте риски – возьмите на пробу 10 г чая*
- *Признаки низкосортного чая – неоднородный размер, тусклый или серый цвет, наличие ломаного листа, чайной пыли*
- *Чем сильнее скручены листочки, тем качественнее продукт.*
- *Крупный лист – самый лучший*
- *У чая должен быть аромат. Если ничем не пахнет, то чай несвежий*
- *Сильно выраженный аромат = использование химических ароматизаторов.*
- *Посмотрите, как хранится чай на развес в магазине. Правильно – жестяная, стеклянная или картонная банка, без доступа воздуха, вдали от света.*

Сохраняйте чек-лист, чтобы у вас больше не было проблем с выбором чая на развес. Но также вы можете обратиться к нам и не тратить время на выбор и оценку чая. Ставьте лайк, если было полезно.

Мы полагаем, что адресант делиться бесплатными советами, чтобы быть полезным для своей аудитории и решить проблему пользователя, представленную в предыдущем посте. Также создатель публикации намекает, что именно он может помочь с данной проблемой, тем самым рекламируя свои услуги. Адресат не понимает, что он попал в воронку продаж и считает, что получил выгоду от бесплатных рекомендаций.

Этап 3. Отработка возражений. Специалист демонстрирует свою клиентоориентированность:

Почему чай на развес такой дорогой? В конце поста мы расскажем вам, за счет чего мы продаем чай отличного качества по более низким ценам, чем у конкурентов. Чай – сезонный товар. Редкий сорт, короткий сезон сбора, ограниченный регион произрастания – все это факторы увеличения стоимости. Цену увеличивает транспортировка чая к месту потребления и таможенные пошлины на ввоз фасованного чая. Использование ароматизаторов и добавок (лепестков, ягод, цукатов, трав) делает чай дороже. Ведь добавки обычно стоят больше, чем сам чай. Если цена развесного чая для вас высокая, обратите внимание на чистые сорта – черные и зеленые. Они универсальные и дешевле чая с добавками. Мы работаем с крупным оптовым поставщиком чая и кофе. Чай к ним поступает с Китая, Индии, Шри-Ланки, Кении, Парагвая, Африки. При поступлении они проверяют качество сырья (упаковку мешков, маркировку, внешний вид листа). Также они сдают чай на экспертизу. А теперь ответ на вопрос: как у нас получается продавать чай дешевле, чем у конкурентов. Наш поставщик сам производит чаи с добавками, закупая лишь качественную основу и разнообразные добавки. Это выходит дешевле, совсем не уступает в качестве и позволяет нам радовать вас вкусным чаем за недорогую цену. Ставьте лайк и + в комментариях, если было интересно узнать о ценообразовании на чай.

В представленном тексте наблюдается работа с возражениями покупателя и воздействие на потребность адресата в выборе между дорогим товаром и более дешевой альтернативой.

Этап 4. Доверие. Адресант стремится подкрепить уверенность пользователя в совершении покупки и подтверждает уже сложившееся мнение о продукте реальными фактами, например:

«Спасибо вам огромное, мои родные остались в огромном восторге от подарка, вы большая умница, обещаю, что мой заказ у вас не последний, особенно учитывая то, как мои родные любят чай. Творческих успехов и побед вам в своем деле». Спасибо Алене за теплый отзыв. Нас очень мотивируют такие слова. Мы понимаем, что стараемся не зря – помогаем с выбором чая, следим, чтобы до вас он дошел свежим, в красивой упаковке и радовал вас и ваших близких. Если вы, как Алена хотите подарить себе и своим родным частичку тепла, пишите в Директ. Мы поможем вам с выбором вкусного чая. До конца февраля у нас действует акция – вторая пачка чая бесплатно.

Вероятно, автор стремится донести потенциальному клиенту, что нет смысла откладывать покупку. А положительный опыт другого человека усиливает доверие к выбранному продукту и мотивирует к приобретению товара или услуги.

Этап 5. Продажа. Специалист описывает характеристики товара с указанием цены и призывает к действию:

«Жень Шен улун». Такой чай имеет много полезных свойств, которые позволяют ему считаться оздоровительным. Он хорошо снимает стресс, а также повышает работоспособность всего организма в целом. Многие в Китае используют его в качестве средства, которое омолаживает кожу. При регулярном употреблении улун можно достичь таких эффектов:

- Устранение головных болей
- Освежение дыхания
- Укрепление чувствительных десен
- Антиоксидантное действие
- Снижение уровня глюкозы в крови
- Укрепление нервной системы
- Нормализация работы желудка, кишечника, печени и почек

На 200 мл воды достаточно 2 – 3 грамма, первую заварку слить. Со второй можно уже наслаждаться чаепитием. Пить в первой половине дня после еды. Противопоказано пить натощак, при повышенном давлении и беременным. В наличии 100г/530 российских рублей.

Создатель публикации побуждает адресата к покупке, интенсифицируя положительные характеристики товара в посте.

Таким образом, очевидно, что продажа своего товара происходит путем анализа потребностей потребителя, выделения ведущего мотива для совершения покупки и побуждения к действию через осознание возникшей в нем потребности. Также автор придает личностный смысл рекламируемого продукта, т. е. показывает ценность и значимость тех или иных продуктов для клиента. Контентная воронка данных видов постов закрывает потребность в сторонних площадках как для автора, так и для пользователя.

Посты о личном встречаются в 16 публикациях (34 %). Функции анализируемой группы: создать доверительные отношения с будущими и уже имеющимися покупателями, раскрыть себя как личность, получить обратную связь в комментариях и личных сообщениях, повысить активность аккаунта, а также продать свой товар и заработать на этом. Структура контентной воронки этой группы постов представлена на рисунке 2.

Рассмотрим пример использования исследуемой контентной воронки продаж:

Этап 1. Вовлечение/проблема предполагает привлечение внимания пользователей, например:

Пост-знакомство. Кто я: Саша Митрошина, 27 лет. Эксперт по продажам в личном блоге. В 25 лет исполнила давнюю мечту и начала танцевать. Сейчас работаю над запуском школы танцев в Москве. Живу в небоскребе с двумя кошками и парнем Марком, ему 20 лет. Он продюсер и предприниматель. Закончила журфак МГУ и медиаком ВШЭ. Работала ведущей на радио, потом у меня начал получаться блог и я уволилась. Это было 4,5 года назад. С тех пор у меня в 10 раз выросла аудитория, повысилась узнаваемость, я стала сильным экспертом. За это время я построила дом родителям, купила им машину + себе три квартиры в Москве. Все продажи были сделаны через мой личный блог. Создательница первого курса по личным блогам в Инстаграме – Инсталогия (существует с 2017, тысячи кейсов). Много читаю и учусь, все время рассказываю всякие инсайты в сториз. И да, говорят, мои сториз вызывают привыкание. Сначала не понимаешь, а потом как понимаешь. Добро пожаловать!

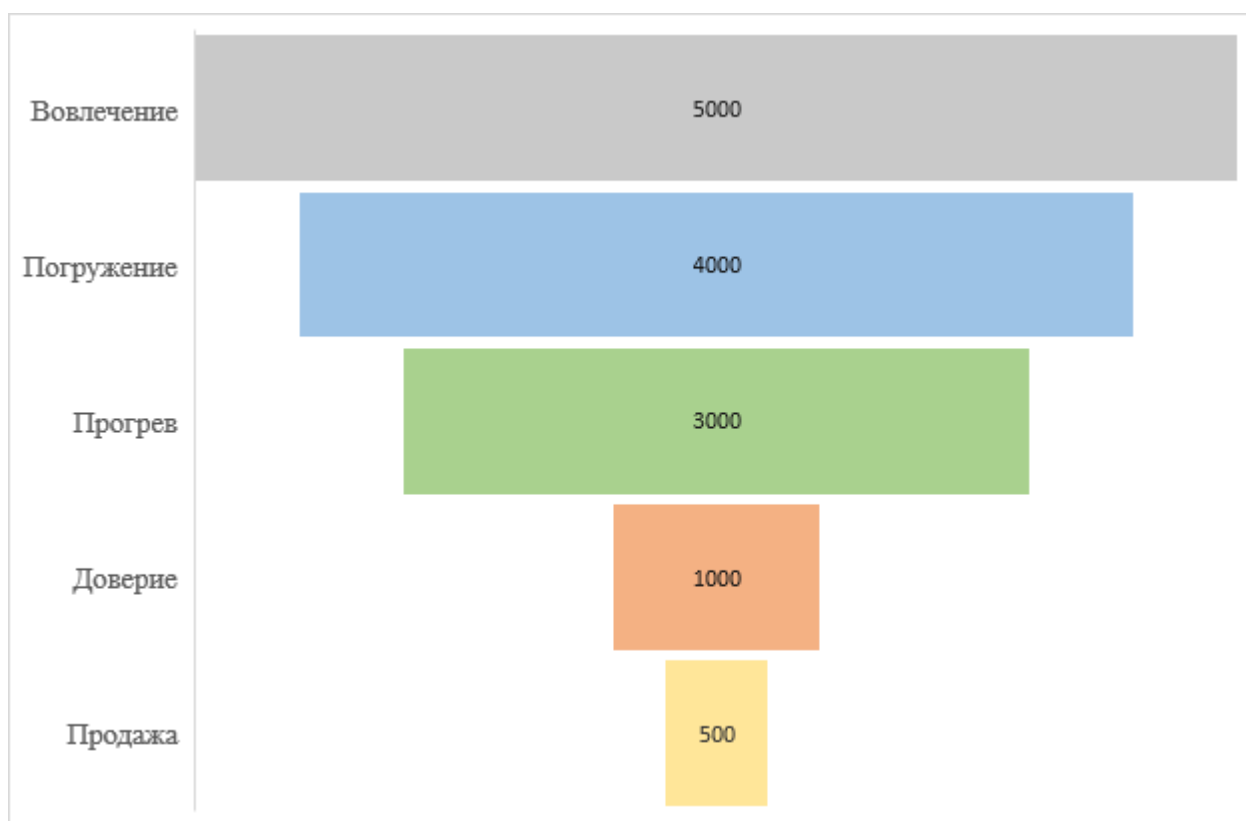

Рисунок 2 – Схема воронки продаж постов о бизнесе

В контексте происходит знакомство новых подписчиков с собой и своей деятельностью и напоминание о себе старым. Цель поста – привлечь клиентов не к продукту, а к своей личности, повысить свою узнаваемость.

Этап 2. Погружение предполагает более глубокое знакомство пользователя с деятельностью адресанта:

Делаем миллионы на вязании. Итак, как дойти до миллионного заработка, имея только навык вязания. Представим, вы увлеклись вязанием, вам понравилось это хобби и за несколько месяцев вечеров со спицами вы уже выдаёте шапки и балаклавы одну за другой. Начать можно с того, чтобы просто связать шапки на заказ друзьям, семье или кому-нибудь из коллег. Они могут купить вам пряжу за свой счет, например. Потом они вам пишут отзывы по вашим шапкам, шлют фото, вы сохраняете фото, делаете скрины–и все это выкладываете в Инстаграм. Не забывая делиться своими эмоциями от того, как вам нравится вязать. Также будет круто, если вы разработаете свою модель шапки и будете выбирать условно фирменные цвета, чтобы изделия становились узнаваемыми. Не забывайте рассказывать в сториз, постах детали о работе. Чем подробнее – тем лучше. Золотое правило контента: хочешь, чтобы люди что-то сделали или поняли – скажи об этом. Выкладываем сториз или пост, что готовы взять новые заказы. Тут уже стоит указывать цену...

Автор публикации показывает свою экспертность в сфере продвижения и продаж в Инстаграме, а также вовлекает подписчиков в диалог. Предоставляется бесплатная инструкция, которой можно воспользоваться здесь

и сейчас. Цель – заинтересовать пользователя, чтобы он начал осознанно изучать информацию о создателе публикации.

Нами было выявлена следующая тенденция: этапы контентной воронки что 3 (Прогрев) и 4 (Доверие) чаще всего применяются авторами этапы в историях Инстаграм (70 %).

3 этап. Прогрев реализуется в целенаправленном взаимодействии с аудиторией разными способами, чтобы вызвать интерес к товару, как в следующем контексте:

Приступаем к финальной записи урока для курса. На ней будет присутствовать моя подруга и по совместительству психолог – Нелли.

Прогрев может начаться за несколько месяцев до продажи. Адресант вовлекает покупателя в процесс создания продукта, а также публикует любой контент, который рождает интерес и потребность в покупке.

Этап 4. Доверие. Адресант стремится подкрепить уверенность пользователя в совершении покупки и подтверждает уже сложившееся мнение о продукте реальными фактами, например:

Так, ну-ка напишите, кто из Инсталогии, кто сколько заработал.

Создатель публикации просит своих прошлых клиентов поделиться отзывом о курсе с целью побудить заинтересованных в продукте подписчиков к покупке и отработать возражения.

Этап 5. Продажа. Специалист описывает характеристики товара с указанием цены и призывает к действию:

Я ушла из найма, когда мой доход дошел до 200.000 рублей. В 2020 я впервые заработала с одного проекта больше 3.000.000 рублей. За прошлый год оборот моего блога дошел до 303 миллионов. Что изменилось у вас за последний год? Что может измениться через год, если принять ключевое решение сейчас? Что будет, если пообещать себе и сделать? Как много времени мы тратим на то, чтобы смотреть на других, думать, бояться, сомневаться и откладывать? Вчера я открыла продажи на Инсталогия 4.0 в блоге. Это мой главный курс о том, как вести блог и зарабатывать через него большие деньги. Инсталогия – это полная программа, по которой вы можете построить свой бизнес через личный блог. Программа инсталогии включает в себя:

- *Ведение блога*
- *Создание личного бренда*
- *Что продавать*
- *Как продавать*
- *Как продвигаться*
- *Как делать запуски*
- *Как создать команду, чтобы делать только, что тебе хочется.*

Я не знаю, что тебя останавливает, но я знаю, кто тебя останавливает. Это тот, второй голос внутри, который держит тебя в сомнениях и страхах, за которыми – другая новая реальность. Многие из вас следят за мной годами и видят, как на ваших глазах невозможное становится

возможным. Сделай первый шаг к своей мечте, и я обещаю, что за ним выстроится твой путь. Ссылка в шапке профиля.

Вероятно, автор воздействует на эмоции и страхи адресата, чтобы побудить его к действию. Также намеренно создается связь между покупкой курса и успехом.

Анализируемая группа постов является эффективной в сфере продаж, что обусловлено выстраиванием доверительных отношений между автором и адресатом и знаний потребностей и проблем своей аудитории.

Таким образом, в ходе исследования были выявлены следующие тенденции использования контентной воронки продаж в интернет-дискурсе. Как правило, для более сильного воздействия на потенциального покупателя авторы прибегают к использованию групп постов о личном (34 %) и о бизнесе (68 %). Структура постов о бизнесе включает в себя вовлечение/проблему, решение, отработку возражений, доверие, продажу. Структура постов о личном формируется посредством таких элементов, как вовлечение, погружение, прогрев, доверие и продажа. Каждая из рассматриваемых структур постов способна выработать у адресата необходимое автору отношение к продукту, обеспечить эффективность коммуникации и тем самым достичь нужной цели – продажи. Кроме того, и посты о личном, и посты о бизнесе используются совместно для более эффективного воздействия на потенциального покупателя.

Так или иначе, на наш взгляд, справедливо заметить, что контентная воронка продаж в интернет-дискурсе обладает высокой степенью воздействия на адресата и способностью влиять на его решения. Основной задачей для современного малого и среднего бизнеса становится нахождение наиболее результативных мер для убеждения потенциального покупателя в совершении покупки. Именно контентная воронка продаж является одним из таких эффективных средств, к которому можно прибегнуть для реализации этой задачи.

ЛИТЕРАТУРА

Астрей, А. Воронка продаж в Инстаграм. Retrived March, 25, 2022 from: <https://martrending.ru/smm/voronka-prodazh-v-instagram>.

Воронка продаж в Инстаграме: 5 шагов для запуска. Retrived March, 23, 2022 from: https://www.canva.com/ru_ru/obuchenie/voronka-prodazh-v-Instagram/.

Названы самые популярные соцсети среди белорусов. Retrived April, 3, 2022 from: <https://director.by/home/novosti-kompanij/7751-nazvany-samye-populyarnye-sotsseti-sredi-belorusov%203>.

Харьковчук, О. Динамика роста аудитории социальных сетей: сравниваем квартальные отчеты DataReportal за 2020 и 2021 годы. Retrived March, 22, 2022 from: <https://web-promo.ua/blog/dinamika-rosta-auditorii-socialnyh-setej-cravnivaem-kvartalnye-otchety-datareportal-za-2020-i-2021-gody/>.

Світлана Мединська
*аспірант кафедри інноваційних технологій
в педагогіці, психології та соціальній роботі
Університет імені Альфреда Нобеля
(Дніпро, Україна)*

КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Міжкультурна комунікація останнім часом стала невід'ємною часткою сучасного суспільства та світового розвитку завдяки процесам глобалізації, діджиталізації та відповідних зрушень у сфері освітнього, економічного та суспільно-політичного просторів, при чому окремої уваги заслуговує тенденція до комунікації в полікультурному середовищі, що стала всеохоплюючим феноменом сучасності. Процес формування відповідної компетентності майбутніх фахівців різних галузей для їхньої подальшої інтеграції на міжнародному ринку праці та підвищення конкурентоспроможності стає одним з актуальних питань сучасної української та зарубіжної вищої освіти.

Ключовим поняттям в основі полікультурної комунікативної компетентності є культура, розуміння якого дає нагоду визначити особливості полікультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців, зокрема у галузі туризму. Особливої уваги в контексті полікультурного середовища заслуговує герменевтична концепція культури як фундаментальна для формування міжкультурної комунікації. М. Гайдеггер (Heidegger M.), основоположник герменевтичної парадигми, відкинув традиційне трактування культурної діяльності як пошуку універсальних основ людської діяльності та знання. З точки зору М. Гайдеггера, культуру слід розглядати не як діяльність, спрямовану на відкриття вже існуючих структур і об'єктивних значень, а як творчий процес, спрямований на дослідження можливостей, що відкриваються минулим, або дослідження глибинного виміру (тобто буття), де вся людська думка знаходить своє коріння (Гайдеггер 1993, 38).

Г. Гадамер (Gadamer H.-G.), послідовник М. Гайдеггера, розглядає герменевтичну парадигму теорії культури, яка виходить з основної доктрини структури розуміння, згідно з якою будь-який сенс неминуче передбачається певним горизонтом (перспективою) або тлом, що робить можливим світовий досвід. На його думку, якщо будь-яке розуміння передбачає передчуття сенсу, то його мета полягає не в усуненні всіх упереджень, а скоріше в розрізненні фальшивих та істинних упереджень, тому істинність наших упереджень перевіряється через їх здатність створювати цілісну та гармонійну картину цілого, що пропонується нашому розумінню. Така інтеграція власного розуміння та незвичної перспективи (погляду) на явища означає, з одного боку, що наш власний горизонт трансформується, а з іншого боку, що інший горизонт, освітлений новою перспективою, трансформується сам. Отже, розуміння полягає в процесі злиття горизонтів, що завершується сильною валоризацією культурологічних досліджень, підкреслюючи формувальну та

виховну функцію культурології (Гадамер 1990, 265). Спираючись на вищезазначене, констатуємо, що ідея подолання упереджень через визнання несхожості та відмінностей між людьми, що лежить в основі герменевтичної концепції культури, тісно переплітається з поняттям толерантності, яке набуває ще більшої актуальності в умовах сьогодення і є вимогою сучасності для ефективної комунікації в умовах полікультурності суспільства.

Поняття «культура» є багатозначним, проте для полікультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців, зокрема в галузі туризму, ключовими аспектами є розуміння культури як: 1) сукупності способів і прийомів організації, реалізації та поступу людської життєдіяльності, способів людського буття; 2) сукупності матеріальних і духовних надбань на певному історичному рівні розвитку суспільства і людини, які втілені в результатах продуктивної діяльності; 3) локалізованого у просторі та часі соціально-історичного утворення, що специфікується або за історичними типами, або за етнічними, континентальними чи регіональними характеристиками суспільства [1, с. 313]. Саме традиційне розуміння культури як сукупності знань, вірувань, трудових та поведінкових навичок, спільних для членів певної групи, запропоноване Е. Тейлором (E. Tylor) (Тейлор 1920), лежить в основі нашого дослідження щодо комунікації в умовах полікультурності з акцентом на уникненні упередженості.

На підставі проведеного аналізу зазначаємо, що майбутні фахівці в галузі туризму повинні мати глибокі знання щодо культурної спадщини різних країн, що відображається у різних пам'ятках архітектури, літератури, мистецтва, музики тощо, що є критично важливими для певних професій у цій галузі, зокрема екскурсовода, організатора подорожей та екскурсій. Водночас, вони також повинні мати необхідні знання щодо відмінностей різних культур у веденні бізнесу, діловому етикеті, стилях керівництва, ставленні до часових рамок, співробітництві, проведенні переговорів тощо та відповідні навички для застосування цих знань під час комунікації зі стейкхолдерами, які є представниками різних культур, оскільки майбутні фахівці в галузі туризму можуть обіймати різні управлінські та організаційні посади в цій сфері. Враховуючи те, що при цьому частина майбутньої професійної комунікації фахівців у галузі туризму відбуватиметься іноземною мовою, потрібно брати до уваги ці аспекти при формуванні полікультурної комунікативної компетентності під час вивчення таких дисциплін, як «Іноземна мова», «Ділова іноземна мова» та «Іноземна мова професійного спрямування».

Найбільш характерні аспекти культури відображені в культурологічних моделях зарубіжних дослідників Г. Хофстеде (Hofstede G.) на основі п'яти характеристик культури (індивідуалізм/ колективізм, дистанція влади, уникнення невизначеності, маскулінізм/ фемінність, довгострокова орієнтація/ короткострокова орієнтація в житті) (Хофстеде 2001) та Е. Холла (Hall E.T.) щодо високої та низької контекстності культур за дев'ятьма параметрами (відвертість повідомлень, позиція контролю й визнання провини за невдачу, використання невербального спілкування, вираження реакції, згуртованість і розподіл груп, зв'язки між людьми, рівень прихильності до відносин, гнучкість

часу) (Холл 1985), що є ключовими для ефективної міжкультурної комунікації, особливо при застосуванні іноземної мови як інструменту вербальної взаємодії для уникнення конфліктів та непорозуміння серед учасників комунікаційного процесу.

Комунікація між представниками різних культур базується на міжособистісній взаємодії безпосередніх учасників та комунікаційних ідеях певного суспільства. Така комплексність комунікації в основі полікультурної комунікативної компетентності є особливою характеристикою саме цієї компетентності, в якій комунікація розглядається в контексті полікультурності. Як зазначає Беттеке ван Рулер (Betteke van Ruler), комунікація відбувається і на більш абстрактному рівні взаємодії між соціальними суб'єктами, які виступають як відправники й одержувачі, пов'язані один з одним лише в контексті розробки власних значень безперервно з плином часу, тим самим конструюючи саме суспільство і, отже, також конструюючи ідеї про те, як організації в суспільстві повинні поводитися (Беттеке ван Рулер 2018).

Отже, культура як дефініція в основі полікультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі туризму розглядається з урахуванням її багатозначності, що дає здобувачам вищої освіти цієї спеціальності змогу в майбутньому взаємодіяти та ефективно спілкуватися у ситуаціях, в яких задіяні представники різних культур, що вимагає реалізації принципу функціонування та співіснування в суспільстві різноманітних етнокультурних спільнот з притаманним їм усвідомленням власної ідентичності на основі рівноправності, толерантності та органічності зв'язку, що призведе до взаємозбагачення культур за умови прагнення народів до взаєморозуміння та взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

Філософський енциклопедичний словник НАН України/ За заг. ред. Шинкарука В.І. – К.: Абрис, 2002. – 751 с.

Betteke van Ruler. (2018). Communication Theory: An Underrated Pillar on Which Strategic Communication Rests. *International Journal of Strategic Communication*, 12, 4, 367-381.

Gadamer, H.-G. (1990). *Wahrheit und Methode*. Tübingen: J.C.B. Mohr.

Hall, E.T. (1985). *Hidden Differences: Studies in International Communication*. Hamburg: Grunder and Jahr.

Heidegger, M. (1993). *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Hofstede, G. (2001) *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations*. Sage Publications.

Tylor, E. (1920). *Primitive Culture*. London: John Murray, Albemarle Street, W. Retrieved May 14, 2022, from: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.42334/page/n5/mode/2up>.

Костянтин Мізін
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ МЕТОДОЛОГІЇ КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ДЛЯ КОНТРАСТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

Постановка проблеми. Фразеологію можна було б уважати одним із автохтонно пострадянських мовознавчих напрямів, якби й тут першим не був швейцарець Ш. Баллі. Саме він є засновником теорії фразеології, а його праці зі стилістики французької мови (див., напр.: Баллі 1961) спричинили цілий «фразеологічний бум» серед лінгвістів колишнього СРСР, починаючи із середини ХХ століття. Цей «бум», що супроводжувався як глибоким опрацюванням теоретико-методологічних засад фразеології, так і появою знакових праць у галузі фразеографії та фразеодидактики, сприяв виникненню численних фразеологічних шкіл на чолі з іменитими науковцями, які поширювали нові концепції щодо дослідження фразеології далеко за межами СРСР (радянська фразеологія найбільшу експансію здійснила у постсоціалістичні країни Східної Європи, зокрема НДР). Про Баллі радянські науковці з часом забули, а фразеологічне «піонерство» приписали В. Виноградову.

Чому фразеологічні ідеї знайшли такий благодатний ґрунт саме на теренах радянського мовознавства, яке вважалося, з одного боку, політично заангажованим, а з другого боку, консервативно-структуралістським? Відповідь убачаю лише в одному: частина мовознавців Російської імперії, а згодом СРСР, незважаючи на різні політичні процеси, залишалася адептами неогумбольдтіанства. У СРСР останнє було «м'яким» і дуже прихованим (знову ж таки, через політичні переслідування). Я маю на увазі не якихось російських слов'янофілів та їхніх послідовників у різні історичні періоди ХІХ і ХХ століть, а таких відомих мовознавців, як О. Потебня, який постійно підкреслював релевантність взаємозв'язку між мовою та культурою народу. А які ж мовні одиниці чи не найяскравіше демонструють наявність цього взаємозв'язку? Звичайно ж, фразеологічні. Отже, «дух» неогумбольдтіанства, який не могла повністю знищити навіть радянська репресивна машина, бо неможливо знищити романтизм німецької класичної філософії, визнаючи саму філософію, і став благодатним осередком для розвитку фразеології.

Прикметно, що ситуація з фразеологією, коли «чужа» лінгвістична ідея зазнає продуктивної адаптації відповідно до світоглядних позицій «своїх» науковців, стала вже фактично типовою для радянського й пострадянського мовознавства. Тут слід згадати передусім про когнітивну лінгвістику та корпусну лінгвістику: перша стала за досить короткий відтинок часу однією з магістральних течій у пострадянському мовознавстві, зазнавши значних методологічних трансформацій (Мізін & Петров 2014, 71), а друга теоретично і

практично чи не на два десятки років відстає від західноєвропейської / американської корпусної лінгвістики, особливо в Україні.

Поширення когнітивної лінгвістики супроводжується виникненням різних підходів до вивчення однієї з основних її епістемологічних одиниць – концепту. При цьому початок ХХІ століття характеризується домінуванням «культурологічних» підходів (знову вплив неогумбольдтіанства?) до дослідження останнього, де концепт тлумачиться не лише як операційна ментальна одиниця, але й «згусток» культури (Ю. Степанов). Зрозуміло, що таке тлумачення вимагає від дослідників включення до концептного аналізу фразеологічного матеріалу. Більше того, одним із критеріїв визначення лінгвокультурної значущості певного концепту є частотність представлення його імені у ФО, до яких належать у широкому сенсі також і паремії.

Отже, культурна маркованість ФО зробила їх чи не головною емпіричною опорою у низці автохтонно радянських і пострадянських дисциплін – спочатку в дидактично спрямованому лінгвокраїнознавстві, потім у лінгвокультурології, а нині в лінгвоконцептології. Саме лінгвометодологія двох останніх мовознавчих напрямів викликає ще й сьогодні гостру критику з боку їхніх опонентів (див. детальніше: Мізін 2017a; Мізін 2017b). Стосується це і тих досліджень, де об'єктивація лінгвокультурних концептів спирається виключно на фразеологічний матеріал, оскільки не завжди аналіз ФО може надати актуальну інформацію щодо особливостей світосприйняття і світорозуміння представників тієї чи іншої лінгвокультури. Тому методологія і самих фразеологічних розвідок вимагає часто емпіричного підсилення. З цією метою західноєвропейські фразеологи два десятки років тому запропонували застосовувати методологічний інструментарій корпусної лінгвістики (див., напр.: Moon 1998; Stubbs 2001). Утім, на той час в Україні навіть ще не було елементарного корпусу української мови.

Зважаючи на викладену вище проблему, **метою** пропонованої розвідки є окреслення тих методологічних переваг корпусної лінгвістики, які можуть слугувати для підсилення емпіричного складника лінгвометодології контрастивних фразеологічних праць.

Виклад основного матеріалу. Корпусна лінгвістика зародилася в західноєвропейському мовознавстві у 80-х роках минулого століття, запропонувавши нові можливості для емпіричного вивчення явищ мови. За цей час значною мірою змінилася методологія цієї лінгвістичної дисципліни, оскільки невпинним є поступ цифрових технологій. Зрозуміло, що відставання пострадянського мовознавства у цій галузі відбулося свого часу саме через обмежені технічні можливості або взагалі через відсутність останніх. Та й нині науковці, зокрема представники української лінгвістики, не особливо рвуться до підсилення емпіричного складника методології своїх праць за допомогою цифрових баз даних, бо в українському мовознавстві ще й досі вдалий або ж і невдалий лінгвістичний аналіз можна підкріпити апеляцією до авторитету відомих учених у галузі лінгвістики, філософії, логіки, психології тощо.

Власне, затеоретизованість пострадянського мовознавства є однією з тих характеристик, якою воно відрізняється від західноєвропейської або

американської лінгвістики. Тотальне захоплення лінгвофілософськими тирадами у гуманітарних науках і нині є тією спадщиною, яка являє собою серйозну перешкоду на шляху до практичного впровадження результатів досліджень, оскільки за теорією не залишається місця практиці. Що стосується мовознавчих праць, зокрема кандидатських і докторських дисертацій у галузях лексикології і фразеології, то тут навіть солідні лексикографічні й фразеографічні напрацювання оформляються у вигляді додатків, залишаючись невідомими для широкого кола дослідників. Така тенденція спричинила значне відставання української лексикографії / фразеографії не лише у плані заповнення численних лакун, але й у плані помітного відставання лексикографічної / фразеографічної практик від мовної свідомості сучасного мовця, тобто частина значень мовних одиниць у так званих сучасних словниках є деактуалізованою (Мізін 2010, 4).

Ця проблема безпосередньо стосується і укладання «паперових» частотних словників, дані яких українські лінгвісти й досі використовують у своїх дослідженнях. Однак такі словники вже на момент їхнього виходу друком містять неактуальні дані, оскільки процес укладання частотного словника триває роками, а статистичні дані змінюються постійно. Тому абсолютно абсурдною є ситуація, коли українські дослідники вимушені послуговуватися словниками, яким двадцять, тридцять або й більше років. Чи можна результати й висновки праць, у яких автори спираються на ці словники, уважати науково обґрунтованими та надійними? Очевидно, що дані подібних словників доцільно залучати лише у діахронічних дослідженнях.

У таких випадках на допомогу має прийти корпуснобазований підхід у лінгвістиці, оскільки вивчення цифрових лінгвокорпусів може, по-перше, інтенсифікувати контекстний аналіз у мовознавчих дослідженнях з метою визначення актуальних смислових відтінків мовних одиниць, а по-друге, надати актуальні дані щодо частотності вживання словоформ. До того ж, мовні корпуси містять зразки контекстного вживання лінгвоспецифічних або лінгвоунікальних слів, еквіваленти яких відсутні, як правило, у мовах-рецепторах. Переклад контекстного оточення цих зразків може допомогти досліднику відшукати у мові-рецепторі хоч якісь відповідники для таких слів (див. детальніше: Mizin, Slavova, Khmara 2021).

У західноєвропейському мовознавстві згадані вище аспекти вже давно опрацьовуються з опорою на лінгвокорпуси (див., напр.: Kennedy 1998; Sinclair 1991), проте в Україні такий підхід тільки-но починає розвиватися. І все, знову ж таки, через відсталість: якщо германісти, романісти, русисти та ін. мають можливість працювати з різноманітними лінгвокорпусами відомих зарубіжних університетів, то для українців доступні лише два корпуси – ЛП (корпус української мови на сайті «Лінгвістичний портал») та ГРАК (Генеральний регіонально анотований корпус української мови).

Ці корпуси є непропорційним до закордонних корпусів як за обсягом, так і за низкою технічних параметрів. У ЛП, зокрема, неможливо здійснити автоматичний пошук контекстів за колокаціями, що важливо передусім для дослідників фразеології. Зрозуміло, що в такому випадку відсутні й дані

стосовно частотності колокацій. Це означає, що фразеологи можуть лише «механічно» відшукувати контексти з потрібною ФО у тих конкордансах, які може надати пошукова система цього корпусу за відповідним словом-запитом – стрижневим компонентом ФО. Такий підхід є цілком виправданим, якщо враховувати той факт, що ФО, особливо одиниці з повністю перетвореним ідіоматичним значенням, виконують функцію окремих лексем при побудові речення (Stathi 2006, 86). У «механічний» спосіб існує можливість вирахувати й частотність ФО. Але, безсумнівно, таку методику аж ніяк не можна назвати сучасною.

Викладене вище відставання корпусної лінгвістики в Україні, як теоретичне, так і практичне, має враховувати кожен дослідник, який працює в галузі або україністики, або зіставного мовознавства, оскільки корпуси української мови для тих розвідок, які виконуються у руслі україністики є незначні за обсягом, а для праць із зіставного мовознавства вони є непропорційними порівняно з іншими, принаймні європейськими, корпусами. Усе це може викривити результати й висновки таких досліджень.

Утім, мовознавці все частіше залучають методологію корпусної лінгвістики для емпіричного підсилення своїх праць. Перспектив, які відкриває цей мовознавчий напрям стає все більше, оскільки наукові процедури, які застосовують для опрацювання цифрових даних, певною мірою порушили уявлення про сосюрівську дихотомію *мова – мовлення*. Це пов'язано з тим, що лінгвокорпусний аналіз спирається, з одного боку, на мову (мовні одиниці / конструкції / текст), а з другого боку, – на зразки «живого» мовлення (актуальний контекст, дискурс). З огляду на це детальне вивчення смислових нюансів мовних одиниць може передбачати, наприклад, аналіз механізмів когерентності певного тексту, оскільки вони є тими чинниками, які контекстно впливають на зміну значення мовних одиниць. Відповідно, у наукових студіях, що виконуються у руслі корпусної лінгвістики, дослідники широко застосовують методи лінгвістики тексту або дискурсний аналіз, оскільки тексти, з яких складаються корпуси, є, у принципі, комунікативними актами, які слугують або слугували у тій чи іншій дискурсивній спільноті певній комунікативній меті.

Корпусна лінгвістика не лише порушує усталене уявлення про дихотомію *мова – мовлення*, але й про дихотомію *синхронія – діяхронія*, що, власне, безпосередньо корелює з відсутністю чіткої межі між синхронією і діяхронією у царині фразеологічних досліджень. Причина цього вбачається в самій природі ФО, оскільки в них «закарбована» соціо- й етнокультурна «пам'ять» минулих століть, що вимагає від фразеолога постійних історико-етимологічних екскурсів навіть у тих фразеологічних студіях, які спрямовані на вивчення певного синхронічного зрізу. І ось тут неабияку допомогу може надати корпусна лінгвістика, база даних якої складається як із найактуальніших текстів та відповідної статистики, так і з архівних. До того ж, мовні підкорпуси (художній, публіцистичний та ін.) містять тексти, які охоплюють досить тривалий відтинок часу. Тому такі підкорпуси являють собою нерозривну – синхронічно-діяхронічну – єдність. Прикладом тут можуть слугувати ті

фразеологічні праці, які зорієнтовані на виявлення актуальних (мовленнєвих) смислів ФО, що має неабияку цінність для сучасної фразеографічної практики, оскільки значення ФО зазнають тих же динамічних процесів, що і мова в цілому. Разом із визначенням актуальних смислів ФО можна простежити за допомогою даних мовних корпусів і еволюцію конвенціоналізованого змісту цих одиниць. Так, аналіз актуалізації німецької ФО *ins Grass beißen* (словникові (кодифіковані) значення – «померти; здохнути») на основі 200 прикладів, які надав лінгвокорпус, що охоплює 970 млн токенів, дав змогу встановити не лише два нові часто вживані нині смислові відтінки цієї ФО – (1) «утрачати» та (2) «гинути», але й виявити той факт, що ця ФО двічі за останній час уживалася у своєму неактуальному (застарілому) вже значенні – «не помирати», яке зустрічалось у газетних текстах ще в 1926 році (Stathi 2006, 86).

Актуальність даних корпусної лінгвістики та її дискурсний характер (тексти, що «занурені в народ») свідчать про чітко виражений соціолінгвістичний параметр цієї мовознавчої дисципліни (див. також: Stubbs 2001, 221). Це може допомогти тим науковцям, які залучають для вивчення актуального значення ФО психолінгвістичні експерименти або соціолінгвістичні опитування. Але останні, як відомо, вимагають від дослідника значно більше часу, а також технічних (спеціальні лабораторії, диктофони, спеціальні комп'ютерні програми тощо) і матеріальних (фінансові витрати на організацію експериментів як за кордоном (оплата квитків, проживання, харчування інтерв'юера), так і в Україні) можливостей. Тому експерименти, моніторинги та різноманітні опитування можна цілком замінити аналізом мовних корпусів. Однак при цьому слід завжди пам'ятати, що не всі експерименти, особливо психолінгвістичні, можуть бути замінені таким аналізом, бо лінгвокорпуси складаються головним чином з готових (письмово зафіксованих) текстів, а не зі зразків спонтанного мовлення.

Як відомо, експериментальні методики широко залучаються фразеологами не лише для визначення актуального значення ФО або встановлення смислових відтінків цих одиниць у мовленні, але й для виявлення актуальності цих ФО на рівні фразеологічної компетентності мовців у цілому. Це пов'язано передусім з тим, що адепти антрополінгвістичних дисциплін (етнолінгвістика, лінгвокультурологія, лінгвоконцептологія та ін.) можуть на прикладі аналізу однієї або декількох ФО робити висновки щодо особливостей світосприйняття та світорозуміння представників певних мовних соціумів. У той же час існує імовірність, що саме ця ФО / ці ФО на тлі швидкого зниження фразеологічної компетентності сучасних мовців можуть виявитися абсолютно неактуальними для носіїв відповідних мов, тобто такий фразеологічний аналіз може викривити результати подібних досліджень, що призведе до хибних висновків. Щоб уникнути цього, слід, на моє переконання, підсилювати фразеологічні роботи даними мовних корпусів.

Безперечно, дані корпусної лінгвістики можуть водночас стати опорою і в тих фразеологічних працях, які виконуються у діахронічному аспекті, оскільки за допомогою цих даних можна визначити частотність уживання певної ФО у минулому. Так, художній або публіцистичний дискурси представлені в

сучасних корпусах текстами, що (письмово) зафіксовані два чи навіть три століття тому. Діахронічний аспект досліджень може спиратися і на той факт, що в лінгвокорпусах активно створюються архівні дані, а газети й журнали часто подаються за певними періодами, що охоплюють як мінімум століття (як правило, минуле).

Викладене вище дає змогу стверджувати, що корпуснобазований підхід у мовознавстві є не лише емпіричним, але й індуктивним, оскільки він уможлиблює науковий пошук від цифрових баз даних до теорії. До того ж, цей підхід ґрунтується на автентичних даних природної комунікації, відображаючи реальне мовлення (реалізацію мови) значної кількості мовців певної лінгвоспільноти (Hallsteinsdóttir 2006, 6).

Висновки. У пропонованій статті окреслено основні методологічні переваги корпусної лінгвістики, які можуть слугувати для підсилення емпіричного складника лінгвометодології контрастивних фразеологічних праць. Виявлено, що цифрові лінгвокорпуси можуть бути емпіричною основою для вивчення фразеології в мовленні, а також надійною базою для прикладних студій у галузях лексикографії / фразеографії та лінгводидактики. Окрім цього, лінгвокорпусний підхід дає змогу визначити фразеологічну компетентність мовців як шляхом опрацювання цифрових баз даних, так і на основі аналізу інтернет-анкет (питальників). При цьому інтернет як комунікаційний посередник надає доступ не лише до лінгвокорпусних даних, але й до наукових журналів, форумів, чатів, де обговорюються і публікуються результати досліджень науковців, зокрема і в царині корпусної лінгвістики, що сприяє стрімкому поширенню корпуснобазованого підходу до вивчення мовних явищ.

ЛІТЕРАТУРА

- Балли, Ш. (1961). Французская стилистика. Москва: Изд-во иностр. лит.
- ГРАК. Генеральний регіонально анотований корпус української мови. Режим доступу: <http://www.uacorporus.org/Kyiv/ua/>
- ЛП. Корпус української мови. Режим доступу: <http://www.mova.info/corpus.aspx>
- Мізін, К. (2010). Англо-український словник компаративної фразеології. Кременчук: Щербатих О.В.
- Мізін, К. І. (2017a). Лінгвокультурний концепт «Капці», або ще раз про методологічні слабкі місця лінгвокультурології. Мовознавство, 6, 16–29.
- Мізін, К. І. (2017b). Методологічні «слабини» лінгвокультурології на тлі поширення лінгвопрофанації, лінгвоєпігонства та лінгвонарцисизму. В: Мізін, К.І. (гол. ред.). Поміж мов і культур: методологічний еклектизм і міждисциплінарність сучасного мовознавства. (с. 117–133). Переяслав-Хмельницький & Кременчук: ПП Щербатих О.В.
- Мізін, К. І. & Петров, О. О. (2014). Морально-етичний параметр концепту «ЩЕДРІСТЬ» у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах. Мовознавство, 5 (278), 71–80.

Mizin, K., Slavova, L., & Khmara, V. (2021). The equivalence of terms denoting the emotion concepts of Ger. ANGST and A.-S. FEAR: A corpus-based method. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*, VI (2), 69–104.

Hallsteinsdóttir, E. & Farø, K. (2006). Neue theoretische und methodische Ansätze in der Phraselogieforschung. *Linguistik online*, 27 (2), 3–10.

Kennedy, G. (1998). *An Introduction to Corpus Linguistics*. London; New York: Longman.

Moon, R. (1998). *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-based Approach*. Oxford: Clarendon Press.

Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.

Stathi, K. (2006). Korpusbasierte Analyse der Semantik von Idiomen. *Linguistik online*, 27 (2), 73–89.

Stubbs, M. (2001). *Words and Phrases. Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford; Malden, Mass.: Blackwell Publishers.

Леся Овсієнко

*кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри німецької філології, ННІ іноземних мов,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

ВІДХИЛЕННЯ ВІД ГРАМАТИЧНИХ НОРМ У МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНГУ (НА ПРИКЛАДІ МОВИ VONG)

Однією з найголовніших рис сучасного суспільства є Інтернет та його багатогранність. У світі, де процес глобалізації впливає на всі сфери життя, змінюються і способи комунікації, насамперед серед молоді, яка все частіше надає перевагу спілкуванню в Інтернеті. Соціальні мережі стали невід'ємною частиною повсякденного життя.

У процесі Інтернет-спілкування створюється особливий простір (віртуальна реальність), де виникають нові правила та закони поведінки. До основних рис, які властиві всім формам спілкування в соціальних мережах належать: анонімність, невидимість, відсутність безпеки, створення «віртуального Я», обмежене сенсорне переживання, складність у прояві емоцій, емоційна невимушеність, використання особливих скорочень та сленгу (Овсієнко 2021; Овсієнко 2017).

Молодіжний сленг – це окремий пласт національної мови, який відображає певною мірою рівень культури, освіченості, розвитку суспільства. У наш час він контрольований маскультурою, під вплив якої потрапляють різні категорії молоді (Воскресенська 2010).

Тому, під час дослідження мови Vong особливе місце займає розгляд її граматичних особливостей, які в свою чергу створюють неповторність та самобутність вищезгаданого напрямку німецької мови.

Видозміну структури прийнятого варіанту мови та її стрімке поширення можна пояснити судженнями лінгвіста Олександра Лаша, який вважає, що мова Vong – це мовна гра та засіб провокації, а люди, як правило, не проти пограти в щось нове, навіть якщо це стосується мови (Lasch 2017).

На основі досліджених Інтернет-текстів було виділено наступні граматичні особливості мови Vong:

1. Ігнорування роду іменників, закінчень та їх змішане, позбавлене логіки використання: *in mein nähe, mit meim Papa, dein Frauen, jeder kennt dem gefühl, mein hare, in dem Kommentaren, in letzte Zeit, dem welt zeigen* (Ullstein, 2017).

2. Використання конструкції *vong ... her* на позначення родового відмінку: *ne Freumdin vong mir her, Buch vong Humor her, Vorsprung von Technik her, vong 1 Freumd her, auf Grund vong der kälte her, vong Holyness her, Vong Grammatik her, vong Besinglichkeit her* (Ullstein, 2017).

3. Особливе відмінювання модальних дієслів у другій особі однини. Проаналізувавши цю граматичну особливість було встановлено, що модальним дієсловам у другій особі однини властива заміна останньої літери -t на літеру -d: *du willst – du wilsd, du kannst – du kamsd, du musst – du mussd, du sollst – du sollsd* (VONG). Таким чином, ми можемо спостерігати виникнення нових граматичних особливостей, які є специфічними лише для певної граматичної групи.

4. Особливе відмінювання допоміжних дієслів *sein, haben, werden*. Дослідивши тексти створені мовою Vong, нами були визначені наступні відповідники:

4.1. Дієслово *sein*:

Hochdeutsch	Vong Sprache
<i>Ich bin</i>	<i>I bim</i>
<i>Du bist</i>	<i>Du bimst</i>
<i>Er ist</i>	<i>Er isd</i>
<i>Wir sind</i>	<i>Wir simd/sint</i>
<i>Ihr seid</i>	<i>Ihr seit</i>
<i>Sie, sie sind</i>	<i>Sie, sie simd/sin</i>

Вираження цієї особливості можемо прослідкувати у наступних прикладах:

- *I bims k1 Schmarodser* (VONG.deutsch.her).
- *Bim schon vong Ausen her verfault wegen mangelner Hyiäne* (VONG.deutsch.her).
- *Das isd tol* (Lasch, 2017).
- *Wir sint zufrieden* (Lasch, 2017).
- *Yo Diggi bimst du auf dem Weg* (Shapira, 2017).
- *Sie simd in koma gelegen* (VONG.deutsch.her).
- *Es sin 40 yearz vergangen Bibel* (Ullstein, 2017).
- *Aber die men im Saddam u Gaymora waren eh alle gay also is ok lol* (Ullstein, 2017).

- *Bimst du zu Hause* (Ullstein, 2017).
- *Bims dir sicher das den nuhr 1 gin tomekk warn der dj tomekk han des auch inner gesagen obwol meisens doch eher 10 warn lol* (Willy)
- *Vom künstlicher Interligänz her isd dem Bamane den Zukunft lol* (Mediemberichte, 2017).

Дослідивши можливі способи відмінювання дієслова *sein*, нами було помічено, що на теренах Інтернету існує найпростіша парадигма відмінювання дієслова *sein* в теперішньому часі і вона виглядає наступним чином:

Hochdeutsch	Vong Sprache
<i>Ich bin</i>	<i>I bim</i>
<i>Du bist</i>	<i>Du bimst</i>
<i>Er ist</i>	<i>Er bimst</i>
<i>Wir sind</i>	<i>Wir bimst</i>
<i>Ihr seid</i>	<i>Ihr bimst</i>
<i>Sie, sie sind</i>	<i>Sie, sie bimst</i>

Цікавим є той факт, що вищенаведену парадигму вперше було зображено на футболці, підкреслюючи тим самим сатиричність та бажання висміяти норми німецької мови.

4.2. Дієслово *haben*:

Hochdeutsch	Vong Sprache
<i>Ich habe</i>	<i>I hab/han/have</i>
<i>Du hast</i>	<i>Du hasd/hanst</i>
<i>Er hat</i>	<i>Er hat/hant</i>
<i>Wir haben</i>	<i>Wir habem/hanen/hanng</i>
<i>Ihr habt</i>	<i>Ihr habd/hand</i>
<i>Sie, sie haben</i>	<i>Si habem/han</i>

Використання вищенаведених способів відмінювання дієслова *haben* можемо передати за допомогою таких прикладів:

- *Wir habem im Freundekreis 1 den wir Komode nennen* (VONG).
- *Wie habem sie ihr Steak gefunden* (Text Generator Online).
- *1 mahl han er gemeint 1 Qualle han ihn gebeissen* (VONG.deutsch.her).
- *Han schong lange Führerschein, ok* (VONG.deutsch.her).
- *I han 1 Buchtip vong Niceigkeit her* (Lasch, 2017).
- *Wir han zun Beispiel gans viel Wurst in Angebot* (VONG.deutsch.her).
- *Stimmt, nichts han sich verändert, aber wir hamen den Kalemder* (Ullstein, 2017).
- *Jetzt han ich alles erreicht in Insternet* (VONG).
- *Studien habem belegt* (VONG).
- *hr hand uns vergesen* (VONG).

- *Mir selber machs nix aus - soll herkommen der Coroner, aber gibts auch Leute wo was man richtig gern mag die schong bischen Alt sind oder 1 Vorerkrankung habem - da ist so 1 Coroner evl ungeil* (VONG).
- *Hanst du schon die Applez getastet* (Shapira, 2017).
- *Nachdem God die ganze Humanity außer Noah u selne Family weggesplasht hant, entstand 1 brave new World, obwohl once again niemand knowt, wie Noahs Family sich weitervermehrt hat* (Shapira, 2017).

4.3. Дієслово werden:

Hochdeutsch	Vong Sprache
<i>Ich werde</i>	<i>Ich wermd/werdmde</i>
<i>Du wirst</i>	<i>Du wirmst/wirsd</i>
<i>Er wird</i>	<i>Er wirmd</i>
<i>Wir werden</i>	<i>Wir werdeng</i>
<i>Ihr werdet</i>	<i>Ihr werded</i>
<i>Sie, sie werden</i>	<i>Sie, sie wermden/werdeng</i>

Вираження цієї особливості можемо прослідкувати у наступних прикладах:

- *I werde da* (Ullstein, 2017).
- *Die Bäume werdeng gefällt* (Lasch, 2017).
- *Shut di maul du rudi sonst wirmst du auch schwanger wie 1 rainer calmund* (Shapira, 2017).
- *Wir werdeng essen* (VONG).
- *u seit then wermden die Pimmbel von smallen jewischen Otto-Kindler abgecuttet when sie 8 dayz old am bimsen sind – weil Abraham zwar der flyste O. G. der Vergangenheit, Gegnerwart, Futur II u auch Plusquamperfekts war, aber 1 ziemlicher Knecht vong Blueäuginess her* (Shapira, 2017).

Отже, мова Vong має у своїй граматиці як особливі форми відмінювання дієслів *sein*, *haben*, *werden*, так і ті, що вже існують у нормах німецької мови. Така варіативність пояснюється тим, що наразі не існує уніфікованої граматики мови Vong. Однак дві головні характеристики нам вдалось прослідкувати: гра з літерами та активне використання англомовних компонентів.

ЛІТЕРАТУРА

Воскресенська, А.А. (2010). Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг. Retrived from: <http://surl.li/cbgle>

Овсієнко, Л.О., Кодола, М.В. (2021). Феномен молодіжного спілкування в німецькомовному Інтернет-дискурсі (на прикладі мови Vong). *Мовознавчий вісник* : зб. наук. праць. Вип. 30. Черкаси, С. 122-127

Овсієнко, Л.О. (2017). Комунікативно-прагматична організація німецькомовного Інтернет-дискурсу. *Одеський лінгвістичний вісник*. Вип. 9(1). С. 186-189

Lasch, A. (2017) Ich habe 1 Mission:Impossible for dich vong Challenge her. Retrived from: <https://alexanderlasch.wordpress.com/2017/05/18/ich-habe-1-missionimpossible-for-dich-vong-challenge-her/>.

Mediemberichte, (2017). Retrived from: <http://www.willy-nachdenklich.de/mediemberichte>.

Shapira, S. (2017) Holyge Bimbel: Storys vong Gott u s1 Crew Gebundene Ausgabe 80 c.

Text Generator Online. Retrived from: <https://vong-generator.com>.

Ullstein, (2017) Taschenbuch, Berlin: Ullstein Buchverlage, 111 S.

VONG, <https://www.facebook.com/VongMir/>.

VONG.deutsch.her Perfect, <https://www.vongconverter.de>.

Willy, N. Nachdenkliche Sprüche mit Bilder, Nachdenklich Willy. Retrived from: <https://www.facebook.com/WillyNachdenklich/>

Сергій Потапенко

доктор філологічних наук,

професор кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови

імені професора О.М. Мороховського

Київський національний лінгвістичний університет

(Київ, Україна)

КОГНІТИВНЕ ЧИ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСУ?

(на матеріалі звернень президента України до національних парламентів)

Більш ніж 100 днів боротьби українського народу проти російських загарбників відзначаються продукуванням безмежної кількості текстів відповідного змісту різними мовами, що передбачає розробку методів їх аналізу, серед яких найбільшу увагу привертають когнітивні і лінгвокультурологічні.

У когнітивній лінгвістиці розрізняємо два основні напрями досліджень: атомістичний і комплексний. Поки що переважають перші з них, які аналізують тексти з залученням окремих лінгвокогнітивних інструментів: концептів (Смаглій 2020), фреймів (Fillmore 2006, 373), метафори (Gibbs 2019, 195), метонімії (Barcelona 2019, 167). Рідше використовують категоризацію (Ramscar, Port 2019, 87), образ-схеми (Talavira 2017, 101), силову динаміку (Danylchenko 2020: 25). Інколи спираються на картину світу (Строченко 2021).

У домінуванні атомізму нема нічого дивного, адже аналіз завжди передуює синтезу, а тому можемо очікувати низку атомістичних праць, спрямованих на аналіз текстів воєнного часу.

Проте прийшов час рухатися в напрямку синтезу названих засобів, починаючи з найбільш загальних у такій послідовності: картина світу; концепти та їх структура, представлена прототипами, фреймами / скриптами; категоризація, втілена в різному йменуванні концептів; відношення між ними,

відображені скриптами, образ-схемами; пов'язані з мисленням концептуальні трансформації, що охоплюють метафору, метонімію, концептуальну гру.

Розглянемо комплексне застосування вказаного лінгвокогнітивного інструментарію на прикладі вступу до звернення президента України до парламенту Великої Британії:

Я звертаюся до всіх людей Сполученого Королівства. До всіх людей Великої Британії. Великого народу. З великою історією. Я звертаюся до вас як громадянин, як Президент, але теж великої країни. З великою мрією. І великою боротьбою. Я хочу розповісти вам про наші 13 днів. 13 днів міцної війни, яку ми не розпочинали й не хотіли. Але ведемо.

Тому що не хочемо втратити те, що в нас є, те, що наше, – Україну. Так само, як ви не хотіли втратити свій острів, коли нацисти готувалися розпочати битву за вашу велику державу, битву за Британію.

13 днів нашого захисту (Зеленський 2022а).

Процитований вступ передусім активує картину світу аудиторії, тобто найбільш загальну сукупність знань, структурованих концептами. Зрозуміло, що цей текст, як і будь-який інший, виокремлює лише окремих фрагмент картини світу. У наведеному прикладі її межі встановлені взаємодією концептів ВЕЛИКА БРИТАНІЯ, позначеного одиницями *Сполучене Королівство, Велика Британія*, та УКРАЇНА, представленого на початку постаттю президента.

На другому етапі аналізу виокремлюємо інші концепти, відсутні в картині світу аудиторії на початковому етапі. До них зараховуємо концепт 13 ДНІВ. На цій же стадії встановлюємо спосіб аналізу концептів ВЕЛИКА БРИТАНІЯ й УКРАЇНА. Спокусливо розглядати їх як дві окремі сутності. Проте теорія прототипів (Rosch 2009, 41) підказує, що є сенс вести мову про прототиповий концепт рідної країни, тобто ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, який трансформується у маловідомий для аудиторії концепт Україна, слугуючи основою для привернення уваги британців. Відповідно, на початок тексту висувуються одиниці на позначення Британії, яка характеризується в аспекті великого народу та великої історії. Потім на вказані параметри накладається зображення українців як великого народу з великою мрією і великою державою.

На етапі аналізу внутрішньої будови концептів виявляємо складники фрейму, що розкривають внутрішню будову країн – керівництво й народ, позначений у вступі двічі. Звертаємо увагу, що під час характеристики президента України іменник «громадянин» іде першим, адже його семантика ближча до значення одиниці «люди», що передуює йому.

Категоризацію пов'язуємо з позначенням одних і тих самих концептів або їхніх складників у різних перспективах. Так, туманний Альбїон іменується власними назвами «Велика Британія», «Сполучене Королівство», «острів», «велика держава», «Британія».

На етапі аналізу процедур, пов'язаних із мисленням, повертаємося до семантичної гри з прикметником «великий»: запозичений з назви Великої Британії, він використовується для характеристики України як «великої країни», «з великою мрією», «з великою боротьбою».

Чи достатньо проведеного когнітивного аналізу для глибокого розуміння персуазивного ефекту промови? Боюся, що ні. Безумовно, необхідно враховувати лінгвокультурні параметри (Мізін 2019, 71). Адже крім когнітивних структур, це звернення спирається на лінгвокультурні концепти-прототипи: національні, міжнаціональні й універсальні.

Національні концепти представляють Британію й Україну. Міжнаціональні концепти вказують на нацистів, які у 1940 році напали на Британію, а нині виступають проти України. Зрозуміло, що носії характеристик цього концепту змінилися, що потребує додаткового аналізу. Універсальний концепт представлений 13 ДНЯМИ, які для глобальної аудиторії асоціюються з фільмом «Тринадцять днів» (2000) про події, що відбувалися під час Карибської кризи у 1962 році. Проте зміст і структура цього концепту виявляються зовсім іншими, хоча його назва привертає увагу аудиторії.

Для впливу на британців президент України більшою мірою спирається на національні концепти-прототипи місцевої картини світу, достатньо вміло включаючи їх в український контекст. Перший із тих концептів – всесвітньо відоме шекспірівське запитання «Бути чи не бути?», на яке президент дає нашу, українську, відповідь екзистенціальними висловленнями з дієсловом «бути»:

«Бути чи не бути?» – ви добре знаєте це шекспірівське питання» [...]. Очевидно, що бути. Очевидно, що бути вільними» (Зеленський 2022а).

Інший концепт-прототип, задіяний у промові для лінгвокультурного впливу на аудиторію, представлений промовою Вінстона Черчіля, проголошеною 4 червня 1940 року. І хоча ім'я колишнього британського лідера не згадується у зверненні жодного разу, тамтешня аудиторія вгадала його (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-60667964>): *І де, як не тут, нагадати вам слова, які Велика Британія вже чула. І які знову актуальні. Ми не здамося й не програємо!* (Зеленський 2022а).

<i>Ми підемо до кінця. Ми будемо боротися на морях, будемо битися в повітрі, ми будемо захищати нашу землю, хоч би якою була ціна. Ми будемо битися в лісах, на полях, на узбережжях, у містах і селах, на вулицях, ми будемо битися на пагорбах... І я хочу від себе додати: ми будемо битися на териконах, на березі Кальміуса та Дніпра! І ми не здамося!</i> (Зеленський 2022а).	<i>We shall go on to the end [...], we shall fight on the seas and oceans [...], we shall defend our Island, whatever the cost may be, we shall fight on the beaches, we shall fight on the landing grounds, we shall fight in the fields and in the streets, we shall fight in the hills; we shall never surrender [...].</i> (Churchill 1940)
---	--

Обидва уривки з промов Зеленського (Зеленський 2022а) і Черчіля (Churchill 1940) спираються на два основні концепти: ЗГУРТОВАНЕ НАСЕЛЕННЯ, позначене інклюзивними займенниками «ми» / «we»; БОРОТЬБА, ідентифікований предикатами «не програємо», «будемо боротися» / «shall fight»; «будемо битися», «будемо захищати» / «shall defend»; «не

здамося» / «we shall never surrender». На їхньому тлі імплікується концепт ворога, адже боротьба та захист відбуваються не самі по собі, а проти когось, не згаданого в промові.

На початку березня 2022 року концепти-прототипи, які можна розглядати як когнітивну основу формування концептів культури, задіяні в усіх виступах українського президента перед парламентами інших країн.

При зверненні до Сейму Республіки Польща президент активує три прототипові концепти: міжнаціональний, національний і універсальний.

Міжнаціональний – стосується проникливого передбачення загиблого президента Леха Качинського щодо сучасного стану справ в Україні:

Я нагадаю слова світлої пам'яті Президента Республіки Польща Леха Качинського, сказані в Тбілісі у 2008 році: «Ми чудово знаємо: нині – Грузія, завтра – Україна, післязавтра – країни Балтії, а потім, можливо, прийде час на мою країну – Польщу». 24 лютого настало це страшне «завтра» для України, про яке говорив Президент Качинський (Зеленський 2022б).

Національний концепт-прототип, задіяний у зверненні до Сейму, стосується ролі Росії в страшній трагедії 2010 року, коли загинуло польське керівництво: *Ми пам'ятаємо страшну трагедію 2010 року біля Смоленська. Ми пам'ятаємо всі факти з розслідування обставин цієї катастрофи. Ми відчуваємо, що це означає для вас. І що означає для вас мовчання тих, хто також все це знає, але... Але все ще заглядається на Росію (Зеленський 2022б).*

Універсальний концепт-прототип представляє Івана Павла II, авторитет якого мав глобальний статус: *Тому я й стверджую – ми вже об'єдналися. Об'єдналися, щоб, як за словами великого поляка, близького друга України, блаженної пам'яті Івана Павла II, постійно здобувати й творити свободу (Зеленський 2022б).*

У зверненні до американського конгресу український президент здебільшого активує національні концепти, які, проте, мають міжнародний вплив внаслідок глобального статусу США.

Перший із них репрезентує національний меморіал у Рашморі як символ демократії: *Я пригадую ваш національний меморіал у Рашморі. Обличчя ваших видатних президентів. Тих, хто заклав основи Америки. Такої, якою вона є сьогодні. Демократія, незалежність, свобода й піклування про кожного (Зеленський 2022в).*

Наступні національні концепти, що мають допомогти американцям зрозуміти сучасний стан українців, включають Перл-Харбор (*Згадайте Перл-Харбор. Страшний ранок 7 грудня 41-го року. Коли ваше небо було чорним від літаків, що атакували вас. Просто згадайте це.*), та атаки 11 вересня 2001 року: *Згадайте 11 вересня. Страшний день 2001 року, коли зло намагалося перетворити ваші міста на поле битви. Коли були атаковані невинні люди. Атаковані з повітря. Так, як ніхто не чекав (Зеленський 2022в).*

Звернення до Бундестагу намагається переконати німецьких парламентарів через концепт-прототип стіни, яка довгий час розділяла Берлін. За аналогією до формування образу України з опертям на концепт-прототип Британії у цьому виступі Берлінська стіна використовується для

характеристики політики Німеччини в ракурсі європейської єдності: *Але ви – ніби знову за стіною. Так, не Берлінською. Але посеред Європи. Між свободою і неволею. І стіна ця міцнішає з кожною бомбою, яка падає на нашу землю, на Україну* (Зеленський 2022г).

Промова наділяє уявну Європейську стіну багатьма атрибутами фізичного об'єкта: колючим дротом (*І зараз торговельні маршрути між вами й державою, яка знову принесла у Європу жорстоку війну, – колючий дріт над стіною. Над новою стіною, яка розділяє Європу*); зображає її як перешкоду (*І ви не бачите, що за цією стіною, а вона між нами, між людьми у Європі*); закликає піднятися над нею (*Ви це все можете побачити. Якщо підніметесь над цією стіною*); акцентує її різне сприйняття двома націями. Для німців ця стіна уявна, а для українців – реальна, тобто фізична (*Тому що це – стіна. Стіна, яку хтось не помічає. Але об яку б'ємося ми*). Перераховані аргументи, пов'язані з концептом стіни, слугують основою для висловлення вдячності всім тим, хто допомагає українцям здолати ту перешкоду: *Я вдячний усім, хто є вищим, ніж будь-які стіни. І хто знає, що на сильнішому – і відповідальності більше, коли йдеться про порятунок людей* (Зеленський 2022г).

Найбільш сильним аргументом, зверненням до авторитету, у цій промові є цитування колишнього американського президента Рональда Рейгана, який закликав зруйнувати Берлінську стіну: *Колишній актор, Президент Сполучених Штатів Америки Рональд Рейган сказав одного разу в Берліні: «Зруйнують цю стіну!»*. Той заклик слугує концептом-прототипом для звернення до канцлера ФРН: *І я хочу сказати тепер вам. Канцлере Шольц! Зруйнують цю стіну* (Зеленський 2022г).

Отже, аналіз звернень президента України до національних парламентів на початку березня 2022 року свідчить про необхідність синтезу атомістичних лінгвокогнітивних підходів, з одного боку, та когнітивістики й лінгвокультурології, з іншого. Останнє дає можливість виокремити концепти-прототипи, які репрезентують глибинні ідеї націй, міжнаціональних стосунків і глобальних відношень, що можуть використовуватися для впливу на картини світу різних груп людей.

ЛІТЕРАТУРА

Зеленський, В. (2022а). Звернення Президента України до парламенту Великої Британії. Retrieved March 8, 2022, from <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-do-parl-73441>

Зеленський, В. (2022б). Виступ Президента України в Сеймі Республіки Польща. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-sejmi-res-73497>

Зеленський, В. (2022в). Промова Президента України перед Конгресом США. Retrieved March 16, 2022, from <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-pered-kong-73609>

Зеленський, В. (2022г). Промова Президента України у Бундестазі. Retrieved March 17, 2022, from <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-u-bundesta-73621>

Мізін, К.І. (2019). Точки дотику культурної лінгвістики і лінгвокультурології: Теоретичні підвалини та методологічний інструментарій. Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія [колективна монографія], 71-84. Переяслав-Хмельницький, Кременчук: ПП Щербатих О.В.

Смаглій, В.М. (2020). Вербалізований концепт WORLD/LANGUAGE/SPEECH в науковій та наївній картинах світу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філол. наук. Одеса.

Строченко, Л.В. (2021). Концептуальне поле GENIUS в картині світу англomовного соціуму: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філол. наук. Одеса.

Barcelona, A. (2019). Metonymy. Cognitive Linguistics Foundations of Language. Berlin / Boston: Walter de Gruyter, 167-194.

Churchill, W. (1940). We Shall Fight on the Beaches. Retrieved May 1, 2022, from <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/we-shall-fight-on-the-beaches/>

Danylchenko, I. (2020). Causal relations in English news magazine discourse: journalists' age perspective. Discourse and Interaction, 1(13), 25-41.

Fillmore, Ch. (2006). Frame semantics. Cognitive linguistics: Basic readings. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 373-400.

Gibbs, R.W. (2019). Metaphor. Cognitive Linguistics Foundations of Language. Berlin / Boston: Walter de Gruyter, 195-220.

Ramscar, M., Port, R. (2019). Categorization (without categories). Cognitive Linguistics Foundations of Language. Berlin / Boston: Walter de Gruyter, 87-114.

Rosch, E. (2009). Categorization. Cognition and Pragmatics, 41-52. Amsterdam, Phil.: John Benjamins Publishing Company.

Talavira, N.M. (2017). English orientating constructions denoting location: classification and article use. Lingua Posnaniensis, 2 (LIX), 101-120.

Tetiana Starostenko
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at English Philology Department
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine)

BUILDING SUCCESSFUL COMMUNICATION IN INTERCULTURAL CONTEXT

The rules of the social game of the XXIst century promote the maintenance of an environment reflective of high 'political correctness' expectations. Building

positive relationships within academic or non-academic communities in a multicultural globalized reality requires multiethnic sensitivity mirrored in language.

The aim of the research is to retrace the problem of cultural stereotypes and their implementation in the English language, and to work out strategies of avoidance of biased patterns in multiethnic environment.

Hidden dimensions of national cultures create ‘underwater icebergs’ to be bumped into in the course of interpersonal communication. Prior assumptions, labeling and stereotyping, subconsciously manifesting themselves in language, provoke the situations of ambiguity, misunderstanding and offence. Stereotypes as popular beliefs about specific types of individuals distinguish three main kinds: 1) austereotypes (what people think of themselves as a group); 2) heterostereotypes (what one group thinks of another group); sociotypes (are based on research). The archetypes are opposed to stereotypes and provide a general idea of cultural norms, customs and values. Unlike stereotypes, archetypes are non-accusative and non-restrictive (Lane 2002, 26).

Stereotypes can be marked as positive (depicting a person’s or nation’s positive features) and negative (based on the distorted reflection of the reality, may cause bias or prejudice).

The potential power of nationality words as linguistic means leads to the instances of direct political interference in the matters of language. Thus, objects had to ‘doft their names’, because their explicitly labeled descent after many years of use became politically incorrect for the simple reason that “favorable reference to the enemy is taboo”, and that is to be avoided at all costs (Bolinger 1968, 263). “After World War II in Britain ‘German shepherd dog’ was changed into ‘Alsatian dog’, the expression now employed in British English, while the former remained in usage in the United States. Another example is ‘Turkish coffee’, which became ‘Greek coffee’ in Greece, and is on the point of losing its name in Serbia as well” (Popovich 2004, 41).

Language biases can be classified on the bases of several criteria: their belonging to certain linguistic level, on the basis of trope formation. Euphemisms as bound collocations can contain a nationality word as a milder substitution for something ‘that is not decent to be called its right name’ (Popovich 2004, 42), in order to achieve a comic effect, or to slide into irony and sarcasm: 1) *French postcards, French prints* – obscene drawings; 2) *French Consular Guard* – prostitutes; 3) *to take French lessons* – to use the services of a prostitute; 4) *the French disease* – syphilis; 5) *French letter* – condom; 6) *Dutch cap* – a cap (birthcontrol); 7) *German goiter* – beer belly; 8) *Irish confetti* – a stone, brick, or fragment of stone used as a missile; 9) *Mexican breakfast* – a cigarette and a glass of water; 10) *Mexican promotion (or raise)* – advancement in rank or status with no raise of salary; 11) *Dutch treat* – sharing the cost of something, esp. meal; 12) *Dutch courage* (Br) – the confidence that some people get from drinking alcohol before they do something they are frightened of doing.

The meanings fashioned out may serve as a foundation for creation of idiomatic expressions: *let’s go Dutch* – let’s share the cost of the meal; *to assist in the French sense* (iron.) – not to take part. Lexical items containing nationality word can

be manifested as metonymy: *Spartan living conditions*. The characteristics of particular ethnic groups can be highlighted and lexicalized: 1) *Asiatic* (navy and marine corps, before WWII) – crazy; wild, violent; 2) *Scotch* – mean (person), ungenerous (act); 3) *Irish* – n. anger; 4) *Tartar* (informal) – a) person of irritable or violent temper; b) a person who is unexpectedly formidable; c) a rigorously exacting person; 5) *Turk* (archaic) – one who is cruel or tyrannical; 6) *Arab* – a homeless vagabond; esp. an outcast boy or a girl; 7) *gypsy* – wanderer; 8) *Jew* – a) one given to hard financial bargaining b) a miser; 9) *to jew down* – late 1800s (slang) to bargain and haggle in an attempt to get a lower price; 10) *get one's Irish up* – to get enraged; 11) *Dutch uncle* – one who criticizes or admonishes sternly and bluntly; 12) *Pardon my French* – excuse my bad language.

Stereotypes, ethnic slurs and racial prejudice have a long tradition of being expressed in proverbs, proverbial expressions and sayings: '*Only a dead Indian is a good Indian*'. Stereotypical views found their way to be expressed implicitly: *He is a typical / real German / American; That's typically German / American; He's very Germanic in his efficiency; He won't be late because he's German*.

A certain attitude to a nation finds its manifestation in the following lexical items used by the representatives of different ethnic groups: '*it's all Greek to me*' (English and Dutch), '*it's Chinese to me*' (Greek, Hungarian and Russian), *Turkish* (French) – of incomprehensibility of the language.

In order to avoid stereotypes and misattributes there should be made stress on 'sensitive language' (words and phrases that are used to refer positively to the issues many people may feel touchy about: gender, ethnicity, age, abilities / disabilities, appearance and many others). Growing population diversity, gender issues, 'deracialization' demand more accurate names (e.g. *Black* instead of *Negro*, and later – *Afro-American* and *African American*; *Native Americans* or *First Nations* instead of *Indians*; *humankind* instead of *mankind*, *artificial* instead of *manmade*; *firefighter* instead of *fireman*, *flight attendant* instead of *steward* or *stewardess*, *mail carrier* instead of *mailman*; *senior citizen* for *old*, *disabled* for *handicapped*, *visually challenged* for *blind*). Feminist campaign against some patterns in the English language that considered 'sexist' and 'maledominating' sometimes becomes too extreme (why "it's *HIS*tory, not *HER*story"?).

Since 1990s illusive language and new sensitive terms got the name of 'political correctness'. There appeared new sensitive entries that are still in use today (e.g. *animal companion* for pet, *vertically challenged* for small people, *horizontally challenged* for fat people and *comb-free* for the bald). By the end of the 1990's the concept of political correctness gave way to "social correctness", meaning the usage of the appropriate inoffensive formula that show respect to other people and avoid abuses that may exist in the language. In the new millennium social correctness is used as a synonym for "language sensitivity".

Features of the biased language are: the use of derogatory and offensive labels; labels that were coined outside the group (crip, handicapped, geezer, Eskimo, Indians, Spic, nip) and are considered inappropriate by most representatives of the group; the exploitation of stereotypical set of characteristics to all members of the group (all disabled need constant medical care, Jewish mothers are too caring);

exclusion of a group from the mainstream (anyone can see how beautiful these flowers are – excludes blind people); non-parallel treatment – disabled and normal, employees and their wives; unnecessary categorization: we have nine new students, one is Latino; one-sided point of view on the events – discovery of America, settling the wild territory.

Linguistic mechanisms to destroy the formation of stereotypes presuppose the following of the rules:

1) Change unnecessary male pronouns to plural forms (*they, them*) or combination forms (*he* or *she* and *she* or *he*). In writing, *s/he* is also acceptable. Examples: *Someone is on the phone. What do they want?*

2) Instead of the words formed with the segment *man* use synonyms that refer to both men and women.

3) Many job titles or activities are strongly associated with one gender or the other. Examples: *businessman, chairman, workman, postman, saleslady, stewardess, male nurse, policemen*. Use expressions and pronouns that apply equally to men and women.

4) Male words frequently precede female words in common expressions. Examples: *men and women, boys and girls, husband and wife, brother and sister, his and her, he or she*. Try to balance the order of male and female pairs.

5) It is not uncommon for words referring to men and women in some situations to be used unequally. Examples: *Mark and Lucy are man and wife. I have three girls and two men working for me. Mr. Brown and Miss Masters are on the committee*. Use equal male and female terms.

Thus, building successful communication in the intercultural context highly depends on language sensitivity, unbiased attitude and the acquaintance with cultural laws.

REFERENCES

Bolinger, Dwight (1968). *Aspects of Language*. New York: Harcourt, Brace & World. 326 p.

Hofstede, G., Hofstede, G.J., Minkov M. (2010). *Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. McGraw-Hill eBooks. 576 p. URL: https://e-edu.nbu.bg/pluginfile.php/900222/mod_resource/content/1/G.Hofstede_G.J.Hofstede_M.Minkov%20-%20Cultures%20and%20Organizations%20-%20Software%20of%20the%20Mind%203rd_edition%202010.pdf (viewed 02 January, 2022).

Jandt, F. E. (2001). *Intercultural communication: An introduction*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications. 532 p.

Lane, N., Crane, A. (2002). Revisiting gender role stereotyping in the sales profession. *Journal of Business Ethics*, 40 (2), 121-132. URL: <https://doi.org/10.1023/A:1020343504126> (viewed 12 January, 2022).

Popovich, R. (2004). *National stereotypes in teaching English as a foreign language*. Vermont. 119 p.

Ніна Христич
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Переяслав, Україна

VIRTUAL ADVERTISING TEXT AS A LINGUISTIC PHENOMENON

The investigation is related to the fact that in the modern world there is a huge amount of means, forms and methods of communication, and most of them are connected with the process of globalization, namely, with the modern technical possibilities, which are represented by the use of mass media. Therefore, communication itself occupies a special place in the social and personal life. Mass communication plays the vital role because it reaches very large number of audience. Mass communication has two forms: 1) *interpersonal communication*; 2) *media communication*. As for the ways of the presentation, there is virtual and real communication. Based on new technologies, virtual communication is becoming increasingly popular nowadays, providing the users with unique opportunities for communication, learning, research, and business. Businesses may use advertising for the objective of building a company or a brand image.

The phenomenon of advertising is the subject of psychological and linguistics problems. The scientists of these two branches have been discussing the combination of rational beliefs and suggestions for a long time. Taking into account the increase in visual component of advertising, the boundary between persuasion and suggestion it is extremely difficult to catch. Their elusively subtle combination has become in recent years a feature of advertising expensive products falling into the category of luxury which are presented by the best brands such as automobile industry, fashion industry, food industry, pharmaceutical industry, and others.

The analysis of linguistic features of modern informative and comparative advertising texts are of great interest to the specialists in the field of theoretical studies of modern advertising. The linguistic origin of the text was studied as well as by national and foreign researchers, among them are G. Cook (Cook, 1992), N. Khrystych (Khrystych, 2018). J. Lewis (Lewis, 2011), J. Lister (Lister, 2018) et al.

Advertising has become our dominant creative industry – as Justin Lewis calls ‘the prevailing vernacular of public address’ (Lewis, 2011).

The verbal component is the obligatory part of the compositional structure of an advertising text. The non-verbal elements manifest themselves by various visual, pictorial, graphic means. Usually there are the following main structural and semantic components in the structural organization of advertising text: slogan, headline, subtitle, main text, echo-phrase. **Visual communication** is an exchange of messages between the eminent and the recipient with help of visual signs, messages, illustrations, images, texts. A person responds to different stimuli, reacts on different contents and brings conclusions that are always equivalent to the quality of his emotions. Because the visual means are quick and easy to decode, the user feels

satisfied with the successful cognitive process, which promotes the positive perception of the advertisement as a whole.

The advertising campaigns can communicate through numerous venues, television, radio, or online, and part of marketing research will be identifying the most effective venues for the target audience. A product could have a terrific online campaign, but if the market research has identified seniors as the key target market that would not likely be the most effective use of advertising money. For many target customers social media is becoming an ever more popular focus for advertising campaign as it can be a very inexpensive way to reach many different users.

The modern technology that enabled video tracking for virtual advertising has been used for the past decade to create virtual product placements in television shows hours, days, or years after they have been produced. This presents several benefits including the possibility of preserving an advertisement-free master copy of the show in order to generate revenue as product placements are added in the future. Advertisements can be targeted to the regional markets and updated over time to ensure maximum efficiency of advertising luxury, exclusivity, and elegance.

Due to dramatic changes in the modern communicative space, the demands to visualization have changed. The combination of small-format text with pictograms and units of other semiotic systems has become a feature of modern communication. The interaction of these components generates specific linguistic and visual phenomena, a certain visual, structural, semantic and functional whole, providing a comprehensive pragmatic influence on the addressee.

We should not confuse '*virtual advertising*' and '*Internet-advertising*'. However, '*virtual advertising*' can be also placed on the Internet, which is also called '*virtual space*'. This is not true, for virtuality implies the identity of reality, whereas Internet-advertising, as a rule, is easily identifiable. Globally, advertising on TV is still very important on the reception side, as the social importance of the advertising is still huge. In many parts of the world TV- programs are still some of the most popular kind of entertainment. Conventions and traditions of presentation diverge slightly on the public service channels, but there seems to be an overall structured form of presentation.

The virtual advertising has become a part of everyday communication. It means more than simply communicating the name, price or address of business, product or service to potential buyers. Virtual advertising should use the marketing research to effectively communicate the brand or image, as well alert customers to the benefits you offer. The digital technology is used to insert virtual advertising images into a live or pre-recorded television show, often in sports events. This technique is often used to allow broadcasters to replace real advertising panels (existing on the playfield) with virtual images on the screen when broadcasting the same event in other regions which are not concerned with the local advertising. The viewer has the impression that the advertising image he/she sees on screen is the one in the reality.

The virtual advertising text is a special kind of texts with a maximum pragmatic capacity versus other types of texts. This text concentrate all language means: lexical, syntactic, stylistic and phonetic which act in unison, performing the

leading pragmatic function of advertising – informative. Language is one of those spheres of human activity that are the first to bring reaction to social and other kinds of changes in human life and activities.

The virtual advertising has a number of advantages:

1. Interactivity, the activity of the addressee and the feedback, allowing to receive in real-time information on perception and interest in advertising, as well as on the actions of consumers of advertising.

2. Multimedia, the ability to combine verbal and non-verbal components of advertising and create dynamic and interactive advertising units.

3. Addressability, since the technology of the Internet network with the right use makes it possible to select very clearly an audience that will accept advertising and offer products, services in accordance with its interests and preferences.

4. Coverage of a large audience at relatively low costs, which is a significant plus in the use of virtual advertising. This allows you to direct further research on virtual advertising on the Internet as a special type of social communication.

5. As well as hypertext, intertextuality and globalization.

Taking into account the above-mentioned advantages, manufacturers of luxury goods pay more and more attention to advertising in the virtual space. The world-famous clothing brands (Dior, Chanel, Gucci, Hugo Boss), cars (Mercedes, Porsche, Ferrari, Rolls-Royce, Bentley, Mitsubishi, Renault, Volvo, Toyota), watches (Rolex, Breguet) and even alcohol and other drinking (Absolut, Hennessy, Gingers Irish Whiskey, Coca Cola, Pepsi) and food (Snickers, Mars, Nestles), which have long been converted into symbols of high social status, attributes of prestige, endowed with exclusive qualities, were forced to recognize the effectiveness of virtual advertising and adapt to new realities. In particular, all well-known brands have an official website and are represented on social networks like Facebook, Twitter, Youtube, Pinterest, where a potential buyer can get acquainted with the product or leave a wish.

Thus, the virtual advertising text is a linguistic phenomenon which requires the further investigation. The promising sphere of its investigation is revealing the dependence of the forms of advertising texts on its structure (i.e., verbal and non-verbal components: headlines, main bodies, slogans, etc.). These results also seem promising for use in the further text studies, comprehensive semantic analysis aimed at identifying their system properties, using the anthropocentric approach in the language study, which provides the better understanding of verbal and visual combination and reflect it in the language. In addition, the virtual advertising can be considered in cultural and historical paradigm of world civilization.

REFERENCES

Cook, G. (1992). *The Discourse of Advertising*. London : Routledge.

Khrystych, N. (2018). Stylistic expressive means in advertisement of the best brands. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр.*, 27, 132–140. Переяслав-Хмельницький. ФОП Домбровська В. М.

Lewis, J. (2011). *The power of advertising: a threat to our way of life*. Retrieved January 13, 2022, from:

<https://www.opendemocracy.net/en/opendemocracyuk/power-of-advertising-threat-to-our-way-of-life/>

Lister, J. (2018). What Are the Major Differences Between Informative and Persuasive Advertising? Retrieved January 13, 2022, from: <http://smallbusiness/major-differences-between-informative-persuasive-advertising>

**СЕКЦІЇ №2-3. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ. ПРОБЛЕМИ РІЗНОЖАНРОВОЇ МІЖМОВНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

**SECTIONS №2-3. TRANSLATION AS A MEANS OF CROSS-CULTURAL
COMMUNICATION. THE ISSUES OF DIFFERENT GENRES INTERLINGUAL
COMMUNICATION CONCERNING TRANSLATION STUDIES**

Inna Borolis

senior lecturer,

the Department of Philology and Translation

Kyiv National University of Technologies and Design

(Kyiv, Ukraine)

**DIFFICULTIES IN CONVEYING COMIC EFFECT DURING THE
TRANSLATION OF AMERICAN MOVIES**

Defining humor is a complex task. Cambridge Dictionary describes it as “the ability to find things funny, how people see that some things are funny, or the quality of being funny” (Cambridge Dictionary, 2018). Humor often depends on human, societal norms that are understood or present. There are different forms of humor, corresponding to different levels of humanization. For example, rude jokes are popular with children and adolescents, while satire is more popular with older and more educated people. There is also a common form of humor that is called banter. Banter refers to the situation when a one-turn between two interlocutors leads to a long exchange of remarks in a humorous and teasing way. At its core, banter can combine various forms of humor with which the object chosen for the banter is ridiculed (for example, a common acquaintance, a literary work, a feature film, etc.). Also, everyday humor can be denoted by the word joke. However, a joke can also mean something unusual, extraordinary despite the semantic intersection with the word banter.

We perceive humor in the incongruity between the normal or the expected and the strange, absurd, or foolish. Norms can include patterns of speech, behavior, and moral action. Humor is often not universal and does not transfer from one culture to another, usually because it depends on the details of a particular cultural environment. In the era of globalism, the differences between cultures are becoming more understandable and humor is becoming more universal.

A sense of humor is an individual characteristic of a person. Somebody either has it, or it is completely absent (Samokhina 2012, 85). Also, national humor has a certain set of features that distinguish it from others. American and Ukrainian humor are no exception, each of them has its characteristics and is perceived as a national character trait.

American humor is distinguished by its diversity because people of different nationalities live on the vast territory of America, and it has gathered many elements

of humor from them. American humor can be impudent, sharp, or kind and subtle. Ukrainian humor is based on our national character. All Ukrainian anecdotes have a certain feature – they have elements that are called ‘the health of the nation’. There are elements of self-mockery, and when a person can do so, he is spiritually healthy.

Film translation is a very difficult task because the linguistic and cultural elements are individual in each language, and what is clear, for example, to a viewer from the United States, even with an equivalent translation but without pragmatic adaptation or localization, will not be clear to a viewer from Ukraine. The translator needs to emphasize the color of foreign language culture, which is reflected in the specific humor, play on words, colloquial vocabulary, slang, intonations of the characters, and which is a reflection of the ideas of the director and screenwriter of the film. The translation of funny moments and jokes brings a lot of difficulties. The idea of humor in different nations is different, and here it only depends on the translator whether he can translate a comic situation in a funny way. Will he be able to recreate a funny situation so that the viewer can also smile at this moment? When humor is translated into English, it undergoes some sort of loss and gains in translating humor due to the discrepancy between the source language and the target. Probably, most translators would agree that translating humor is a very challenging task, especially when it is strictly related to the language itself or a certain culture or community. Translation of humorous discourse requires the use of various transformations: lexical, grammatical (including syntactic and morphological), semantic, stylistic (Low 2011, 37). Often these types of transformations are mixed. The most effective transformations are lexical, grammatical, and complex lexico-grammatical. If a translator wants to translate films and TV series, then he must perfectly know both foreign and native languages to find more suitable equivalents that convey the entire expression of the phrase. A translator can face various difficulties in translating and conveying comic effect in movies. He must take into account verbal and non-verbal cues, and translate, keeping the meaning and comic of the whole situation, so that the audience can understand the joke. A necessary condition for translation is the selection of appropriate phonetic, lexical, and phraseological means to convey not only the semantics of the humorous formation of the original language but also their expressive and functional features. Humor is often bound to a particular culture or even to a specific group of people within the culture. In addition, some types of humor such as wordplay rely heavily on linguistic features of the source language, which necessitates a complicated translation because languages differ in their grammatical and semantic structures.

Adaptation of jokes and references has always been a headache for translators, especially when it comes to comedy works. It is very rarely possible to preserve both the original meaning of the joke and the sharpness of humor. Usually, the translator chooses one of the two, depending on how he sees fit. You also need to consider the target audience of the movie. If a reference is made too complicated in a children's film, then the audience will not understand it, that is, the translator will overestimate the audience. Also, the reference cannot be made too simple, you need to correctly assess the target audience of the work.

It should be emphasized that the translation of films is a very specific process that requires from the translator erudition, knowledge of modern linguistic realities, and an outstanding sense of the language, so just being a good translator will not be enough. To experience English humor and its goals, you need to know English culture, its values, and beliefs well enough, even experience them.

Most often, vocabulary and grammar levels are involved to create a comic effect in film dialogues. At the vocabulary level, the most common comic techniques are the use of slang, even in cases where the expression could remain neutral, the creation of occasionalisms to emphasize a particular joke or ironic statement, and the polysemy of words. At the grammar level, the most common are inversion, rhetorical questions, and contrast (antithesis). The level of phonetics is also involved in the creation of the comic, but to a lesser extent and, in general, the comic is revealed with the help of intonation and intentional orthoepic disorders. To preserve the comic effect in film dialogues, translators in most cases use generalization, antonymic translation, omissions, or additions, replacing one part of speech with another, and inversion (Kozloff 2000, 27).

As for the translation of obscene language – some linguists try to make the remarks as decent as possible, even at the cost of funny moments, but it is better to strike a balance. When dubbing American films, translators transmit lowered vocabulary registers using euphemistic translation, since the open use of abusive expressions is unacceptable in the Ukrainian culture. But to preserve pragmatism, translators find the maximum acceptable equivalents, also belonging to a lowered vocabulary layer. In fact, it is not that difficult, because there is always a cultural equivalent in the rich Ukrainian language. To correctly assess when swearing should be translated directly, and when it is worth using literary speech, you need to have a very subtle sense of the context.

When translating the profanity of the original language, many linguists resort to searching for the correspondences of the units of profanity in the target language. The convenience of this path lies in the fact that any developed language has such analogs. Since the translation of English slang is rather difficult, and the categories that make up profanity are closely related to vernacular and often pass into it, in the absence of correspondences, the translator may resort to vernacular.

Difficulties arising during the translation of profanity are associated, as a rule, with the desire or unwillingness of the translator to preserve the stylistic side of the original. At the same time, his choice in favor of preserving it or, conversely, replacing it is based on knowledge of the intended audience of the translation being performed and the significance of a particular lexical unit in this context. As a result, as already mentioned, the translator can either translate the “problem” word verbatim or resort to using various translation transformations.

Translation of dialogic speech, even a literary processed version presented in a film text, requires a virtuoso mastery of translation transformations. The understanding of what kind of translation technique or transformation must be applied to preserve the illusion of naturalness, and not pretense in the communication of movie characters, comes to a translator not only with experience in translation.

This understanding is more connected with the inner sense of the language, both native and foreign, therefore the translation process is always a creative one.

In conclusion, it must be said that the translation of the characters' speech in a film is a complex translation problem, the solution of which requires a high level of professionalism and a great sense of language. The translation of American comedies is a very important issue, as this genre is the most popular genre of movies among Ukrainians. To successfully convey the comic effect in film dialogues, the translator must have the skills of several translation techniques, be knowledgeable in the culture and youth slang of the country he translates, and show imagination, but do not go beyond what is permitted. Jokes in the language during the act of communication in movies should be clear to both the sender and the recipient. Only the translator himself, his creativity, awareness, and imagination can solve the problems of humor translation. After all, it is he who acts as an intermediate link between two different languages and cultures.

REFERENCES

Проблеми адекватності перекладу англомовного гумору українською мовою, from <https://naub.ua.edu.ua/2019/проблеми-адекватності-перекладу-анг/>

Самохіна В. О. (2012). *Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США*: монографія. – Вид. 2-е, перер. і доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 360 с.

Blake Barry J. (2007). *Playing with Words: Humour in the English Language*. Equinox Publishing.

Kozloff S. (2000). *Overhearing Film Dialogue*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Low, Peter A. (2011). *Translating jokes and puns*. Perspectives: Studies in Translatology 19.

The Cambridge Dictionary. Retrieved January 16, 2022, from <https://dictionary.cambridge.org/>.

Irene Kornyeveva

Ph.D., associate Professor

*Kyiv national university of technologies and design
(Kyiv, Ukraine)*

TRANSLATION AS A FORM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Since the 1990s, the concept of «intercultural learning» has appeared in our society, and the principle of multilingualism and multiculturalism (Nikolaeva 2013, 33) has been proclaimed in language education, which should promote social and academic mobility of young people. The latter are designed to help a person feel his belonging to the native people and at the same time realize himself a citizen of the country and a subject of multicultural and multilingual world civilization.

The implementation of the ideas of intercultural learning is also due to the results of new research in the field of communication, a specific form of human interaction in the process of their cognitive and labor activities. It is proved that the more successful the communication, the more successful the area of intersection of the relevant information spaces. It is important for communicators (participants in communication) to have the core of knowledge and ideas, which is the property of all members of the language and cultural community.

Intercultural communication – the process of verbal and nonverbal communication between communicators, speakers of different cultures and languages. In the context of intercultural communication, its participants, on the one hand, use their language and cultural experience and their national and cultural traditions and habits, and on the other hand, try to take into account a different language code, other customs and traditions, other norms of social behavior, understanding the alienation of the latter.

The result of modern language education should be the formation of a language personality, and the result of education in the field of foreign language learning and translation – a *secondary language personality* as an indicator of human ability to participate in intercultural communication. Secondary language personality is understood as a set of human abilities to carry out foreign language communication and translation at the intercultural level as an adequate interaction with representatives of other cultures (Nikolaeva 2013, 35).

This ability consists of mastering the verbal-semantic code of the language being studied, i. e. «language picture of the world» of the native speaker and the «global (conceptual) picture of the world» that allows a person to understand a new social reality for him.

The *language picture of the world* is usually understood as a scheme of perception of reality fixed in the language and spoofed for a particular language group; with the help of this concept clarify the specifics of human existence, the people.

The *picture of the world* is a holistic global image of the world, which is the result of all human spiritual activity, not its individual aspects.

Therefore, the secondary language personality must have the ability to realize himself within the dialogue of cultures, i. e. in the context of intercultural communication. This ability is called *intercultural competence*. Intercultural communicative competence – the ability of an individual to successfully and adequately communicate in a foreign language, taking into account the main external socio-cultural and internal situational factors (Nikolaeva 2013, 36).

Culture in the context of intercultural communication is a set of spiritual, historical and psychological features of the ethnos, i. e. its traditions, holidays, beliefs, views, values, behavior, life, living conditions, culinary tastes, clothing style – all aspects of its existence and consciousness including language.

From these interpretations logically follows the essence of *translation*, which is a complex and multifaceted activity, in the forms of which – when one language is replaced by another – there is an interaction of different cultures, i. e. different mentalities, traditions and lifestyles. Thus, *TRANSLATION* is one of the possibilities

of indirect intercultural communication, and its task is to create such foreign linguistic texts, which in structural, substantive and functional terms could be a complete replacement for the original text (Gavrysh 2021; Ivanenko 2014).

Basic professional competence of a translator is a multifaceted set of skills and abilities, which includes knowledge of at least two languages (native and foreign), as well as so-called «background» knowledge, primarily of socio-culture, history and politics of country whose language the translator speaks.

In addition, the translator perceives the primary – as a foreign language – text from the standpoint of the relevant (foreign) language picture of the world, and then «recodes» it to another (native) language, taking into account socio-cultural traditions / heritage of native speakers.

Translation activity can be interpreted as follows: translation is the decipherment of the values of units of ascending text, followed by the transfer of this value in units of translation language, which involves «closing» (substantive, semantic, stylistic) gaps that exist in the translation language compared to the original language.

The last aspect is of special significance, because what is gap in one language picture of the world, in the compared language picture of the world of another ethnic group is a reflection of something special in a very socio-cultural life.

When translating texts, and especially works of art, at the same time with the problem of gaps there are a number of other factors that complicate the adequate recoding of the author's idea. These include numerous national and cultural differences in socio-thinking, perception of reality, traditional genre and compositional forms.

There are some «translation barriers» in pre-translation analysis of texts (Gavrysh 2021; Ivanenko 2014). This component of the translation process involves a preliminary study of extra- and inter- lingual parameters of the text in order to answer a number of questions (Who? Where? When? And Why?)

The most important phase of the pre-translation aspect is the study and understanding of language tools, through which the author seeks to convincingly implement his creative ideas and interest and impress the reader. In this aspect, it is important to pay attention to the lexical gaping of the text and study the syntactic structure of sentences, which is often also a sign of the author's style.

From all above-mentioned information we made the conclusion, the translation of foreign texts is a manifestation, a way of intercultural communication. Of course, it is a complex and multifaceted process, the difficulties of which are due to specifics of the language pictures of the world of versatile cultures. In practice it is proved, Translation – the creative process and depends on mastering and professional competence of the translator, who works with versatile cultures and reflect them through language uniqueness.

ЛІТЕРАТУРА

Гавриш, М. М. (2021). *Переклад як різновид міжкультурної комунікації*. Retrieved May 15, 2022, from <http://core.ac.uk>

Іваненко, Я. А. (2014). *Функціональна специфіка до-перекладацького аналізу тексту сучасних німецькомовних новел* (дис. ...канд. філол. н.). Київ.

Ніколаєва, С. Ю. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика*. Київ: Ленвіт.

Олена Панченко

доктор філологічних наук, завідувач кафедри
перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна)

РЕАЛІЇ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ АМЕРИКА (на матеріалі твору Гарпер Лі «Іди, вартового постав»)

Небагато книжок очікувалися з таким нетерпінням, як роман Гарпер Лі «Іди, вартового постав». Написаний у середині 50-х років, але неопублікований до 2015, роман викликав неабияку цікавість у мільйонів читачів, прихильників свого попередника – «Вбити пересмішника». «Пересмішник» став американською класикою, яку вивчають в школах, отожд від другої частини очікували не меншого. Але як блискавка не б'є в одне місце двічі, так і неможливо написати такий шедевр ще раз. Незважаючи на перші негативні коментарі та нарікання на «зруйнування ідеалів моральності», полиці книгарень спустошувалися кожного дня, адже всім хотілося дізнатися: що було далі? Ми розглянули оригінал тексту та його переклади: український переклад Т. Некряч, російський – О. Богдановський.

Культурним простором для написання роману «Іди, вартового постав» стала Америка середини 50-х років минулого століття. В цей час відбуваються величезні зміни в укладі суспільства, руйнуються традиції всього американського народу, його звичний спосіб життя. Соціальним підґрунтям до написання цієї книги стають масові виступи афро-американського населення під час відміни закону про сегрегацію. Багато хто вважає, що роман став успішним, тому що був написаний в добу розквіту Руху за громадянські права афроамериканців у США. Автор роману знаходилась в «епіцентрі подій» і дуже переймалася через реакцію місцевого населення на досить природні зміни в суспільстві. Свої переживання вона виражає спочатку в «Сторожі», але видавець радить їй опублікувати менш радикальну сюжетну лінію (спогади дитинства), згодом яка стала самостійним романом – «Вбити пересмішника». У ньому розповідається спогади Джин-Луїз Фінч, прототипом якої стала сама авторка.

Читач пізнає Америку завдяки низці географічних та історичних реалій. Наведемо кілька прикладів в оригіналі та перекладах.

The Chattahoochee is wide, flat, and muddy. Чатагучі – річка широка, пласка й каламутна. Чаттахучи – река широкая и тихая.

Український та російський перекладачі дають визначення географічному поняттю, зрозумілому американцям, але дещо незрозумілому для «non-native»

Stretched from the Black Belt to Bayou La Batre./ простягалися від Чорного Пояса – штатів, де переважає чорношкіре населення, до Баю-Ла-Батр/ простирались от Черного пояса до Байю Ла-Бэтри.

Український перекладач пояснює географічні назви, російський – ні.

The station at Montgomery nestled in an elbow of the Alabama... Вокзал Монтомери був розташований у закруті річки Алабама... Станція в Монтгомери примостилась на крутой излучине Алабамы...

Є дві Алабами: штат, а також річка, яка через цей штат протікає. Тому задля уникнення непорозуміння краще дати визначення тій Алабамі, що є в тексті. З іншого боку присутнє слово “elbow” вказує на ріку, тому О. Богдановський уникає слово «ріка» взагалі.

Група історичних лінгвокультурем стала найважливішим компонентом у вербалізації концепту Америка. Адже саме історичне підґрунтя дало основу до написання цього роману. Умовно представлені історичні реалії можна поділити на: сучасні (період 40-50-х, початок Руху за громадянські права афроамериканців у США), недалеке минуле (Перша Друга світова війни Громадянська війна 19 ст) та давні (Столітня війна 13-14 ст.)

Until comparatively recently in its history, Maycomb County was so cut off from the rest of the nation that some of its citizens, unaware of the South's political predilections over the past ninety years, still voted Republican. Порівняно нещодавно у своїй історії Мейком був настільки відрізаний від решти країни, що дехто з його мешканців, не знаючи про політичні пристрасті Півдня, і далі голосував за республіканців.Еще относительно недавно он был так отрезан от остальной страны, что иные жители, не ведая, какие политические пристрастия оформились за последние девяносто лет на Юге, продолжали голосовать за республиканцев.

Цей уривок може збити з пантелику, адже всім відомо, що республіканська партія консервативна, а демократична – ліберальна. Адже, коли в 50-х почалися масові виступи проти сегрегації, республіканська партія холодно відреагувала на змішення чорних та білих. В цей час демократи були більш лояльні до відміни розділення транспорту, місць загального харчування, державних установ для білого та кольорового населення. Але на час написання (кінець 40-х) «Іди вартового постав» все було навпаки. Республіканська партія Авраама Лінкольна була ініціатором відміни рабовласництва і після перемоги півночі в Громадянській війні наступні 50 років продовжувала тримати курс на лібералізм. Саме тому автор говорить «дехто з його мешканців... і далі голосував за республіканців», маючи на увазі, що більшість населення південних штатів голосували за демократів, які були за сегрегацію.

The county and the town were named for a Colonel Mason Maycomb, a man whose misplaced selfconfidence and overweening willfulness brought confusion and confoundment to all who rode with him in the Creek Indian Wars.

У цьому абзаці Гарпер Лі поєднала вигадані та реальні історичні факти. Полковник Мейком – вигадана особа, але є прототипом генерала Ендрю

Джексона (згодом став президентом), який брав участь у війнах з плем'ям мискокі.

«moved farther north until his forces become hopelessly lost in the forest primeval, where they sat out the wars in considerable bewilderment» натякає, що Джексон не вирізнявся неймовірною хоробрістю.

The Hundred Years' War had progressed to approximately its twenty-sixth year with no indications of anything more than periods of uneasy truce.

Гіпербола та алюзія на Столітню війну (1337-1453) між Англією та Францією наштовхують на ще одне порівняння. Одною з найвідоміших постатей того часу була Жанна д'Арк, яку було засуджено на спалення на вогнищі в Руані «за єресь, відьомство та носіння чоловічого одягу». Звичайно, це було лише виправдання, адже вона повела за собою війська та здобула дивовижну низку перемог, які змінили хід війни. Очевидним є порівняння між Джин Луїзою та Орлеанською Дівою. Але не образів в цілому, а перевдягання в чоловічий одяг. Джин Луїзі також було необхідно виправдовуватися перед тіткою за її штанці та блузу з короткими рукавами, як Жанні перед церковним судом за носіння чобіт, туніки та штанів.

Гарпер Лі висвітлює соціально-політичні аспекти суспільного життя 50-х років, які були далекі від ідеалів гуманізму.

“how much of what's going on down here gets into the newspapers?”

“You mean politics? Well, every time the Governor's indiscreet it hits the tabloids, but beyond that, nothing.”

Автор посилається на Джеймса Фолсона, губернатора штату Алабама з 1947 по 1951 на перший термін, та з 1955 по 1959 на другий. Він був одним з перших губернаторів півдня, які мали ліберальні настрої щодо антисегрегації. У 1958 році він пом'якшив вирок, за яким чорношкірого помічника фермера було засуджено до смерті за крадіжку на суму 1.95\$. Незважаючи на всі його досягнення на посаді, його особисте життя вважалося аморальним. У 1948 році він мало не програв передвиборчу кампанію через позов про встановлення батьківства. Через дев'ять днів після позову, безпринципний Фолсон опинився перед модельним агентством Barbizon Modeling School in New York City та поцілував більше сотні моделей. Тоді був високосний рік і дівчата прозвали його «Холостяк №1у високосному році». Через декілька місяців він побрався з дівчиною на 20 років молодшою за нього.

Редактори газет намагалися триматися нейтралітету, тому майже не друкували справжні події, які відбувалися на Півдні, а засмічували пресу бульварними плітками. Тому Джин Луїза і каже, що нічого, окрім витівок губернатора, до газет не потрапляє.

“I mean about the Supreme Court's bid for immortality.”

- Я маю на увазі заявку від Верховного суду про безсмертя.

Насправді заявка, про яку йдеться, називається «Браун проти Ради освіти». Це судовий процес, який визнав неправомірним навчання білих та чорних школярів окремо, яке суперечило Чотирнадцятій поправці до Конституції. Це рішення відмінило принцип «розділені, але рівні», прийнятий за 58 років до цього в ході судового процесу «Робертс проти Бостону». Обвинувачі виступили

з тезисом, що расова сегрегація, прикриваючись принципом «роздільності, але рівності», насправді надавала чорношкірому населенню гірші умови державних благ, таких як навчання, лікування, захист тощо. Олівер Браун, один з обвинувачів, зазначив, що його донька має відвідувати школу для білих, яка знаходилася в п'яти кварталах від їхнього дому, а не для чорних, найближча з яких була в 21 кварталі. Важливу роль у підготовці позову зіграла Національна асоціація сприяння прогресу кольорового населення. Це велика громадська організація США, заснована для захисту прав чорного населення. На сьогоднішній день вона є однією з найстаріших і найвпливовіших організацій, які борються за громадянські права.

Джин Луїза посилається на одну битву Громадянської війни, яка називалась «Атака Пікетта». Це один з епізодів Громадянської війни, коли піхота Конфедерації зазнала значних втрат, що, за думкою багатьох істориків, змінило хід подій і Південь програв війну. Тому, коли вона каже «ця постанова – наша найгірша помилка після атаки Пікетта», це значить, що невинесення вироку вбивцям Емета Тіла і стало вирішальною подією в ході відміни сегрегації. Південь хотів захистити своїх нерозумних синів і дуже поплатився за це.

No wars had ever touched her, and she had lived through three;

Тут маються на увазі Перша, Друга світові війни та Корейська війна 1950–1953 років, в якій США боролися на стороні Південної Кореї проти Корейської Народно-Демократичної Республіки (Північної Кореї, Китаю, та Радянського Союзу).

Пояснення наведених реалій допоможе, на нашу думку, глибше зрозуміти зміст твору, побачити мораль, яку вклала в нього авторка, і звичайно потрапити в південні штати під час суспільного напруження, оскільки автор є представником культури, про яку пише, і описує реальні речі з власного життя, прикрашені літературним шармом.

ЛІТЕРАТУРА

Гарпер, Лі (2016). Іди, вартового постав. Переклад Т. Некряч. Київ : КМ БУКС. 287 с.

Гарпер, Лі (2015). Пойди поставь сторожа. Перевод А.С. Богдановского. Москва : АСТ. 320 с.

Harper, Lee (2015). *Go Set a Watchman*. William Heinemann, London. 278 pp.

Сергій Романюк
старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольський державний університет
(Маріуполь, Україна)

COMMUNICATIVE STRATEGIES FOR FORMATION OF TRANSLATOR'S LANGUAGE PERSONALITY

The expansion of discursive thinking and emphasis on understanding of the concept of linguistic view of the world have recently led to expanding levels and components of the translator's language skills. That is why the issues of anthropological linguistics are gradually returning to translation studies.

Modern research on certain aspects of this phenomenon is represented by various scientific fields and schools. T. Bulygin, V. Vorobyov, A. Wierzbicka, E. Sepir, O. Espersen, V. Karasyk, K. Sedov, O. Sirotinin, V. Postovalov and B. Serebrenikov should be noted among the leading scientists.

The interdisciplinary nature of the study of the translator's language personality indicates the necessity to highlight this problem as a complex and multifaceted phenomenon, which determines the urgency of the research. The goal of our research is to determine the communicative strategies that influence formation of the translator's language personality through holistic analysis of the linguistic view of the bilingual world.

Psycholinguistic aspects of the study of language personality are based on defining this phenomenon as a set of cognitive, emotional and motivational properties that ensure linguistic competence of the individual as a member of a particular national and cultural space (Засєкіна 2007). In philosophical studies, the concept of language personality is viewed from the standpoint of social relations. According to E. Borinstein, the linguistic culture of an individual depends on the social status and the role of this individual in society. On the other hand, it is the language that forms and determines the social existence of this individual. Thus, the language opens up opportunities for self-realisation of the translator and points at his social significance at a certain stage of the society's development.

Each language is based on a special model or picture of the world, and the speaker is obliged to organize the content of the utterance in accordance with this model. This is in no way contradicted by the fact that all nation-specific models of the world have common, universal features. This means that each language is represented by its nation-specific picture of the world and, conversely, the national image of the world is the basis of the language. It also performs an information function and provides a basis for linguistic and cultural communication.

This statement to some extent reveals the model of the translator's language personality, which is directly related to his/her own picture of the world. In this respect, we emphasize that the structure of another language superimposed on the native speaker's mother language causes a change in the latter, and not only in phonetics or vocabulary: when two linguistic consciousnesses are superimposed, much more complex processes of speech interaction occur, interference in particular.

The essence of this process is that an individual who learns another language unconsciously transfers the system of dominants and the program of verbal behavior of the mother tongue to the other system. Interference is defined as a set of different signs of expression of meaning in two comparable systems, forming a third one, in which the laws of native and non-native languages operate. Among the reasons influencing the occurrence of the interference phenomena, on the one hand, is incompetence of the translator in one of these languages or the desire to more accurately express his/her own opinion.

With reference to the type of speech activity, interference can be receptive or productive; with reference to the form of manifestation — explicit or implicit; intralingual (internal) or interlingual (external), as well as interference of the first or second language; with reference to the result — complicated, disruptive or destructive. Generalizing is considered to be the widest type of interference. But the point is not about individual phenomena in the translator's speech, but about a systematic approach to his/her speech as a result of combining several linguistic views of the world.

At the same time, the highest form of a translator's linguistic competence as a component of his/her language personality is considered to be the one when his subjective worldview corresponds to objective reality through the language he/she uses during translation. This means that the translator's individual worldview is directly dependent on the national worldview and is reflected in the desire to transform the ideas and values of other cultures into the native "soil" or to transfer the features of their culture to belonging to a different nation recipients.

Within the existing typologies applied to the concept of the translator's language personality, this phenomenon can be unambiguously defined as "individual", "idiolect", since it characterizes the discourse of a particular person. Linguistic and psychological motives of the translator can also be studied within the framework of language policy (according to O. Cherednichenko), the context of the current linguistic situation that affects the formation of the translator's national consciousness.

It is noteworthy that "in spite of his strong desire to merge thoughts and feelings with the author of the original, the translator can not incarnate in him. Even with a more objective approach to the original work, something is still strange "(4; p.89).

This means that the translator's personality is never superimposed on the author's personality to the full identity. According to M. Novikova, none of the interpretations of literary works can be "absolute"; each one is only a "personal interpretation". Such an aesthetic-linguistic profile of the translator's personality is manifested in the choice of the work and the author for translation, the use of certain lexical, phraseological, syntactic and stylistic means in various communicative situations.

Thus, the structure of the translator's language personality is a multidimensional system of interdependent linguistic and extralinguistic factors. The levels of this system are not clearly delineated and can be considered in different contexts — cultural, historical, aesthetic, psychological, etc. The question of the

translator's language personality through the comparison of linguistic worldviews requires further thorough analysis.

ЛІТЕРАТУРА

Засекіна, Л.В. (2007). Мовна особистість у сучасному соціальному просторі. *Соціальна психологія*. № 5 (25), 82–90.

Кочеткова, Т.В. (1999). Языковая личность носителя элитарной речевой культуры: дисс. ... канд. филол. наук. Саратов: Изд-во Сарат. гос. ун-та.

Павленко, О.Г. (2012). Художній переклад як фактор формування міжнаціональної поетики. Маріуполь: МДУ.

Палінська, О.М. (2003). Інтерферентні явища у мовній картині світу білінгва. *Мова і культура (Науковий щорічний журнал)*. К: Видавничий Дім Дмитра Бураго. 4(6). *Міжкультурна комунікація. Теорія і практика перекладу*. 296 с.

Лавриненко, О.Л. Конструювання концептуальної моделі мовної особистості. Дата звернення: 10.02.2022, URL: <http://vuzlib.com/content/view/851/94>.

Тетяна Швалюк

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

*Науковий керівник: канд. філос. наук, доц. **Кравець С.В***

*Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Перш за все, переклад – це не просто передача інформації чи тексту з однієї мови іншою, а й також потужний засіб міжкультурної комунікації у різних сферах суспільного життя, зокрема рекламний дискурс. Реклама являється невід'ємною частиною життя будь-якого сучасного суспільства. Лінгвісти все частіше звертаються до феномену реклами, яка є одним з найяскравіших відображень людської комунікації у сучасному суспільстві, що зазвичай зазнає масштабного впливу мас-медіа, провідну роль у яких відіграє саме реклама та рекламний текст. Вона впливає на свідомість людини, на прийняття того або іншого рішення. Важливість реклами визначається та диктується умовами сучасного життя, яке є тісно пов'язане з інформацією та її постійним функціонуванням.

Рекламний дискурс – особливий вид дискурсу, що виділяється на основі двох рис: цілей та учасників спілкування. На думку І. Імшинецької, в рекламному тексті «думок повинно бути багато, а слів, якими ці думки передаються, – якомога менше. Крім того, добираючи слова, не треба забувати, що рекламний текст не тільки інформує і переконує, але й формує ставлення до рекламованого об'єкта. Емоції, викликані у читача, залежать від якості

лексичного матеріалу» (Грушевська, 2017, 126-131). Метою будь-якої реклами є комунікативний успіх, який сприяє уникненню збоїв в спілкуванні між адресантом та адресатом. Тож комунікативний успіх можна назвати успішним результатом міжкультурної комунікації, особливо, коли йдеться про переклад та передачу прагматичної природи реклами або рекламного тексту з однієї культури в іншу. Врахування особливостей аудиторії та мети реклами сприяє комунікативному успіху, а власне реалізації прагматичних інтенцій адресанта та створенню комунікативного ефекту з метою впливу на емоції та почуття реципієнтів. У цьому й полягає подолання культурної асиметрії та створення міжкультурної комунікації під час перекладу англо- та україномовних рекламних текстів.

Неможливо не погодитись з думкою Жан-Марі Дрю, який зазначає, що стиль роботи рекламистів диктується культурою конкретної країни. Реклама в різних країнах спрямована на орієнтацію своїх громадян на певні та характерні саме для них і для цього суспільства цінності та норми (Дрю, 2002, 3). Ось чому саме переклад відіграє таку важливу роль у сприянні міжкультурної комунікації та подоланні мовних бар'єрів між представниками різних культур та країн.

Також можна провести паралелі між мовними та культурними бар'єрами. З одного боку, ці два типи бар'єрів мають негативне забарвлення, проте саме культурний бар'єр є небезпечною перешкодою, адже культурні помилки є набагато неприємнішим явищем для представників тієї чи іншої культури. Культурні помилки у перекладі рекламних текстів чи слоганів можуть справити негативне враження на носіїв конкретної мови, і забути ці помилки не так вже й легко. (Куликова, Тарасенко, 2017, 3)

У процесі перекладу здійснюється контакт не лише двох мов, а й культур. Це можна спостерігати на прикладі звичайної реклами, неправильний переклад якої може призвести до великого непорозуміння. Вже легендарним випадком стала мінеральна вода Blue Water, для якої не стали підбирати відповідний переклад, у результаті бренд буквально провалився на українському ринку через неприємне звучання «Блювотер». Або ж одна з пивних компаній Америки закликала «Зробити себе вільним», що при перекладі на іспанську мову перетворилося в «Страждай від діареї».

У таких випадках на допомогу приходять переклад, під час якого важливо враховувати не лише набір слів, а й явище багатозначності і контекст, у якому використовується текст чи повідомлення. В умовах міжкультурної комунікації багато слів, тексту чи виразів можуть стати великими перешкодами на шляху до порозуміння між комунікантами з різних культур. Тож мета перекладу – адекватно та правильно перенести усі культурні особливості та експресивно-емоційні значення слів з однієї культури на інший національний культурний ґрунт. (Чередниченко, 2007, 248)

Особисто для перекладача важливо розуміти теорію міжкультурної комунікації та знати не лише іноземну мову, а й бути обізнаним в культурі тієї чи іншої країни. «Перекладач повинен «розкласти» текст оригіналу на окремі елементи, а потім знову «скласти» його у нову структурну єдність, але таким чином, щоб у читачів перекладу виникали образи і асоціації, співмірні з

образами і асоціаціями, які виникають у читачів першотвору» (Лановик, 2002, 261). У таких ситуаціях можна сказати, що переклад являється феноменом міжкультурної комунікації, особливо у рекламному дискурсі, якому притаманні динамічність та швидкоплинність.

Н. Васильєва зазначала: «Якщо рекламне звернення не знаходить відгуку у вашій душі – знайте, воно розраховане на іншу людину. Реклама завжди спрямована на певну частину аудиторії» (Васильєва, 2003, 122). Рекламний дискурс містить у собі цілий ряд екстралінгвістичних компонентів і буде адекватно сприйнятий при їх гармонічному сполученні. Цей фактор є значимим й при перекладі реклами.

Оскільки кожна етнічна спільнота має свої звички, стереотипи і традиційні національні цінності, співставлення лінгвокультурних реалій англomовних та україномовних рекламних текстів неминує означає аналіз ментальних особливостей споживачів, що належать до різних етнокультурних середовищ. Відтак «експорт» реклами в іншу культуру може відбуватися двома основними методами: 1. Глобальний (використання єдиного рекламного повідомлення для усіх культур, наприклад «Coca-Cola», «Levis», «Kodak» etc.); 2. Крос-культурний (врахування національних та ментальних особливостей того чи іншого народу, він є більш складніший для передачі, аніж глобальний, оскільки характеризується вищим рівнем прагматичного потенціалу) (Лившиц, 2009, 214).

Отже, міжкультурна комунікація є важливим аспектом суспільного життя, без якої є неможливе існування в умовах сучасного світу. Кожен з нас є учасником міжкультурної комунікації і потрібно робити все можливе для того, щоб сприяти її покращенню. Переклад – основний засіб забезпечення міжкультурної комунікації у рекламному дискурсі. Саме переклад є гармонійним поєднанням мов та культур, що, власне, і створює перешкоди для ідеальної інтерпретації інформації, тексту, повідомлення, тощо. Тому необхідно знати та розуміти значення слів, а також функції, які вони виконують в конкретній країні. І лише у такому випадку слово стане справжньою зброєю перекладача, яку успішно можна використати на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

Грушевська, Ю. (2017) *Лінгвістичні та психологічні аспекти рекламного тексту*. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун-ту ім. В. Винниченка. Сер. Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград,. Вип. 44, 126–131.

Чередниченко, О. І. (2007) *Про мову і переклад*. Київ: Либідь, 248 с.

Лановик, З. Б. (2002) *Художній переклад як проблема компаративістики* Літературознавча компаративістика: навч. посіб. ред. Р. Т. Гром'як; упоряд.: Р. Т. Гром'як, І. В. Папуша. Тернопіль, 256–272.

Лившиц, Т. Н. (2009) *Реклама в прагмалінгвістическом аспекте* : дис. ... канд. філол. наук. Таганрог, 214 с.

Ж.-М. Ломая стереотипы / Ж.-М. Дрю. (2002) СПб.: Питер, . 3

Васильєва, Н. (2003) *Реклама для всех*. Москва : Тесей, 222 .

Куликова, Л. А., Тарасенко, Т. В. (2017) *Діалог культур у теорії міжкультурної комунікації та практиці викладання іноземних мов*. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. № 1(18), 42– 46

Олександр Швець
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)

РЕВОЛЮЦІЯ МОВНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розширення глобального ринку, що продовжується та усвідомлення того, що англійська мова, можливо, вже досягла свого zenіту як глобальної інтернет-мови, вимагає від транснаціональних корпорацій використання багатомовних засобів для виходу на нові ринки. У процесі залучення нової аудиторії до своєї продукції транснаціональні корпорації повинні переконатися, що повідомлення в рекламній компанії граматично і культурно коректні. Крім того, зараз розробляються нові програми перекладу, які забезпечать транснаціональним організаціям можливість миттєвого спілкування у багатомовному середовищі глобального ринку, ще більше розмиваючи політичні та культурні межі нашого світу. Більш того, ці нові програми торкнуться всіх аспектів нашого соціального і культурного середовища і посилять як фрагментацію, так і процес глобалізації.

Глобалізація створює ілюзію того, що Земля зменшується завдяки силі технології, що об'єднує світові ринки. Технології дозволяють компаніям швидко вести бізнес одним клацанням миші і перехід від внутрішніх до глобальних ринків призведе до зміни парадигми конкуренції бізнесу в глобальній економіці. Можливість спілкуватися через Інтернет практично з будь-якою країною на планеті розширює можливості бізнесу для участі у глобальних ринках, і це розширення бізнесу має глибокі наслідки, які створюють можливість для повних змін у мисленні та практиці бізнесу.

Мова та здатність спілкуватися кількома мовами стануть основною рушійною силою в конкурентній боротьбі на глобальному ринку, а досягнення в галузі мовних програмних технологій обіцяють успіх бізнесу у глобальній економіці. Для транснаціональних корпорацій, що переживають процес глобалізації, комунікація є ключем до успіху у багатомовному світі. Здатність спілкуватися через національні та культурні кордони стала необхідністю для компаній, які конкурують на глобальних ринках. Показником зростаючої глобалізації є зростання ринку мовного перекладу та локалізації у 2006 році з 8,8 мільярда доларів до прогнозованого зростання у 9,6 мільярда доларів до 2012 року (Miller, 2006). Обсяг інвестицій корпорацій у технології машинного перекладу та програмне забезпечення – ще один показник необхідності

багатомовних можливостей у глобальному бізнес-середовищі. У 2001 році річний обсяг корпоративних витрат на технології розпізнавання голосу та штучної мови склав 1,3 мільярда доларів (Lehman-Wilzing, 2001).

Незважаючи на оптимістичні оцінки англійської мови як основної ділової мови і як домінуючої в даний час мови в Інтернеті, існує чітке розуміння того, що англійська мова сама по собі обмежена у своєму поширенні (Grossman, 2000; Serva, 2003). Насправді, Уолрафф (2000) зазначає, що включення розмовних та іноземних термінів, характерних для конкретних культур чи мов, робить ймовірним, що відмінності в географічних та культурних особливостях англійської мови у всьому світі ускладнять спілкування. Наприклад, спілкування між колумбійською англійською та індійською англійською. Уолрафф стверджує, що технології, зміна демографічної ситуації та опір західним чи американським цінностям у місцях, де англійською розмовляють дуже мало, також є факторами, які створюють перешкоди для глобальної англійської мови. Крім того, спілкування через Інтернет стає все більш різноманітним: 43% користувачів Інтернету не розмовляють англійською, 44% говорять вдома не англійською, а іншою мовою, і майже чверть користувачів Інтернету розмовляють іспанською (Grossman, 2000). Очікується, що ці цифри будуть змінюватися в міру того, як все більше країн підключатимуться до Інтернету, а китайці та іспанці отримають ширший доступ. Таким чином, у міру появи більшої кількості неангломовних сайтів у англомовних користувачів буде все менше доступу до можливостей ведення бізнесу.

Інтернет, глобальна конкуренція та вихід на нові ринки – не єдині причини, через які мовні технології набули широкого розвитку за останні роки. Злиття компаній також створило необхідність спілкування, особливо якщо компанії вели бізнес різними мовами. Це стає ще складніше при оновленні інформації про компанію, технічні посібники або створення локалізованої реклами продукту компанії кількома мовами. У разі, коли потрібний переклад, машинний переклад може полегшити цей процес. Сучасне програмне забезпечення, яке використовується для перекладу, використовує раніше перекладений матеріал в області контенту для створення максимально наближеного до ідеального перекладу. У міру того, як потрібно більше перекладів, стає доступним все більше перекладеного контенту, що робить процес більш точним.

Хатчінс (2007) досліджував попит на комп'ютерні переклади та відзначив попит на різні види перекладу. Він класифікував їх за рівнями перекладу, що ґрунтуються на використанні: традиційний; асиміляційний (якість нижче традиційного); обмін; та переклад у рамках багатомовних систем пошуку, отримання інформації та доступу до баз даних.

Усі ці чотири види перекладу намагаються подолати комунікаційний розрив між мовами. Мова, однак, не є ізольованим явищем і глибоко вбудована в культуру, тому необхідно ретельно враховувати аудиторію, яка отримує такі автоматизовані повідомлення.

Тому критично важливою частиною глобального бізнес-середовища є вміння правильно донести інформацію до цільової аудиторії. Оскільки

корпорації намагаються освоїти нові ринки, надзвичайно важливо, щоб реклама, створена для конкретної цільової аудиторії, відображала мову клієнта. Тому при перекладі необхідно враховувати нюанси мови, включаючи ідіоми, звичаї, норми та культурні особливості. Незважаючи на ефективність машинного перекладу, професійні перекладачі повинні перевіряти остаточний переклад, щоб забезпечити точність і культурну коректність. Проте витрати, пов'язані з перекладачами, є надмірними. Наприклад, Європейський Союз повинен перекладати понад мільйон сторінок на рік, і в міру додавання нових членів дедалі більше мов вимагають перекладу (Cajvaneau, 2002). Серва (2003) і Міллер (2006) також відзначають витрати, пов'язані з перекладом через концентроване використання людських ресурсів.

Оскільки машинний переклад сам собою не забезпечує необхідної точності через нездатність розпізнати тонкощі всередині мов, різні компанії намагаються усунути цей недолік. Однією з найперспективніших систем є система синхронного автоматизованого перекладу (SATS). Ця система покликана забезпечити миттєвий переклад, а також правильний синтаксис, фонетику та орфографію ідіом (Lehman-Wilzig, 2001). Програма буде об'єднана в мережу, що забезпечить безперебійний переклад між мовами. Крім того, модуль словника, підключений до системи, забезпечить миттєве отримання визначень, а інформація автоматично оновлюватиметься, поки користувач знаходиться в мережі. Кінцевою метою онлайнової програми SATS буде можливість перекладати телефонну, відео-, радіо- та інтернет-інформацію на мову користувача. Крім того, у той час як професійні перекладачі можуть ефективно перекладати на три-п'ять мов, необмежена пам'ять SATS та мережева взаємодія дозволять їй перекладати набагато більшу кількість мов.

Аналогом SATS є xTALK (CrossTalk), програмне забезпечення для перекладу, створене Національним університетом Сінгапуру. Ця система є комбінацією технологій розпізнавання голосу, машинного перекладу та синтезу мови, яка забезпечує переклад мови. На цей момент ця система має шести-секундну затримку між моментом, коли людина каже, та моментом, коли система виконує переклад. Система постійно вдосконалюється, тому що всі переклади зберігаються в кеші, що дає змогу отримувати нові переклади з кешованого матеріалу. Можливості системи з розпізнавання голосу включають англійську, китайську та японську мови, а можливості системи синтезу мови включають англійську, китайську, японську, французьку, іспанську та німецьку мови. Завдяки використанню можливостей синтезу промов існуючих провайдерів, система може забезпечити проведення міжнародних конференцій та обмін миттєвими повідомленнями.

Дуже схожим за функціями на xTALK є Phraselator, портативний перекладач мови, який використовується американськими військовими і постачається компанією Tec International. У Phraselator вбудовані можливості КПК, що дозволяє здійснювати переклад. Коли ви говорите в Phraselator, пристрій перекладає фразу або речення і забезпечує переклад через динамік. Кількість фраз обмежена приблизно 1 000, які можуть бути перекладені 40 мовами. Американські військові виявили велику потребу у такому пристрої у

зв'язку з великою кількістю країн, де вони діють. Вони побачили необхідність взаємодії з людьми, які не говорять англійською мовою, для більш ефективної взаємодії та підтримання порядку. Аналогічна за своєю природою і вже використовувана система e-NAVI використовується японцями. По суті, ця система є КПК, який забезпечує переклад з англійської на японську для туристів. Система e-NAVI налаштована таким чином, щоб забезпечити переклад, телефонний зв'язок, планувальник, путівник, ілюстровану брошуру та доступ до Інтернету. Як зазначалося раніше, більш просунуті можливості включатимуть використання у майбутньому пристроїв перекладу, які зможуть перекладати і обробляти мову без участі людини. Користувач мобільного телефону може розмовляти своєю мовою з людиною, яка розмовляє іншою мовою, за допомогою комп'ютера, який перекладає мови в обох напрямках. На цей час можливості цієї системи обмежені англійською, німецькою та японською мовами з точністю від 80 до 90%. Згідно з Belluomini (2006), кінцева мета багатомовних комунікацій – це можливість не лише перекладати, а й забезпечувати культурну інтерпретацію.

Крім військового використання Phraselator та можливостей e-NAVI щодо надання допомоги туристам, такі пристрої можуть знайти практичне застосування у низці інших областей. Правоохоронні органи у великих американських містах, а також у містах по всьому світу, де мешкає велика кількість людей, які не є носіями мови, можуть використовувати перекладачі/КПК. На міжнародній арені, де політичні розбіжності можуть призвести до конфлікту, використання машинних перекладачів може забезпечити миттєвий зв'язок, який допоможе розрядити можливі військові дії.

Такі пристрої також можуть допомогти у сфері охорони здоров'я, де спілкування між лікарем та пацієнтом є обов'язковим. Як і у випадку з туристами, машинні перекладачі можуть також допомогти новоприбулим іммігрантам, чий обмежений знання мови (і культури) є перешкодою для працевлаштування, подорожей, покупок і, як зазначалося, медичного обслуговування. Торгівля розвагами, особливо кіноіндустрія може значно постраждати, оскільки використання машинного перекладу забезпечить правильний і миттєвий переклад діалогу фільму.

Як і будь-які новинки на ринку, системи, що розробляються, мають високу ціну. Вартість Phraselator варіюється приблизно від 3200 до 1200 доларів. Lingo Voyager 2 від Lingo Corp. виробляє КПК-перекладач, схожий на Phraselator, що коштує близько 200 доларів. Lingovobit Inc. також продає перекладач, відомий як SpeechGuard TL2m5 за ціною близько 450 доларів. Вартість великих інтегрованих систем, таких як xTALK і SATS, залежить від ступеня інтеграції цих систем в електронну інфраструктуру компанії.

Завдяки застосуванню вищезгаданих систем корпорації зможуть проводити телеконференції та обмінюватися інформацією. Електронна комерція буде значно розширена за рахунок миттєвого перекладу та уточнення необхідних операцій. Власне, мовні бар'єри по дорозі подальшої глобалізації долаються з допомогою мовних технологій. Проте машини ніколи не замінять атмосферу, яку створює людське спілкування. Глобальне лідерство, як і раніше,

вимагає людського лідерства, і жодна якість перекладу ніколи не зможе його замінити.

Що стосується процесу глобалізації та постійного вдосконалення машинних перекладів, системи автоматизованого перекладу можуть стати або відцентровим фактором, який роздробить світ, або доцентровою силою, яка пов'яже культури воедино. Обидві тенденції цілком можуть проявлятися одночасно (Lehman-Wilzig, 2001). А щодо єдиної світової мови, багато хто вважає, що хоча єдина міжнародна мова полегшила б особисте та ділове спілкування, більше втрачено, ніж придбано. Монокультури можуть вбити екологію ідей – а нові ідеї є найважливішим активом будь-якого бізнесу (Grossman, 2000).

ЛІТЕРАТУРА

Belluomini, D. (2006). Translation by machine: a bridge across the multicultural gap. *The Futurist*, March-April, 56-59.

Cajvaneau, D. (2002). Regulating the new Babylon. *New Presence: The Prague Journal of Central European Affairs*, 4(2), 22.

Grossman, W.M. (2000). Language is a virus. *PC Computing*, 13(3), 62.

Hutchins, J. (1999). The development and use of machine translation systems and computer-based translation tools. *International Symposium on Machine Translation and Computer Language Information Processing*, 26-28.

Lehman-Wilzig, S. (2001). Babbling our way to a new babel: Erasing the language barriers. *The Futurist*, 35(3), 16.

Lynne Bowker (2012). *Computer-aided translation technology: a practical introduction*. Ottawa: University of Ottawa Press.

Miller, R. (2006). Multilingual content management: Found in translation. *EContent*, 29(6), 22-27.

Rosemary Mitchell-Schuitevoerder (2020). *A Project-Based Approach to Translation Technology*. Routledge.

Serva, S. (2003). iLanguage translations for global research. *EContent*, 26(1), 50. Serva, S. (2003). iLanguage translations for global research. *EContent*, 26(1), 50.

Wallraff, B. (2000). What global language? *The Atlantic Monthly*, November, 52-66

СЕКЦІЇ №4-5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ

SECTIONS №4-5. TRANSLATION THEORY AND PRACTICE CURRENT ISSUES. SOCIOLINGUISTIC AND LINGUO-COGNITIVE TRANSLATION PRINCIPLES

Тетяна Заболотна

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

ПЕРЕКЛАД ЯК ВИД МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Міжкультурна комунікація як суспільний феномен була покликана до життя практичними потребами повоєнного світу, підкріплювала ідеологічно тим інтересом, який з початку 20 ст. формувався у науковому середовищі та у суспільній свідомості стосовно так званих «екзотичних» культур та мов. Практичні потреби виникли внаслідок бурхливого економічного розвитку багатьох країн та регіонів, революційних змін у технології, пов'язаної з цим глобалізації економічної діяльності. У результаті щільність та інтенсивність тривалих контактів між представниками різних культур дуже зросли та продовжують збільшуватися. Крім власне економіки, найважливішими зонами професійної та соціальної міжкультурної комунікації стали освіта, туризм, наука. Найбільш істотний внесок у вивчення комунікації роблять когнітивна і соціальна психологія, соціологія, когнітивна лінгвістика і типологія мов. Подібна різноманітність методів не дивна, коли йдеться про таку багатоаспектну, безперервну і нескінченну, незмінно властиву людині діяльність, як комунікація.

Сам термін «комунікація» походить від латинського слова, що означає «загальне»: передає інформацію намагається встановити «спільність» з тим, хто отримує інформацію. Тому комунікація може бути визначена як передача не просто інформації, а значення чи сенсу з допомогою символів». Термін «міжкультурна комунікація» у вузькому значенні виник у літературі 1970-х роках.

Дослідники проблем масової комунікації наголошують, що визначень комунікацій безліч. Так, американські вчені Ф.Дене та К. Ларсон проаналізували 126 дефініцій визначення терміна «комунікація».

Міжкультурна комунікація – спілкування, здійснюване за умов настільки значних культурно обумовлених відмінностей у комунікативної компетенції його учасників, що ці відмінності суттєво впливають на удачу чи невдачу комунікативної події. Основними функціями міжкультурної комунікації є забезпечення міжкультурного обміну матеріальними та ідеальними цінностями, а також кооперації між представниками різних етносів, націй, держав тощо. при

вирішенні тих чи інших завдань локального та глобального рівнів. Поняття перекладу міжкультурної комунікації впливає із розуміння мови як компонента культури, як єдиної соціально-культурної освіти. У роботах вітчизняних та зарубіжних учених підкреслюється та особлива роль, яку відіграє переклад у розвитку культури, науки, економіки, літератури та самої мови. З того моменту, як в історії цивілізації почав відбуватися процес поділу людей на групи, що користуються різними мовами (через географічні, історичні та культурні передумови), з'явилася проблема декодування мови для здійснення комунікації. Оскільки різні народи вступали і вступають у торгові, військові, політичні, економічні, культурні, наукові відносини один з одним на протязі всієї історії людства, то, безперечно, переклад є одним із найдавніших видів людської діяльності.

І з найдавніших часів переклад виконує функцію міжмовного та міжкультурного спілкування людей як між державами, так і на території багатонаціональних держав. Прикладами можуть бути Стародавній Карфаген, Стародавній Єгипет, держави Стародавньої Греції, Римська імперія, держави Середньої Азії, Індії, Ірану, які включали різномовні племена і народності. Чим багатонаціональнішою була держава, тим більш почесне місце займали перекладачі. Однією з найважливіших віх у розвитку перекладу стало виникнення писемності. По-перше, це дало потужний поштовх для міжкультурного обміну цінностями та досягненнями у різних сферах діяльності, а по-друге, утворився новий вид перекладацької практики, а саме, письмовий переклад, що функціонує з цього моменту поряд з усним перекладом. Перекладатися стали як усні висловлювання так і письмові тексти. У наші дні ми стали свідками перекладацького буму у науці та техніці. Понад 70% перекладачів працюють саме у цій галузі. Найбільший обсяг перекладів посідає ділову кореспонденцію: споживчі інформаційні тексти, науково-технічні документи, різного роду договори, технічні описи. Людська схильність до узагальнення того, що відбувається у світі, накопичення величезного досвіду в ході перекладацької практики, підштовхнули перекладачів до синтезу наявного знання та створення теорії перекладу. Сучасна теорія перекладу як науковий напрямок виник у середині XX століття. Поштовхом до його виникнення та розвитку послужило різке розширення перекладацької практики для задоволення нагальних потреб. Друга світова війна і прямо чи опосередковано пов'язані з нею подальші політичні події та зміни – Нюрнберзький процес, розпад колоніальної системи, виникнення міжнародних організацій ООН, ЮНЕСКО та військових блоків НАТО, Варшавський договір – залучають до сфери міжнародного спілкування все нові й нові народи, нові національні мови. Як наслідок зростає кількість перекладачів, кількість мов, з яких перекладають і якими перекладають. Будучи засобом спілкування людей різних національностей, переклад є засобом міжмовної та міжкультурної комунікації. Згідно А. Д. Швейцера, «переклад може бути визначений як односпрямований та двофазний процес міжмовної та міжкультурної комунікації, при якому на основі підданого цілеспрямованому («перекладацькому») аналізу первинного тексту створюється вторинний текст

(метатекст), що замінює первинний на інший мовний та культурний середовищі...». (3) Процес, що характеризується установкою на передачу комунікативного ефекту первинного тексту, частково модифікується відмінностями між двома мовами, двома культурами та двома комунікативними ситуаціями. Переклад – це передача тексту на одній мові засобами іншої мови. За такого розуміння перекладу основним методом дослідження буде порівняння джерельного тексту з цільовим текстом заради встановлення відповідності другого першому, а ключовою категорією тоді буде категорія еквівалентності. Але переклад – це ще й перенесення явищ однієї культури в іншу, адже процес перекладу відбувається в контексті культури і є частиною культурного діалогу та розвитку цільової культури. Тоді, аби зрозуміти, що таке переклад, слід розглядати тексти, які в самій цільовій культурі вважаються за переклади, і порівнювати їх з текстами-неперекладами цієї самої культури, а вже потім, озирнувшись на джерельні тексти, дослідити рішення, які обирали перекладачі. За цього підходу досліджуються і переклад (як результат), і перекладання (як процес), а основним об'єктом дослідження тоді стає поняття норми та розгляд шляхів, якими норми різного роду впливають на перекладацькі рішення та на реакцію цільової аудиторії (Кальниченко, 2016). Переклад є одним із видів мовного посередництва. До видів мовного посередництва належать також реферування, інструкція, переказ, резюме. Розрізняються вони обсягом і формою інформації, що передається. Переклад відрізняється від скороченого викладу, переказу та інших форм відтворення тексту тим, що він є процесом відтворення єдності змісту та форми оригіналу. Перекласти – означає висловити чітко й повно засобами однієї мови те, що вже виражено раніше засобами іншої мови. А Ларін Б.А., що підтримує лінгвістичну концепцію теорії перекладу, писав: Кожен переклад повинен починатися з філологічного аналізу тексту, зробленого у всеозброєнні лінгвістичної підготовки, і завершуватись літературною творчістю. Слід розрізняти так званий навчальний переклад та професійний переклад. Навчальний переклад пов'язаний із розкодуванням іншомовного тексту з метою його розуміння у процесі вивчення іноземної мови. Це є прийом, який дає змогу досягнути основи іноземної мови, методи та техніку перекладу, поглибити знання у мові. Професійний переклад – це особлива мовна діяльність – перекладацька діяльність, спрямована на відтворення оригіналу іншою мовою. Така діяльність вимагає спеціальної підготовки, навичок та умінь. Вона передбачає досконале володіння іноземною та рідною мовою, знання не лише своєї, а й іншомовної культури. Спілкування є взаємодія індивідів, у якому комуніканти постають як суб'єкти культури, представники певної лінгвосоціокультурної спільноти. А переклад як вид посередництва є не лише засобом міжмовної, а й засобом міжкультурної комунікації. Розгляд перекладу як виду міжкультурної комунікації впливає з розуміння мови як компонента культури, як єдиної соціально-культурної освіти, а культури – як сукупності матеріальних та духовних досягнень суспільства, що включає всю багатогранність історичних, соціальних та психологічних особливостей етносу, його традиції, погляди, цінності, інститути, поведінка, побут, умови життя – словом, всі його буття і свідомості,

зокрема і мову. При такому розумінні мова сприймається як єдина соціально-культурна освіта, що відображає особливості етносу як носія певної культури, що виділяє та відрізняє його серед інших культур. У процесі перекладу взаємодіють дві мови і більше, але дві культури, мають загальну, і національну специфіку. Виявлення загального, міжнародного, загальнолюдського і приватного, особливого, національного є важливим щодо такого явища, як міжкультурна комунікація. Витоки виникнення загальнолюдського і національно-специфічного виявляються щодо таких понять, як «концептуальна і мовна картина світу соціуму».

Будучи, з одного боку, об'єктивною системою, з другого – результатом емоційної духовної творчості нації, мови фіксують особливості світобачення народу. У процесі історичного розвитку фундаментальні життєво-важливі образи фіксуються у мові і передаються наступними поколіннями у вербалізованому вигляді. Зовнішні матеріальні умови існування етносу можуть згодом змінитися, проте особливості національного менталітету, що передаються мовними засобами, продовжують відтворюватися в наступних поколіннях. Тобто мова пропонує його носіям вже готову форму оцінки та сприйняття і починає виконувати функцію, яку на початковому етапі існування етносу виконувало зовнішнє середовище, моделюючи частково мовленнєву та немовну поведінку людей як суб'єктів культур даного соціуму. Своєрідність національних мовних картин світу та множинність культур не є перешкодою для взаєморозуміння народів та долається під час перекладу. Одним з важливих та вирішальних практичних доказів сумісності логічних та мовних систем у їхній пізнавальній сутності є незаперечний факт взаєморозуміння народів на основі перекладу з однієї мови на іншу. Ніколи в історії (крім біблійного Вавилону) мовні перепони були непереборною перешкодою спілкування народів як цивілізованих, а й народів, що стоять на різних щаблях соціального розвитку (наприклад, у період великих географічних відкриттів). Проте міжкультурне спілкування адекватно та успішно протікає лише тоді, коли комуніканти, які є носіями різних культур та мов, усвідомлюють той факт, що кожен із них є «іншим» і кожен сприймає поперемінно «чужорідність» партнера. Ознайомлення з культурою інших народів – одне з найважливіших соціальних функцій перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

Кальниченко, О. А. (2014). Концепція перекладу Андре Лефевра та її термінологія Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов № 1102, Вип., 210–218.

Федоров, А.В., (1983). Основы общей теории перевода. 4 –е изд. СПб., 75.

Швейцер, А.Д. (1988). Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. М, 75.

Микола Заполовський
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
Наталія Яремчук
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
(Чернівці, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕПІТЕТІВ У РОМАНІ Г. ГРАССА «БЛЯШАНИЙ БАРАБАН»

Як відомо, при перекладі епітетів з однієї мови на іншу перекладач повинен враховувати обидві сторони оригіналу: стилістичну та експресивну. Адже будь-який стилістичний засіб виражає емоційну чи оцінну дію. Крім того, при передачі стилістичного значення епітета переклад повинен так само вплинути на читача, як і текст оригіналу.

Матеріалом дослідження є німецькомовний роман Гюнтера Грасса «Die Blechtrommel» та його переклад українською мовою, виконаний Олексієм Логвиненком, «Бляшаний барабан».

Друком цей роман вийшов у 1959 році. У ньому розповідається про історію Німеччини з початку до середини ХХ сторіччя. Найважливіші моменти цієї історії відбуваються в особливий спосіб у життєписах чотирьох поколінь данцизької міщанської родини, її родичів, знайомих чи сусідів, а розповідь ведеться від імені головного героя Оскара Мацерата. Багато хто вважає, що цей літературний герой є найбільшим художнім відкриття Г. Грасса.

Об'єктом розвідки є епітети як поєднання стереотипних конструкцій з певними асоціаціями, а предметом – транслятивні особливості перекладу цих стилістичних засобів.

Проведений аналіз показав, що у перекладі роману найчастіше використовуваними є еквівалентний переклад епітетів та використання лексико-граматичних трансформацій. Наприклад: «...weise auf mein weißlackiertes Metallbett hin...» (Grass 1959, 5). – «... я щоразу показую на своє залізне ліжко, покрите білим лаком...» (Грасс 2005, 1).

У даному прикладі для досягнення адекватності перекладу перекладачем було здійснено лексико-граматичну трансформацію – заміну однієї частини мови іншою: іменник «*Metallbett*» перекладено словосполученням «*залізне ліжко*». До того ж, через граматичні відмінності двох мов, переклад прикметника «*weißlackiert*» зі збереженням його структури та форми є неможливим. Тому перекладач вдався до адаптивного перекладу, перетворюючи німецький прикметник «*weißlackiert*» на українське дієприкметникове словосполучення «*покритий білим лаком*».

Ось ще один приклад застосування перекладачем лексико-граматичних трансформацій: «*Kratzen mit ihren Fingernagelscheren an meinem weißlackierten Bettgitter, kritzeln mit ihren Kugelschreibern und Blaustiften dem Lade langgezogene*

unanständige Strichmännchen» (Grass 1959, 5). – «Дряпають манікюрними ножичками мої білі лаковані гратки на ліжку, малюють кульковими ручками й синіми олівцями довгастих непристойних чоловічків» (Грасс 2005, 1).

У цьому прикладі, як уже було сказано вище, легко прослідковується активне використання лексико-граматичних трансформацій. Таким чином німецькі іменники «*Fingernagelscheren*», «*Kugelschreibern*», «*Blaustiften*» та «*Strichmännchen*» були перекладені українськими словосполученнями відповідно як «манікюрні ножички», «кулькові ручки», «сині олівці» та «довгасті чоловічки».

Переклад епітетів абсолютними відповідниками також присутній. На перший погляд, може здатися, що такий вид перекладу є надто дослівним, але в обох мовах такі епітети тощо, мають ідентичну образну структуру та однакове, або ж ідентичне, значення. Наприклад: «...*den schwarzen Wald Goldkrug im Rücken saß sie und schob mit einem an der Spitze verkohlten Haselstock Kartoffeln unter die heiße Asche*» (Grass 1959, 6). – «... вона сиділа спиною до чорного лісу Гольдкруг і обвугленою на кінці ліщиновою палицею підсовувала бульби під гарячий попіл» (Грасс 2005, 4).

У вище наданому прикладі можна прослідкувати як і використання лексико-граматичної трансформації, так і перекладу за допомогою абсолютних відповідників, що свідчить про постійне застосування цих двох прийомів та поєднання їх при перекладі, а саме: прикметники «*schwarz*», «*verkohlt*» та «*heiß*» повністю відповідають прикметникам у тексті перекладу: «чорний», «обвуглений» та «гарячий». Згадана вище лексико-граматична трансформація застосовується автором при перекладі іменника «*Haselstock*», що у перекладі українською звучить як словосполучення «ліщинова палиця».

Способи перекладу епітетів у романі Г. Грасса «Бляшаний барабан»

№	Спосіб перекладу	Кількість, %
1	Лексико-граматична трансформація	10, або 33%
2	Переклад частковим відповідником	3, або 10%
3	Переклад абсолютним відповідником	17, або 57%

Проаналізувавши 30 прикладів вживання епітетів та їх перекладу, можемо стверджувати, що у переважній більшості випадків задля їх передачі перекладач використовує переклад абсолютними відповідниками.

Як видно з вище наведених прикладів, такий спосіб перекладу сприяє досягненню адекватності та цілковитої передачі задуму, бажаної структури та форми тексту автора.

Де використання абсолютних відповідників є недоцільним чи неможливим, з точки зору граматичних відмінностей двох мов, О. Логвиненко вдається до застосування лексико-граматичних трансформацій. Такий переклад повністю відповідає нормам української мови та є абсолютно тотожним за значенням.

Перспектива подальшого дослідження вбачається в порівняльному аналізі інших стилістичних засобів та труднощів їхнього перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

Grass, G. (1959). *Die Blechtrommel*. Frankfurt am Main: Fischer Bücherei KG.

Грасс, Г. (2005). *Бляшаний барабан*. Пер. з нім. Олексія Логвиненка. Київ: Юніверс.

Наталя Іваницька

доктор філологічних наук, професор
завідувач кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
(Вінниця, Україна)

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ

Швидкий поступ суспільства потребує нових засобів мовної номінації. Кожна мова має обмежену кількість кореневих елементів, відтак, окрім традиційних засобів словотвору, популярності набирає аббревіація, яку загалом розглядають продуктивним видом саме лексичної компресії. З-поміж причини, що впливають на активність використання аббревіатур – прискорення темпу життя, суспільні та політичні зміни, збільшення потоку інформації. Медіа-дискурс – це середовище, що найчутливіше реагує на перелічені чинники. Відтак вивчення функціонування аббревіатур у медіапросторі, який є найсучаснішим зрізом мови, є актуальним для лінгвістичних та перекладознавчих досліджень (Бондаренко 2014; Єнікєєва 2002; Іваницька 2016).

Переклад медійних текстів має певні особливості, які необхідно врахувати і в процесі передачі аббревіатур. Варто зауважити, що медіатексти часто перекладають скорочено, адаптуючи інформацію до читацької аудиторії, стилістики і граматики цільової мови. Для англійськомовних медіатекстів вживання аббревіатур є типовим явищем, більшість із них є знайома читачам або ж легко вгадується із контексту. Зрозуміло, що аббревіатури, які не мають відповідників в іншій мові, потребують повного пояснення їхнього значення.

У процесі перекладу тексту, де є аббревіатури, необхідно передусім вибрати спосіб розшифрування цих одиниць, тобто визначити послідовність перекладу, а потім вже почати перекладати аббревіатури через їх значення і контекст. Насамперед слід зазначити, що не лише переклад, а й розшифрування аббревіатури, наприклад українською мовою, завжди буде викликати немалі труднощі для перекладача. Це пов'язано з тим, що багато скорочень не зафіксовані в словниках. Виняткові (текстові) аббревіатури використовуються окремими авторами чи видавцями з метою запобігання повторення, наприклад

у довгих заголовках, та для економії місця. Такі аббревіатури часто пояснюються в тексті або в примітках.

Для англійських аббревіатур характерна омонімічність. Омонімічними можуть бути й дво - , три - чи чотирилітерні скорочення: *inf* – *infant* – дитина, *inf* – *information* – інформація, *AD* – *attention device* – пристрій сигналізації, *avalanche diode* – лавинний діод, *AC* – *absolute ceiling* – абсолютна стеля, *aerodrome control* – керування в зоні контролю, *air carrier* – авіанеперевізник, *ACP* – *acceptable message* – повідомлення про приймання, *aerodrome control point* – аеродромний диспетчерський пункт, *BA* – *beat approach* – заходження на посадку за маяком, *blind approach* – заходження на посадку за приладдям, *breaking action* – гальмування, спрацювання гальма, *CP* – *co – pilot* – другий пілот, *centre of pressure* – центр тиску, *control panel* – панель керування тощо.

Перед перекладом слід розшифрувати аббревіатури. Для цього існують визначені науковцями методи (Бондаренко 2014; Іваницька 2016; Карабан 2001) на яких зупинимося нижче.

1. Аналіз контексту. Переважна більшість скорочень та аббревіатур зазвичай супроводжується розшифровуванням, і саме тому цей метод вимагає ознайомлення не лише з першим, а й з наступними розділами тексту. Особливо важливо ознайомитися з усім текстом, якщо аббревіатура не розшифрована безпосередньо у мові джерела.

2. Використання словників скорочень та інших довідкових матеріалів. У кожному великому словнику є додатки, що утворюють специфічні мінісловники: словник неологізмів, словник власних назв, словник імен та прізвищ та словник скорочень. Основні найбільш вживані сучасні аббревіатурні та інші скорочення завжди фіксуються у такому додатку, тому перекладач має змогу проконсультуватися і розшифрувати лексичне утворення. Визначення значення скорочень за допомогою словників здавалося б є найбільш надійним і ефективним способом. Насправді ж тут існують серйозні обмеження, адже словники скорочень застарівають набагато швидше, ніж інші лінгвістичні словники. У зв'язку з цим у літературі можна зустріти чимало скорочень, не знайшовши їх пояснення в діючих словниках. У разі, якщо скорочення не зафіксоване в словнику, необхідно передусім звернутися до контексту і спробувати самому його розшифрувати. Розшифрування скорочень – дуже кропіткий і непередбачуваний процес. Тут можуть знадобитися і додаткова література, і навіть консультація спеціаліста.

3. Аналіз структури скорочень застосовують лише для аббревіатур зі складною структурою. До складу скорочень можуть входити, крім літер, додаткові знаки: крапки, похилі лінії тощо. Щоб правильно перекласти аббревіатури, потрібно розібратися з діакритичними знаками та їх функціями. Наявність або відсутність крапки в скороченні зазвичай впливає на значення аббревіатури. Похила лінія може виконувати кілька функцій, напр. розділяти слова і частини слова (*a/c* – *aircraft* – літак, *F/C* – *flight control* – управління польотами); надання додаткової інформації (*DCS/O* – *Deputy Chief of Staff Operations* – заступник начальника штабу з оперативним питанням).

4. Використання аналогій нерозривно пов'язане з аналізом структури скорочень та використовується як допоміжний метод, оскільки може забезпечити лише часткове розуміння скорочення. Якщо скорочення маловідоме, крім того, що необхідно подати його скорочений переклад, потрібно також розшифрувати його рідною мовою. Таке розшифрування може бути застосоване при першому вживанні скорочення, а саме скорочення необхідно взяти в дужки, щоб надалі у тексті вживати саме його, а не розшифрований варіант.

Водночас варто звернути увагу, що наведена класифікація методів розшифровки аббревіатур доволі умовна, оскільки на практиці жоден із цих методів не використовується самостійно, зазвичай вони комбінуються.

Наступний етап перекладу передбачає вибір стратегії перекладу аббревіатури. У науковій літературі над цим питанням працювали В. Карабан, Л. Верба та ін. Відповідно можемо узагальнити досвід, запропонувавши такі стратегії перекладу.

1) Переклад відповідною українською аббревіатурою. Цей спосіб є надійним, коли в двох мовах вже існують впізнавані та легко відтворювані аббревіатури. В такому випадку переклад не вимагає багато перекладацьких зусиль. Прикладами такого перекладу можуть бути: *AFC: American Football Conference* – АФК (Американська футбольна конференція), *ITA: Intercollegiate Tennis Association* – МТА (Міжуніверситетський тенісна асоціація), *PACE: Parliamentary Assembly of the Council of Europe* – ПАРЕ (Парламентська Асамблея Ради Європи); *EDA: the European Defense Agency* – ЄАО (Європейське оборонне агентство); *ICC: International Criminal Court* – МКС (Міжнародний кримінальний суд). Такі аббревіатури зазвичай зафіксовані у спеціальних словниках.

2) Переклад відповідною формою слова або словосполучення. Такий спосіб використовують, коли в мові перекладу відсутня відповідна аббревіатура, і для перекладу необхідно визначити повну форму цієї аббревіатури в мові оригіналу. Для цього використовують словник або оригінал тексту. Наприклад: *NIF: the Neighbourhood Investment Facility* – Інвестиційний фонд сусідства; *CEPS: Centre for European Policy Studies* – Центр дослідження європейської політики; *ASAA: Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products* – Угода про оцінку відповідності та ринковий допуск промислових товарів

3) Транскодування (транскрибування і транслітерація). Зазвичай транскодована аббревіатура сама «адаптується» в неасимільованому вигляді до цільового тексту. Переважно транскодують акроніми, напр. *GRECO (the Group of States against Corruption)* – ГРЕКО (Група держав проти корупції); *GATT (the General Agreement on Tariffs and Trade)* – ГАТТ (Генеральна угода про тарифи та торгівлю); *ICAO (International Civil Aviation Organization)* – ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації).

4) Метод прямого запозичення на українську мову. Використання цього способу зумовлює відсутність необхідності відтворення певної англomовної

аббревіатури українською мовою на даному етапі: *SITC (Standard International Trade Classification)* – *SITC*; *TEN-E (Trans-European Energy Networks)* – *TEN-E*.

5) Описовий переклад (експлікація). Суть описового способу перекладу англійських аббревіатур (іншими словами експлікація) полягає в тому, що лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови оригіналу змінюється на словосполучення, яке дає пояснення або визначення даної одиниці. Цей спосіб передачі використовується в тих випадках, коли застосування описаних вище методів виявляється неточним чи взагалі неможливим. Наприклад: *QB (Quarterback)* - граючий помічник тренера в американському футболі. Перекладачі вибирають описовий спосіб для більш наглядного й адекватного розуміння аббревіатур.

Отже, для пошуку українського еквівалента англомовних аббревіатур слід підходити виважено, враховуючи низку факторів. По-перше, багато аббревіатур є омонімічними, що спонукає до ретельного вивчення контексту та «розшифрування» аббревіацій. Під час цього етапу важливим є користування авторизованими інформаційними ресурсами, найбільшим з яких може бути *acronymfinder.com*. Вибір стратегії перекладу залежить від багатьох факторів, основними з яких є: наявність /відсутність україномовної аббревіатури, пізнаваність скорочення для україномовної аудиторії, прагматика статті тощо.

ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко, О. (2014). Особливості перекладу аббревіатур, акронімів і скорочень. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*, № 1, 76–83.

Верба, Л.Г. (2003). Порівняльна лексикологія англійської та українських мов. Вінниця: Нова книга.

Вострецова, В. (2017). Застосування доместикації та форенізації при перекладі текстів різних типів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, Вип. 116, 103–106.

Єнікєєва, С.М. (2002). Утворення складних слів синтаксичного типу в англійській мові та особливості їх перекладу. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки*, № 4 (37), 72–75.

Іваницька, Н.Б. (2016). Сучасні стратегії перекладу наукового тексту. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки*, 54–58.

Карабан В.І. (2001). Переклад англійської науково-технічної літератури. Лексичні, термінологічні та жанровостилістичні труднощі. Вінниця: Нова книг.

Ольга Косович
доктор філологічних наук,
професор кафедри романо-германської філології
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДНОСТІ / НЕПЕРЕКЛАДНОСТІ В ІСТОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ ТА КРИЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ

Переклад можна розглядати як один із останніх етапів шляху так званого лінгвістичного повороту – після розуміння, діалогу та комунікації. Очевидно, переклад поступово перетворюється на дослідницьку парадигму гуманітарного пізнання. Однак у хаотичних ситуаціях сучасної глобальної комунікації на перший план зазвичай виходить ідея *неперекладності*. У цьому вбачаємо не саме заперечення можливості перекладу, а радше констатуємо вчергове труднощі перекладацького процесу, що не може спиратися на заздалегідь існуючі спільності думки та культури, але сам створює їх у процесі.

Переклад – поважне та почесне заняття. Це – вічна професія у світі, де є торгівля та дипломатія, наука та література, філософія та устрій повсякденного життя, словом, – потреба у спілкуванні людей різних мов та різних культур. Однак у наші дні переклад стає чимось більшим, ніж технічне забезпечення людських контактів, він набуває нового статусу.

І в історичному, і в загальному плані сам переклад, його теорії та практики й осмислення є предметом гострих дискусій. Найбільш загострене протистояння теоріям і практикам перекладу виявляють ті підходи, які, так чи інакше, ставлять на чільне місце неперекладність. Раніше говорили: все перекладається, всі мови можна звести до універсальних моделей, і проблем із перекладом у принципі немає. Тепер виникає цей новий акцент: ніщо не перекладається, головне неперекладність. І це часто є наслідком епістемологічних криз, що спостерігаємо, зокрема, у постпозитивізмі та постмодернізмі.

Звичайно, питання про неперекладність не виникає на рівному місці: дуже часто ми констатуємо феномени неперекладності. У нас різні умови життя, наші мови не є взаємозамінними, вони не накладаються одна на одну. Їхня звукова матерія є різною, вони по-різному членують реальність. Причому, щоб показати це, нам не потрібно навіть звертатися до екзотичних мов. Наприклад, державне співіснування англійської та французької у двомовній Канаді часом породжує великі проблеми: так, у галузі права співіснування англосовного (прецедентного) права та французького права (наполеонівського кодексу), які мають свою, закріплену в цих мовах термінологію, серйозно ускладнює правову термінологічну взаємодію. Але нам не обов'язково заглиблюватися у спеціальні галузі перекладацької практики. Можна обмежитися повсякденною семантико-морфологічною непорівнянністю між окремими конструкціями англійської та французької мов. Так, переклад

англійських герундіїв французькою мовою явно вказує на помилку. Якщо перекласти «*doing smth means...*» як «*le fait que... signifie que...*», то виявиться, що *doing* (тобто не факт, а процес) перекладається саме як факт, тобто, спотворено. Або ще: дієслово «бути» в грецькій або латинській мові є одночасно і зв'язкою, і вказівкою на існування (втім, у грецькій іноді називають навіть не два, а декілька значень дієслова «бути»), а тому воно виявляється лише усічено перекладеним, наприклад, на ті мови, де воно не використовується як обов'язкова зв'язка, як, скажімо, в українській мові.

Французький лінгвіст Кл. Ажеж колись зауважив: «Мовна Європа має свою власну долю і не повинна надихатись іноземними моделями»: «панування єдиної мови, наприклад, англійської, не відповідає її долі; їй відповідає лише незмінна відкритість до множинності» і уточнив: «Для Європи це – водночас і заклик минулого, і заклик майбутнього» (Nagège 2008, 27). А італійський семіотик та культуролог Умберто Еко підтвердив: «мова Європи – це переклад» (Еко 2019).

Це, звичайно, зовсім не означає, що ми повинні стати поліглотиами і навчитися читати всіма мовами світу, проте врахувати нюанси про будь-які філософські предмети у процесі перекладу, «перенесення» наших ідей, конструкцій, виразів є вкрай корисним, а іноді – просто необхідним.

У самому питанні про перекладність і неперекладність є деяка аналогія з питанням про пізнаваність і непізнаваність. Ми не пізнаємо нічого абсолютним чином, коли взагалі не потрібні ні дискурсивне схоплювання, ні послідовна розгортка інтуїтивно осягнутого, ні вибудовування ланцюга посередників. Усе це пов'язано з пізнанням. Якоюсь мірою ми пізнаємо, якоюсь мірою перекладаємо, хоча ні те, ні інше не робиться вичерпним чином.

Підставою концепції перекладності, а точніше, концепції повної перекладності є той очевидний факт, що для всіх народів реальна дійсність у принципі є єдиною а, відтак, більш-менш повно відображається у всіх мовах. Кожен народ виділяє насправді приблизно однакові, інколи ж, і абсолютно однакові явища, що відображаються в кожній мові. Отже, будь-який опис дійсності однією мовою може бути «перевиражено» засобами іншої мови завдяки наявності в цих мовах однакових понятійних категорій.

Для того, щоб допомогти нам не «загрузнути» в дихотомії перекладне – неперекладне, П. Рікер береться за переінтерпретацію розповіді про Вавилонську вежу. Він читає відомий фрагмент із книги Буття і трактує його на кшталт інших міфів про творіння – космогонічних міфів, які розповідають про те, як щось виникає в результаті відокремлення від чогось. Про прокляття Бога людям у відомому фрагменті, вважає П. Рікер, не йдеться: вавилонську оповідь варто радше поставити у зв'язок з іншими оповіданнями – про дорослішання людини, про вигнання її з раю, а також про розсіювання людей та змішування мов. Все це можна розглядати як притчу про те, як людина стає дорослою: самостійно будувати розуміння зі своїм ближнім — це турбота дорослої людини (Ricoeur 2021). Міф про пряме божественне висловлювання поверх голів, розумів, культур – зруйнований, а значить, нам самим доводиться будувати область опосередкування – ті «містки, якими можна перейти з одного

берега на інший». «Будувати співрозмірності» (Ricoeur 2021) – ця рікерівська теза для нас є принципово важливою: ми не починаємо з перекладності, ми її створюємо, будуємо те, що стає простором, що опосередковує оригінал і переклад, створюємо те, що дозволяє наближатися до виконання перекладацької роботи. При цьому в основі можливості перекладу знаходиться рефлексивність мови стосовно самого себе. Справа не тільки в тому, що існують різні мови, а й у тому, що мова сама в собі є різною. До того ж переклад спирається на досвід різниці, який дається нам повсякденним досвідом «зіштовхування» мов.

Переклад – це завжди ризик, але й шанс. Без ризику немає шансу. У наші дні звичайною практикою є потурання грі у співтворчість перекладача автору, і коли хочуть сказати про переклад щось хороше, зазвичай кажуть: це не лише відтворення, а й творчість. При цьому ми забуваємо про цінність та величезну складність саме відтворення; відтворити існуюче надзвичайно складно, принаймні, при перекладі філософії та науково-гуманітарної літератури, куди як простіше підставити себе на місце того, чому ти хочеш дати голос. А тому на місце співтворчості варто було б поставити співпрацю.

Жоден переклад не передає всього, що є в оригіналі, тому культурі, особливо взятої в динаміці, потрібні різні переклади.

ЛІТЕРАТУРА

Еко, Умберто (2019). *Історія європейської цивілізації*. Фоліо.

Сервантес, М. (2003) Хитромудрий ідальго Дон Кіхот Ламанчеський. Віта Нова. Ч. 2. С. 309) Retrieved May 24, 2022, from <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=277>.

Calvet, L-J. (2007). La mondialisation au filtre des traductions. *Hermès, La Revue*, 49, 45-57. Retrieved May 24, 2022, from <https://www.cairn.info/revue-hermes-la-revue-2007-3-page-45.htm>.

Goldman, N. (2007). Un dictionnaire de concepts transnationaux: le projet «iberconceptos». *Hermès, La Revue*, 49, 77-82. Retrieved May 24, 2022, from <https://www.cairn.info/revue-hermes-la-revue-2007-3-page-77.htm>.

Hagège, Cl. (2008). *Le Souffle de la langue: Voies et destins des parlers d'Europe*. Jacob; Odile Jacob edition.

Ricoeur, P. (2021). *Sur la traduction. Grandes difficultés et petits bonheurs de la traduction*. Paris. 24 p.

Vocabulaire europeen des philosophies. Dictionnaire des intraduisibles. Seuil-Robert, 2019. 1600 p.

Олег Кишановський
доктор філологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник Інституту мовознавства
імені О.О. Потебні НАН України
(Київ, Україна)

СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ У ВЖИВАНІ ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ДОВЖИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ, ПЕРСЬКІЙ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ МОВАХ

В усіх опрацьованих на сьогодні глобальних комбінованих мовних типах (типологія порядку слів Дж.Грінберга, конценсивна типологія Г.А.Клімова, типологія вершинного/залежного маркування Дж.Ніколс, синтаксична типологія О.Є.Кібрика, а також класична морфологічна типологія) відсутня лексико-семантична складова. Усебічне ж дослідження лексичної семантики на предмет виявлення типологічно релевантних ознак обов'язково приведе до встановлення закономірного зв'язку між лексикою та іншою частиною універсальної граматики.

Наріжним моментом у дослідженні групи лексики на позначення розміру є те, що при кількісному протиставленні виходять не з якихось абсолютних ступенів ознаки, а з кількості ознаки більшої чи меншої за певну середню, нормальну, еталонну величину в даному класі речей. Тому прикметники розміру передбачають у тлумаченнях своїх значень предмет. Однак, для того, щоби ввести такий «об'єктний» компонент у структуру значення прикметника розміру, слід усі об'єкти, які можуть мати величину, звести до обмеженої кількості типів. Аналіз же функціонально-відображувальних (ономасіологічних) зв'язків більш ніж 400 уживань українських та перських прикметників розміру в межах ад'єктивно-субстантивних словосполучень виявив, що об'єм цих зв'язків значно коливається. І якщо прикметники з **вузькою об'єктною приналежністю** (*кишеньковий, куций, малорослий, приземкуватий, малометражний*) обмежуються чи то родовою сполучуваністю (*жирний, тлустий* (люди, тварини), *низькостеблий* (рослини)), чи то видовою (*маломірний, повномірний* (взуття), *портативний* (радіоприлади)), чи навіть індивідною (*вузькоколіїний* (залізниця), *додільний* (сорочина або одержина на зразок сорочки)), то прикметники з **широким відображувальним потенціалом** (*великий, широкий, низький*) можуть сполучатися з іменниками різних референтних класів: «люди», «тварини», «рослини», «будівлі», «одяг», «меблі», «артефакти», «натурфакти» та ін. Ці особливості семантичної сполучуваності прикметників розміру не дозволяють без спеціального дослідження розкрити її мотивацію.

У свій час Леонард Талмі (Talmy 1983) запропонував відмовитися від геометричного «вимірювання» об'єктів та їх біологічного класифікування. Автор вважає, що мова оперує не шкільною геометрією об'єктів, а їх повсякденною топологією. Тобто носій мови уявляє собі вертикально витягнуті предмети – «шпилі» (*вежа, дерево*); піднесені над поверхнею «опори» (*сидіння,*

стіл); предмети, що постійно перебувають над поверхнею, основою (гілка, хмари); витягнуті предмети жорсткої конфігурації – «стрижні» (дошка, нігті); шнуркоподібні предмети (волосся, шия); речовини (сніг, вода); «контейнери» (таз, озеро); об'єкти, що розташовані в глибині (коріння); «пластини» (плита, килим); «м'які» ємності (череві, гаманець); «поверхні» (стіл, спина); «безмежні» простори (море, степ); «отвори» (щілина, труба); «безформні» об'єкти (пляма, квадрат) (Рахилина 1995). Окрім форми, для зарахування об'єкта до певного топологічного типу, суттєвим також є його орієнтація в просторі (див. Lang, Carstensen, Simmons 1991). У межах цього підходу сформувалася власна метамова (спостерігач, вертикальність, поверхня, фасад і тильний бік об'єктів, внутрішність, порожнє/повне, контейнер, межі, тло, частина/ціле, множина, маса/дискретні (раховані) об'єкти, люди та частини тіла людини).

Нашою метою є провести паралельний опис лексем на позначення довготи в зазначених мовах та, як результат, побудувати лексичну типологію їх вживань, яка б унаочнювала спільне та відмінне в мовах світу.

Прототипові (предметні) контексти. Прототиповою ситуацією для цієї групи прикметників є опис виміру між прототиповим (уявним) початком і кінцем об'єкта. В українській мові прикметником, що описує такий вимір, є *довгий*. Йому притаманні два типи вживань:

- для опису «стрижнів»: *довгий стис, довгі нігті, кігті, ікла*;
- для опису «мотузок»: *довгі руки, рукави, вуса, довге волосся, довга сорочка, фата*. До цього типу належать усі об'єкти, що нагадують мотузку: *довга черга, довга дорога* (у прямому значенні), *довгий фронт* (як лінія на карті).

Ці два топологічні типи об'єктів мають тісний онтологічний взаємозв'язок, який виявляється в можливості двоякого тлумачення, як «стрижнями», так і «мотузками», таких об'єктів, як: *вулиця, підвал, міст, водостічна труба, лінія*.

Антонімом *довгий* у прототипових контекстах є *короткий*: *жупанок, стис, черга, алея, дорога, палиця, крила, руки, рукави, вуса, кігті, оповідання*.

У перській мові близьким відповідником *довгий*, є *derāz*. Йому приманні два типи вживань:

- для опису «стрижнів»: *medād-e derāz* ‘довгий олівець’, *sad-e derāz u rahn* ‘довга, широка дамба’, *bāzu-ye derāz* ‘довга рука (від ліктя до плеча)’, *kharbuze-ye derāz u bārik* ‘довгі, тонкі дині (сорт)’;
- для опису «мотузок»: *tanāb-e derāz* ‘довга мотузка’, *pāhā-ye derāz* ‘довгі ноги’, *zolf-e derāz* ‘довгі локони (волосся)’, *tu-ye derāz* ‘довге волосся’.

Синонімом *derāz* у прототипових предметних контекстах в обох уживаннях виступає прикметник *boland*: *dāman-e boland* ‘довга спідниця’, *jāme-ye boland* ‘довгий одяг’, *pashmhā-ye boland* ‘довга вовна’, *tumār-e boland* ‘довгий свиток (довга смуга паперу)’. Хоча, на перший погляд, *derāz* і *boland* у прототипових контекстах вживаються ідентично, все-таки їх варто розмежовувати, пор.: *khushe-ye derāz* ‘довге гроно’ (а не високе), *sombole-ye derāz* ‘довгий колосок’ (а не високий), *badan-e derāz* ‘довге тіло’ (наприклад, у

ящірки, а не високе – у людини). Нерідко ці два прикметника вживаються поруч для уникнення повторів, пор: *pāhā-ye boland va bālḥā-ye derāz* ‘довгі ноги та крила’. Інакше кажучи, для опису об’єктів прототипово видовжених у вертикальному напрямі віддають перевагу *boland*, пор.: *shākh-e boland* ‘довгі (високі) роги’, *bini-ye boland* ‘довгий ніс’ (але, на відміну від *bini-ye derāz*, задертий догори), *bā jomjome-ye boland* ‘з довгим черепом’ (догори) (зі словникової дефініції слова Орангутанг). Крім цього, на відміну від *derāz*, *boland* не уживається з «безформними» витягнутими об’єктами, пор.: *lakke-ye derāz* ‘довга пляма’, *daryā-ye sorkh shākh-e-ye derāz va bāriki az oqyānus-e hend ast* ‘Червоне море – це довге та вузьке відгалуження від Індійського океану’.

Антонімом *derāz* і *boland* в обох уживаннях виступає прикметник *kutāh*: *neyze-ye kutāh* ‘короткий спис’, *mi* ‘волосся’, *shalvār* ‘штани’, *jāme* ‘одяг’, *āstin-e kutāh* ‘короткий рукав’, *qad-e kutāh* ‘короткий стан, фігура’.

В азербайджанській мові близьким відповідником *довгий*, є *uzun*. Йому також приманні два типи вживань:

- для опису «стрижнів»: *uzun düz xətt* ‘довга пряма лінія’, *uzun kələm* ‘довгий олівець’, *uzun tix* ‘довгий цвях’;
- для опису «мотузок»: *uzun su borusu* ‘довга водостічна труба’, *uzun qol* ‘довгі руки, довгий рукав’, *uzun qıvrımlar* ‘довгі локони (волосся)’.

Антонімом *uzun* у прототипових контекстах виступає прикметник *qısa*: *qısa saç* ‘коротке волосся’; *qısa küçə* ‘коротка вулиця’; *qısa burun* ‘короткий ніс’.

Розширені (непредметні) контексти. Серед уживань аналізованих прикметників допустимими є їх сполучення з іменами на позначення непредметних ситуацій. У розширених контекстах *довгий* вживається за аналогією з видовженим предметом з актуалізованим часовим компонентом: *довге очікування*, *довга розповідь*, *довгі вечори*, *довга розмова*, *довгий вступ*, *довгий звук* (терм.).

Антонімом *довгий* у розширених контекстах виступає прикметник *короткий*: *коротка розповідь*, *промова*, *нарада*, *ніч*, *короткий день*, *короткий у них був роман*, *коротке повідомлення по радіо*. У сполученнях з іменами на позначення об’єктів, що мають у власній семантиці обмеження щодо невеликої протяжності, вживається префіксальний прикметник *недовгий*: *недовге очікування*, *недовгий шлях* та под.

У **перській мові** в рідкісних розширених контекстах *derāz* вживається за аналогією з видовженим предметом з актуалізованим часовим компонентом: *shabhā-ye derāz* ‘довгі вечори’, *safar-e dur va derāz* ‘далека та тривала подорож’, *jang-e derāz* ‘тривала війна’. Синонімом *derāz* у розширених контекстах виступає прикметник *boland* з актуалізованим часовим компонентом: *dāstān-e boland* ‘довге оповідання’, *nafas-e boland* ‘довгий видих’, *shab-e boland* ‘довгий вечір’.

Антонімом *derāz* і *boland* у розширених контекстах є прикметник *kutāh*: *bā kalamāti boride va kutāh* ‘(говорити) уривчасто, **короткими словами**’; *vākehā-ye kutāh* ‘короткі голосні’, *sedā-ye kutāh* ‘короткий звук’, *dāstān-e kutāh* ‘коротка розповідь’, *sorfe-ye kutāh* ‘уривчастий, короткий кашель’.

В азербайджанській мові в рідкісних розширених (непредметних та метонімічних) контекстах *uzun* вживається за аналогією до видовженого предмета з актуалізованим часовим компонентом: *uzun gecələr* ‘довгі вечори’, *uzun söhbət* ‘довга розмова’, *uzun səyahət* ‘довга подорож’.

Антонімом *uzun* у розширених непредметних контекстах є прикметник *qısa*: *qısa məktub* ‘короткий лист, записка’; *qısa müddət* ‘короткий термін’.

Метафоричні контексти. Особливістю прикметника *довгий* є те, що він не вживається в метафоричних контекстах, за винятком одиничних ідіоматичних вживань: *довга пісня* (ідіом.), *відкладати в довгий ящик* (ідіом.), *довгий язик* (ідіом.). Те саме стосується й антонімічного йому прикметника *короткий*: *короткі руки*, *короткий розум*.

У перській мові категоріальний зсув семантики прикметника *derāz* відбувся в напрямі поглиблення актуалізації його часового та якісного компонентів. У сполученнях *andیشه-ye dur va derāz* ‘далекі та тривалі думки, мрії’, *arezu-ye dur va derāz* ‘важко досяжні бажання’, *ranj(hā)-e derāz* ‘великі (протягом тривалого часу) зусилля’, *kār-e derāz* ‘довга справа (не одного дня)’, усе, що вимагає багато часу сприймається як складне та важко досяжне. Усі ці вживання обмежено книжною сферою та спеціальними контекстами, пор.: *zabān-e derāz* ‘довгий язик, невихований’. Тому можна стверджувати, що метафоричні значення *derāz*, аналогічно українському *довгий*, не розвинуті. Те саме стосується й антонімічного йому прикметника *kutāh*: *dast-e kutāh* ‘короткі руки’, *fekr-e kutāh* ‘короткий розум’, *hemmat-e kutāh* ‘недостатні зусилля’.

В азербайджанській мові *uzun* у метафоричних контекстах також не вживається.

Усе сказане можна схематично підсумувати в такому вигляді.

Контексти	«Стрижні»	«Мотузки»
Прототипові (предметні)	<i>довгий олівець</i> / <i>medād-e derāz</i> / <i>uzun kələm</i>	<i>довгі локони (волосся)</i> / <i>zolf-e derāz</i> / <i>uzun qıvrımlar</i>
Розширені (непредметні)	<i>довгі вечори</i> / <i>shabhā-ye derāz</i> / <i>uzun gecələr</i>	
Метафоричні	—	—

На основі представленої лексико-семантичної типології можна побудувати типологію семантичних переходів лексем на позначення висоти в досліджуваних мовах. Саме поняття семантичного переходу є способом відображення того факту, що два смисли не випадково виражаються в певній мові тим самим словом – чи то синхронно, у формі двох значень полісемічного слова, чи то діяхронічно, у формі етапів семантичної еволюції (Зализняк 2013, 36).

	Перська	Українська	Азербайджанська
Семантичні Переходи	ПРОТОТИПОВІ (ПРЕДМЕТНІ) КОНТЕКСТИ		
витягнутий	<i>nākhonhā-ye</i>	довгі <i>nizmi</i> → довгі	<i>uzun dirnaqlar</i> ‘довгі
жорсткий об’єкт	<i>derāz/boland</i>	‘довгі <i>вуса</i>	нігті’ → <i>uzun biğ</i>
– витягнутий	нігті’ → <i>sebil-e</i>	довжина <i>nizmi</i> → ‘довгі вуса’	
гнучкий об’єкт	<i>derāz/boland</i>	‘довгі довжина <i>вусів</i>	
	вуса’		

	РОЗШИРЕНІ (НЕПРЕДМЕТНІ, МЕТОНІМІЧНІ) КОНТЕКСТИ		
витягнутий у	<i>medād-e</i>	<i>derāz</i> довгий <i>олівець</i> → <i>uzun kələm</i> ‘довгий	
просторі об’єкт –	‘довгий олівець’ →	довга <i>розмова</i>	олівець’ → <i>uzun</i>
видовжений у	<i>sokhbat-e</i>	<i>derāz</i> довжина <i>олівця</i> → <i>sōhbət</i>	‘довга
часі об’єкт	‘довга розмова’	<i>тривалість розмови</i>	розмова’

МЕТАФОРИЧНІ КОНТЕКСТИ

Наш опис відповідає трьом важливим критеріям подання матеріалу в сучасних словниках. По-перше, на відміну від традиційної лексикографії, яка орієнтувалася на опис окремого слова як самостійного об’єкта дослідження, на перший план виходить представлення класів слів, об’єднаних за однією або кількома ознаками. По-друге, поруч із поданням змісту смислових та лексичних одиниць мови представлено семантичні зв’язки між ними. По-третє, опис відповідає принципу антропоцентризму, тобто є максимально орієнтованим на зручність сприйняття цього опису, а саме, врешті-решт, на наївне сприйняття. Інакше кажучи, опис відповідає найважливішій властивості – експліцитності, тобто коли в ньому явно вказано на умови реалізації даної форми (тобто унаочнюється те, що об’єднує і що розрізняє мови), коли за певним значенням ми можемо побудувати відповідну йому форму та певній формі приписати її значення (саме це й робить носій мови, коли говорить чи слухає).

ЛІТЕРАТУРА

- Зализняк, А. А. (2013). Семантический переход как объект типологии. *Вопросы языкознания*. 2, 32–51.
- Рахилина, Е. В. (1995). Семантика размера. *Семиотика и информатика*. Москва: «Языки русской культуры», «Русские словари», 34, 58–81.
- Lang, E., Carstensen, K. U., Simmons G. (1991). *Modelling Spatial Knowledge on a Linguistic Basis. Theory–Prototype–Integration*. Berlin, Heidelberg, New York: Springer–Verlag.
- Talmy, L. (1983). How language structures space. *Pick H., Acredolo L. (eds.). Spatial orientation: theory, research, and application* (pp. 225–282). New York: Plenum.

Юлія Лактіна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна)

ПЕРЕКЛАДНА ВІДПОВІДНІСТЬ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ТА КОМПЕТЕНЦІЙ КОРИСТУВАЧА

Враховуючи тенденції до загальноєвропейської стандартизації системи освіти і необхідність наявності відповідних лексичних одиниць (ЛО) термінологічного характеру у галузі методики навчання іноземних мов, постає нагальна проблема у складанні переліку перекладних відповідників англійських ЛО у цій галузі. Труднощі перекладу відповідних ЛО пов'язані з відсутністю подібного україномовного словника у цій галузі.

Мета цієї статті полягає у виявленні труднощів при перекладі ЛО термінологічного характеру у галузі методики навчання іноземних мов, наданні перекладних відповідників для англійських ЛО, з'ясуванні особливостей застосування перекладацьких прийомів. Для досягнення цієї мети треба було виконати наступні завдання: 1) розглянути загальні проблеми перекладу ЛО термінологічного характеру у наукових текстах; 2) визначити межі англійської та української лексики у галузі методики навчання; 3) розподілити односкладові і складні ЛО за семантико-структурними типами; 4) дослідити прийоми перекладу різних типів ЛО у галузі методики навчання іноземних мов.

Матеріалом дослідження слугували статті зі словника англійських лінгвістичних термінів (Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics), а також оригінальні тексти англійською мовою з методики навчання іноземних мов, що містять значну кількість ЛО термінологічного характеру (Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: Вивчення, Викладання, Оцінювання). Для того, щоб знайти словникові відповідники англійських термінів в українській мові і їх тлумачення, ми використовували різноманітні англійські та україномовні словники (Сучасний англо-український та українсько-англійський словник, Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary).

На першому етапі нашого дослідження, ми визначали межі ЛО термінологічного характеру англійської та української мов у галузі методики навчання іноземних мов. Межі англійської та української лексики можуть співпадати, а в деяких випадках можуть не співпадати. Це пов'язано з тим, що картини цих двох мов (української і англійської) суттєво відрізняються одна від одної. Але все ж таки виключення існують, наприклад, коли семантичні межі ЛО цих двох мов збігаються, і тому, ми поділили ЛО термінологічного характеру із галузі методики навчання іноземних мов на три групи, за таким принципом: 1) ЛО, в яких співпадають семантичні межі, наприклад, *etymology* – етимологія, *typology* – типологія; 2) ЛО, які в англійській мові мають ширшу

семантику, ніж в українській, наприклад, ЛО *class* в англійській мові позначає – клас, група, клас в університеті, школі; заняття, урок, курс навчання, курс лекцій, випуск студентів або тих, хто навчається (одного року), категорія, розділ, а в українській мові ця ЛО позначає лише клас (в університеті, школі); 3) ЛО, які в українській мові мають ширшу семантику, ніж в англійській, наприклад, ЛО *discourse* має в українській мові багато значень, наприклад, лекція, доповідь, промова, міркування (письмове або усне), проведення лекції, вступ (перед лекцією), тоді як в англійській мові ця ЛО має лише значення дискурс.

На другому етапі нашого дослідження, ми розглянули проблему перекладної відповідності та лексико-семантичне поле «методика навчання» в англійській та українській мовах. Лексико-семантичне поле (ЛСП) є такою системою, завдяки якій здійснюється вивчення семантичних змін у мові. ЛСП об'єднує ряд мікрополів – словесних угруповань, що співвідносяться з підкатегоріями у межах загальної поняттєвої категорії. Серед мікрополів вирізняються ядерні та периферійні. Ядерне мікрополе містить слова, які систематично експлікують категорію і представляють її найбільш однозначно. У периферійних мікрополях зосереджено одиниці, значення яких меншою чи більшою мірою відхиляються від семантики ядерного мікрополя, що надає периферії ЛСП вигляд «прошаркового» утворення (Вергун 2004, 8).

На третьому етапі, ми розподілили всі наші ЛО термінологічного характеру за семантико-структурними типами, виділивши п'ять груп.

Перша група включає ЛО, які є тотожними за формою та значенням. У багатьох мовах існують слова, що мають дуже подібну (звукову) форму і, нерідко, але зовсім не обов'язково, ідентичне значення (так звані інтернаціоналізми та псевдоінтернаціоналізми). В цій групі ми виділили 94 подібних ЛО, що складає 31,3% від загальної кількості ЛО в нашій роботі. За структурою лексичних одиниць цієї групи було виявлено 59 простих ЛО і 35 складних ЛО. За частинами мови серед простих ЛО переважають іменники – 48 ЛО (наприклад, *aspect* – аспект, *ellipsis* – еліпсис), і невелика кількість прикметників – 11 ЛО (наприклад, *endonormative* – ендонормативний, *episodic* – епізодичний). При перекладі односкладових ЛО першої групи найбільш вживаним прийомом перекладу був прийом адаптивного транскодування (наприклад, *analysis* – аналіз, *fricative* – фрикативний), за допомогою цього прийому було перекладено 41 ЛО, що становить 45,1% від загальної кількості ЛО першої групи. Також шляхом такого перекладацького прийому як змішане транскодування було перекладено 8 ЛО, що становить 8,51% (наприклад, *process* – процес), за допомогою транслітерації ми переклали 6 ЛО, тобто – 6,38% (наприклад, *interval* – інтервал). Серед складних ЛО за структурою були знайдені ЛО моделі Adj.+N, наприклад, *expressive function* – експресивна функція; *affective regulation* – афективне навчання, де перший словосполучник перекладений прикметником, а другий – іменником, і N1+N2 – сполучення іменник з іменником, де перша і друга частини складного ЛО виражені іменниками – *hypothesis formation* – формування гіпотези. При перекладі складних ЛО першої групи, ми застосовували виключно

перекладацький прийом калькування, що складає 25,5% від загальної кількості ЛО першої групи (наприклад, *phonological rules* – фонологічні правила; *instrumental motivation* – інструментальна мотивація).

До другої групи входять багатозначні ЛО, які схожі за формою (тобто часткові інтернаціоналізми та псевдоінтернаціоналізми). В цій групі ми виділили 44 ЛО, що становить 14,7% від загальної кількості ЛО, серед яких лише дві складні ЛО, такої моделі як Adj.+N, наприклад, *analytic language* – аналітична мова, *disciplinary enquiry* – дисциплінарні дослідження. При перекладі складних ЛО ми застосовували калькування – 4,5%. Також серед простих, тобто односкладних ЛО ми виділили 42 ЛО, серед яких 34 ЛО – іменники (наприклад, *accent* – акцент, *class* – клас) і 8 ЛО – прикметники (наприклад, *equivalent* – еквівалентний, *universal* – універсальний). Для перекладу простих ЛО другої групи, ми застосовували виключно перекладацький прийом адаптивне транскодування, що становить 95,5% від загальної кількості ЛО перекладених в другій групі.

Третя група ЛО – це ЛО, тотожні за формою, але відмінні за значенням. Слова, які мають однакову звукову форму, але зовсім різні значення називаються омоніми. В цій групі було виділено 18 ЛО, що складає 6% від загальної кількості перекладених ЛО, серед яких 14 простих і 4 складних ЛО. Переважна кількість простих ЛО – це іменники, їхня кількість становить 11 ЛО (наприклад, *accent* – наголос, а не акцент; *scheme* – конспект, а не схема) і лише 3 ЛО – це прикметники (наприклад, *academic* – університетський, а не академічний; *atomistic* – поступовий, а не атомістичний). При перекладі складних ЛО третьої групи, ми визначили, що серед них присутні виключно ЛО моделі Adj.+N – *abstract knowledge* – теоретичне знання; *instructional process* – учбовий процес. В цій групі всі ЛО мають словниковий відповідник. Застосування словникового відповідника складає 100%.

До четвертої групи входять ЛО не схожі за формою, але такі, що мають словникові відповідники. В цій групі ми виділили 79 ЛО, що складає 26,4% від загальної кількості ЛО з нашої вибірки. Серед них, ми виділили 61 простих і 18 складних ЛО. Серед простих ЛО, переважна кількість – це іменники 57 ЛО (наприклад, *aptitude* – здібність, *accuracy* – правильність), також 4 ЛО є прикметниками (наприклад, *formative* – утворювальний, твірний). В цій групі ми виділили складні ЛО, які побудовані за двома структурними моделями: Adj.+N – *mental activity* – розумові здібності; N1+N2 – *acquisition order* – порядок засвоєння. Всі ЛО четвертої групи мають словникові відповідники: 81% – єдиний відповідник і 11,4% – словниковий варіантний відповідник. Також ми застосовували перекладацьку лексичну трансформацію додавання слова – 7,6% (наприклад, *schooling* – шкільне навчання).

До п'ятої групи відносяться ЛО, які позначають поняття відсутні в одній з мов. Лексичні елементи, що позначають етноспецифічні поняття, (поняття, притаманні тільки одній культурі) називаються словами-реаліями. Реалії – слова, що позначають предмети, процеси та явища, характерні для життя та побуту певної країни, але не відзначаються науковою точністю визначення, властивою термінам (Карабан 2001, 142). П'ята група налічує 65 ЛО, що

становить 21,6% ЛО від загальної кількості перекладених ЛО в нашому дослідженні. Серед ЛО п'ятої групи 34 простих ЛО і 31 складна ЛО. Серед простих ЛО цієї групи переважна більшість – це іменники, 28 ЛО (наприклад, *caique* – кайк, вид запозичення, у якому кожна морфема або слово перекладається, як еквівалент морфеми або слова в іншій мові) і 8 ЛО є прикметниками (наприклад, *equative* – екваційний, про речення, в якому підмет і додаток відносяться до однієї особи). До складних ЛО цієї групи, ми віднесли ЛО, які побудовані за трьома структурними моделями: Adj.+N – *emphatic pronoun* – займенник, який надає додатковий наголос іменній групі; N1+N2 – *background information* – інформація, яка потрібна слухачеві для того, щоб зрозуміти нову інформацію; N1+N2+N3 – *language revitalization programme* – програма, яка спрямована на те, щоб посилити або відродити мову, яка знаходиться на межі зникнення. Найбільш вживаним способом перекладу в п'ятій групі був описовий переклад – 44,6% від загальної кількості перекладених ЛО в цій групі (наприклад, *false beginner* – людина, яка починає вивчати мову з нуля, хоча до того ж її вивчала) і прийом адаптивного транскодування разом з описовим перекладом (поясненням) – 31% (*extraposition* – екстрапозиція – винесення слова або фрази на таку позицію в реченні, яка відрізняється від звичайної позиції), також в цій групі ми застосовували транслітерацію – 6% (наприклад, *fortis* – фортів – описує приголосні, які вимовляються з застосуванням відносно значної сили мускулатури і дихання) і транскрибування разом з описовим перекладом (поясненням) – 3% (наприклад, *framing* – фреймінг – структура постановки питань вчителем). Для перекладу складних ЛО п'ятої групи ми застосовували перекладацький прийом калькування – 15,4% від загальної кількості перекладених ЛО цієї групи (наприклад, *heuristic function* – евристична функція).

Після проведеного перекладацького аналізу, ми можемо побачити, який з перекладацьких прийомів виявився найчастіше уживаним в кожній з п'яти груп окремо. А для того, щоб з'ясувати, якими перекладацькими стратегіями ми користувалися найчастіше протягом всього нашого дослідження, ми можемо зробити зведену таблицю по всім п'яти групам, потім окремо проаналізувавши її.

Таблиця 1.

Частотність застосування перекладацьких прийомів

Перекладацький прийом	Кількість термінів	Частотність застосування (відсоткове співвідношення)
Адаптивне транскодування	86	28,9%
Словниковий відповідник	82	28%
Калькування (дослівний переклад)	37	12,3%
Описовий переклад	30	10%
Адаптивне транскодування разом з описовим перекладом (поясненням)	19	6,3%
Калькування разом з описовим перекладом (поясненням)	10	3,3%

Словниковий відповідник	варіантний	9	3%
Змішане транскодування		8	2,6%
Додавання слова		6	2%
Транслітерація		6	2%
Транслітерація разом з описовим перекладом (поясненням)		4	1,4%
Транскрибування описовим (поясненням)	разом з перекладом	1	0,3%
Транскрибування		1	0,3%

Спираючись на результати підсумкової таблиці (див. таблиця 1) можемо зробити висновок, що в нашій роботі значно переважали два перекладацькі прийоми – це адаптивне транскодування і знаходження словникового відповідника, тому що частотність застосування словникового відповідника і словникового варіантного відповідника у нашому дослідженні складає разом 31%, а частотність застосування адаптивного транскодування становить 28,9% від загальної кількості ЛО, перекладених в нашому дослідженні. Це свідчить про те, що семантичні межі англійської і української мов можуть збігатися, як ми вже довели це в нашому дослідженні і що багато англійських ЛО мають свої відповідники в українській мові. Другим по частотності застосування виявився такий перекладацький прийом як калькування – 12,3%. Достатньо велика частотність застосування протягом нашого дослідження описового перекладу – 10%. Приблизно однакову кількість відсотків мають такі перекладацькі прийоми, як адаптивне транскодування з елементами описового перекладу – 6,3%, калькування з елементами описового перекладу – 3,3%, змішане транскодування – 2,6%, додавання слова і транслітерація, які мають однакову частотність застосування – 2%. Не дуже високий рівень по частотності застосування виявився в таких перекладацьких прийомах як транслітерація разом з описовим перекладом – 1,4%, транскрибування – 0,3% і транскрибування з елементами описового перекладу – 0,3%.

Перспективою нашого дослідження є створення поширеної двомовної українсько-англійської бази ЛО термінологічного характеру з наданням можливих варіантів україномовних відповідників. Таким чином, було встановлено, що для забезпечення адекватності перекладу, були застосовані різні перекладацькі прийоми та лексичні трансформації, а також поєднувалися кілька перекладацьких прийомів.

ЛІТЕРАТУРА

Вергун, А.І. (2004). *Перекладна взаємовідповідність англійської та української освітньої лексики*. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: *Вивчення, Викладання, Оцінювання* (2003). К.: Ленвінт. Ніколаєва, С.Ю. (науковий редактор).

Карабан, В.І. (2001). *Переклад англійської наукової і технічної літератури*. Нова книга. Вінниця. Ч2: *Переклад англійської наукової і технічної літератури (лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі)*.

Мюллер, В. & Зубков, М. (2005). *Сучасний англо-український та українсько-англійський словник*. Х.: ВД «Школа».

Collins Cobuild English Language Dictionary. (1992). Harper Collins Manufacturing: Glasgow.

Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics. (1992). Harlow: Longman House.

Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary. (1995). Oxford University Press.

Ірина Литвин

*канд. філол. наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького*

Леся Нечипоренко

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

АНТРОПОНІМИ ТА ТОПОНІМИ ПОЛЬСЬКОМОВНОГО РОМАНУ А. ГАЛАС «DWIE KARTY» У ВЛАСНІЙ ВЕРСІЇ ЙОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Передача власних назв залишається актуальною проблемою в теорії та практиці художнього перекладу, попри значну кількість праць, присвячених цьому питанню: І. Алексєєвої, Л. Бархударова, В. С. Віноградова, С. Влахова, С. Флоріна, М. Гарбовського, А. Гудманяна, Д. Єрмоловича, Ф. Лауренті, П. Ньюмарка, Л. Фернандеса й ін. Хоча, на перше око, може видатися, що оніми достатньо транскрибувати, транслітерувати, калькувати чи перекласти за традицією. Так, цього було б достатньо, якщо власне ім'я виконує тільки номінативну функцію. Проблема виникає тоді, коли в імені закладено конотативне значення, коли воно вмотивоване і має цікаву внутрішню форму, адже, за С. Влаховим і С. Флоріним, власні назви – основа образної системи художнього твору, своєрідний ключ у розкритті художнього задуму автора (Влахов, Флорин 2002, 216). Для художнього тексту «власні назви відіграють роль маркера національного колориту» (Литвин 2017, 217).

Метою цієї перекладознавчої розвідки є аналіз прийомів передачі антропонімів і топонімів фантастичного польськомовного роману А. Галас «Dwie karty» у власній версії його українського перекладу.

Не викликав проблем переклад низки власних назв, які ми традиційно транскрибували: «*Pierwsze oznaki zachwiania ujrzano w **Shan Vaola** po zachodzie słońca*» (Hałas 2020, 14) – назву міста *Shan Vaola*, придуману авторкою фантастичного роману, ми транскрибували як *Шан Ваола*, зберігши початкову

звукову форму. До перекладацької транскрипції, яка співпала з транслітерацією, вдалися, передаючи в українському перекладі:

- ім'я та прізвище персонажа: *Jaspin Souret* – *Яспін Соурет*,
- імена богів: *Ilmar* – *Ілмар*, *Sabel* – *Сабел*, *Haran* – *Гаран* (традиційно польський [h] передали українським [z]),
- ім'я ворожбита (віщуна): *Vermigeris* – *Вермігеріс*,
- ім'я демона: *Kouremos* – *Коуремос*.

Здебільшого для імен героїв фантастичного світу А. Галас застосувала запозичення з інших мов (латинської, англійської, німецької) або ж вигадала; внутрішня форма цих антропонімів не сприймається читачем, однак звукова форма виконала свою роль у фантастичному творі.

Значну частину вигаданих топонімів фантастичного роману А. Галас «*Dwie karty*» ми калькуємо, транслітеруємо, або використовуємо так званий «змістовий» чи «семантичний» переклад: *Wyspa Salamander* (англ. *Salamander*, лат. *Salamandra*) // *острів Саламандра* (*саламандра* – рід хвостатих земноводних; в геральдиці – монстр, описаний як дракон у вогненній купелі).

Назву фантастичного простору *Ekwilibrium* (також запозичення в джерельному тексті: англ. *Ekwilibrium* з латинської: *aequus* – рівний, *libra* – ваги) – рівновага) транслітеровано нами в українському перекладі: *Еквілібріум*.

*Zmrocz*a – найменування у романі простору, який створили боги для захисту матеріального світу від світу духів і нечисті, звідти бере початок магії. У польській мові відсутнє таке слово, натомість існує *zmrocz*e – «*Mroczne miejsce, mrok, mroczność*» (Doroszewski). У власній версії переклали його як *Тьма* – «Глибока, суцільна темрява» (СУМ 1979, т. 10, 348), і таким чином зберегли граматичні особливості оригіналу, адже закінчення *-a* в польській мові зазвичай позначає жіночий рід.

Іншу частину власних назв фантастичного роману А. Галас «*Dwie karty*» склали промовисті імена, які і викликають основну складність під час перекладу, адже вони несуть не тільки номінативну функцію, а й мають додаткове значення, яке має розгледіти перекладач та передати мовою перекладу. «Промовисте ім'я – це своєрідний троп, який певною мірою дорівнює метафорі й порівнянню, і використаний в стилістичних цілях для характеристики персонажа чи соціального середовища» (Виноградов 2006, 161).

Антропонім *Zmiotuch* ми переклали *Замітайло*, зважаючи на те, що *zamiotać* – «*Miotłą lub szczotką usunąć z jakiejś powierzchni śmiecie i kurz*» – дослівно *замітати*, *підмітати* – «Мітлою, віником збирати де-небудь, з якоїсь поверхні сміття» (СУМ 1972, т. 3, 213).

Ім'я *Pochrupek* орієнтовно походить від *chrupać* – «*Wydawać charakterystyczny odgłos podczas łamania się, kruszenia itp.*» (Doroszewski), тобто *хрумтіти* «Видавати тріск, хрускіт» (СУМ 1980, т. 11, 158), тому його ми замінили українським звуконаслідуванням *Хрумко*.

Часто антропоніми у фантастичному польськомовному романі А. Галас «*Dwie karty*» виконують роль лаконічних характеристик, які ми намагалися зберегти в перекладі. Так, *Psiogłowiec*, що дослівно означає *собача* чи *псяча*

голова – став *Собакоголовим*, *Krzywulec* – «Kzywe drzewo, krzywy pień drzewa» (Doroszewski) став *Кривулею*, так зневажливо називають «Криву, кульгаву людину» (СУМ 1973, т. 4, 341). Ім'я *Znajda* // *Знайда* віддзеркалює обставини народження персонажа. Герой роману на ім'я *Siny* // *Сизий* має своєрідний відтінок шкіри: *Siny* – «Niebieskofioletowy, czasem z szarym odcieniem» (Doroszewski) // *Сизий* – «Темно-сірий із синюватим полиском; сіро-голубий» (СУМ 1978, т. 9, 162). Ім'я *Pyszcze* зменшено-ласкаве від *pysk* – «U zwierząt: przednia część głowy z otworem gębowym; też: sam otwór gębowy» (Doroszewski) – ми переклали – *Мордочка*, пестливе від *морда* «Передня частина голови тварини» (СУМ 1973, т. 4, 801). Усі ці розглянуті міжмовні перекладацькі відповідники «в одному зі своїх значень передають рівний, або відносно рівний, обсяг інформації та є функціонально рівнозначними» (Виноградов 2006, 83).

Функціонально рівнозначними також є синонімічні польсько-українські відповідники, які мають метафоричну природу: *Kurzajka* – *Бородавка*, *Czapla* – *Чапля*. Підґрунтям цих вмотивованих імен є концептуальна метафора, що на когнітивному рівні визначається як розуміння однієї концептосфери в термінах іншої. Пор.: ім'я персонажа роману А. Галас «*Dwie karty*» *Czapla* – *Чапля*, яке є асоціативно-метафоричним перенесенням із концептуальної сфери ПТАХ: *czapla* – «Duży ptak wodny i błotny» (Doroszewski) // *чапля* – «Болотний дикий перелітний птах з великим дзьобом, довгою шиєю і довгими ногами, який живиться комахами, рибою, земноводними, плазунами та дрібними ссавцями» (СУМ 1980, т. 11, 268); ім'я *Kurzajka* – *Бородавка* та соматизм концептосфери ЛЮДИНА *kurzajka* – «Brodawka wyrastająca najczęściej na dłoniach lub stopach» (Doroszewski) // *бородавка* – «Невеликий твердий наріст на шкірі, на поверхні листа, на корі дерева та ін.» (СУМ 1970, т. 1, 219).

Отже, власні назви польськомовного роману А. Галас «*Dwie karty*» є компонентом образної системи фантастичного твору, важливим втіленням авторського задуму. Для передачі антропонімів і топонімів у власній версії українського перекладу роману А. Галас застосовано найрізноманітніші перекладацькі прийоми з метою донести глибинний сенс і стилістику фантастичного польськомовного твору до українського читача.

ЛІТЕРАТУРА

Виноградов, В. С. (2006). *Перевод: общие и лексические проблемы. Учебное пособие*. 3-е издание, переработка. Москва: КДУ.

Влахов, С., Флорин, С. (2002) *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения. 340.

Литвин, І. М. (2018) Польські антропоніми в перекладах східнослов'янськими мовами. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи*: 36/ матеріалів 1 Міжнарод. конф. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 217–218.

Словник української мови.(1970–1980). В 11 томах. Київ: Наукова думка.

Doroszewski, W. (1958–1969). *Słownik języka polskiego*. Warszawa, from <http://doroszewski.pwn.pl>.

Hałas, A. (2020) *Dwie karty*. Dom Wydawniczy «Rebis». Poznań.

Людмила Овсієнко

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови Інституту філології
Київський університет імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна)*

ОНОМАСІОЛОГІЙНИЙ І СЕМАСІОЛОГІЙНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ»

Поняття «переклад термінів» та пов'язані з ним формулювання («способи перекладу термінів», «перекладна термінологія» й ін.) широко використовуються в лінгвістичній і дидактичній літературі відтоді, коли термінознавчі проблеми набули актуальності й сформувалися у самостійний напрям дослідження. У термінознавстві й перекладознавстві розуміння його суттєво відрізняється, а впорядкування здійснюється переважно в руслі прикладних досліджень, які мають прескриптивний характер.

У термінознавчих дослідженнях науковці пропонують вирішити проблему, пов'язану з розумінням змісту поняття «переклад термінів», у межах ономасіологічного підходу до термінної еквівалентності. Суто ономасіологічний зміст словосполучення «переклад термінів» означає використання в перекладній мові номінації еквівалентного поняття (якщо воно існує) або як утворення такої номінації в межах дослідження з гармонізування понять (concept harmonization) і термінів (term harmonization) (Terminology work – Vocabulary 2000, 11). Гармонізування передбачає:

- зіставлення (систем) понять, їхньої ієрархічної та польової структури (ізоморфізм / анізоморфізм терміносистем);
- досягнення спільного розуміння значення спеціальних понять, що виражаються в дефініціях;
- закріплення десигнацій (лексичних чи інших субстратів), що називають гармонізовані поняття еквівалентними термінами. Відтак еквівалентність встановлюється на рівні понять, а вибір лексичного субстрату (власне «переклад терміна») не може забезпечити еквівалентність понять.

Семасіологічне значення поняття «переклад термінів» сформувалося в межах перекладознавчих досліджень (Скороходько 1963; Циткіна 1988), у посібниках з перекладу науково-технічної літератури (Edelmann 2012; Pavel, Nolet 2011) та частково в підручники з теорії перекладу. Відповідно до цього підходу, терміни розглядають як різновид лексичних одиниць, які мають ознаки, характерні для загальноновживаної лексики, і відрізняються від останньої лише ступенем спеціалізації значень її. З огляду на це, відмінність обсягу і значення спеціальних понять у різних мовах є окремим випадком неповної

лексичної еквівалентності. Якщо в мові перекладу немає еквівалентного терміна, то це, власне, і створює «перекладну проблему»; значення його може бути передано або «розкрито» методом різних маніпуляцій із лексичними субстратами перекладної мови. Найчастіше мова йде про «добір» лексичних одиниць або їхніх комбінацій з еквівалентним або «близьким» значенням, які відтворюватимуть або «відбиватимуть» основне значення терміна; про використання методу «тлумачення складників терміна»; про аналіз словникових значень складників терміна з метою розкриття його значення. Найрадикальніший лексикоорієнтований варіант зазначеного підходу ґрунтується на наївно-семасіологічному уявленні, згідно з яким, для забезпечення еквівалентного «перекладу терміна» достатньо «розуміти його значення» і мати знання у «спеціальній галузі».

Зазначені підходи об'єднують необхідність вибору субстрату (власне здійснення «перекладу терміна»), який, по-перше, виконуватиме функцію мотивованої назви вихідного поняття і, по-друге, не характеризуватиметься полісемією або омонімією в мові, яка його набуває. За умови наявності суттєвих відмінностей у системах понять (терміносистемах), такий «переклад» може бути здійснено повною мірою лише в межах роботи з гармонізації термінології на основі дефініційного аналізу та моделей номінації у відповідній терміносистемі або (під)мові для спеціальних цілей. Саме тому система «способів перекладу термінів» у термінознавчо-орієнтованих дослідженнях завжди переважає ономасіологічною частиною, обговоренням специфіки системності терміна та термінологійної еквівалентності.

Так, Р. Арнтц (Arntz 1993) до загальних принципів термінографічних практик відносить аналіз понятійного змісту терміна, дефініцій термінів, визначення ступеня еквівалентності понятійних систем та окремих понять у межах цих систем. Звертаючись власне до термінографічної роботи і практики перекладу, у межах якої не може бути здійснено повноцінного аналізу терміносистем різних мов (і тим більше їх гармонізацію), він пропонує систему «технік для відтворення терміна іншою мовою», а саме: запозичення; формулювання терміна мовою перекладу; описовий переклад (Arntz 1993, 15–16). Р. Арнтц зауважує, що зазначені техніки (способи «перекладу термінів») є паліативним заходом і не забезпечують належної еквівалентності.

Якщо в перекладному тексті використовують зазначені «техніки», то це має бути відображено термінографом, адже «в іншому випадку користувач (термінної бази) може подумати, що запропоновані варіанти перекладу є еквівалентними термінами, які використовуються мовою перекладу» (Arntz 1993, 16).

Таким чином, науковці виходять з ономасіологічного розуміння термінної еквівалентності, яке найоптимальнішим потрактуванням встановлює термінну еквівалентність у логічному значенні як «відношення між десигнаціями у різних мовах, що репрезентують одне й те саме поняття» (Terminology work – Vocabulary 200, 9).

Термінознавчі та перекладознавчі дослідження фіксують проблему, у межах якої ономасіологічний і семасіологічний підходи до питання про

«переклад термінів» тісно переплітаються. Навіть у відносно сформованих і стандартизованих галузях знань та сферах діяльності існують розбіжності в структурах терміносистем між обсягом і змістом понять різних мов. Тому практика термінографії й перекладу є пошуком компромісу між досягненням необхідного ступеня еквівалентності та необхідністю встановлювати міжмовні термінні відповідності (навіть в умовах розбіжності змісту понять).

Термінографічна практика вирішує це завдання шляхом встановлення різних ступенів термінної еквівалентності. Є й інше вирішення проблеми. З одного боку, перекладач не може використовувати в перекладному тексті нееквівалентні терміни, незалежно від характеру відмінностей у змісті понять, оскільки це не дозволить забезпечити необхідний рівень передачі спеціальної інформації. З іншого боку, він не може здійснити процедуру гармонізації термінів, а вирішує проблему «перекладу терміна», з огляду на наявний у перекладній мові понятійний і термінний апарати спеціальної галузі.

Компромісний характер цієї діяльності та зв'язок між термінографією і практикою «перекладу термінів» відзначила Т. Кабре: «Термінографічна робота не передбачає процедури перекладу термінів з однієї мови на іншу з опорою на ймовірно еквівалентні десигнації. Вона орієнтована на збір десигнацій, які використовуються для найменування поняття і, якщо необхідно, пошук альтернативних найменувань, у випадках, коли наявні десигнації не задовольняють. Хоча перекладачі не здійснюють термінографічної роботи, на практиці різниця між цими професійними видами діяльності часто нівелюється» (Cabr  1999, 115).

Отже, поняття «переклад термінів» є компромісом між ономасіологічним та семасіологічним підходами до термінної еквівалентності. Робота з термінами, термінографічна практика і практика перекладу мають справу з одними й тими ж явищами, реалізують різні підходи до досягнення міжмовної термінологічної еквівалентності та використовують поняття «переклад термінів» як родове, що означає різні способи вирішення проблеми асиметрії терміносистем у різних мовах.

ЛІТЕРАТУРА

Овсієнко, Л. (2022). Термін як складник різних терміносистем. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, Т. 33 (72). № 1. Ч. 1, 72–77.

Скороходько, Э. (1963). Вопросы перевода английской технической литературы: Перевод терминов. Киев: Изд-во Киевского ун-та, 91.

Циткина, Ф. (1988). Терминология и перевод: К основам сопоставительного терминоведения. Львов: Изд-во при Львовском гос. ун-та, 156.

Arntz, R. (1993). Terminological equivalence and translation. *Terminology: Applications in Interdisciplinary Communication*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, P. 5–19.

Cabr , T. (1999). *Terminology: theory, methods and applications*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 247 p.

Edelmann, G. (2012). Lexicography for specific purposes. Equivalence in bilingual and multilingual specialised dictionaries with reference to conceptual systems. WU Online Papers in International Business Communication. №1. URL: <http://epub.wu.ac.at/3508/>

Pavel, S., Nolet D. (2011). Handbook of Terminology. Hull, Quebec: Canada Translation Bureau, 154 p.

Terminology work – Vocabulary. (2000). Part 1: Theory and application. International standard, 42 p.

Тетяна Ткаченко

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Литвин І. М.

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

(Черкаси, Україна)

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ВЛАСНІЙ ВЕРСІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО ВИСТУПУ ЕМІ КАДДІ «YOUR BODY LANGUAGE MAY SHAPE WHO YOU ARE»

Метою нашої розвідки є аналіз граматичних трансформацій у власній версії українського перекладу англomовного публічного виступу Емі Кадді «Your body language may shape who you are» на каналі «TED».

Задля досягнення еквівалентності джерельного та перекладного текстів, що на думку В.Н. Комісарова «розкриває найважливішу особливість перекладу та є одним із центральних понять сучасного перекладознавства» (Комісаров 2002), нами було застосовано трансформації на граматичному рівні. Під трансформаціями розуміємо «перетворення, модифікація форми, або змісту і форми з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту» (Селіванова 2012, 456). Трансформації на граматичному рівні (синтаксичні, морфологічні та словотвірні) спричинені розбіжностями граматичних структур мов.

О.О.Селіванова вважає, що «на словотвірному рівні трансформації представлені калькуванням або ж інверсією складників слова» (Селіванова 2012, с. 459–460). Здебільшого трансформації на цьому рівні формальні, тобто передбачають зміну форми в перекладі та збереження змісту оригіналу:

*...people watch 30-second **soundless** clips //...люди дивляться 30-секундні беззвучні ...*

Якщо ж в англійській мові більшість прикметників, що мають заперечне значення, утворюються шляхом додавання суфікса **-less**, то для української мови вираження заперечного значення відбувається за допомогою префіксів **не-** або **без-**.

До трансформацій на морфологічному рівні відносять категорійну, частиномовну заміну, а також заміну морфологічних засобів лексичними.

У власному перекладі публічного виступу Емі Кадді «Your body language may shape who you are» ми переважно вдавались до частиномовної заміни через наявність граматичних лакун у мові перекладу (Литвин 2022, 120). Наприклад, наявність в англійській мові герундія ускладнює переклад через відсутність такого явища у граматичній системі української мови. Герундій – віддієслівний іменник, що означає дію як процес. Герундій зберігає властивості іменника та дієслова, перекладається довільно, за допомогою форм інфінітива, віддієслівного іменника або дієприслівника (Енциклопедичний словник класичних мов). Так, ми вдалися до заміни герундія дієприслівником:

*So you have people who are like caricatures of alphas, really **coming** into the room, they get right into the middle of the room before class even starts, like they really want to occupy space* // *Одні студенти поведуться як справжні альфа-самці: щойно **увійшовши** до аудиторії, вони займають місце прямо посередині, таким чином розширюються в просторі.*

Герундій англomовного публічного виступу Емі Кадді замінили іменником в його українському перекладі:

*So social scientists have spent a lot of time **looking** at the effects of our body language, or other people's body language, on judgments* // *Соціологи витратили багато часу на **дослідження** того, як невербаліка впливає на наші рішення.*

Також ми неодноразово вдавались до заміни синтаксичного зв'язку у реченні при передачі тексту оригіналу мовою перекладу:

So I'm watching this behavior in the classroom, and what do I notice? // *Отже, що я можу помітити, спостерігаючи за поведінкою студентів у класі?*

Замінили складносурядне речення з єднальним типом зв'язку між частинами на просте речення, що ускладнене дієприслівниковим зворотом *спостерігаючи за поведінкою студентів у класі*.

До трансформації на синтаксичному рівні також відносять об'єднання та членування речень. Ми неодноразово вдавались до цього типу трансформацій задля уникнення повторів, які, у свою чергу, не притаманні українській мові.

We don't mirror them. We do the opposite of them // *Ми не копіюємо їх, а навпаки - робимо геть протилежне.*

З. Д. Львівська вважає, що «між різними типами трансформацій глухої стіни не існує, трансформації можуть носити комплексний характер, поєднуватися одна з іншою» (цит. за: Литвин, 124). Морфологічні та синтаксичні трансформації переважно взаємопов'язані:

*So, for example, we smile when we feel happy, but also, when we're forced to smile by **holding a pen** in our teeth like this, it makes us feel happy* // *Наприклад, ми посміхаємося, коли відчуваємо себе щасливими. Але також, **тримаючи ручку** в зубах ось так, ми посміхаємося і від цього ми щасливіші.*

У перекладі цього фрагменту публічного виступу Емі Кадді «Your body language may shape who you are» ми вдалися відразу до комплексу трансформацій на граматичному рівні: морфологічних, зокрема частиномовної заміни при відтворенні герундіальної конструкції **holding a pen**, яку було замінено дієприслівниковим зворотом **тримаючи ручку**; а також

синтаксичних – членування речення оригіналу на 2 речення перекладу і заміни синтаксичного зв'язку.

Таким чином, для відтворення англомовного виступу Емі Каді «Your body language may shape who you are» українською мовою ми вдалися до перекладацьких трансформацій на граматичному рівні. Подальший аналіз перекладацьких прагматичному трансформацій в англо-українському перекладі публічних виступів є доволі перспективний.

ЛІТЕРАТУРА

Комиссаров, В. Н. (1981). *Теория перевода (лингвистические аспекты) текста (на английском материале)*. Москва: МГУ.

Литвин, І. М. (2022). *Перекладознавство. Вид. 6-е, допов.* Черкаси: Ю. А. Чабаненко.

Селіванова, О. О. (2012). *Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке*. Черкаси: Ю. Чабаненко.

Павло Фармагей

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: канд. філол. наук Малащук-Вишневська Н.В.

*Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського
(Вінниця, Україна)*

PECULIARITIES OF TRANSLATING SPECIFIC LINGUISTIC UNITS WITHIN ONLINE COMMUNICATION SEGMENTS

The development of digital technology and the Internet itself, which began in the second half of the twentieth century, is considered as a significant factor influencing the development of the English language, as well as the languages that form current segments of the online environment. In the context of translation studies, the current state of language segments and general linguistic trends on the Internet create a number of problematic issues in terms of both theory and practice of translation. These problems can be caused by the rate of emergence of new linguistic characteristics as well as by the functioning within the framework of online communication of a linguistic environment different from that present in the offline environment. We also consider it important that the Internet language of individual segments not only contains language units and features of the basic language, but also retains the part of characteristics of the segment's native language itself.

Describing the issues of translation related to the linguistic environment of the Internet, we focus on the influence of the English language on the overall linguistic pattern of the digital environment as a language that was used as the basic language in more than 80% of web resources already in the early stages of the expansion of the Internet (Crystal 2001, 217). Thus, it is based on the fact that English is the basic language in the majority of used programming languages, which in turn determines the emergence and development of specific Internet slang based on this particular

language. Considering the role of English in the formation of the online language, we notice that this language is the primary vehicle of the linguistic features of other language segments of the Internet, which forms a pattern that is not typical for the offline environment, since in this case one language comes into contact with other languages and other cultural concepts. Therefore, it creates an environment that is potentially problematic for translation and interpretation, as it generates its own communication patterns, which novelty may cause a current lack of study.

Considering the potential difficulties of translation of linguistic units, typical for online communication, due to the correlation of linguistic features of Ukrainian and English, we focus on identifying the causes of such issues and the current typical ways used in the translation process. We consider the significant differences in the nature of languages, expressed in the prevalence of analytical forms in English and synthetic in Ukrainian, concerned with the problems related to the translation of texts with content typical for the online environment when translating from English into Ukrainian and vice versa. The complexity of translating materials of online origin is also conditioned by the diversity in the way information is recorded in the digital environment, particularly by the multiplicity of word-creation methods used on the Internet and the absence of consistent tendencies in this area (Abusa'aleek 2015, 138). Moreover, the influence of English online on the formation of Ukrainian is significant at the level of lexis. General concepts of virtual environment, having English origin, are often assimilated in Ukrainian language. Translation of such lexical units as a rule occurs by means of loan translation or transliteration with full preservation of denotations. In this case, difficulties may be caused by lexical units, which in the Ukrainian language segment acquire properties that are not typical for their originals. These word forms often have their analogies in English, but the way of their translation will be different: for example, verbs produced from nouns will be translated taking into account verb forms typical for Ukrainian language (in contrast to nouns, which usually have no direct references of Ukrainian origin).

We consider that it is important to make a clarification regarding the limitations of the theses given in this paper, which include vocabulary and grammatical forms originated and used in the online environment, not including elements typical of the non-digital environment. To the vocabulary that has emerged under the full or partial influence of the English-language environment, we primarily refer terminology characteristic of the online environment, frequently used in these languages (in the context of this paper - in Ukrainian), as well as derived from it word forms built using synthetic forms. The first group includes vocabulary from the technical and social paradigm (an example of this is assimilated in the Ukrainian online language words of English-language prosody such as *чат, блог, логін, тред*), but it should be noted that direct translation in some cases is also used (for example in the term *соціальна мережа*). The second group includes mostly verbs derived from English-language terms (which often have analogues of verbs in English Internet, formed in analytical way by adding particle *to*), formed mostly by affixation (for example, word *чатитися* (Slovopedia: Dictionaries)).

Summarizing the information presented above, we focus on the point that the linguistic concepts of different language segments on the Internet have significant

differences from existing in the offline environment. According to our observations, this is expressed by the nature of language interaction, which differs from offline communication, in particular the predominant influence of English on the formation and development of other language segments, which creates linguistic units and forms in smaller language segments that are potentially problematic for the process of translation. At the same time, we consider it necessary to carry out further research on this topic, since the issue of studying the characteristics of languages within their Internet segments, due to the rapid pace of their development, is not fully studied in terms of linguistics, as well as in terms of translation studies.

REFERENCES

Abusa'aleek A. (2015). Internet Linguistics: A Linguistic Analysis of Electronic Discourse as a New Variety of Language. *International Journal of English Linguistics* 5(1).

Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crystal, D. (2004). *The Language Revolution*. United Kingdom: Polity Press.

Danet B., Herring S. (2007). *The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online*. USA: Oxford University Press.

Palmer, G. (1996). *Toward a Theory of Cultural Linguistics*. Austin: University of Texas Press.

Slovopedia: Dictionaries. Retrieved May 20, 2022, from <http://slovopedia.org.ua/>.

Наталія Швець

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна)

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ МЕТАФОРИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Художнє переосмислення метафори є актуальним у межах сучасної когнітивної лінгвістики, представники якої все частіше вивчають лінгвокогнітивні механізми метафоричних трансформацій (Селіванова 2015; Калько 2003).

У нашому дослідженні при визначенні метафори ми керуємося концепцією метафоричних моделей Дж. Лакоффа і М. Джонсона, які у роботі “Метафори, якими ми живемо” визначили метафору не просто як феномен мови, а як когнітивну операцію, що використовується свідомістю людини у повсякденному житті (Lakoff 1980). “Їхня когнітивна концепція метафори стосується повсякденних метафор, що застосовуються для структурування

навколишньої дійсності та керують інтелектуальною діяльністю людини і її вчинками”, – зазначає В. Калько (Калько 2003, 129).

У концепції метафоричних моделей Дж. Лакоффа та М. Джонсона можна виділити область-джерело (source domain) та область-мішень (target domain) (Lakoff 1980), що у дослідженнях інших авторів (Kittay 1981; Rudzka-Ostyn 1988) інтерпретуються як донорська (donor domain) та реципієнтна (recipient domain) зони.

Донорська зона – це “предметна (концептуальна) сфера, що постачає власні знаки на позначення іншої предметної сфери (реципієнтної), у якій вони стають метафоричними найменуваннями” (Селіванова 2015).

Перекладознавчий аспект метафоричних трансформацій розглядає О. Селіванова у статті «Метафоричні трансформації в перекладі (на матеріалі роману М. Булгакова "Майстер і Маргарита" та його українського перекладу)», де авторка виділяє чотири різновиди метафоричних перетворень:

1) деметафоризацію, яка полягає у заміні метафоричного значення слова при перекладі його неметафоричним відповідником,

2) метафоризацію, яка є заміною прямого значення його метафоричним синонімом,

3) трансметафоризацію, що є заміною донорської зони концептуальних метафор відповідників,

4) заміну складників донорської зони за умови її збереження в перекладі (Селіванова 2015, 160-161).

Проілюструємо зазначені способи перекладу метафор на прикладі україномовного перекладу роману Мішель Обама «Becoming» (перекладач Максим Гоцацюк) (Обама 2019).

1. Найчисленнішим різновидом при перекладі зазначеного роману виявилася деметафоризація. Англійський вираз *she was kind of a terror* перекладено як *я її побоювалася*, через що втрачено образність висловлювання:

*Robbie was my mother's aunt and had been generous to her over many years, but to me **she was kind of a terror**.* (Обама 2018, 20).

*Роббі доводилася тіткою моїй матері, тож можна сказати, що добре ставилася до неї, але **я Роббі побоювалася**.* (Обама 2019, 14).

Метафору, що в оригіналі звучить *I'd practiced my song practically to death* передано українською *репетирувала до нестями*:

*I was anxious about performing, even though back at home in Robbie's apartment **I'd practiced my song practically to death**.* (Обама 2018, 27)

*Тривожилася перед виступом, хоча вдома, в помешканні Роббі **репетирувала до нестями*** (Обама 2019, 32).

Схожим є приклад деметафоризованої метафори:

*a **soul-killing routine** that went on for eight hours a day, five days a week, and served as possibly the single most reinforcing reminder that going to college was a good idea.* (Обама 2018, 62).

***Ця шкідлива й нудна робота** по вісім годин на день, п'ять днів на тиждень також слугувала за сильний аргумент на користь вступу до коледжу.* (Обама 2019, 84).

Наступний приклад теж ілюструє втрату метафори при перекладі:

*But he moved into our neighborhood the same year I started taking piano lessons, and we'd duly **rechristened** him Southside.* (Obama 2018, 24).

Але того року, коли я взялася до гри на піаніно, він перебрався в наш район, і ми відповідно **перейменували** його на Саусайда. (Обама 2019, 26).

У перекладі виразу *threw myself into* теж використано неметафору:

*and I **threw myself into** filling out the sight-reading work sheets she gave me.* (Obama 2018, 25).

Тож я **кинулася** заповнювати музичний зошит, який вона дала. (Обама 2019, 27).

У наступному випадку перекладач теж звернувся до деме́тафоризації:

*This, it turns out, was our **honeymoon phase**.* (Obama 2018, 25).

І як згодом виявилось, це був **короткий період нашої справжньої злагоди**. (Обама 2019, 28).

2. Метафоризація у проаналізованому перекладі роману трапляється не так часто. Зокрема за допомогою метафори «вловила магію» перекладено неметафоричний вираз «*there was magic*»:

*To me, **there was magic** in the learning.* (Obama 2018, 25).

Я **вловила магію** цього навчання. (Обама 2019, 27).

Фраза «*unruly kids*», що не має метафоричного підтексту, у перекладі передана за допомогою метафоричного виразу «*дисципліна сповзла*»:

*My second-grade classroom turned out to be a mayhem of **unruly kids** and flying erasers* (Obama 2018, 31).

Коли я навчалася в другому класі, в нашій класній кімнаті постійно стояв безлад: ластик так і літали, **дисципліна сповзла до нульової позначки**. (Обама 2019, 38).

3. Трансметафоризація трапляється в аналізованому творі нечасто. Прикладом може бути переклад таких виразів:

*the pleasure he took in having a smooth-running engine and perfectly balanced tires **humming** beneath him.* (Obama 2018, 26).

насолоду від ідеально збалансованих шин, які **шелестіли** асфальтом. (Обама 2019, 30).

4. Заміна складників донорської зони за умови її збереження в перекладі помічена при передачі метафори «*lit up*», яку перекладач інтерпретував як «сяяти»:

*He **lit up** when he saw his uncle Calio* (Obama 2018, 41).

Він завжди просто **сяяв**, ледь забачить, було, свого дядька Каліо (Обама 2019, 53).

Як висновок зазначимо, що метафоричні трансформації повсякчас використовують у перекладах, у запропонованій праці розглянуто типологію метафоричних перетворень за О. Селівановою на прикладі оригіналу роману Мішель Обама та його україномовного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

Калько В.В. (2003). *Когнітивно-ономасіологічний аналіз назв лікарських рослин в українській мові* : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Одеса, 2003. 203 с.

Обама М. (2019). *Становлення*. Переклад з англ. М. Гоцацюк. Київ: Bookchef, 2019. 496 с.

Селіванова О.О. (2015). Метафоричні трансформації в перекладі (на матеріалі роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита» та його українського перекладу). *Записки з романо-германської філології*. Вип. 1. С. 158-166.

Kittay E. (1981). Semantic field and the structure of metaphor. *Studies in language*. №5. P. 31–63.

Lakoff G. & M. Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago, London : University of Chicago Press. 242 p.

Obama M. (2018). *Becoming*. New York. CROWN.

Rudzka-Ostyn B. (1988). *Topics in cognitive linguistics*. Amsterdam: Benjamins. 704 p.

СЕКЦІЯ № 6. ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО Й ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ

SECTION № 6. FICTION AND BRANCH-WISE TRANSLATION ISSUES

Світлана Алексенко
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Сумський державний педагогічний університет
(Суми, Україна)

ПРАГМАТИЧНА АДАПТАЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У сучасному глобалізованому суспільно-культурному просторі особливо гострою стає необхідність збереження автентичності та ідентичності кожної зі світових національних культур. Принципи професійного адекватного перекладу, які полягають у збереженні соціокультурних та ціннісних орієнтирів певного менталітету у мові-перекладі, є основоположними при перекладі художніх творів, адже останній потребує адаптації згідно з потребами культури цільової мови.

Переклад художнього тексту як твору з високою інформаційною насиченістю – фактуальною, емотивно-спонукальною, концептуальною – є видом перекладацької діяльності, головним завданням якого виступає породження мовою перекладу мовного твору, здатного викликати художньо-естетичний вплив на читача (Комиссаров 1990, 102). Звичайно, саме з міркувань збереження художності, наслідування стилізації за законами мови оригіналу, що непритаманні мові перекладу, є виключеним, адже призводить до формалізму, хоча й точному у мовному вимірі, проте слабкому у художньому сенсі. Художній переклад базується на оригіналі, залежить від нього, але в той же час має відносну самостійність, тому що стає фактом мови, якою перекладається. Тож перекладений художній твір в іншій культурі має дещо іншу специфіку. Безпосереднім об'єктом перекладацької діяльності є не сам текст як упорядкована сукупність мовних одиниць, а його зміст, який, як відомо, не дорівнює сукупності значень цих одиниць.

Якійсний художній переклад виконується не стільки через винайдення лексичних і синтаксичних відповідностей, скільки за рахунок творчих досліджень художніх співвідношень, у порівнянні з якими мовні відповідності відіграють підпорядковану роль. Кожний переклад, у тому числі і художній, будучи відтворенням твору, створеного однією мовою, засобами іншої мови, ставить питання точності, повноцінності або адекватності передачі художніх образів за допомогою прагматичної адаптації.

Адаптація як невід'ємна складова процесу перекладу може виступати і як прийом перекладу, і як його стратегія. Гарусова О. В. розглядає адаптацію, з одного боку, як перекладацький прийом, що полягає в заміні невідомої

рецепторові інформації відомою (Гарусова 2007, 70). Використання цього прийому при перекладі обумовлено ситуативними розбіжностями в структурах та рівнях мови-джерела і мови-перекладу. А з іншого боку, адаптація розуміється дослідницею як стратегія орієнтації перекладача на культуру носіїв мови перекладу: перекладач як суб'єкт комунікативного акту робить заміни в синтаксисі, національно маркованій лексиці і стилістичних характеристиках тексту, асимілюючи останній за соціокультурною ознакою (там само, 96).

У працях зарубіжних вчених дихотомія «прийом – стратегія» постає в іншій формі. По-перше, перекладацька адаптація розуміється як комплекс прийомів, що застосовується в будь-якій ситуації, коли контекст вихідного тексту не існує в культурі реципієнтів, і тому його треба зробити зрозумілим для цільової аудиторії через процеси апроксимації та оновлення (Sanders 2006, 19). В цьому випадку адаптація використовується для досягнення еквівалентності ситуацій. По-друге, виділяють локальну і глобальну адаптацію, визначення яких можна співвіднести, на наш погляд, з термінами «прийом» і «стратегія». Так, локальна адаптація застосовується для окремої частини тексту оригіналу, яка передбачає певні перекладацькі трансформації; глобальна адаптація застосовується до всього тексту і спрямована на реконструкцію мети, функцій і комунікативного впливу вихідного тексту (Baker, Saldanha 2011, 41).

Учені зазначають, що ціллію і наслідком прагматичної адаптації має бути співвіднесеність прагматичного ефекту тексту-джерела з прагматичним ефектом тексту перекладу: текст перекладу повинен здійснювати на читача такий самий прагматичний / емоційний / вольовий вплив, що й текст-джерело (Volkova, Zubenina 2015, 96).

Досягнення адекватності як головної мети художнього перекладу здійснюється через вдале застосування перекладацьких трансформацій. На матеріалі порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу роману Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» у виконанні В. Й. Шовкуна розглянемо деякі приклади застосування прийомів прагматичної адаптації з огляду на політкоректність. Феномен політкоректності в романі проявляється на мовному рівні в межах таких тематичних груп, як «соціальні вади», «релігія», «людські вади», «сексуальна орієнтація», «соціальний статус», а уривки тексту-оригіналу з пейоративним значенням піддаються певним лексичним та граматичним трансформаціям. Наведемо приклади: 1) *Alice was laughing hysterically at Fay's suggestion that we all join a nudist colony, and she leaned over and accepted a drink that Fay poured for her.* – *Аліса істерично засміялася, коли Фей запропонувала, щоб усі ми приєдналися до колонії нудистів, потім нахилилася й узяла чарку з джином, який Фей налила для неї.* У наведеній відповідності уривків тексту-джерела та тексту перекладу застосовано лексико-семантичну заміну (прийом конкретизації) для додання американського колориту в контекст; 2) *She took two glasses from my kitchen and poured some gin into each. “Here,” she said, “this'll make you feel better”.* – *Вона взяла дві склянки з моєї кухні й налила потроху джину в кожен. – Випий, - сказала вона, - і ти почуватимешся краще:* перекладач застосовує модуляцію (*here* – *випий*) та синтаксичне уподібнення, або дослівний переклад (*this'll make you feel better* – *і ти почуватимешся*

краще). Модуляція викликана необхідністю привести у відповідність розходження прагматичних значень у двох мовних системах, дослівний переклад – навпаки: їх збігом; 3) *“It was evil when Adam and Eve ate from the tree of knowledge. It was evil when they saw they was naked, and learned about lust and shame. And they were driven out of Paradise and the gates was closed to them. If not for that none of us would have to grow old and be sick and die.”* – *Адам і Єва вчинили погано, коли зірвали і з’їли яблуко з дерева пізнання. Вони вчинили погано, коли побачили себе голими й довідалися про хіть і сором. І Господь вигнав їх із Раю й зачинив за ними ворота. Якби цього не сталося, ніхто з нас не ставав би старий і не знав, що таке хвороби.* Біблійна історія Адама та Єви, які позбулися щастя жити в раю в обмін на знання та розум, прямо перегукується з історією головного персонажа роману Чарлі, який перестав відчувати щастя життя після того, як його розумові здібності внаслідок хірургічного експерименту зросли втричі. У тексті перекладу було використано чисто граматичні заміни (прийом переміщення *It was evil – вчинили погано, the gates was closed to them – зачинив за ними ворота*, комплексне використання прийомів переміщення та додавання *they were driven out of Paradise – Господь вигнав їх із Раю*, модуляція у комплексі з прийомом додавання (*and be sick and die – і не знав, що таке хвороби*), при чому порушення граматичних норм в міркуваннях героїні Фанні Бірден (наприклад, «...when they saw they was naked», «and the gates was closed to them»), так само, як і в записах Чарлі, що веде щоденні звіти для фіксації темпів свого інтелектуального розвитку, передаються в тексті перекладу за допомогою прийому компенсації на лексичному рівні в інших місцях твору.

Отже, перекладацькі трансформації на лексичному та граматичному рівнях наближають прагматичний ефект тексту перекладу до прагматичного ефекту тексту-оригіналу, що робить художній переклад для україномовного читача максимально адекватним задумці автора: описавши негативні зміни у відношенні оточуючих до головного персонажа Чарлі Гордона у міру того, як покращуються його інтелектуальні здібності, створити глибоко психологічну характеристику його образу та передати основну ідею твору. Мова перекладу роману передає ідіостиль автора, а прагматична адаптація сприяє тому, що переклад не сприймається як чужорідний.

ЛІТЕРАТУРА

Гарусова, Е.В. (2007). *Интерпретативные позиции переводчика как причина вариативности перевода.* (Дис. ... канд. филол. наук.) Тверской государственный университет.

Комиссаров, В.Н. (1990). *Теория перевода (лингвистические аспекты).* Москва: Высшая школа.

Baker, M. Saldanha, G. (2011). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies.* New York: Routledge.

Sanders, J. (2006). *Adaptation and Appropriation.* London, New York: Routledge.

Volkova, T., Zubenina, M. (2015). Pragmatic and Sociocultural Adaptation in Translation: Discourse and Communication Approach. *SKASE Journal of Translation and Interpretation*, 8(1), 89–106.

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

Keyes, D. (2005). *Flowers for Algernon*. San Diego: *Harcourt, Brace & World*.
Кіз, Деніел. (2015). *Квіти для Елджернона*. Пер. з англійської В. Шовкун. Харків: Клуб сімейного дозвілля.

Наталія Гудкова

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу
Київський національний університет технологій та дизайну
(Київ, Україна)

ФОНЕТИКО-ГРАФІЧНА АДАПТАЦІЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ СФЕРИ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Взаємодія двох мов, як пряма, так й опосередкована, часто стимулює перехід елементів з однієї мови до іншої, що сприяє осучасненню мови-реципієнта та розширенню меж її виразних засобів. Варто зазначити, що зазначене явище охоплює не лише загальноповсякденну лексику, а й спеціальну термінологію, зокрема сфери високих технологій. У цьому дослідженні предметом аналізу є фонетичний та графічний рівень освоєння англіцизмів у термінології сфери високих технологій сучасної української літературної мови. Мета статті полягає в тому, щоб встановити особливості процесу фонетико-графічної адаптації англійських запозичень у термінології української сфери високих технологій. Реалізація поставленої мети передбачала вирішення таких завдань: 1) конкретизувати лінгвістичну природу поняття адаптації; 2) схарактеризувати способи передачі фонетичної оболонки іншомовного терміну сфери високих технологій; 3) виділити стадії графічної адаптації термінів-англіцизмів. Методологія дослідження включає використання синхронно-описового методу, метод лінгвістичного спостереження з елементами фонетичного аналізу.

Аналіз мови з погляду її походження дозволяє виділити дві групи слів – іншомовні (неадаптовані) та корінні, в такому випадку споконвічно українські. Іншими є запозичення, які вже освоїлися на всіх рівнях мови-реципієнта. На сучасному етапі базовим джерелом запозичення є англійська мова – мова міжнародної комунікації та сучасних інформаційних технологій.

У лінгвістиці з метою ідентифікації характерних змін, які відбуваються в іншомовному слові у новому мовному контексті, послідовно використовуються терміни *адаптація* та *асиміляція* (Архипенко 2005, Лелека 2010, Сосніна 2005). Первинне їх вживання відсилає до галузі досліджень з біології та етносоціології, де вони передають ідею злиття, залучення чогось в інше середовище. Як мовознавчі терміни *адаптація* та *асиміляція* є інваріантними

найменуваннями артикуляційного уподібнення звуків у межах слова чи словосполучення. Варто прийняти термін *адаптація* як освоєння, прилаштування іншомовного слова до системи нової для нього мови (Загнітко 2012, 16), оскільки ми, по-перше, повністю виключаємо можливість виникнення явища полісемії всередині системи галузевого термінологічного апарату; по-друге, зміни загальноновживаних іншомовних слів згідно з нормами української мови не передбачають нівелювання їхньої міжнародної природи – формальна оболонка залишається непрозорою і тому ускладнює розуміння їх значення.

Серед вчених поширена думка про те, що термінологічні запозичення, лексеми яких закріплені письмово, більш цінні в міжнаціональній науковій комунікації, ніж ті, що функціонують лише в мовленні, оскільки «інтернаціональність зовнішньої форми допомагає швидко зрозуміти слова тим, хто не знає мову» (Акуленко 1980, 116). Проте процес засвоєння іншомовних слів-термінів все ж таки відбувається синхронно зі зміною їх фонетико-графічної репрезентації. Її визначаємо як перший етап адаптації таких одиниць до системи мови-реципієнта, яка передбачає «максимальне наближення звукової форми запозиченого слова до звукової форми корінних одиниць» (Лелека 2010, 6).

Фонетична адаптація. Узагальнивши наявні концепції (Карабан 2001, Федорець 2005, Щерба 2004), можна назвати три варіанти передачі фонетичної оболонки іншомовного терміну сфери високих технологій: транскрипція, транслітерація, змішане транскодування. На думку В. І. Карабана, запропоновані способи перекладу є видовими до більш загального – транскодування, який поєднує їх ознаки (Карабан 2001, 21).

У контексті програми міжнародної уніфікації термінів кириличних мов, зокрема української, а також у науково-навчальних цілях *транскрипція* (від лат. *transcribo* – «переписувати», «копіювати») є найбільш вдалим і водночас закономірним способом збереження оригінальної вимови, коли схожими звуками мови перекладу у літерній формі або комбінацією звуків передається первинне звучання слова-терміну («фонетична субституція» (Архипенко 2005, 6)). Всупереч суттєвій відмінності у кількісно-якісному складі як голосних, так й приголосних фонем в англійській та українській мовах, з одного боку, і розбіжність у вимові та правописі слів у англійській, з іншого боку, транскрибовані терміни-англіцизми сфери високих технологій формують значну частину всього опрацьованого нами матеріалу: *smartbook* – *смартбук*, *botnet* – *ботнет*, *netmail* – *нетмейл*, *trackball* – *трекбол*, *gamepad* – *геймпад*, *iPhone* – *айфон*, *web-site* – *веб-сайт*, *converter* – *конвертер* тощо.

Альтернативним способом відтворення англійських звуків та характерних звукосполучень є *транслітерація*, тобто їх передача літерами української мови. У монографії Р. П. Зорівчак транслітерація розглядається як можливий, але не бажаний спосіб адаптації при перекладі, особливо стосовно англійської мови, оскільки в цьому випадку пріоритет віддається графічним засобам мови, з якої здійснюється переклад. У цілому транслітерація не сприяє сприйняттю «справжнього звучання слів вихідного мови, а часто навіть спотворює її»

(Зорівчак 1989, 93). Крім того, дослідниця наголошує на факультативності *транслітерації* щодо *транскрипції*. Таке твердження актуальне лише на матеріалі онімної лексики, яка обрана для аналізу. Навпаки, у сучасній українській термінології сфери високих технологій *транслітерація* допомагає прискорити процес адаптації іншомовних термінів.

У термінології А. В. Суперанської паралельно з терміном *транслітерація* функціонує *практична транскрипція*, яка передбачає «спосіб передачі слів однієї мови засобами звичайної графіки та орфографії іншої мови у практичних цілях... і включення їх у письмовий текст останньої» (Суперанська 1978, 3, 42). На думку вченої, *транслітерація* має обмежену сферу реалізації, вона застосовується виключно для передачі текстів мертвих мов, більш доступної передачі складної писемності деяких живих мов, а також з метою передачі власних назв, неперекладних слів живих мов лише в окремих випадках інтенсифікації міжнародних контактів (Суперанська 1978, 33). Іншими словами, *транслітерація* не призначена для актуалізації у повсякденній письмовій комунікативній практиці на відміну від практичної *транскрипції* (комбінує наближення до графіки вихідної мови та демонструє вимову), а є записом англійського слова, що передбачає апріорне знання правил орфоєпії мови-джерела.

Таким чином, аналіз термінів-англіцизмів сфери високих технологій вказує на послідовне використання *транслітерації* як одного з можливих способів фонетичної адаптації таких одиниць в українській мові: *trolling* – *тролінг*, *scrolling* – *скролінг*, *freak* – *фрек*, *nettable* – *нетлейбл*, *file* – *файл*, *subnotebook* – *субноутбук*, *keylogger* – *кейлогер*, *rootkit* – *руткіт*, *podcast* – *подкаст* та ін.

Розв'язання проблеми вибору чи співвідношення двох повноцінних способів передачі іншомовних слів засобами української мови зберігає свою актуальність і в сучасній лінгвістиці. Як доказ активно застосовується такий, здавалося б, маргінальний вид транскодування як змішане транскодування.

Змішане транскодування передбачає використання під час передачі іншомовного слова-терміну принципів *транскрипції* з елементами *транслітерації*. Серед термінів сфери високих технологій, зафіксованих у такий спосіб, слід назвати: *chat* – *чат*, *bridge chart* – *брідж-чарт*, *tracker* – *трекер*, *proxy* – *проксі*, *iPhone* – *айфон*, *Ibox* – *айбокс*, *freak* – *фрек*, *code* – *код*, *user* – *юзер* та ін.

До зазначеного різновиду транскодування ми відносимо також запозичені терміни, у яких *транслітерована* форма повністю збігається з оригінальною вимовою, коли основні способи передачі автентичної фонетичної структури – *транскрипція* та *транслітерація* – накладені один на одного. Це переважно прості однокладові слова, що не викликають труднощів у правописі та усному відтворенні: *bot* – *бот*, *net* – *нет*, *word* – *ворд*, *bit* – *біт*, *e-mail* – *імейл*, *kit* – *кіт*, *print* – *прінт*, *spot* – *спот* та ін.

Часто терміни-англіцизми в кириличній репрезентації марковані показниками їх приналежності до категорії роду внаслідок приєднання флексій (для жіночого роду) та відсікання кінцевого *e* (для чоловічого/жіночого): *chart-*

programme – чат-програма, *cyber-zone* – кібер-зона, *site* – сайт, *message* – меседж, *iPhone* – айфон, *televoice* – телевойс.

У цілому для транскодованих слів-термінів характерна ще одна особливість. Закріплені на письмі подвійні приголосні в англійських словах, як правило, під час вимови зливаються в одну фонему, або їх довгота має факультативний характер. Проте, потрапляючи в нове мовне оточення, вони найчастіше представлені одним звуком і, відповідно, однією фонемою: *chatting* – чатінг, *tosser* – тосер, *blogging* – блогінг, *trolling* – тролінг, *scrolling* – скролінг, *keylogger* – кейлогер, *netting* – нетінг. Це свідчить про наслідування передусім вимові оригіналу, що є продовженням традиції передавати саме фонемний склад слова; по-друге, згідно з сучасним українським правописом загальних імен іншомовного походження, голосні зазвичай не подвоюються (Український правопис 2007, 99).

Графічна адаптація. Перший етап адаптації термінів-англіцизмів додатково включає графічне переоформлення іншомовного слова, тобто послідовний перехід його написання від латини до кирилиці. На синхронному зрізі функціонування термінології сфери високих технологій, коли мовою-донором виступає переважно англійська мова, про латиницю щодо одного і того ж фактичного матеріалу можна говорити в контексті підходу множинності етимологічних джерел (поняття ввів румунський лінгвіст А. Груар, а пізніше розвинув В. В. Акуленко). У зв'язку з цим застосовуються лише засоби латинської графіки, що свідчить про початкову стадію засвоєння іншомовного слова.

Загалом можна виділити три стадії графічної адаптації термінів-англіцизмів:

1) слова, які передаються латинською графікою без змін у їхньому початковому написанні. Більшість таких лексичних одиниць становлять аббревіатури: *UPS*, *DSLAM*, *CSD*, *DVB-H*, *VHS*, *VCD*, *BASIC*, *DVB-T*, *LPT*, *W3C*.

2) паралельне функціонування слова в латинічному та кириличному оформленні: *wi-fi* – вай-фай, *sms* – смс, *file* – файл, *хегох* – ксерокс.

3) передача іншомовного слова літерами українського алфавіту як доказ максимальної стадії їхньої графічної адаптації, що вказує на тенденцію до подолання коливань у написанні: ноутбук, смартфон, кібер-спорт, геймпад, скрінінг, подкаст, міні-чат.

Написання етимологічно складних термінологічних запозичень сфери високих технологій, які вже пройшли всі три стадії графічної адаптації у мові-реципієнті, стимулює розгляд наявних орфографічних варіантів у порівнянні з вихідним матеріалом. Таку «письмову нестабільність» (Нечаєва 2008, 21) виділяємо у межах правопису англіцизмів разом, окремо або через дефіс. Однак зауважимо, що в цьому випадку застосування поняття нормативного правопису, а саме вибір одного закріпленого нормою інваріанту, на наш погляд, не є коректним, оскільки кодифікація слів-термінів сфери високих технологій повністю не закінчена – більшість із них перебуває у статусі неологізмів, що й допускає формальну варіантність: *on-line* – он-лайн / онлайн, *chat bot* – чат-бот /

чат бот, cyber attack / cyber-attack – кібератака / кібер-атака, web site – веб-сайт / веб сайт, proxy server – проксі-сервер / проксі сервер.

Практичне значення дослідження. Проаналізований матеріал дозволяє зробити висновки щодо тенденцій поновлення складу української національної термінології сфери високих технологій, а також способів адаптації запозичень-англіцизмів до системи української національної термінології сфери високих технологій. Крім того, отримані результати можуть бути застосовані у процесі орфографічної кодифікації таких одиниць у сучасній українській мові, їхньої лексикографічної інтерпретації.

На сучасному етапі входження іншомовних слів у систему української термінології характеризується низкою змін. Йдеться про фонетико-графічне перетворення зовнішньої оболонки одиниць англіцизмів. До основних способів фонетичної адаптації англійських запозичень відносяться транскрипція як домінуючий спосіб, транслітерація та змішане транскодування.

Перехід у написанні англійських запозичень від латиниці до кирилиці зображений у трьох стадіях їхньої графічної адаптації, проміжною ланкою в якій є паралельне функціонування слова в латинській та кирилицькій репрезентації.

Послідовно у мові-реципієнті виражається формальна варіантність складних термінологічних запозичень сфери високих технологій.

ЛІТЕРАТУРА

Акуленко, В. В. (1980). *Интернациональные элементы в лексике и терминологии*. Харьков: Вища школа при Харьк. ун-те.

Архипенко, Л. П. (2005). *Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.)*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків.

Загнітко, Анатолій (2012). *Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни*. Донецьк: ДонНУ.

Карабан, В. І. (2001). *Переклад англійської наукової і технічної літератури*: Підруч. Ч. 2. Вінниця: Нова книга.

Лелека, Т. О. (2010). *Особливості англо-американських запозичень в українській і російській мовах початку XXI століття на тлі процесу контактування мов: (на матеріалі словників та мови ЗМІ)*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ.

Нечаева, И. В. (2008). *Актуальные проблемы письменной адаптации иноязычных заимствований*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Москва.

Сосніна, Л. В. (2005). *Адаптація англійської онімної лексики в російській мові другої половини XX – початку XXI століття*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Донецьк.

Суперанская, А. В. (1978). *Теоретические основы практической транскрипции*. М.: Наука.

Український правопис. Інститут мовознав. ім. О. О. Потебні; Інститут української мови (2007). Київ: Наук. думка.

Федорець, С. А. (2005). *Англійські запозичення в мові сучасної української реклами*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків.

Щерба, Д. В. (2004). Засоби запозичення та асиміляції англомовних комп'ютерних термінів. *Вісник Житомирського державного університету*, № 17, 260-262.

Інна Кононенко

*кандидат педагогічних наук,
ст. викладачка кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

СТРАТЕГІЯ ДОМЕСТИКАЦІЇ ТА ФОРЕНІЗАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КІНОТЕКСТІВ

Глобалізаційні процеси у єдиному соціокультурному світовому просторі сприяють посиленню міжкультурної інтеграції. Активний розвиток цифрових та інформаційних технологій у медіапросторі сприяє розвитку кіноіндустрії, без якої складно уявити сучасне мистецтво. Переклад і адаптація кінофільмів іноземного виробництва та анімаційного продукту для дітей висуває нові вимоги до теорії та практики перекладу українською мовою.

Кінематограф розкриває культурне середовище персонажів, алгоритми поведінки і норми соціального простору країни-виробника. Візуалізація образів представлена як невербальними (міміка, жести, різноманіття голосового забарвлення), так і вербальними (лексико-граматичне навантаження тексту) засобами комунікації.

Перекладознавча наука користується широким арсеналом теоретичних та практичних методів та засобів інтерпретації іноземного тексту, адаптації до реалій сучасного українського культурного простору. Особливий інтерес викликає реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу у створенні комічного ефекту під час перекладу кінотекстів англомовних анімаційних фільмів.

Касовий збір під час прокату фільмів у кінотеатрах безпосередньо пов'язаний з відповідністю його адаптованої версії мові певної країни.

Особливості аудіовізуального перекладу, у порівнянні з іншими його типами, визначаються насамперед багатоаспектністю семантичного коду об'єкта такого перекладу – аудіовізуального тексту. Передавання інформації – вербальної та невербальної – в аудіовізуальному тексті здійснюється одночасно по двох каналах – акустичному і візуальному, а лінгвістичний код перестає бути визначальним (Ібраєва 2012, 1).

Структура кінотексту містить дві семіотичні системи – лінгвістичну (вербальну, що символічними знаками) та нелінгвістичну (невербальну – використовує іконічні й індексальні). Лінгвістична система репрезентована письмовим (титри і написи – частина світу речей, які оточують героїв фільму –

плакати, назви вулиць чи міст, номери будинків, ресторанів, кінотеатрів, афіші, лозунги, листи або записки) та усним (мова акторів, позакадровий текст, пісня) складниками. Нелінгвістична система містить звукову частину (природні й технічні шуми, музика) та відеоряд (образи героїв, їхні рухи, пейзаж, інтер'єр, реквізити, спецефекти). Невербальні компоненти тексту одночасно виконують технічну, інформативну й естетичну функції. Технічна функція полягає в організації візуального сприйняття тексту, інформаційна – в донесенні змісту, естетична – в актуалізації художньої інтенції автора (Зайченко 2015, 131).

Кінотекст представляє мовотворчий процес із притаманними певному жанру мовленням та стилістикою. Завдяки специфічним лексичним зв'язкам втілюється ідея стрічки. Прагматичні настанови реалізує низка стильових тенденцій.

Текст є виразником культурного простору. Концептуальна дійсність постає в кінотексті як лінгвістичне явище з його провідними та практичними характеристиками. До того ж із різноманітними ціннісними кодами, суспільно-історичним вектором, етнокультурою, етнічною і національною психологією, звичаями соціального функціонування.

Кінофільм також має свою мову, яку слід аналізувати в аспекті синтаксису й граматики. Водночас твори кіномистецтва відрізняються власною знаковою системою, тобто мають розглядатися як певний тип тексту. Про це свідчить і те, що кінотексту притаманні основні загальнотекстові категорії: семіотична неоднорідність, перспекція, ретроспекція, інтертекстуальність, антропоцентричність, емотивність, інформативність, системність, цілісність, адресність, модальність та прагматична спрямованість. Якщо вивчати кінотекст з позиції художнього тексту, то він виконує естетичну функцію, має ознаки поліваріантності змістового сприйняття; у ньому домінують іконічні знаки й стилізована жива мова. У художньому тексті з естетичною метою використовуються позалітературні, або знижені, мовні засоби (просторіччя, жаргони, діалекти) (Зайченко 2015, 131).

Винятковість організації кінотексту анімаційних фільмів іноземного виробництва потребує особливо креативних поглядів на міжкультурну комунікацію та творчих критеріїв у роботі.

Стратегії очуження та одомашнення у процесі перекладу інтертекстуальних одиниць у художньому творі, пропонує замінювати функціональним еквівалентом культури-реципієнта добре відомі в рамках вихідної культури інтертекстуальні ланки. Більше того, як автор власних текстів, він схвалює будь-які вдалі спроби перекладача «прикрасити» їх інтертекстуальним відлунням навіть там, де в оригіналі воно відсутнє. Стратегія очуження, витоки якої сягають концепції дослівного (буквалістського) перекладу, остаточно втратила свою масову художньо-естетичну привабливість (Андрейко 2015, 1).

ЛІТЕРАТУРА

Андрейко, Л. В. (2015). Стратегії очуження та одомашнення при перекладі інтертекстуальних одиниць. Філологічні трактати. Т. 7, № 3. 7–13.

Зайченко, С. А. (2015). Особливості перекладу сучасного китайського кінематографа. 126–143.

Ібраєва, А. А. Проблеми аудіо-візуального перекладу. 2012, from http://www.rusnauka.com/22_PNR_2012/Philologia/6_115161.doc.htm

Сабіна Коцур

кандидат педагогічних наук,

ст. викладачка кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна)

ВІДТВОРЕННЯ ПРОМОВИСТИХ ІМЕН У ТВОРАХ Ч. ДІККЕНСА

Серед власних імен, тобто онімів, одне з головних місць займають іменування людей – антропоніми. Основною функцією антропоніма служить називна, тобто за людиною має закріпитися те чи інше позначення, але при іменуванні людини, за винятком прізвищ, характеристику носія не враховують. Особисті імена вибираються з встановленої в тій чи іншій країні номенклатури, в християнських країнах більшість імен біблійного походження. Прізвища ж передаються у спадок. Важливу роль власні імена грають у художніх творах, де вони можуть вказувати на час дії, соціальний статус, національність. Прізвища, багато з яких містять в своїх основах прозивні компоненти, можуть паралельно з функцією іменування виконувати і функцію характеристики персонажа.

Передача значущих власних назв вже розглядалася на матеріалі іспанської мови (В.С. Виноградов, Н.М. Любимов), на матеріалі англійської мови (Н.Я. Галь, О. Смирнов, С. Влахов і С. Флорін). Незважаючи на раніше проведені дослідження, деякі моменти були розкриті недостатньо, зокрема, проблема виявлення характеристичних імен, їх класифікації.

Переклад промовистих імен є складним процесом, який містить певну комунікативну ситуацію, яка включає мовні та етнокультурні особливості. При передачі промовистих імен виникає проблема визначення їх змісту та функції, вибору прийому, який залежить від стилю тексту та його жанрових особливостей. Необхідно також враховувати низку параметрів: вік, рівень лінгвокраїнознавчих знань читачів, жанр твору, інтенцію автора тощо. Проблемними у перекладі є передача гендерних особливостей імені, маркерів сімейної приналежності, вигаданих автором імен, переклад епітетів-прикладок, які описують певні характеристики особи. Ці питання вирішуються у широкому контексті. Неправильне розуміння зв'язків між літературними героями може призвести до певних втрат при перекладі. У рамках художнього твору імена несуть певне семантичне навантаження й стилістичне забарвлення, тому їх переклад повинен бути точним, відповідати стилю, ідеї, цілям твору (Кухаренко 2003, 68).

Оскільки основним при перекладі промовистих імен є передача плану

змісту, С. Влахов і С. Флорін вважають за необхідне виокремити імена, які не підлягають перекладу, так як називна функція домінує над комунікативною, імена, які перекладаються залежно від контексту та імена, що вимагають такого перекладу, у якому можна поєднати як називне, так і семантичне значення (каламбури). Значення промовистих імен виявляє лише контекст, і тільки в такому осмисленні перекладач повинен довести до читача їх внутрішній зміст. Але, якщо значення не пов'язане з контекстом, то найменшою втратою буде транскрипція (Влахов, Флорин 1980, 219).

Переклад промовистих імен розпочинається з етапу їх виділення в тексті. Найбільшою помилкою вважається використання транскрипції чи транслітерації при перекладі промовистих імен у художньому тексті без представлення додаткової інформації про промовисті імена у примітці. Такі імена стають нейтральними та не виконують експресивно-оцінну стилістичну функцію у мові перекладу.

У тому випадку, коли важко знайти тотожний відповідник, треба вживати транскрипцію з подальшим коментуванням. Так, прізвище *Очумелов* (Хезагаров 1981, 67) можна транскрибувати як *Ochumelov*, додавши *the name Ochumelov is similar to ochumely which means crazy in English*.

Узагальнюючи підходи до перекладу промовистих власних назв, які досліджували О. Калашников, С. Влахов і С. Флорін, виокремлюємо такі способи:

1) перекладацький еквівалент, за допомогою якого можливий адекватний, доречний переклад промовистих імен:

а) узуальний відповідник – переклад, за допомогою значення, взятого зі словника. Наприклад, *Mr. Snake* – *містер Змійч* або *Грустилов* – від іменника *грусть* – *melancholy*. Перекладач перекладає англійською як *Melancholov*, зберігаючи російський суфікс – *ов*;

б) okazіональний відповідник – переклад за допомогою еквівалента, який найбільш влучно відображає риси характеру та поведінку героя. Тут завдання ускладнюється тим, що перекладач повністю або частково відмовляється від словникового (узуального) еквівалента і повинен підібрати варіант, у якому зберігалася б значення та стилістичне забарвлення. Допускаються пропуски сем, неповне вираження значущого елемента. Наприклад, *Miss* з п'єси Р.Б. Шерідана «Школа Лихослів'я» («School for Scandal») утворюється від слова-основи *nicely* (добре, гарно; мило, люб'язно, приємно). Але у творі автор зображує її обачливою, ощадливою, обережною та стриманою, тому відтворити це прізвище можна як *міс Бережлі* або *міс Обережні*. На нашу думку, переклад з уживанням цього виду еквівалента є складнішим, бо шукаючи відповідник того чи іншого «промовистого» прізвища, перекладач повинен «вжитися» в цей персонаж, його манери та поведінку. Тим не менше, саме цей спосіб перекладачі найчастіше обирають (Калашников 2004, 146);

2) транслітерація або транскрипція. Такий спосіб є актуальним, якщо промовисті імена ключових героїв (як Дон Кіхот «лицарські лати», Панса «пузо, живіт») перекладати недоречно – вони вже закріпилися у мовній

традиції, то імена побічних персонажів створюють додатковий змістовий чи комічний ефект (Кияк 2008, 127).

Вивчивши різні підходи до способів передачі промовистих імен, можемо підсумувати, що промовисті імена українською мовою передаються за допомогою транслітерації або транскрибування, перекладацькими еквівалентами (звичайним чи випадковим). Оскільки основне завдання перекладача відтворити зміст тексту оригіналу за допомогою перекладу стилістичних засобів, а не створити власний художній твір через суб'єктивне сприйняття, можна зробити висновок, що в більшості випадків вибір типу перекладу власних назв обумовлюється необхідністю дотримання комунікативно-функціональної еквівалентності, що й надає можливість трансформацій у тексті з метою наближення перекладу до іншої соціокультури.

У творах Ч. Діккенса промовисті імена відіграють важливу роль, оскільки крім номінативної функції мають ще і характеризувальну, а тому є важливою стильовою ознакою багатьох творів автора.

Матеріалом дослідження слугують роман Ч. Діккенса «Hard Times» та два його переклади українською мовою (К. Шмиговського, 1930 і Ю. Лісняка, 1970), повість «The Adventures of Oliver Twist» та три переклади (переклад М. Пінчевського, Т. Пінчевської-Чекаль та О. Тереха (1987); переклад В. Черняхівської (1993). Складність перекладу промовистих імен полягає у тому, що належить передати конотативний компонент, який у цих назвах виступає на перший план.

Д. Єрмолович вважає, що «завдяки перекладній літературі іноземні промовисті імена стають, тією чи іншою мірою, звичними і зрозумілими читачеві, одночасно натякаючи на щось нове і чуже, що притаманне іншій нації, її культурі й мові. Передача промовистого імені – це лише один із багатьох випадків, способів і видів вираження національної своєрідності» (Єрмолович 1987, 64). Подібної думки дотримуються і болгарські перекладознавці С. Влахов і С. Флорін, зазначаючи, що «щільний зв'язок промовистих імен з певним народом, з національними традиціями і культурою, які роблять їх носіями національного (а інколи й історичного) колориту, споріднюють їх з реаліями» (Влахов, Флорін 1980, 207). Одночасно промовисті імена мають ще одну особливість. У художній літературі вони набувають великого значення як один із стилістичних засобів характеристики героя. Часто вони розкривають риси характеру персонажів, їхнє походження та ін. К. Зайцева вважає, що «вдале ім'я не просто характеризує героя, воно показує, як автор здійснює органічний зв'язок між формою і значенням, підсилює емоційне враження від твору, до складу якого входить ім'я» (Зайцева 1973, 38).

Отже, перед перекладачем постає подвійна проблема: з одного боку, відтворюючи промовисті імена засобами цільової мови, треба зберегти національну належність імені, а з другого – втрачається, якщо така назва залишається не перекладеною (транскрибованою), важлива частина авторського задуму, зменшується сила емоційного враження від твору, ім'я перестає «говорити».

Розглядаючи план змісту промовистих імен у художньому творі, К. Зайцева пропонує класифікацію назв відповідно до рис персонажу, місця дії та часу дії. Вона виділяє, по-перше, назви, релевантні рисам персонажу, по-друге, назви, нерелевантні рисам персонажу. До першої групи належать «етимологічні» або «значущі назви», «назви-характеристики». Дослідниця вважає, що «цей підклас літературних антропонімів тільки прямо характеризує героя. Другу групу становлять такі імена, які своєю прозорою семантикою зовсім не описують образ, але просто викликають певну емоцію, усмішку або, скажімо, неприязнь у читача» (Зайцева 1973, 39).

Аналіз двох зазначених творів Ч. Дікенса свідчить, що автор використовував промовисті імена і першої, і другої груп. Ч. Діккенс належить до тих письменників, герої яких, а радше їхні імена, давно вже стали загальновідомими, наприклад, Scrooge («A Christmas Carol») на позначення жадібної людини («Scrooge» – розм. Скнара (Балла 1970, 763)) та ін. Деякі з його творів – наприклад, роман «Hard Times» – можна виділити особливо щодо кількості промовистих власних назв. Але у двох перекладах цього роману проблему передачі промовистих антропонімів вирішено по-різному. Аналіз обох українських текстів перекладу показує, що, К. Шмиговський всі промовисті імена транскрибував, а відтак, втрачена їх стилістична функція. Інший перекладач, Ю. Лісняк, вдало відтворив імена, зберігши їх внутрішню форму та національний колорит: «Thomas Gradgrind» (Виноградов 2001, 16) (мучити надмірною вимогливістю) – «Томас Товкматч» (Newmark 1988, 24), «Mr. M'Choakumchild» (Виноградов 2001, 28) (перша частина прізвища «choak» є омофоном англійського слова «choke» – душити, не давати дихати; «child» – дитина (Балла 1970, 53)) – «пан Дітодавс» (Newmark 1988, 46). Отже, дослівно прізвище вчителя перекладається «той, хто душить дітей». Ю. Лісняк переклав значеннєву основу оригіналу та поміняв місцями складові частини прізвища.

Прізвище також має прозору семантику («bounder – a disapproving word for a man who has behaved in a way that you think is morally wrong» (Longman Dictionary of Contemporary English 1995, 48)). Щоб адекватно відтворити значення цього антропоніма, треба проникнути у саму суть персонажа, визначити, яка з рис його характеру є домінантною. Ю. Ліснякову вдалося наповнити український відповідник промовистого імені «Bounderby» семантично яскравим змістом, змінивши семантику прізвища. Промовисте ім'я «Горлодербі» (Newmark 1988, 54) дає повну характеристику персонажу (його улюбленим заняттям було вихваляння самого себе, своїх «досягнень» та розповіді про своє ніби-то важке дитинство, що в дійсності було неправдою).

Важливим досягненням перекладача є те, що ці промовисті імена не тільки зберегли свою денотативну і конотативну семантику, але й не втратили національного колориту. Промовисті імена «Товкматч», «Дітодавс», «Горлодербі» не можна назвати власне українськими прізвищами, оскільки за звучанням вони близькі до англійських власних назв.

У романі «Тяжкі часи» є власні назви, які мають сильне емоційне навантаження й одразу ж промовляють до читача оригіналу. Особливістю таких промовистих імен є їх конотаційна забарвленість. Серед таких назв – назва

оселі, в якій живе сім'я Товкматчів – «Stone Lodge» (Виноградов 2001, 36) («stone» – камінь, «lodge» – оселя, приміщення (Балла 1970, 461)) – «Кам'яна Осада» (Newmark 1988, 48). Ю. Лісняк переклав перший компонент топоніма, одночасно розширивши семантику другого компонента заміною слова «оселя» на «осада». Це можна вважати цілком виправданим, оскільки в англійській мові є лексема «lodgement», яка в першому значенні перекладається як «приміщення, житло», але також може означати «закріплення на захопленій позиції» (Балла 1970, 186). Військовий термін «осада», на нашу думку, дає яскравіший опису будинку, в якому діти Томаса Товкматча почувалися, немов у тюрмі, бо не мали змоги спілкуватися з іншими дітьми й просто розважатися у власній оселі. Опис будинку яскраво промовляє сам за себе:

«To his matter-of-fact hame, which was called Stone Lodge... A very regular feature on the face of the country, Stone Lodge was. Not the least disguise toned down or shaded off that uncompromising fact in the landscape. A great square house, with a heavy portico darkening the principal windows, as its master's heavy brows overshadowed his eyes» (Dickens 1953, 37).

«Той дім, де неподільно панували факти, звався Кам'яна Осада [...] Кам'яна Осада була вельми прикметна риса в краєвиді. Ніщо-бо не прикривало й не пом'якшувало тієї топографічної деталі, того невблаганного факту. Великий коробкуватий будинок з масивним піддашшям на колонах, що притінювало чільні вікна» (Newmark 1988, 47).

Не менш цікавим авторським топонімом є і назва міста, де відбуваються події, «Coketown» («coke» – кокс, «town» – місто (Балла 1970, 37, 89)):

«It was a town of red brick or of brick that would have been red if the smoke and ashes had allowed it; but as matters stood, it was a town of unnatural red and black like the painted face of a savage. It was a town of machinery and tall chimneys, out of which interminable serpents of smoke trailed themselves for ever and ever, and never got uncoiled» (Dickens 1953, 69).

«То було місто, збудоване з червоної цегли, а отже, воно мало б бути червоне – коли б не дим та сажа. Але через дим та сажу воно було неприродно червоно-чорне, мов розмальоване обличчя дикуна. То було місто машин та високих коминів, що з них, ніколи не уриваючись, соталися й соталися нескінченні димові гадюки» (Newmark 1988, 74).

Метафоричні образи «розмальованого дикуна», «димових гадюк» підсилюють значення топоніма. У перекладі К. Шмиговського цей топонім транскрибовано – «Коктаун» (Балла 1970, 67). Ю. Лісняк використав метод поєднання транскрипції з перекладом основи оригіналу, і в його перекладі назва міста звучить як «Кокстаун» (Newmark 1970, 74). Передаючи вигадану географічну назву «Pod's End» (Виноградов 2001, 52) – район міста, де живе Сісі Джюп, – Ю. Лісняк віднайшов аналог в українській мові – «Гузирі» (Newmark 1988, 65). Такий топонім адекватний, оскільки лексема «Гузирі» (ріг мішка, ятера) стає в цьому контексті конотативно забарвленою, а отже, доповнює загальну пейоративну характеристику міста.

Цікавим з точки зору семантики є промовисте ім'я «Stephen Blackpool» (Виноградов 2001, 54). Семантика прізвища («black» – чорний, «pool» –

колодязь (Балла 1970, 74)) дуже важлива, оскільки це прізвище робітника, враженого несправедливістю тогочасних законів. Він не може змінити своє життя, але й не має сили терпіти. Ю. Лісняк віднайшов цікавий аналог цьому промовистому імені, надавши Стівену прізвище «Бездол» (Newmark 1988, 61).

У перекладі К. Шмиговського семантика цих антропонімів і топонімів втрачена, оскільки всі назви перекладено методом транскрипції: «Гред-грайд» (Балла 1970, 65), «Мек-Чокемчайлд» (Балла 1970, 49), «Стон Лодж» (Балла 1970, 37), «Баундербі» (Балла 1970, 19) та ін. Зазначимо, що переклад був опублікований у 1930 р. У ті часи робилися лише перші кроки у розробці перекладознавчої теорії. Тоді головним завданням перекладача було відтворення загального змісту твору, його провідних ідей.

Ч. Діккенс використовував промовисті імена не тільки для людей. Собаку Сісі Джюп звать «Merrylegs» («merry» – веселий, «legs» – ноги (Балла 1970, 89, 46)), і це промовисте ім'я не випадкове. Батько Сісі працював у цирку, і собака брав участь у його номерах. На жаль, у перекладі К. Шмиговського семантику цього промовистого імені не збережено і кличку собаки транскрибовано – «Мерілег» (Балла 1970, 35). Ю. Лісняк дав собаці кличку «Танцюй» (Newmark 1988, 42), яка повністю відтворює семантику імені оригіналу.

У повісті «Олівер Твіст» автор називає Сайксову собаку «Bull's eye» (Dickens 1953, 73). Семантика цього промовистого імені хоч і прозора, все-таки вимагає певних асоціацій. В англійській мові уживається фразеологічний зворот «to hit bull's eye», який перекладається «влучити у ціль» (Балла 1970, 48). Отже, вираз «bull's eye» означає «ціль». Треба враховувати те, що хазяїном собаки є Білл Сайкс, людина сувора й жорстока, що й виявляється у його поведженні з псом:

«Whether his meditations were so intense... or whether his feelings were so wrought upon by his reflections that they required all the relief derivable from kicking an unoffending animal to allay them, is matter for argument and consideration» (Dickens 1953, 63).

«Чи то думки його були такі глибокі [...] чи то гнітючі думки так напосіли на нього, що йому треба було якось відвести душу, бодай штурхнути ногою безвинну тварину,— лишається спірним питанням. Та яка б там не була причина, але наслідком був штурхан і лайка, котрими він одночасно нагородив собаку» (Діккенс 1987, 74).

В. Черняхівська влучно назвала пса «Вовком», оскільки далі автор підкреслює неприродну злість собаки:

«Dogs are not generally apt to revenge injuries inflicted upon them by their masters; but Mr. Sike's dog, having faults of temper in common with his owner, and laboring, perhaps, at this moment, under a powerful sense of injury, made no more ado but at once fixed his teeth in one of the half-boots (Dickens 1953, 58)».

«Собаки взагалі не схильні мститися своїм господарям за їхні кривди, але пес містера Сайкса мав, очевидно, таку саму кепську вдачу, як і його пан, і, може, перебуваючи в цю мить під враженнями болісної образи, він без жодного попередження вчепився зубами в його черевик (Dickens 1993, 81)».

Хоча асоціативний зв'язок змінено, функції антропоніма «Bull's eye» передано адекватно. М. Пінчевський назвав собаку «П'ятак» (Dickens 1993, 69). Це мало наслідком стилістичну втрату – у перекладі зникли конотації злості, жорстокості.

Дослідник промовистих імен у творчості Ч. Діккенса Дж. Роу зазначає, що «багато промовистих імен у письменника взято з життя» (Greaves 1972, 47). Дослідивши мемуарну літературу, маршрути подорожей письменника і довідники імен часів Ч. Діккенса, він виявив, що були й справжні Twist, Unwin, Bates, Dawkins, Fagin, Sikes, Claypole та інші (усі ці імена використано в повісті «Олівер Твіст»). На фоні їх семантика промовистих імен ще яскравіша. Після пограбування будинку місіс Мейлі один з її слуг викликав поліцію. Прізвища полісменів – «Blathers and Duff» (Dickens 1953, 42) – сповнені гострого сатиричного заряду. «Blathers» утворено від лексеми «blathers – to talk for a long time about things that are not important» (Dickens 1993, 83), а «Duff» від «duffer» – «someone who is stupid or not very good at something» (Dickens 1993, 92). У дослівному перекладі ці промовисті імена звучали б приблизно так «Марнослов і Тупиця» (Dickens 1987, 61). Оскільки перекладачі транскрибували ці імена – доводиться говорити про певну перекладацьку втрату, бо у читачів мовою оригіналу прізвища цих персонажів неодмінно викличуть усмішку.

Інший персонаж, полісмен, має ім'я «Jem Spyers» (Dickens 1953, 43). Промовисте ім'я одразу ж викликає асоціації із загальною назвою «spy» (шпигун (Балла 1970, 179)). У всіх перекладах цю власну назву передано через транскрипцію – «Джем Спаєрс» (Dickens 1987, 39, 47). Хоча, на нашу думку, можна було б перекласти як «Джем Шпигун».

Спільною рисою згаданих промовистих імен є те, що всі вони належать до другорядних персонажів твору. К. Зайцева вважає: «якщо образ нічого не втрачає при транслітерації імені, особливо у досить великому творі (повість, роман), то варто відмовитися від перекладу імені. Але у передмові, в підрядковій примітці або, що найкраще, у словнику імен до твору варто вказати, які асоціації викликає це ім'я у читачів мовою оригіналу» (Ермолович 1987, 37).

У повісті «Олівер Твіст» одного з персонажів звать «Jack Dawkins», але «among his intimate friends he was better known under the sobriquet of», «The Artful Dodger» (Dickens 1953, 75). Лексема «dodger» має значення «хитрун, ловкач; пройда» (Балла 1970, 49). Її семантика підсилюється словом «artful» – «хитрий, спритний» (Балла 1970, 15). М. Пінчевський транскрибував саме ім'я, а прізвисько передав як «Спритний Пройда» (Dickens 1987, 46).

В. Черняхівська використала лексему «Проноза» (Dickens 1993, 53), але в перекладі її експресивність відчутно менша, оскільки є тільки одна лексема, замість двох у першотворі.

Інший приклад з цього твору, крім самого промовистого імені, містить ще й одночасне вживання двох лексем, які входять до різних шарів лексики. У розмові з місіс Мейлі полісмени Бледерс і Даф згадують про одного з учасників цікавого пограбування: «that was done by Conkey Chickweed, that was – You always gave that to him», replied Duff. It was the Family Pet, I tell you. Conkey

means Nosey, ma'am, interposed Duff» (Dickens 1987, 97). Лексема «conkey» є деривативом від «conk» – «ніс, носюра» (Балла 1970, 52), який в англійській мові входить до сленгу. М. Пінчевський відтворив семантичні функції промовистого імені, переклавши його «Носач» (Dickens 1987, 102), а другу частину транскрибував – «Чіквід» (Dickens 1987, 102). В оригіналі до «conkey» дано пояснення «posey», оскільки жінкам з вищого прошарку суспільства сленгове слово могло бути незрозумілим. Українська лексема «носач» семантично прозора і, хоча в перекладі вона також пояснюється («бо він мав довгого носа»), це, на відміну від оригіналу, вже не є істотно важливим.

В. Черняхівська повністю змінила семантику промовистого імені – в її перекладі читач зустрічається з «Пролазою Чіквідом» (Dickens 1993, 115). Зміна промовистого імені спричинила і зміну пояснення: «пролаза – значить спритник». Лексема «спритник» належить до стилістично нейтрального лексичного пласту, отже її використання для пояснення промовистого імені «Пролаза» цілком виправдане. Також адекватною можна вважати і саму зміну промовистого імені, оскільки перекладачка акцентувала увагу не на зовнішності персонажа, а на його спритності.

У наведеному раніше діалозі використано й інше промовисте ім'я – «Family Pet» (Dickens 1953, 97). Його дослівний переклад звучить як «Сімейний улюбленець». М. Пінчевський знайшов аналог «Пестунчик» (Dickens 1987, 102). В. Черняхівська вжила зоонім «Кіт-Воркіт» (Dickens 1993, 109), який, хоча семантично і близький до оригіналу (лексемою «pet» в Англії найчастіше позначають кота або собаку, що живе вдома), в українського читача викликає асоціативний зв'язок з українським фольклором. Таким чином промовисте ім'я «Кіт-Воркіт» дещо українізує твір.

Перекладачі, які відтворювали промовисті імена у творах Ч. Діккенса, використовували різні методи. К. Шмиговський транскрибував усі власні назви, тоді як Ю. Ліснякові вдалося адекватно відтворити їх українською мовою шляхом okazіонального відповідника у цільовій мові (40 відсотків), перекладу узуальним відповідником власної назви (50 відсотків) або рідше транскрипції (10 відсотків). У повісті «Олівер Твіст» промовистих імен набагато менше і належать вони другорядним персонажам, а тому перекладачі часто їх транскрибували. У перекладі М. Пінчевського транскрибовано майже 50 відсотків власних назв, 20 відсотків відтворено методом okazіонального відповідника в українській мові, 30 відсотків припадають на застосування узуального відповідника. У перекладі В. Черняхівської більшість промовистих імен транскрибовано (60 відсотків), 30 відсотків імен перекладачка застосувала okazіональний відповідник.

ЛІТЕРАТУРА

Балла, М. І. (1970). Англо-український словник: у 2-х томах. Т.1.

Виноградов, В. С. (2001). *Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)*. Москва: Издательство института общего среднего образования РАО.

Влахов, С., Флорин, С. (1980). *Непереводимое в переводе*. Москва:

Международные отношения.

Ермолович, Д. И. (1987). *К вопросу о раскрытии содержательной структуры имен собственных в переводе* // Тетради переводчика / Под. ред. Л. С. Бархударова. Москва, Вып. 18. 217

Зайцева, К. Б. (1973). *Английская стилистическая ономастика. Тексты лекций*. Одесса.

Калашников, А. В. (2004). Перевод значимых имен собственных: (Дис. канд. филол. наук). Москва.

Карпенко, Ю. А. (1986). Специфика имени собственного в художественной литературе // *Onomastica*. Т.31.

Кияк, Т. Р. (2008). Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. Київ. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».

Кухаренко, В. А. (2003). Практикум з стилістики англійської мови: Підручник. Вінниця. Нова книга.

Хезагаров, Т. Г. (1981). *Нужно ли переводить фамилии чеховских персонажей?* // Язык прозы А. П. Чехова. Ростов-на-Дону.

Greaves, J. (1972). *Who's Who in Dickens*. Lnd, Hamilton.

Longman Dictionary of Contemporary English. (1995). Longman.

Newmark, P.A. (1988). *Textbook of Translation*. London: Prentice Hall.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Діккенс Ч. (1987). Пригоди Олівера Твіста: Роман / Пер. з англ. мови. М. Пінчевський, Г. Пінчевський-Чекаль, О. Терех. Київ.

Діккенс Ч. (1993). Пригоди Олівера Твіста: Роман / Пер. з англ. мови. О. Черняхівської. Київ.

Діккенс Ч. (1970). Тяжкі часи / Пер. з англ. мови. Ю. Лісняка. Київ.

Діккенс Ч. (1930). Тяжкі часи / Пер. з англ. мови. К. Шмиговського. Харків.

Dickens Ch. (1953). *The Adventures of Oliver Twist*. Moscow.

Ксенія Кугай

ст. викладачка кафедри філології та перекладу

Київський національний університет технологій та дизайну

(Київ, Україна)

MAIN ASPECTS IN FIELD-SPECIFIC TRANSLATION

In today's conditions, under the influence of powerful globalization processes, which are subject to all spheres of activity, Ukraine is rapidly developing political and economic ties with other countries. As a result, modern interpreters are increasingly confronted with the translation of field-specific texts that relate to certain areas of human activity such as politics, science or technology. In this case, the interpreter is faced with the task of accurately, adequately and clearly conveying the text content, paying attention to a number of peculiarities. Such peculiarities include

grammatical, lexical and stylistic aspects. The translation must be of good quality, as errors in the texts can lead to misunderstanding and conflicts.

Translation is a text, a word, an oral statement, as well as literary work translated from one language to another. Translation is a type of human activity aimed at reproducing units of the source language into the target language in order to provide communication and information exchange, it is the process of the interpreter's activities to ensure communication between speakers of different languages and the exchange of information between them, it is the result of translation work, in other words, the target text in its oral or written form (Гудманян 2014, 6).

An interpreter working with field-specific texts and documents must not only be fluent in two languages, but also be an expert in the field the material relates to. The interpreter should understand not only the field, but be familiar with the specific terminology in the field concerned.

The important feature of the modern stage of scientific and technological advance is in the interpenetration of terms from different knowledge fields. As a result, to translate technical literature and documentation, for instance, in communications, translators need to use branch-wise dictionaries and glossaries in telecommunications, radio electronics, microelectronics, computer science, economics and finances, advertising and marketing, and often in mass media. Almost the same set of dictionaries is necessary today even during the translation of some modern magazine for car owners (Кырай, 2015, 50).

When translating, you need to complete two tasks: correctly understand the content of the statement in the source language, fully and accurately convey this content by means of the target language. In addition, you need to have a certain English vocabulary, including specific terminology in the field of knowledge, to know English grammar, translation technique and be able to use a dictionary, be an expert in the required area.

The main requirements for quality field-specific translation is that the target text should accurately convey the content of the source one, contain common terminology in the target language and meet the standards of scientific and technical literature, the translation of which is carried out (Кияк 2006, 45).

Field-specific texts usually have lexical and grammatical peculiarities, large number of terms and specific vocabulary. Let us consider the translation of terms.

Terminology is the so-called frame dictionary of the language in any field. Each terminological system is very mobile in terms of responding to certain socio-economic and political changes.

A term is a word or phrase that expresses a clearly defined concept of a particular field of science, culture, technology, art, socio-political life. Scientific and technical terms as linguistic signs representing the concept of specific, professional field of science or technology are an essential component of scientific and technical texts and one of the main difficulties in their translation due to their ambiguity, lack of translation equivalents and national variability of terms (that is, different terms in American, British, Canadian and other variants of English that denote the same phenomenon, process, object, etc.) (Карабаг 2018, 345).

The process of translating terms can be divided into two stages: defining the meaning of the term in context and translating the meaning into the native language. The main method of translating a term is translation with the help of lexical equivalent. An equivalent is constant lexical correspondence, which exactly match the meaning of the word. The terms of scientific and technical nature, which have equivalents in the target language, play an important role in the translation process. They serve as reference points in the text, they depend on the disclosure of the other words' meaning, and they make it possible to determine the nature of the text. Therefore, it is necessary to be able to find the appropriate equivalent in the target language. Consequently, one should constantly replenish his equivalent terms' stock.

To translate a term correctly it is important to know its word-formation, morphological structure and semantic differences from common words. According to their structure, terms can be simple, derivative, prefix and suffix-prefix, complex and phrase-terms (Капабан 2018, 345).

The main peculiarity of the term meaning is its connection with the concept, which explains the primary nature of the content plan over the plan of the term expression. The term can't develop its meaning, that is, to be used in figurative meaning, because in contrast to the word it is devoid of figurative use. In addition, the term is characterized by a limited scope of use and functioning.

An important feature of the ideal term is the definition. However, many researchers believe that not all terms can have definitions. If terms are used to denote newly invented concepts, they cannot have a single standardized definition, just as the name itself cannot be final at this stage of formation.

The question of synonymy in terminology also remains controversial, whether synonyms are necessary at all, whether this phenomenon is positive or negative. Synonymy in terminology today is a rather negative phenomenon, because the number of synonyms is growing, which does not contribute to the communicative optimality of the term.

Sometimes significant difficulties arise in translating due to the existence of homonymous words, especially terms. Homonymous words are lexical elements that are identical in form, but quite different in meaning. The homonymy of terms is especially widespread in the language of science and technology due to the fact that the so-called semantic word formation is widely used in terminology of various branches of science and technology. This means that a meaning is assigned to the existing form of the word.

Homonymy also exists in the case of abbreviations and acronyms. Since abbreviations and acronyms consist of a small number of letters, it is likely that their forms will coincide in different fields of science and technology. There is both cross-sectoral homonymy of abbreviations and acronyms and intra-sectoral homonymy.

The most common way of translating English terms in science and technology is to use the lexical equivalent. Lexical equivalent translation, namely the transfer of a constant lexical correspondence that completely coincides with the term meaning, is an effective lexical way of translating terminological units of any field.

Another of the most difficult translation tasks is quotes. When it comes to scientific and technical literature, as a rule, the word in quotation marks can mean a

neologism, a kind of quote (borrowed from someone else's terminology), words used in an ironic sense or metaphor (Карабан 2018, 350).

Summarizing all the above, we can conclude that an interpreter must take a comprehensive approach to the field-specific texts' translation and take into account many aspects. For example, if an interpreter works in a technical field, he must have a certain level of knowledge in this field, be proficient in technical terminology and know the linguistic peculiarities of a source language.

REFERENCES

Гудманян, А. Г., Сітко, А. В. Єнчева, Г. Г. (2014). *Вступ до галузевого перекладу*. К. : Аграр Медиа Групп.

Карабан, В. І. (2018). *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вид. 5-те, випр. Вінниця : Нова Книга.

Кияк, Т. Р. (2006) *Теорія і практика перекладу*. Вінниця: Нова книга.

Кугай, К. Б. (2015). Technical translations challenges. *Перспективні напрями світової науки: Збірник статей учасників тридцять першої міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки XXI сторіччя» (25 лютого-1 березня 2015р.)*. Том 1. Науки гуманітарного циклу. Видавництво ПГА. Запоріжжя, 49-51.

Тетяна МакГауен

кандидат філологічних наук,
ст. викладачка кафедри теорії та практики перекладу
ЧНУ ім. Б. Хмельницького
(Черкаси, Україна)

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В АВТОРСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ УРИВКУ НОВЕЛИ В. ВУЛФ «БУДИНОК ІЗ ПРИВИДАМИ»

Художній переклад передбачає переклад літературного твору. Усі художні твори складні для перекладу, оскільки останній полягає не лише в передачі інформації, смислу, а й розкритті художнього задуму автора, естетики слова, художніх образів. Еквівалентність й адекватність художнього перекладу тримається на співвідношенні повноти і точності змісту, збереженні відносно рівноцінної змістової і смислової, стилістичної і синтаксичної, функціонально-комунікативної інформації оригіналу в перекладі (Ревуцька 2018, 10). У художньому перекладі перекладач намагається відтворити триєдину структуру художнього тексту (зміст – форма – образ), обираючи той спосіб, який уможливило б максимальне відтворення цілісної структури, створеної засобами мови в оригіналі засобами мови перекладу. У цьому разі мова для перекладача слугує інструментарієм для інтерпретування, аналізу і декодування триєдиної структури художнього тексту (Ревуцька 2018, 19).

Шляхи досягнення адекватності художнього перекладу полягають у використанні різнорівневих перекладацьких трансформацій, які за класифікацією О. О. Селіванової охоплюють фонетичний, графічний, граматичний й семантичний рівні (Селіванова 2012). Метою цієї статті є аналіз перекладацьких трансформацій, використаних в авторському перекладі уривку художнього твору В. Вулф «Будинок з привидами» (Wolf 2022), а саме, графічних, семантичних та прагматичних.

Твори В. Вулф належать до такого літературного напрямку як модернізм. Майже всі оповідання авторки безсюжетні, де ледь простежуються характери героїв, відсутнє відчуття часу (Стирнік 2017, 85). Ідиостиль письменниці характеризується зверненням до внутрішнього світу як об'єкта зображення, формуванням відкритого фіналу літературного твору, фрагментарністю та застосуванням «потoku свідомості» як творчого методу. Особливістю її творчості є передача не діалогів персонажів, а їхніх думок, змін у свідомості, акцент не на зовнішньому, а внутрішньому світі героїв (Кравчук 2019, 43).

З метою збереження фрагментарності та методу «потoku свідомості» В.Вулф потрібно зберегти пунктуаційні знаки на **графічному** рівні, оскільки вони передають той «саспенс», який письменниця створює у власному творі. У прикладі *"The treasure buried; the room . . ." the pulse stopped short* / «*Закопаний скарб, та кімната...*» *пульс затих* крапки передають «саспенс» та відкритий фінал твору, які змушують читача не тільки переживати, але й продумувати можливу розв'язку подій, тому крапки збережені у перекладі.

На семантичному рівні застосовано формально-змістові трансформації денотативного та конотативного аспектів. Серед трансформацій денотативного плану виокремлюємо синонімічні й антонімічні, метафоричні й метонімічні заміни. **Синонімічні трансформації** в перекладі насамперед використовуються при відсутності прямих і повних еквівалентів (Комиссаров 1990, 136), проте у художньому творі вибір синоніма часто обумовлений естетикою та образністю мовлення. У наступній низці прикладів *they went from room to room* / *вони сновигали з кімнати в кімнату*; *here we left it, she said* / *тут ми залишили його, вона промовила*; *sounding from the farm* / *лунає з ферми* заміна базових англійських дієслів більш конкретними та образними за своєю семантикою українськими відповідниками дозволяє створити наочний опис дій: *went* (ходили) – *сновигали*, *said* (сказала) – *промовила*, *sounding* (звучати) – *лунає*.

Інколи синонімічні заміни дозволяють конкретизувати дію. Так, у прикладі *"Quietly," they said, "or we shall wake them."* / *"Тихо,— прошепотіли вони,— ще розбудимо."* Заміна дієслова *said* (сказали) українським відповідником *прошепотіли* створює своєрідний аудіо скрипт розмови, який відображає прагматичну установку героїв діалогу – нікого не розбудити.

Синонімічні заміни допомагають не тільки уникнути тавтології, а також сприяють підсиленню смислового або емоційно-експресивного значення. Так, у прикладі *"Safe, safe, safe"* / *Все спокійно, тихо, мирно* заміна прикметника *safe* (безпечний) трьома українськими синонімічними відповідниками підсилює значення покою та безпеки.

Антонімічний переклад вважають нічим іншим як синонімічною заміною (Литвин 2016, 70). У прикладі *But they had found it in the drawing room. Not that one could ever see them* / Вони ж знайшли його у вітальні. Їх ж ніхто й ніколи не міг помітити зміст речення *Not that one could ever see them* (не те, щоб їх хтось міг колись побачити) замінено антонімічним виразом, смисл речення збережено, а сприйняття для читача полегшено.

Метафоричні трансформації є синонімічними замінами, зазвичай контекстуального типу, вони поділяються на метафоризацію, або створення нової метафори, деметафоризацію, що передбачає зникнення метафори оригіналу, та реметафоризацію, за якої відбувається заміна метафори з оригіналу метафорою в перекладі (Селіванова 2012, 463).

Найчастіше при перекладі уривку твору В. Вулф «Будинок із привидами» ми використовували **реметафоризацію** для збереження образності твору. Метафори переважно антропоморфні. Так, у прикладі *The house beat softly* / Будинок тихо пульсував метафора БУДИНОК – ЛЮДИНА, яка живе і її серце б'ється простежується в англомовному варіанті *beat* (б'ється) та його українському перекладі *пульсує*.

У наступному прикладі *If they moved in the drawing room, the apple only turned its yellow side*. / якщо вони переходили до зали, яблуко показувало лише свій жовтий бік яблуко уподібнюється живій істоті: ЯБЛУКО – ЛЮДИНА, яка може *turn* (повертати), або *показати* свій бочок в українському перекладі.

У прикладі *The shadow of a thrush crossed the carpet* / Килим перетнула тінь дрозда тінь також уподібнюється людині: ТІНЬ – ЛЮДИНА, яка перетинає/ переходить килим.

Метонімічні трансформації різноманітні. Їх можна класифікувати залежно від статусу суміжних предметів, явищ, понять (Селіванова 2012, 462) на партонічні, холонімічні, парто-партонімічні, гіперонімічні, гіпонімічні та еквонімічні (Литвин 2016, 134 – 136). В авторському перекладі уривку твору В. Вулф «Будинок із привидами» ми використали еквонімічні, гіпонімічні та партонімічні заміни.

Заміну одного гіпоніма іншим, тобто **еквонімічну** трансформацію (Литвин 2016, 136), демонструє наступний приклад: *a ghostly couple* – *примари-коханці*, де іменник *couple* (пара) на позначення замінено іменником коханці.

У прикладі *from the deepest wells of silence the wood pigeon drew its bubble of sound* / з найглибших прірв тиші дикий голуб тягнув свою воркітливу пісню. Іменник на позначення підвиду голубів *the wood pigeon* (витютень) замінено українським іменником на позначення іншого підвиду голубів – *дикий голуб*.

У вище згаданому прикладі зустрічаємо також приклад **гіпонімічної** заміни – конкретизації, звуження значення від найменування роду до позначення виду (Литвин 2016, 136): слово *sound* (звук) на позначення роду (будь-якого звуку) перекладено іменником *пісня*, що є видовим різновидом звуків. Гіпонімічна заміна у цьому прикладі є суто контекстуальною.

Іншим прикладом метонімічної заміни є **партонімічна** трансформація – заміна цілого його частиною (Литвин 2016, 134). У прикладі *the apple only turned its yellow side. Yet, the moment after, if the door was opened, spread about the*

floor, hung upon the walls, pendant from the ceiling / яблуко показувало лише свій жовтий бік. Але за мить, якщо двері відчинялися, його тінь розстелялася по підлозі, повзла на стіни, висла зі стелі іменник *apple* (яблуко) замінено його складовою – *тінню*.

Серед семантичних трансформацій конотативного плану ми використали **експресивно-конотативні** заміни, які модифікують ознаки лексичних одиниць вихідного тексту, збільшуючи або зменшуючи їх ступінь (Литвин 2016, 143). У наступному прикладі *the house all empty* / *порожнісінькій будинок* прикметник *empty* (пустий, порожній) замінено на *порожнісінький* на позначення збільшення ознаки пустоти.

Особливу групу становлять **прагматичні** трансформації, які є формально-змістовими замінами з прагматичним аспектом, сутність яких зберегти та передати прагматичний вплив тексту оригіналу в тексті перекладу (Литвин 2016, 173). В авторській роботі ми застосували фразеологічні, фігуративні та концептуальні прагматичні перетворення.

Лексична заміна одного **фразеологізму** іншим із відповідним оцінним та конотативним значенням є найкращим способом перекладу фразеологізмів (Литвин 2016, 176). У наступному прикладі *And then, tired of reading, one might rise and see for oneself* / *А потім, втомившись від читання, можна було б підвестися й на власні очі побачити* ідіоматичний вираз *see for oneself* (study, examine) (9) – вивчати) перекладено фразеологічним українським відповідником *побачити на власні очі* (безпосередньо, особисто) (Словопедія), з метою збереження прагматичного ефекту використали частковий відповідник, який зберігає значення «переконатися», але більше акцентує увагу на способі вивчення – очима, у той час як в англійському фразеологізмі наголошується самотійність виконання дії *oneself* (сам).

Фігуративні прагматичні трансформації полягають у збереженні/втраті стилістичних прийомів із вихідного тексту в тексті перекладу (Литвин 2016, 181). У наступному прикладі *the pulse stopped short. Oh, was that the buried treasure?/ пульс затих. А може то закопаний скарб?* риторичне запитання *was that the buried treasure?* збережене у перекладі, що дозволяє передати намір авторки змусити читача задуматися і бути співавтором твору.

Концептуальна заміна реалій однієї мови реаліями іншої (Литвин 2016, 183) використана у прикладі *Oh, but here too!* / *Ой, і тут*, де відбувається прагматична трансформація етнокультурних вигуків, які різні у мовах світу, проте несуть значення, зрозуміле носіям мови: англійський багатозначний вигук *oh* (служує для введення нової теми, передачі емоцій, розуміння сказаного, паузи і т.д. (Macmillan 2022)) замінено українським відповідником *ой* на позначення здивування.

Художній переклад є творчим і складним процесом, який вимагає збереження і передачі художнього задуму автора. Задля відтворення художньої образності твору потрібно зберегти увесь арсенал образних засобів автора. Саме тому у перекладі уривку твору В. Вулф «Будинок із привидами» ми вдалися до таких перекладацьких трансформацій як збереження пунктуації на графічному рівні; синонімічних, антонімічних, метафоричних, метонімічних й

експресивно-конотативних замінів на семантичному рівні та фразеологічних, фігуративних й концептуальних на прагматичному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

Комиссаров, В. Н. (1990). *Теория перевода*. Москва: Вища школа.

Кравчук, Ю. В. (2019). Потік свідомості як творчий метод Вірджинії Вульф (на матеріалі оповідань «Together and Apart» і «Monday or Tuesday»). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія лінгвістика*, 36, 42 – 45. Retrieved April 25, 2022, from <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/910045.pdf>

Литвин, І. М. (2016). *Перекладознавство*. Черкаси: видавець Ю. А. Чабаненко

Ревуцька, С. К. (2018). *Критерії художності у перекладознавстві*. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов. Retrieved April 25, 2022, from <http://elibrary.donnue.edu.ua>.

Селіванова, О.О. (2012). *Світ свідомості в мові*. Черкаси: Ю. Чабаненко.

Стирнік, Н.С. (2017). Своєрідність жанру оповідання Вулф і Лоуренса. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 66, 83–86. Retrieved April 25, 2022, from <https://eprints.ua.edu/7831/1/28.pdf>

Словопедія. Фразеологічний словник української мови. Retrieved April 25, 2022, from <http://slovopedia.org.ua/49/53394/356734.html>

Wolf, V. A. *Haunted House*. Retrieved April 10, 2022, from <http://www.flashfictiononline.com/pdf/fpublic0011-a-haunted-house-virginia-woolf.pdf>

Macmillan, Thesaurus. Retrieved April 25, 2022, from <https://www.macmillanthesaurus.com/>

Юлія Новосад

*асистент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
аспірантка Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Тернопіль, Україна)*

ФЕМІНІЗМ, УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ, ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ФОКУС

*Про жінок в українській історії, суспільстві, культурі... потрібно
писати і говорити якнайбільше.
Соломія Павличко*

Трохи про історію фемінізму на теренах України. Наталія Кобринська, засновниця «Товариства українських жінок», так маніфестувала мету

товариства: «Ми поклали собі метою впливати на розвій жіночого духа через літературу, бо література була всебічним образом ясних і темних сторін суспільного ладу, його потреб і недостатків. Я через літературу дійшла до зрозуміння жінки в суспільстві – тож хотіла і других повести за собою». Її оповідання «Задля кусника хліба» (1884р.) транслює ідею незалежної жінки, яка самостійно дбає про своє місце в суспільстві, не є утриманкою, а здобуває якусь спеціальність. Неможливо не провести паралель із відомою працею Вірджинії Вульф про важливість жінці мати власний простір і дохід для творчості. Нагадаємо, есе Вірджинії Вульф побачило світ у 1929 році. Твір Наталії Кобринської був високо оцінений Іваном Франком. Це, насправді, одна із цікавих рис українського фемінізму зламу століть – він отримав підтримку серед чоловіків.

Ольга Кобилянська, яка була однією із членкинь згаданого товариства, активно виступала за поширення ідеї рівноправ'я між чоловіками та жінками і просвітницьку діяльність, спрямовану на жінок середнього класу. Її життєвим кредо була фраза «бути сама собі ціллю». У своїх творах письменниця створила таку собі опозицію образів: слабкий чоловік – сильна жінка. І виною тій чоловічій слабкості виступає власне патріархальщина. Ольга Кобилянська, Наталія Кобринська, а ще Леся Українка, Олена Пчілка, Катерина Грушевська, Євгенія Ярошинська та інші є представницями української літератури, котрих радше цікавили не «чотири К» – Kinder, Küche, Kirche, Kleider (діти, кухня, церква, сукня), а розвій жіночого духу, право жінок на гідне життя.

Це був кінець 19 – початок 20 століття. «Першу хвилю» фемінізму ми зловили разом із Заходом. Процитуюмо уривок із есе Катерини Грушевської: «... історична наука старається трактувати жінку поза культурним контекстом (...) Тому, що силою обставин докладніше було досліджено власне отсей «мужеський» світ – чоловічо–громадський аспект культури, се справляє таке вражіння, ніби він і являється нормою, поруч якої жіночий (...) творить тільки ріжновидність, епізод, фрагмент...» (Грушевська 1929, 24–33). Цікаво, що це есе випереджає світову феміністичну думку, адже знакова праця Сімони де Бовуар побачила світ у 1949 році. Навіть більше, зважаючи на те, що територія України тоді була поділена між сусідніми державами, український феміністичний рух був ще й забарвлений національно-визвольною боротьбою. Це і логічно. Література, а особливо література поневолених націй, разом з тим, що транслює суспільні та культурні ідеали, стереотипи, міфи та уявлення, то ще й відображає, часто метафорично, політичну дійсність.

Тоді як «друга хвиля» прокотилася повз радянську Україну, а спотворених та подвійних уявлень, нав'язаних СРСР, було недостатньо для зародження феміністичних рухів. Але ми не маємо на меті аналізувати, що було під час СРСР та після його розпаду, а сфокусуємося на подіях та постатях кінця 19 – початку 20 століть. Однак варто зауважити, що Наталія Кобринська мала рацію, стверджуючи, що другорядна роль жінки у суспільстві потребує негайного вирішення як соціальне питання, а радянський соціалізм лиш посилив утомленість і незадоволеність жінок своїм життям, адже система змушувала їх працювати вдома і поза домом теж.

Призма феміністичної критики. Соломія Павличко пише, що «українська література не ставала ще об'єктом феміністичного прочитання» (Павличко 2002, 25), наголошуючи на потребі поглянути на особливості творчого мислення жінок-письменниць, характер їхнього самоусвідомлення та вираження у літературному та ідеологічному аспекті.

Згідно з дослідницею, усі художні тексти можуть бути предметом феміністичного прочитання (Павличко 2002, 31). Та насамперед С. Павличко говорить про такі групи текстів: 1) література, автором якої є чоловік з притаманними йому фантазіями про жіночі ролі; 2) література, написана письменницями, яка «відмінна від стандарту». Також у роботі авторки йдеться і про прочитання художніх творів заново, саме за допомогою феміністичної критики, яка «прагне бути більш раціональною, серйозною і рефлексивною, ніж чоловіче прочитання літератури, котре оминає важливі місця і спотворює їх» (Cullers 1982, 58). Тож, власне, мова йде про деконструктивістський аналіз жіночої рецепції твору, здійснення якого уможливить вивільнення глибинних сенсів, закладених кодів, які викривлювалися або приховувалися внаслідок чоловічого трактування. Цим, між іншим, і цікавиться сучасна феміністична критика, яка «зосередилася на дослідженні природи жіночого світу й світогляду та на реконструкції втраченого або ж забороненого жіночого досвіду (Баррі 2008, 146).

Ще однією зі сфер зацікавлення феміністичної критики є перегляд історії літератури з метою повернути до канону несправедливо забутих жінок-письменниць. Справді, вітчизняні науковці небагато уваги приділяють гінотекстам (написані жінками). Термін «гінокритика» належить Елейн Шовалтер. Формулюючи свої погляди, авторка пише, що «гінокритика зосереджується на постаті жінки-письменниці й шукає конструктивні засоби для аналізу жіночої літератури». (Шевченко 2016). Об'єктами гінокритики є, за Шовалтер, «історія, стилі, теми, жанри й структури жіночого письма, психодинаміка жіночої творчості, траєкторія особистої чи групової жіночої кар'єри і розвиток чи закони жіночої літературної традиції». (Шовалтер 1996).

Погляд на питання з точки зору перекладознавчої науки. Плідним видається і аналіз жіночого письма, особливості якого, за ствердженням багатьох дослідників, таки залежать від статевої приналежності автора, і відтворення гендерних складових у тексті перекладу. Труднощами останнього цікавляться О. Ф. Сизова, А. Е. Рогатюк, Л. М. Крамарова, Н. Г. Євтушенко, Є. Тимченко, К. Л. Бондаренко, А. С. Бондаренко, Г. В. Висоцька, О. М. Золотарьова, Ю. В. Олексійчук, Т. О. Бідна та ін. Перспективними та актуальними є також дослідження, присвячені явищам гендерної стереотипізації образів у текстах мови оригіналу та у перекладі. Цією проблематикою займаються О. В. Ткачик, Г. І. Емірсуїнова, А. С. Птушка, Т. Г. Лукьянова, О. Л. Козачишина та ін.

І, приєднуючись до слів Соломії Павличко, які послуговували епіграфом цієї розвідки, ми наважимося додати – українських жінок треба перекладати. Гендерні дослідження пропонують нові розв'язки проблеми перекладу

жіночого письма, поєднуючи фемінізм, сучасні теорії тексту та здобутки перекладознавчої науки.

ЛІТЕРАТУРА

Баррі, П. *Вступ до теорії: літературознавство та культурологія* / Пер. з англ. О. Погинайко; наук. ред. Р. Семків. Київ: Смолоскип, 2008.

Грушевська, К. Про дослідження статевих громад в первісному суспільстві. *Первісне громадянство та його пережитки на Україні*. Київ, 1929. Вип. 1. 24–33.

Павличко, С. Фемінізм: збірник; Передм. В. Агеєвої. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002.

Шевченко, З. В. (Уклад.). Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. 2016, from <http://a-z-gender.net/ua/ginokritika.html>

Шовалтер, Е. (1996). Феміністична критика у пущі. М. Зубрицька (Ред.), Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. (с. 510–535). Львів: Літопис.

Cullers Jonathan. *On Deconstruction. Theory and Criticism after Structuralism*. Cornell, 1982.

Олена Петрик

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови, методики її навчання та перекладу
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Юньтянь Чжан

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
(Ніжин, Україна)

ДО ПЕРЕКЛАДУ ЗВУКОВОЇ КАРТИНИ «ВЕЧОРІВ НА ХУТОРІ БІЛЯ ДИКАНЬКИ» МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Звуки – це різноманітний, багатий, мінливий світ. Вони служать людям засобом зв'язку й спілкування, засобом пізнання світу й оволодіння таємницями природи, позаяк здатність чути є істотною частиною можливостей слухового сприйняття людини.

Дослідження звуку в межах різних наук – фізики, медицини, лінгвістики (Л. Васильєв, А. Вежбицька, Р. Карунц, К. Хейзе), літературознавства (Єжи Фаріно, С. Шляхова) – робить цей об'єкт актуальним для вивчення й у галузі перекладознавства.

Художній твір завжди репрезентує особливу реальність, у якій за допомогою естетичних засобів автор моделює своє уявлення про дійсність. Потрапляючи у світ художнього твору, предмети довкілля, явища стають носіями певних сенсів, якостей чи властивостей.

Звукова картина збірника «Вечорів...» маніфестує унікальний світ: звук і тиша виступають як єдиний образ, що, поряд із героями, не тільки доповнює, але й бере участь у формуванні сюжету.

Звуки – це джерело різного роду інформації, яка почасти сприймається людиною суб'єктивно. Підтвердженням цьому є уривок з повісті М. Гоголя «Сорочинський ярмарок»: *«Вам, верно, случалось слышать где-то валящийся отдаленный водопад, когда встревоженная окрестность полна гула и хаос чудных неясных звуков вихрем носится перед вами. Не правда ли, не те ли самые чувства мгновенно обхватят вас в вихре сельской ярмарки, когда весь народ срастается в одно огромное чудовище и шевелится всем своим туловищем на площади и по тесным улицам, кричит, гогочет, гремит? Шум, брань, мычание, бляение, рев – все сливается в один нестройный говор. Волы, мешки, сено, цыганы, горшки, бабы, пряники, шапки – все ярко, пестро, нестройно; мечется кучами и снуется перед глазами. Разноголосные речи потопляют друг друга, и ни одно слово не выхватится, не спасется от этого потопа; ни один крик не выговорится ясно»*. Ярмарок – справді галасливе й гучне місце. Там хаос ніби хоче вторгнутися до ідеального світу, погрожуючи похитнути його гармонійну непорушність і зламати ідилічну красу, тваринне змішується з людським (бекання / лайка), що наголошує на думці про «тваринну» непорушність навколишнього світу.

Номінації на позначення звуку в повістях збірки «Вечорів...» підсилюють художні образи, допомагають читачеві створити звукову картину зображуваного. Вони у всій повноті допомагають відтворити особливості описуваного життя: природу, національну своєрідність, жвавість думки та почуттів, влучність мови, хоча інколи викликають труднощі у відтворенні мовою перекладу.

Найяскравішим і найчисленнішим в аналізованому матеріалі репрезентантом семантики «видавати, створювати звуки» є дієслово в різних його формах (*ахнул, брякают, визжи, гремит, грянули, дребезжал, журча, зазвучало, закричали, звенела, кричавшее, мычит, насвистывая, охал, пищали, покрикивает, простонал, раскричался, ржут, свистнул, стучи, топчут, трещат, хлопая, храпит, шумит*).

Під час перекладу в переважній більшості частиномовна належність транслатеми зберігається, причому зберігаються також усі дієслівні граматичні категорії, напр.: – *Не бойся, серденько, не бойся, – **говорил** он ей в полголоса... / – Не бійся, серденько, не бійся! – **говорив** він до неї стиха...; – Спасайте! – **горланил** другой» / – Рятуйте! – **горланив** другий* (особове дієслово недоконаного виду, неперехідне, активного стану, дійсного способу, минулого часу, однини, чоловічого роду в джерельній і перекладній мовах).

Проте є випадки, коли в процесі створення друготвору одна з категорій не співвідноситься. Це пояснюється тим, що в іменниках категорія роду є несловозмінною, а в решті частин мови вона виступає як словозмінна, синтаксична. У назвах неістот категорія роду позбавлена співвідносності з біологічною статтю, вона виступає як суто формальна, суто граматична, через що один і той самий предмет, одне й те саме поняття навіть у

близькоспоріднених мовах можуть позначатися іменниками різного роду, напр.: *Под кем-нибудь скамейка закрипела, а все и метнулись, как полоумные / Під ким-небудь ослін закрипів, а всі й кинулись, як навіжені; Дитя, спавшее на руках у Катерины, вскрикнуло и пробудилось / Дитина, що спала на руках Катерини, скрикнула і прокинулась.*

Наведені приклади (*Да как и не рассказать, бывши так долго в чужой земле! / Та як і не розказати, бувши так довго в чужій землі; ...где пошатнулась с хмеля козацкая голова, там и лежит и хранил на весь Киев / ...де заточилася від хмелю козацька голова, там і лежить і хроне на весь Київ; – Правда ли, что твоя мать ведьма? – произнесла Оксана и засмеялась / – Чи правда, що твоя мати відьма? – промовила Оксана і засміялась*) та всі вищезгадані є ілюстрацією перекладу еквівалентними однокореновими відповідниками. Така велика схожість в лексичному складі й граматичних структурах близькоспоріднених мов матеріально підтверджується спільністю походження й близькістю історичних шляхів розвитку.

Рідше зустрічаються еквівалентні, але різнокореневі відповідники, напр.: *Овцы заблеяли / Вівці замекали* (заблеять – «начать блеять» ← 1. «издавать характерные дрожащие прерывистые звуки, напоминающие «бе-е» или «ме-е» (о козах, овцах)» / замекати – «почати мекати» ← 1. «видавати звуки, властиві козі, вівці»; а також: – *Тс! Ничего, любезнейшая Хавронья Никифоровна! – болезненно и шепотно произнес попович, поднимаясь на ноги / – Цс! Нічого, нічого, найлюб'язніша Хавроніє Нікіфорівно! – болісно й пошепки промовив попович, підводячись на ноги»; – Будет продажа теперь! – ворчал он сам себе / – Буде продаж тепер! – бурчав він сам собі; Слышался только шум, будто ветер в тихий час вечера наигрывал, кружась по водному зеркалу, нагибая еще ниже в воду серебряные ивы / Чувся тільки шелест, наче вітер в тиху годину вечірню награвав, кружляючи понад водяним дзеркалом, нагинаючи ще нижче до води сріблясті верби.* Це зумовлене тим, що специфічні відмінності свідчать про внутрішні структурні процеси, що відбуваються в кожній із мов окремо, а також про види й характер контактів української та російської мов з іншими спорідненими й неспорідненими мовами на різних історичних етапах їхнього розвитку.

Крім того, у тексті друготвору зустрічаються відповідники, що представлені одиницями, значення яких лише частково співвідносяться, напр.: – *Что, кума, – вскричал вошедший кум, – тебя все еще трясет лихорадка? / – Що, кумо, – скрикнув, увійшовши кум, – тебе ще й досі трясє пропасниця?*, де лексема *вскричат* вжита в значенні «громко, возбужденно сказать что-либо, воскликнуть», а застосований відповідник – *скрикнути* – «раптово, голосно говорить, вигукувати що-небудь» має додаткову сему 'раптово'. Раптовість та однократність дії в українському перекладі підтверджується ще й суфіксом -ну-, чого не спостерігаємо в оригіналі.

У реченні – *Тут страшно слово сказать! – проворчал он про себя / – Та тут страшно й слово сказати! – промовив він сам до себе*, крім семантичних відмінностей (*проворчат* – «ворчливо проговорить» / *промовити* – «говорити, проказувати що-небудь уголос» – втрачений у перекладі емоційно-

експресивний компонент значення «сердито бормотать, выражая неудовольствие, раздражение (обычно в адрес кого-, чего-л.); брюзжать»), наявні ще й стилістичні: в російській мові *проворчатъ* має розмовний характер, в українській – загальноновживана одиниця.

Аналізуючи переклад речення *Ярмарка зашумела* / *Ярмарок загомонів*, виявили, що лексема *шуметь*, яка функціонує в першому лексико-семантичному варіанті – «издавать шум» ← «совокупность неясных глухих звуков, сливающихся в однообразное звучание» – співвідноситься з українським відповідником *гомоніти*, проте в другому лексико-семантичному варіанті – «видавати безладні звуки, шуміти» й функціонує лише як переносне значення в межах цього ЛСВ.

Дієслово *заревела* та його переклад *забекала* в реченні – *А, голубчик, вот где ты!* – *заревела* *баранья голова с верхушки дерева* / – *Ага, голубчику, ось де ти!* – *забекала* *баранья голова на верхівці дерева* теж вважаємо відповідником-напівеквівалентом, оскільки вони перебувають у родо-видових відношеннях (за іншою термінологією – у відношеннях включення чи гіперонімічно-гіпонімічних відношеннях (Манакин 2004, 129)). За семантикою лексема *реветь* «издавать рев (о животных)» є ширшою – гіперонімом, ніж її український відповідник «кричати, видавати звуки, властиві козі, вівці» – гіпонім.

Отже, одинці, що репрезентують звукову картину творів Миколи Гоголя, заповнили аналізовані повісті. Для їхнього адекватного відтворення необхідне врахування всіх складників лексичного значення (предметно-логічний, граматичний, стилістичний, конотативно-прагматичний, компонент, що регулює сполучувальні можливості слова), а також вміла інтерпретація перекладачем усіх видів інформації художнього тексту, позаяк такі лексеми і в перекладі повинні свідчити про надсилу, надшаленство, надміць «музики звучання» в першу чергу підземного, пекельного, царства «Вечорів на хуторі біля Диканьки».

ЛІТЕРАТУРА

Большой толковый словарь русского языка. (1998). Санкт-Петербург: Норинт.

Гоголь, М. В. (2000). *Програмні твори. Вечори на хуторі біля Диканьки*. Київ: Обереги.

Гоголь, Н. В (1952). *Вечера на хуторе близ Диканьки. Повести, изданные пасечником Рудым Паньком*. Москва: Художественная литература.

Манакин, В.Н. (2004). *Сопоставительная лексикология*. Київ: Знання.

Словник української мови: В 11 томах. (1970-1980). Київ: Наукова думка.

Віталіна Рейдало
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького
Карина Галат
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького
(Черкаси, Україна)

КОНОТАТИВНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ЕРІН ГАНТЕР «КОТИ-ВОЯКИ»

Питання специфіки перекладу художніх творів не втрачають своєї актуальності, оскільки поряд із бурхливим розвитком сучасної української літератури розвивається і сфера перекладу світових бестселерів українською мовою. Основною відмінністю художніх творів, за словами В. Н. Комісарова, є художньо-естетична функція та спрямованість на досягнення естетичного впливу на читача.

Художні тексти є одними із найскладніших для перекладу, адже вимагають від перекладача не лише володіння мовами оригіналу і перекладу, а й уміння зберегти функціональне та прагматичне спрямування тексту.

Збереження відповідності впливу на читачів текстів оригіналу та перекладу роману Ерін Гантер «Коти-Вояки» досягається за допомогою трансформацій, зокрема і конотативних, які О. О. Селіванова поділяє на функціонально-стилістичні, оцінно-емотивні та експресивні (Селіванова 2012, 456–458). Ці трансформації виникають внаслідок пошуку міжмовних синонімів, що мають різні відтінкові значення.

Метою нашої розвідки є проаналізувати лексичні конотативні трансформації в українському перекладі підліткового роману-фентезі Ерін Гантер «Коти-Вояки».

Під час дослідження лексики оригіналу та перекладу твору Ерін Гантер «Коти-Вояки» (частини шостої «Темні часи») було виявлено функціонально-стилістичні трансформації, що «представлені втратою, заміною або виникненням у перекладному тексті функціонально-стилістичного забарвлення мовних одиниць» (цит. за Литвин 2022, 144).

Набуття лексичною одиницею розмовного статусу в перекладі спостерігаємо в наступному фрагменті: «*When he and Sandstorm had finished eating, the ginger **she-cat** went off to Cinderpelt's den, while Firestar padded over toward the tree stump where the apprentices ate*» (Hunter, 8) // «*Коли вони з Піскоштормою поїли, руда **киця** пішла до кубла Попелюшки, а Вогнезір побрів до трухлявого пня, біля якого їли новаки*» (переклад Дудки, Українця, 105). У перекладі втрачено нейтральний стиль оригіналу, пор.: *she-cat* – нейтральна лексика // *киця* – «розм. Пестлива назва кішки» (СУМ, т. 4, 156). Проте тут поряд із функціонально-стилістичною трансформацією використано й оцінно-емотивну.

У наступному реченні: «*The warrior **sarled** something in reply and went back to tearing apart his piece of fresh-kill*» (Hunter, 8) // «*Темний вояк щось буркнув у відповідь та далі заходився глутати здобич*» (переклад Дудки, Українця, 104), – у перекладі спостерігаємо набуття лексичною одиницею статусу розмовної лексики.

Пор.: англ. *to snarl* – «(especially of dogs) to make a deep, rough sound while showing the teeth, usually in anger or (of people) to speak or say something angrily and forcefully» (Cambridge dictionary) // укр. *буркати* – «розм. Говорити уривчасто і невиразно; бурмотати, мурмотіти» (СУМ, т. 1, 258).

У фрагменті ««*Fox dung!*» *he spat*» (Hunter, 23) // «–*Ти лайно лисяче! – фиркнув він*» (переклад Дудки, Українця, 299), – стилістично нейтральне англ. дієслово *to spit* – «to force out the contents of the mouth, especially saliva» (Cambridge dictionary), перекладено стилістично забарвленим – *фиркати* «перен., розм. Сердитися, висловлювати незадоволення» (СУМ, т. 10, 581). У наведеному прикладі поряд із функціонально-стилістичною трансформацією спостерігаємо метафоризацію у перекладі. Для позначення концепту ЛЮДИНА перекладач використав знак концепту ТВАРИНА (кінь).

Зміну функціонально-стилістичного забарвлення слова спостерігаємо в перекладі речення: «*His claws pierced Darkstripe's **throat** and blood gushed out*» (Hunter, 23) // «*Пазурі Сіросмуга продерли горлянку ворога, і з неї хлинула кров*» (переклад Дудки, Українця, 299).

Пор.: англ. *throat* – «the front of the neck, or the space inside the neck down which food and air can go» (Cambridge dictionary), що перекладаємо як «горло» (Multitran) // укр. *горлянка* – «розм. Те саме, що горло» (СУМ, т. 2, 133).

Також у перекладі роману «Коти-Вояки» спостерігаємо мовні одиниці, зміст яких доповнено відтінками експресивності. У цих випадках перекладачами використано конотативні експресивні трансформації, які передбачають посилення, заниження, заміну або взагалі втрату ознаки в перекладі (Литвин 2022, 147).

Посилення ознаки в перекладі спостерігаємо в наступному фрагменті: «*Behind him prowled a huge **tabby** with massive shoulders and muscles that slid smoothly under his rain-soaked pelt*» (Hunter, 1) // «*За ним скрадався кремезний котяра з масивними плечима, його мускули випиналися під промоченим хутром*» (переклад Дудки, Українця, 9).

Пор.: англ. *tabby* // укр. *котяра*. Кембриджський словник надає таке тлумачення іменнику *tabby* – «(a cat) having dark-coloured marks on grey or brown fur» (Cambridge dictionary), у словнику української мови *котяра* – це «збільшене-зневажливе до кіт» (СУМ, т. 4, 312). Відтак, в українському перекладі відбулася модифікація ознаки, а також додана зневажлива оцінка, завдяки суфіксу емоційного забарвлення *-яр-*, що додало емотивності та експресивності тексту перекладу.

У перекладі твору зустрічається й оцінно-емотивна лексика, що є результатом застосування оцінно-емотивних трансформацій, при яких «іменники набувають у перекладі оцінно-емотивного значення завдяки суфіксам суб'єктивної оцінки» (Литвин 2022, 148), наприклад: «... *the ginger*

*she-cat pressed her **muzzle** against his, a purr deep in her throat»* (Hunter, 8) // «Руда киця притиснулася до провідника **мордочкою** й замуркотіла» (переклад Дудки, Українця, 104).

В англomовному словнику одне зі значень слова *muzzle* – «the mouth and nose of an animal, especially a dog» (Cambridge dictionary), яке в тексті перекладу відтворено з оцінно-емотивним відтінком значення за допомогою суфікса *-очк-*: *мордочка* – «Зменш.-пестл. до морда» (СУМ, т. 4, 801).

Розглянемо ще один приклад комплексної оцінно-емотивної та експресивної трансформації: «*I wanted to catch a **mouse***» (Hunter, 9) // «*Я хотіла спіймати **мишку***» (переклад Дудки, Українця, 120).

Пор.: англ. *mouse* – «a small mammal with short fur, a pointed face, and a long tail» (Cambridge dictionary), додавши суфікс *-к-* до іменника, в українському варіанті отримали емоційно забарвлене слово *мишка* – «Зменш.-пестл. до миша» (СУМ, т. 4, 723).

Отже, під час дослідження текстів оригіналу та перекладу підліткового роману-фентезі Ерін Хантер «Коти-Вояки» (частини шостої «Темні часи») спостерігаємо значну кількість мовних одиниць, які виявляють у перекладі додатковий компонент значення: емоційно-оцінний, функціонально-стилістичний, експресивний.

ЛІТЕРАТУРА

Гантер Е. (2019). «Коти-Вояки», частина шоста «Темні часи». Переклад Катерини Дудки та Остапа Українця. Київ: АССА.

Литвин, І. М. (2022). *Перекладознавство*. Навчальний посібник. Вид. 6-те, допов. Черкаси: видавець Ю. А. Чабаненко.

Селіванова, О. О. (2012). *Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке*. Монографічне видання. Черкаси.

СУМ: Академічний тлумачний словник української мови, <http://sum.in.ua>

Erin Hunter. The Darkest Hour, from https://onlinereadfreenovel.com/erin-hunter/40014-the_darkest_hour.html

Cambridge Dictionary, from <https://dictionary.cambridge.org>

Multitran, from <https://www.multitran.com>

Валерій Савчук

викладач кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна)

ІНТЕГРАЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ І ПРОСОДИЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЕКРАНІЗАЦІЇ ТВОРУ Д.Р.Р. ТОЛКІНА «ХОБІТ: НЕОЧІКУВАНА ПОДОРОЖ»

Глобалізація сучасного світу нівелювала будь-які межі в доступі до інформації, зокрема уможливила використання продуктів такої популярної

індустрії розваг як кінематограф, який, попри орієнтацію на міжнародний ринок, все ж зберігає значну частку етнокультурних особливостей країни свого походження, та цілком природно потребує, для повноцінного споживання, певних модифікацій та адаптації до картини світу носіїв іншого культурного коду. Саме переклад, як процес відтворення змісту іншомовного тексту шляхом складання комунікативно рівноцінного еквівалента до нього (Задорожная 2000, 86), сприяє не лише адекватній обробці та інтерпретації інформації, але й, за належного використання широкого арсеналу технік і прийомів, наближує культурну канву мови оригіналу до ментального та лінгвокультурного шаблону масової свідомості носіїв цільової мови.

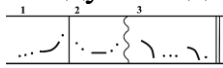
Особливо помітними в контексті цього є ті зразки літературних шедеврів, екранізація яких потребує збереження унікальної образності, оригінальних технік викладу змісту і досконало дібраних семантичних одиниць, що результується у потребу пошуку перекладачем не менш витончених мовних форм для збереження найдрібніших відтінків стилю. Ми повністю поділяємо думку ряду дослідників (див. напр., Drouot 2004; Walker 2009) спадщини Д.Р.Р. Толкіна про самобутній ідіостиль автора з неповторною палітрою експресивних засобів, стилістичних прийомів, що наділяють унікальною атмосферою всю текстуру його творів.

Таким чином, метою нашого аналізу є вивчення особливостей перекладу екранізації відомого твору Д.Р.Р. Толкіна «Хоббіт: Неочікувана подорож». При цьому увагу зосереджено не лише на специфіці та типах лексико-граматичних трансформацій, але також на їхню взаємодію з позалінгвальними засобами, покликаних компенсувати менш експресивні еквівалентні рішення перекладу.

Аналіз досліджуваного матеріалу дозволяє виділити щонайменше чотири суттєві варіантні реалізації перекладацьких прийомів передачі змісту. Насамперед, це **часткові трансформації** лексичних, або граматичних конструкцій мови першотвору. Серед них примітними є конкретизація, напр., *In those days, I was always on time. I was entirely respectable. And nothing unexpected ever happened.* (*Я завжди встигав. Тоді я був добропорядним хоббітом. І зі мною не траплялося нічого несподіваного*); антонімічний переклад, напр., *Or are you simply stating that this is a morning to be good on?* (*Чи ти стверджуєш, що такого дня недобре бути просто не може?*); компенсація, напр., *Slowly the days turned sour and the watchful nights closed in.* (*Але рокам миру й достатку настав кінець. Поволі дні хмурніли і підкрадалися темні ночі*) тощо. Очевидно, що подібні трансформаційні рішення викликані потребою перекладача інтегрувати незмінність обсягу оригінальної інформації і враховувати правила синтагматичної сполучуваності лексичних одиниць, експонування імпліцитних значень якими часто зумовлене етно-культурними конотаціями цільової мови.

Чисельними також виявилися випадки лексико-семантичних заміन і модуляцій, що цілком природно з огляду на ідіостиль автора, який рясніє експресивними стилістичними засобами вираження мовлення, переклад чого вимагає добирати такі ж прагматично заряджені одиниці та зменшує коло доступних прямих еквівалентів. Так, наступний приклад *Call out the guard. Do it now!* (*Усіх на мури. Негайно!*), демонструє, що за рахунок заміни іменника

guard (охорона) означальним займенником *усіх* акцентується увагу на критичності моменту та збільшується драматизм ситуації, що повною мірою номінується семантикою фразового дієслова *call out*. Водночас, нагальність і заклик до дії, експоновані поєднанням імперативу та прислівника в мові-джерелі, у цільовій мові оптимізовано таким семантичним і прагматичним еквівалентом як прислівник *негайно*.

Якщо в наведеному вище прикладі спостерігається пошук перекладачем рівнозначного еквіваленту, то низка інших фрагментів демонструє збільшення емоційно-прагматичного потенціалу в цільовій мові як результату вдало застосованого прийому експансії вихідної синтаксичної моделі, напр., *For me it began... Well, it began as you might expect.* (*Це поча/лося, | поча_лося це § \просто і буденно*). Як бачимо, еквівалентом паралелізму ініціальної частини висловлювання в мові оригіналі є її ускладнений інверсований варіант, що, у якості маркованої стилістичної фігури – повтору-підхвату, набуває ефекту висунення, внаслідок чого відбувається модифікація ритмо-мелодичної моделі другої інтоногрупи. Саме це зумовлює функціонуванню середньо-підвищеного висхідного термінального тону першої інтоногрупи з пролонгацією голосної ядерного складоносія і широким тональним діапазоном. У такий спосіб з'являється ефект наростання напруги за рахунок зростання емоційно-прагматичного потенціалу, який надалі зазнає спаду завдяки каскаду середнього зниженого і низького ядерних тонів , що додає грайливих ноток ліричному опису невимушеного буденного ранку.

Прикметним у контексті цього є функціонально-прагматичне навантаження фрагментів перекладу з **комплексним** використанням різних типів трансформацій, рекурентність яких також досить висока в аналізованому матеріалі. Розглянемо такі приклади:

1. *The first they heard was a noise like hurricane coming down from the North.* (*Спершу до них долинув тільки рев, немов із півночі насувався ураган*);
2. *And where sickness thrives, bad things will follow.* (*А де буває хвороба, не забариться і лихо*).

Як бачимо, перший приклад, з незначними синтаксичними перестановками та лексичною заміною (*noise* – *рев*), демонструє доволі високий рівень відповідності формальних і семантичних компонентів цільової мови. Позаяк, другий приклад унаочнює комбінування синтаксичної перестановки, лексичної заміни й антонімічного перекладу. Подібний симбіоз трансформацій різнорівневих одиниць мови збільшує експресивно-прагматичний потенціал висловлення і надає йому особливих поетичних відтінків. При цьому зазначений ефект значною мірою інтенсифікується, власне набуває кінцевого, повного семантико-функціонального оформлення, системою інтонаційних засобів. Тут, зокрема, завдяки усіченій шкалі в обох інтоногрупах, висхідного мелодійного контуру нижнього регістру з досягненням середньо-пониженого тонального рівня на ядерному складоносії в першій інтоногрупі (*А де буває хво/роба*) та середньо-пониженим спадним ядерним тоном у другій (*не забар|иться і \лихо*) на тлі звуження тональних інтервалів на стиках участків

інтонаційного контуру, простого регулярного ритму, сповільнення темпу та помірної гучності, зміні тембрального забарвлення на більш темний, оповідачем актуалізуються імпліцитні смисли лексем мови-джерела, конотації яких представлено поетичною метафорою (*sickness thrives* – *буває хвороба*) і невідворотністю в семантиці дієслова *will* (*не забариться*).

Інший фрагмент, де просодичні засоби виконують **компенсуючу** роль, можна спостерігати в такому прикладі: *His eye was set on another prize.* (/Його \вабило § |дещо |інше). Зрозуміло, що попри застосовані прийоми вилучення (*another prize* – *дещо інше*) і конкретизації (*eye was set on* – *вабило*), зумовлені передусім розбіжностями у лексико-семантичних системах обох мов, власне відсутністю однослівних відповідників, влучно дібрані еквіваленти дозволили актору озвучування інтуїтивно спіймати семантичну глибину висловлення та компенсувати її, зберігши контекстуальну експресивність висловлення, такими інтонаційними засобами: середньорівневий висхідний передтакт з середньо-підвищеним спадно-висхідним термінальним тоном і подальшим низьким спадним ядерним тоном, акцентуація яким досягається за рахунок падіння до екстранизького тонального рівня з повільною зміною напрямку руху.

Відзначимо також випадки **повної** заміни лексико-семантичних одиниць, де доволі рекурентною є така трансформація як функціональна заміна, напр., *That's a relief.* (*Нащо ж так лякати*). Попри те, що подібна трансформація не видається єдиною можливою формою перекладу, оскільки прості конструкції такого типу і з точки зору синтаксичної організації, і лексичного наповнення дозволяють віднайти відповідники з більшим рівнем еквівалентності, проте, саме таке трансформаційне рішення виявляється контекстуально релевантним – своєю повсякденністю, розмовністю та зниженим регістром неформальної комунікації демонструють комічність ситуації, і безцеремонність поведінки гномів. Водночас, вони пожвавлюють атмосферу оповіді зміщуючи увагу від складних усталених форм до легкої та невимушеної комунікації. Те саме можна спостерігати в низці інших прикладів, як-от: *No one told us.* (*Щось новеньке*), де формальною негативацією забезпечується створення дружньої атмосфери та радощів зустрічі гномів.

Звернемо також увагу на те, що складні наративні елементи, номіновані чисельними ідіоматичними та фразеологічними виразами, значною кількістю епітетів, характеризуються не менш ускладненими трансформаціями (як правило їхнім комбінуванням) в цільовій мові, що цілком природно зумовлено прагненням перекладача і мінімізувати втрати експресивності, і дібрати найбільш релевантні еквіваленти української лінгвокультури, і при цьому максимально наблизити переклад до оригіналу, що часом або породжує рівноцінний за формою і функціонально-семантичними властивостями пишномовний еквівалент мови оригіналу, напр., *It began long ago in a land far away to the east the like of which you will not find in the world today.* (*Почалося це давно у далекій стороні на схід сонця. Нині вже ніде не знайдеш таких країв.*), або навіть перевершує оригінал, набуваючи практично поетичних форм, напр., *A sickness had begun to grow within him. It was a sickness of the mind.* (*Наче якась хвороба змагала його. Якась душевна неміч.*). У цьому разі, інтонаційні засоби

переважно виконують паралельне (тобто інтенсифікують семантику лексико-граматичних одиниць) підсилення використовуваних мовних засобів.

Водночас, у випадку з діалогічними фрагментами, які маніфестують повсякденну комунікацію спостерігаються дві особливості: 1) трансформації, що призводять до спрощення форми та семантики повідомлюваного, напр., *It's just that, urn..., I wasn't expecting company.* (*Я просто не очікував сьогодні гостей*). Крім трансформації додавання (*сьогодні*), досить типову для англійської мови конструкцію *It's just that...* (*Справа в тім, що...*) вилучено та замінено більш характерним для розмовного мовлення прислівником (*просто*), що і передає семантику англійської фрази, і створює відчуття повсякчасного діалогу. Подібне можна спостерігати і в низці інших прикладів: *Evening, brother.* (*Здоров, брате.*), або *But I do like to know them before they come visiting.* (*Але гарно було б, щоб я їх знав раніше*), де шляхом генералізації і синтаксичних трансформацій без сумнівно досягається той самий ефект – симпліфікація мовлення, маркуючи його таким чином відтінком розмовності; 2) використання прямого еквіваленту, напр., *The thing is, I don't know either of you.* (*Річ у тім, що я не знаю ні одного, ні другого з вас*), функціонування якого хоч і забезпечує точність перекладу, проте зменшує ефектність повідомлюваного.

Таким чином, можна констатувати функціонування низки типових лексичних і синтаксичних трансформацій як-от конкретизація й генералізація, функціональна заміна, антонімічний переклад, додавання й вилучення слова, превалювання яких визначається розбіжностями в лексико-граматичних системах двох мов, відмінностями стилістичних норм їхньої взаємодії тощо. При цьому фрагменти проходять повну, або часткову модифікацію і як правило тяжіють до комплексного застосування трансформацій. Важливим зокрема тут є процес компенсування, у випадку коли український варіант представлено менш експресивними одиницями ніж мова оригіналу, їхня вербалізація опосередкована просодичними засобами.

ЛІТЕРАТУРА

Задорожная, М. А. (2000). *Основы теории и практики перевода (русский и английский язык как иностранные)*. К.: Изд. центр КДЛУ.

Хоббіт: Неочікувана подорож. Retrieved May 21, 2022, from <https://kinoukr.com/297-hobbit-neochikuvana-podorozh.html>

Drout, M. (2004). Tolkien's Prose and its Literary and Rhetoric Effects. *Tolkien Studies*, 1 (1). West Virginia University Press. 137–163.

The Hobbit: An Unexpected Journey. Retrieved May 21, 2022, from <https://rakuten.tv/ie/movies/the-hobbit-an-unexpected-journey-extended-edition>

Walker, S. (2009). *The Power of Tolkien's Prose: Middle-earth's Magical Style*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Олеся Скляренко
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

MEDICAL TEXTS AND THEIR TRANSLATION

Medical translation poses a special position among other types of scientific and technical (special) translation, because it is directly related to human life and health, as well as to the observance of human rights. Medical translation is becoming more and more demanded due to the development of medicine as a science and international communication between doctors. A characteristic feature of modern medicine is the growth in the number of narrow specialties, as well as the fragmentation of already existing specialties (Yakimchuk). Accordingly, in addition to the need for interpreters, the requirements for interpreter qualification are growing.

Translation of medical texts is one of the most difficult types of translation, requiring not only knowledge of the language, but also an understanding of medical processes.

Thus, «medical translation, translation of medical and pharmaceutical texts is a highly specialized type of translation, which requires a translator who knows not only the relevant foreign language, but also the special terminology of the translated text» (Shepitko, 175). A characteristic feature of modern medicine is the increase in the number of subspecialties, the emergence of new treatment options and the development of specialized equipment and materials. Accordingly, the requirements for the interpreter's qualification increase.

Among the main problems of translation of medical texts are: 1) peculiarities of usage, including metonymic use of terms and preferential use of certain parts of speech; 2) terminological problems (insufficient standardization of terminology and therefore its variability, terminological synonymy); 3) difficulties of translation of abbreviations; 4) possibility of usage of anglicisms in a translated text; 5) problems of eponyms translation; 6) mismatching of affixes in words of common origin (ang. *dental* - French *dentaire*, *aortal* - French *aortique*); 7) peculiarities of combination of language units and text structure; 8) insufficient quality of specialized bilingual and multilingual dictionaries; 9) differences in organization of health care system in different countries.

According to the classification of medical translation, it is divided into written and oral, with oral translation represented by professional, semi-professional and naive communication languages. The professional level is characterized by the use of certain lexical units and syntactic constructions that are also typical for the written medical translation (Shipitko, 178). This is the language of conferences, consiliums, presentations, reports, etc. At the semi-professional level (doctor-patient communication), the effectiveness of communication is reduced and complicated by the fact that one of its participants often does not have sufficient special knowledge in

medicine, and, accordingly, barriers to communication are established, among which: semantic communicative, psychological, cultural, and stylistic.

Translation is divided into translation of medical documentation (medical history, medical certificate, report, outpatient card, referral, etc.) and translation of scientific research (articles, reviews, research descriptions, case studies in specialized literature, reports, textbooks, etc.).

Medical texts are characterized by such features as synonymy of terms, specialized medical terminology (including international terminology), medical abbreviations and acronyms. Specialists note that modern medical terminology is one of the most comprehensive and complex systems of terms in terms of concepts and content: «The medical lexicon, including terms from other sciences (biology, chemistry, physics, microbiology, radiology, genetics, anthropology, psychology, cybernetics, etc.) used in scientific medicine is several hundred thousand words and word combinations» (Yakimchuk). These include very numerous synonyms, which in some fields of medicine constitute 40% of the terminological fund. Since earlier treatises on medicine were written in Latin and Greek, many Latin and Greek terms and concepts were introduced into medical usage. Greek-Latin terminology is also used in modern medical language. In clinical terminology, suffixes take on a greater semantic meaning than in the literary language, some of them having terminological significance. Among the common suffixes of clinical terminology are those of Greek origin *-genous*, *-itis*, *-orna*, *-osis*, *-is*. For example, *cellulitis* / *celiulite* – «флегмона», *peritonitis*, *itidis* f - *fibromai* / *fibrome* – «фіброма», *-osis* - *necrosis* - *necrosis*, tissue «некроз».

The problem of synonymy in medical terminology is common to the most languages. This can be explained by the fact that medicine is an open and evolving system, which is characterized by an improving terminological apparatus.

Another peculiarity of a medical text, and consequently of translation, is the use of abbreviations and acronyms. Various researchers point it out as a special translation problem (Chabner, 14): the group of medical abbreviations is the most extensive group of vocabulary that causes difficulties in the translation of medical texts (Shepitko, 176). Abbreviations and acronyms are primarily found in the names of diseases / symptoms, medications, procedures, diagnostic methods. In addition, they can also be used in the names of medical institutions / organizations, positions, documents / forms and various classifiers. When translating such linguistic units it is necessary to take into account the variants of correspondence: 1) abbreviation/abbreviation is in both languages (Multiple Sclerosis (MS) – *розсіяний склероз*); 2) is only in one language (FAD diet (Food faddism) – *строга дієта*); 3) is in both languages, but frequency of use is different (TB - tuberculosis (rarely TB) – *туберкульоз*); 4) there are variants of the same abbreviation (DTP/DPT - DPT/CDS – *АКДС, КДС*) (Shepitko, 179).

The translation of names of medical organizations/institutions also presents certain difficulties, since in this group of vocabulary there are often abbreviations/acronyms that may coincide with the names of other organizations, for example: MHN – Managed Health Network (part of a large US medical organization Health Net Company), MHN – National Historical Museum (Museo

Histórico Nacional), ABMI – American Bariatric Medicine Institute (US medical institution specializing in weight loss), ABMI – Alberta Biodiversity Monitoring Institute (Alberta Biodiversity Monitoring Institute, Canada) (Shepitko, 177).

The translation of the names of unique diagnostic / treatment methods, as well as the translation of the names of documents and classifiers is done through descriptive translation, since there are no direct correspondences in the translating language: FAD diet (Food faddism) – швидкі дієти, спрямовані на миттєву втрату ваги; AUDIT (Alcohol Use Disorder Identification Test) – 10 питань тесту, що допомагає з'ясувати ступінь алкогольної залежності; DSM IV diagnosis (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) – мануальний посібник, що складається з 5 частин і використовується у діагностиці психічних розладів; OMB No. (Office of Management and Budget) Registration number of the document according to the US classifier – Реєстраційний номер медичного класифікатора в США (Shepitko, 178).

Thus, when translating medical texts, the problem of translating lexical units is of particular importance. The most extensive group of vocabulary related to translation difficulties are abbreviations. The number of «translator's false friends» is also significant. Among the most frequent translation techniques are descriptive translation, addition, adaptation.

ЛІТЕРАТУРА

Шепітько, С. В. (2019). Особливості перекладу сучасної медичної термінології. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Retrieved May 24, 2022 from https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/part_1/33.pdf

Якимчук, Р. О. (2019). Особливості перекладу медичної лексики українською мовою. Retrieved May 24, 2022 from https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/part_1/33.pdf

Chamber, D. E. (1996). *The Language of Medicine*. New York : W. B. Saunders Company.

Druganova, B. (2013). English Medical Terminology – different ways of forming medical terms. *JAHR*. Vol. 4, № 7, 55-69.

Марина Тарнавська

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка

(Кропивницький, Україна)

LITERARY SUBTEXT INSIGHTS: IDENTIFYING AND INTERPRETING

The given thesis aims at disclosing the problem of subtexts or hidden meanings in fiction which has been widely discussed for decades. However, the interest to the

phenomenon has gradually subsided with the advent of new visual media. At the point subtext gave way to intertext and metatext. Yet, the problem of the true literary work power will never be out of date, thus, subtext and ways of its generation as well as the ways of its adequate rendering will always be of interest to the scholars.

Talking about the subtext we cannot but mention a few important features of the latter. In the first place, it is the magnetic artistic power it is capable of generating. Undoubtedly, there are numerous examples of literary works which are artistically perfect, yet are void of any traces of hidden meanings (or we simply haven't discovered those!). Anyway, the majority of literary masterpieces are saturated with all sorts of subtexts (the variety is another important feature of hidden meanings). A subtext always gives the text the depth which makes the reader plunge into the text, want to see more and to learn something which is beneath the written plane.

Next comes the way the subtext is generated (the word seems right as the phenomenon sparkles similarly to the light or electric power generation). Its nature is largely of two kinds: the one which is generated by the author subconsciously, and which probably comes out of genius power of the text itself. The second type is the consciously created subtext, intentionally woven into the texture of the writings by the author (Кухаренко 1974, 72). Clearly, the division is somewhat conditional and even questionable as in many instances we do not know exactly if the writer meant to create this or that hidden plane (there could be several subtext existing simultaneously) and we might only presuppose, which effect they wanted to achieve. However, the classification could be of use for the analysis of a literary work and for deep studying of the phenomenon of subtext and specificities of its creation. The latter especially true for the «conscious» subtext as it gives us the right to make conclusions and generalizations empirically rather than hypothetically. A bright example of the hidden meaning which was consciously created in a chain of literary works is Salinger's writings, who repeatedly claimed to have been creating subtexts in terms of canons of Ancient Indian poetics (Галинская 1975, 51). Yet again, the degree of subjectivity remains high enough, as the author only hinted at his intentions without revealing the detail or the process indeed. At this point we might face another problem of subtext investigation, that is its variability. There are millions of ways to create subtexts as well of myriad means to express it. Certainly, there is no use identifying all of them (which could be the labours of Sisyphus in some way), but it appears logical that we can differentiate between the most typical ones, which present the basis for the subtext creation mechanism (if we are allowed to say so).

Hence, in terms of subtext kinds or subtypes, we can dwell on emotional, philosophic aesthetical, psychological ones. In a certain sense those are the textual planes where subtext are hidden or where they are generated from rather than the subtexts themselves. Anyway, such a division makes it clearer where the reader and the interpreter should look to reveal the hidden meanings. Out of the subtypes mentioned the emotional one seems the most interesting in the eyes of the literary text researcher, as it is the most subtle non-material plane of the text yet quite powerful by the degree of the influence the reader's perception. The roots of this type of subtext come from the Ancient Indian poetics, where a truly artistic literary text

had to be able to create the presupposed emotional state of the reader. It seems justified to call this type of influence «suggestion», and the subtext itself a «suggestive» one as it indirectly creates the appropriate emotional state of the reader facilitating their perception of the literary text. Its beauty and its power come out of the fact that the emotion ignited by the subtext might be incongruent with the events or actions of the literary text (Tarnavska 2020, 627).

Coming back to the ways of expressing or building up the hidden meanings, they could range from the traditional to quite unexpected or unique. This fact makes it hard or even next to impossible to identify them at times. However, the most typical ones have been profoundly described and scrutinized in the scientific works. It is not infrequent as well that those typical expressive means leads us to discover (or better say uncover) the new ones showing the real depth of the truly genius subtext. Also an individual writing style of the author could prompt the chains of literary artistic means leading to the hidden meanings (Сильман 1969, 89-92). The former create the so-called «meaningful vectors» or «associative networks» embracing the whole text and pushing the thoughts of the reader to the subtexts beneath the lines. Conversely, being aware of the typical stylistic means used by the particular author to create the subtext, we could effortlessly trace them in the text and disclose the meanings they conceal. All the aforementioned points bring us to the conclusion that researching the texts with intentionally created subtexts might considerably help us comprehend the mechanics and the specificity of the subtext generation and functioning (Tarnavska 2017, 180-182).

Admittedly, all the theory of the literary subtext would remain mostly in the contemplative realm but for its significance for the translation. Here is the point where the theoretical considerations get important practical application. First, it is the translation of the literary works with the consciously created subtext. The knowledge of types, kinds and mechanics of hidden meanings facilitates the translator, makes them focus on the indicators showing the presence of subtexts, thus, they are aware they are bound to render those hidden messages as well. Second, the deep insight into the intentional subtext helps develop strategies and skills of identifying hidden meanings in the literary texts where subtexts are created unintentionally. In this way, the translator's watchful eye could catch the significant signs of the subtext and help them render the meanings behind the lines. And last but not least, the subtext expertise greatly facilitates the translator's work with the texts saturated with other non-linear meanings like intertexts and metatexts, as the basic principles of identifying and rendering those textual planes are largely the same.

In summary, we cannot but keep close attention to the problem of literary subtext and its interpretation as the starting point of the successful rendering of different text dimensions. In this connection, the texts with the so-called consciously or intentionally created subtexts are of particular interest to the literary scholars as well as to the translators dealing with literary texts.

ЛІТЕРАТУРА

Галинская, И. Л. (1975). *Философские и эстетические основы поэтики Дж. Д. Сэлинджера*. Москва: Наука.

Сильман, Т.И. (1969). «Подтекст - это глубина текста». *Вопросы литературы*, 1, 89-102.

Кухаренко, В.А. (1974). Типы и средства выражения импликации в английской художественной прозе (на материале прозы Хэмингуэя). *Научные доклады высшей школы. Филологические науки*, 1 (79), 72–80.

Tarnavska, M. (2017). Subtext Generation: Mechanics and Perception. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград*, 154, 177–182.

Tarnavska, M. (2020). Literary Subtext Interpretation: the Power of Suggestion. *Наукові записки. Філологічні науки. Кропивницький*, 187, 623–628.

СЕКЦІЇ №7-8. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ

SECTIONS №7-8. LINGUOCULTURAL AND ETHNO-UNIQUE MEANING REPRODUCTION ISSUES

Наталія Борисова

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ ДЖ. МОЙЄС «ME BEFORE YOU» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Ступінь емоційного забарвлення висловлювання залежить від характеру і жанру художнього твору, від змісту висловлювання, а також від індивідуально-творчої манери автора, тому існують різні підходи до вивчення природи емоцій.

Вираження емоційного в мові безпосередньо пов'язане з поширеними термінами емотивність, експресивність, оцінність. Для визначення ступеня і характеру, пережитих емоцій, ефективності їх мовного вираження, необхідно звернутися до таких понять, як оцінність, експресивність і інтенсивність.

Емотивність означає одну з трьох базових характеристик мови взагалі і художнього тексту, зокрема (когнітивність, комунікативність, емотивність) (Григоренко). Емоції в художніх текстах представлені на різних рівнях, тому за допомогою мови пропонуються різноманітні способи їх вираження в тексті (експліцитний та імпліцитний). Наголосимо, що вербалізація емоцій в літературних текстах здійснюється експліцитно (за допомогою лексем на позначення емоцій) та імпліцитно (за допомогою маркованих лексем, через описи станів, поведінки, дій персонажів тощо) (Бессонова 2002, 219–220). Проте в більшості випадків емоції репрезентуються імпліцитно – «розчиняються» в реченні, замасковані, зашифровані в особливих мовних одиницях, які часто послаблюють або, навпаки, значно посилюють той чи інший емотивний сенс і, звичайно, декодуються читачем по-різному і мають варіативність інтерпретації.

Розглянемо основні засоби вираження емоцій у перекладі на прикладі сучасного англомовного художнього тексту відомої письменниці Джоджо Мойєс «Me Before You» («До зустрічі з тобою»).

Варто зазначити, що у тексті зустрічаються емотиви як з негативним відтінком, так і з позитивним, які в романі Джоджо Мойєс можна поділити наступним чином: емоції, пов'язані з «поганими речами» (*sadness, upset, sorrow, grief, despair*); емоції, пов'язані з «хорошими речами» (*joy, happiness, pleasure, delight, excitement*); емоції, пов'язані з людьми, котрі скоїли погані

вчинки, і що викликають негативну реакцію (*fury, anger, rage*); емоції, пов'язані із роздумами про самого себе, самооцінкою (*remorse, guilt, shame, pride, triumph*); емоції, пов'язані зі ставленням до інших людей (*love, hate, respect, pity, envy*).

До емоційної лексики часом входять слова і словосполучення, що не прямо називають емоцію, однак в своєму лексичному значенні відображають категорію емоційності. Така лексика за своїми граматичними характеристиками може відноситися до різних частин мови, зокрема: дієслів (*pout* «надувати губи» – емоція невдоволення, роздратування), прикметників (*terrible* «жахливий» – емоція страху, обурення), іменників (*cry* «плач» – емоція гніву, образи). Сюди відносять словосполучення різних типів, семантика яких має можливість відображати емоційність: «*Another drink?*» «*Vodka tonic. Slimline tonic, I said, as he raised an eyebrow*» (Moyes 2012, 70). – «Ще стаканчик?» «Горілка з тоніком. Тонік без цукру», – сказала я, коли він здивовано підняв брову. У цьому прикладі проілюстровано невербальний спосіб вираження емоції подиву, який вербалізовано в тексті словосполученням *raise an eyebrow* (підняти брову).

Звернемося до ще одного прикладу: «*Best before: 19 March 2007. I stared at it. I half laughed, and then my eyes filled with tears*» (Moyes 2012). – «Вжити до: 19 березня 2007 року. Я витріщилася на нього. Я майже розсміялася, а мої очі наповнилися слізьми» (Мойєс 2016, 223). Дата *19 March 2007* і вираз *Best before* – придатний до або, як зазначено в перекладі «Вжити до...» передають гірку іронію молодого чоловіка, який призначив день проведення власної евтаназії і навіть зробив татуювання зі згаданим написом. Словосполучення «*fill with tears*» (наповнитися сльозами) дозволяє відобразити почуття відчаю та співчуття героїні по відношенню до того, кого вона доглядала, який був прикутий до інвалідного крісла.

Розглянемо ще один зразок вживання емоційної лексики: «*That's it! Dad's roar broke into the silence*» (Moyes 2012). – «Годі! – гаркнув тато» (Мойєс 2016, 144). Лексема «*roar*» має значення «рев, гуркіт, лемент», проте у перекладі «*Dad's roar*» звучить як «гаркнув тато», хоча дослівно дане словосполучення означає «батьків рев (лемент)», але емоція гніву у перекладі передана вдало.

Емоція здивування вербалізується за допомогою таких лексичних одиниць, як *mouth hanging open* – роззявляти рота: «*I think I sat there with my mouth actually hanging open*» (Moyes 2012, 9). – «Певно, сиділа я там і справді з роззявленим ротом» (Мойєс 2016, 16).

У реченні «*But I found it hard not to feel squeamish as Nathan peeled down the waist of Will's pyjamas bottoms, revealing a pale strip of bare stomach ...*» (Moyes 2012), використано *to feel squeamish* (нудити), яке вжити не в прямому значенні, а передає в цьому емоцію героїні, таку як неочікуваність від побаченого, яка змішується з жалістю і розумінням того, як складно жити її підопічному.

Невербальні засоби спілкування поміж персонажами є надзвичайно важливими, завдяки чому можна зрозуміти певні емоції. Джоджо Мойєс в своєму

романі вдало змальовує страждання, особливо це стосується головних героїв твору – Луїзи Кларк та Вільяма Трейнора. Свої страждання головний герой намагався приховати від оточуючих за допомогою грубих слів, якими він відштовхував від себе людей. Наприклад: «*I don't do anything, Miss Clark. I can't do anything any more. I sit. I just about exist*» (Moyes 2012, 39). – «Я нічого не роблю, міс Кларк. Я не можу нічого робити. Сиджу. Просто існую» (Мойєс 2016, 47).

Для кращого розуміння стану головного героя письменниця описує фізичні страждання, які були настільки сильними, що безпосередньо впливали на зовнішність героя. Наприклад: «*Now, I could decipher the strained look around his eyes, the silences, the way he seemed to retreat inside his own skin*» (Moyes 2012, 94). – «Тепер я могла розшифрувати його напружений погляд, мовчання, те як він усамотнювався під своєю власною шкурою» (Мойєс 2016, 94).

«*Sometimes he was in so much pain that his face actually leached colour, turning to pale putty. Those were the worst days*» (Moyes 2012, 104). – «Подеколи біль був такий сильний, що його обличчя втрачало колір і ставало блідо-сірим. Такі дні були найгірші» (Мойєс 2016, 104).

Часто у творі можна зустріти слово «біль», і описи того, що його спричиняє, наприклад: «*There were all sorts of things that caused him **pain**. There were the general **aches** that came with loss of muscle – there was so much less holding him up, despite Nathan's best attempts at physio. There was stomach **pain** from digestive problems, shoulder **pain**, **pain** from bladder infections – an inevitability, apparently, despite everyone's best efforts. He had a stomach ulcer from taking too many painkillers early on in his recovery, when he apparently popped them like Tic Tacs*» (Moyes 2012, 94). – «Вілл відчував різний біль. Загальний – через атрофію м'язів: дуже мало м'язів підтримувало його тіло, не зважаючи на всі фізіотерапевтичні старання Натана. Біль у животі через проблеми з травленням, біль у плечах, біль від інфекції у жовчному міхурі – очевидно, невідворотної, попри всі запобіжні заходи. У нього була виразка шлунку через велику кількість знеболювальних пігулок, які він приймав на початку реабілітації, бо тоді він ковтав їх як драже «тик-так» (Мойєс 2016, 103). У цьому прикладі слово «біль» виражене двома англійськими словами: *pain* та *aches*. Авторка номінувала майже всі види болю від якого страждав головний герой. Прочитавши це, кожен починає співчувати головному герою.

Щодо наступної групи входять лексеми, які називають такі емоції, як *triumph* (тріумф), *surprise* (здивування), *shock* (шок), *hate* (ненависть), *hysteria* (істерика), *panic* (паніка), *relief* (полегшення) тощо. Наприклад: *We descended in silence. I spent most of the short lift journey trying to stop my hands from shaking with rage [Ibidem]*. – Ми спустилися в тиші. Велику частину нашої короткої поїздки в ліфті я намагалася впоратися з тремтячими від люті руками (Мойєс 2016).

Перейдемо до розгляду іншого зразка: «*I felt the colour rise to my face, and took a deep breath before I spoke again*» (Moyes 2012, 237). – «Я відчула, як обличчя червоніє, і глибоко вдихнула, перш ніж знову заговорити» (Мойєс 2016, 250). У ньому «*felt the colour rise to my face*» (червоніти) означає засоромитися,

тому що почервоніння – це фізичний прояв збентеження, зніяковіння, що в повному обсязі відбиває пережиті емоції.

Наступною групою засобів вираження емоцій є, як не дивно, вульгаризми. Тобто вульгарна, лайлива лексика часом використовується письменницею для вираження негативних емоцій гніву, люті, злості, роздратування. Наприклад: «*My last words exploded out of my chest. I've cleaned up after him. I've changed his **bloody** catheter. I've made him laugh. I've done more than your **bloody** family have done*» (Moyes 2012, 237). – «*Мої останні слова просто вибухнули з грудей. – Я прибираю за ним. Я змінюю його клятий катетер. Розважаю його роблю більше, ніж уся ваша чортова сім'я!*» (Мойєс 2016, 250). Цей приклад був взятий з розмови Луїзи та місіс Трейнор. Лише в одному прикладі вжито двічі слово *bloody*, які підкреслюють гнів і роздратування головної героїні. Така емоція лише підкреслюється вживанням цього вульгаризму.

Отже, найчастотнішим із вульгаризмів, що виражає емоції в романі «*Me before you*» («До зустрічі з тобою»), є вульгаризм «*bloody*», який може використовуватися в якості прикметника зі значенням «проклятий» або прислівники в значенні «скажено, жахливо, дуже». У «*Cambridge dictionary*» зазначено, що «*bloody*» – *used to express anger or to emphasize what you are saying in a slightly rude way* (Cambridge dictionary). Наприклад, «*I'll take the **bloody** carrots off, if they really upset you so much*» (Moyes 2012, 50). – «*Я заберу кляту моркву, якщо вона справді вас так засмучує*» (Мойєс 2016, 70). Ще наведемо один приклад у якому використовується прикметник «*bloody*»: «*Why, does that need a **bloody** badge too?*» (Moyes 2012, 147). – «*Їй теж потрібен той клятий значок?*» (Мойєс 2016, 157).

У цих двох вище наведених цитатах лексема «*bloody*» вжита у значенні вульгаризму «клятий», що є словом нижнього регістру і виражає роздратування, незадоволення, нестриманість у певній ситуації. Використання авторкою значної кількості цієї лайливої лексики (*red bloody station* (Moyes 2012, 50), *bloody zucchini* (Moyes 2012, 51), *bloody whistling* (Moyes 2012, 51)), можна помітити ще в одній розмові між головними героями стосовно їжі, яку Вілл не любив і був надто нестриманим у розмові з Луїзою, наголошуючи за допомогою таких слів на своє невдоволення ситуацією.

У тексті застосовуються й інші вульгаризми або, як їх ще називають, лайливі слова. Вульгаризм *ruddy*, який тут використовується, має значення «проклятий, чортів», наприклад: «*Can you imagine? If it was not punishment enough ending up in a **ruddy** wheelchair, then you get our Lou turning up to keep you company*» (Moyes 2012, 21). – «*Ти можеш собі уявити? Ну хіба це не покарання – проводити залишок своїх днів в проклятому інвалідному кріслі, так ще і наша Лу є, щоб складати тобі компанію*» (Мойєс 2016).

Вважаємо за доречне навести ще один приклад зі словом *ruddy*: «*Well, here I am, being cheery **ruddy** day*» (Moyes 2012, 60). – «*Ну, от я й веселюся, що й Божий день*» (Мойєс 2016, 69). Проте у перекладі ми маємо слово «Божий», але воно вжите в іронічному значенні «клятий».

Знаходимо ще один вульгаризм *piss off*, який має значення: «забирайся, відвали, йди до біса», наприклад: «*Just piss off, Treen. Okay? Just piss off and leave me alone*» (Moyes 2012, 158–159). – «Відвали, Трін, ладно? Просто відвали і дай мені спокій» (Мойєс 2016).

Отже, у романі Джоджо Мойєс «*Me Before You*» («До зустрічі з тобою») реалізується пряма і непряма вказівка на емоції, яка вдало передана в перекладі. У цьому тексті спостерігається значна кількість лінгвістичних засобів і їх комбінацій щодо емоційного стану персонажів. Виділені специфічні риси емоційної лексики, що дозволяє розглядати її як продукт мовної діяльності, створений у певних станах. Переважна більшість виділених лінгвістичних засобів використовується для вираження найрізноманітніших переживань, що дозволяє їх охарактеризувати як загальноемоційні засоби англійської мови. Таким чином, проведене дослідження показало, що всі особливості емоційних процесів майже дослівно передано в українському перекладі. Єдина природа всіх емоційних процесів зумовила наявність в системі мови спеціальної групи лінгвістичних засобів, більшість з яких може бути використана для вираження різних типів емоцій.

ЛІТЕРАТУРА

Бессонова, О. Л. (2002). *Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивногендерні аспекти*. Донецьк: ДонНУ.

Григоренко, Г. С. Особливості вербалізації негативного емоційного стану в англійському прозовому дискурсі. Retrieved May 5, 2022, from <http://eprints.zu.edu.ua/17123/>.

Мойєс, Дж. (2016). *До зустрічі з тобою*: роман; пер. з англ. Н. Хаєцької. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля».

Cambridge dictionary. Retrieved May 10, 2022, from <https://dictionary.cambridge.org>.

Moyes, J. (2012). *Me Before You*. London: Penguin Books.

Олег Деменчук

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Зміст предметного світу, відображений у семантиці мовного знака, пов'язується з умовою дискретної інтерпретації реальної дійсності, осмислення та «ослівлення» якої базується на уявленнях про світ, у якому «багатовимірний, багатомірний, багаторівневий характер будь-якого об'єкта зумовлює те, що

практичний вияв одних аспектів реальності тягне за собою перехід до нових її сфер, утворюючи спрямований процес «утягування» природи у світ людської цивілізації. Відбувається процес дедалі більшого узгодження наших знань про світ із самим цим світом» (Лазарев, Трифонова 1999, 214). Така точка зору є цілком слушною з позицій експерієнціального підходу, який реалізує ідею емпіричного пізнання, пов'язаного з категоризацією і концептуалізацією об'єктів перцептивного простору (П-простору).

Згідно з положеннями Г. Кларка, категоризація П-простору здійснюється за параметрами фізичного простору (тривимірне сприйняття за осями довжини, висоти і ширини), геологічного простору (відчуття сили тяжіння і рівня земної поверхні), біологічного простору (тілесне сприйняття, рух, постава тощо) та соціального простору (спосіб, у який люди взаємодіють один з одним) (Clark 1973, 28). На сьогодні також існує переконання, що категоризацію перцептивного простору слід розглядати з огляду на культурно-історичні корені наших знань та нейрофізіологічні механізми людини (Величковский 2009, 12).

Мета розвідки – схарактеризувати особливості мовної концептуалізації соціального простору людини в англійській лінгвокультурі. Матеріалом дослідження слугуватимуть перцептивні номінації, які характеризують соціальний світ дискурсу (певну соціальну ситуацію або її фрагмент) в англійській мові. Вибір таких номінацій покликаний підтвердити тезу про зумовленість категоризації перцептивного простору чинником параметра соціального простору – багатовимірного простору соціальних процесів, практик, відношень, позицій і т. ін.

Концепція розвідки орієнтована на презумпцію багатовимірності семантичного простору. Відповідно до вихідної гіпотези дослідження допускається, що моделювання семантики мовної одиниці або класу мовних одиниць (перцептивних номінацій) реалізується за зразком комплексу альтернативних ієрархічно упорядкованих семантичних репрезентацій різних мовних вимірів. Семантичні мовні виміри кодують інформацію про пізнавальну цінність учасників соціального світу дискурсу, набір та характер їх відношень, ступінь позиційної активності або важливості актантів, механізми і стратегії розширення концептів соціальних ситуацій.

Моделі концептів соціальних ситуацій розглядаємо як теоретичні конструкти, що засвідчують результат мовного осмислення соціального світу дискурсу в аспекті гносеологічних, ситуативних, комунікативних і дериваційних стратегій номінатора. Такий підхід співвідноситься з розширеним тлумаченням поняття концептуалізації, яка, як вважають, охоплює «усталені та нові концепти; сенсорний, руховий та емоційний досвід; установлення безпосереднього контексту (суспільного, фізичного і мовного)» (Ченки 2002, 357).

Зважаючи на розширене тлумачення поняття концептуалізації, виокремлюємо психологічну, темпоральну, таксономічну, аксіологічну та семіотичну моделі концептів соціальних ситуацій.

I. ПСИХОЛОГІЧНА модель відтворює інформацію про сприйняття соціального об'єкта.

А. У зовнішньому полі спостерігача (сприйняття об'єкта в просторовій перспективі за параметрами місцеположення, дистанції, сектора спостереження і т. ін.), напр., сукупність людей на відстані сприймаємо як розмиту невиразну масу, пор.: *Then my eyesight fails me. A crowd of people agglomerates into one blurry mass.*

Б. У внутрішньому полі спостерігача (сприйняття об'єкта за ознакою, якій приписаний певний конвенціоналізований смисл), пор.: *There they were, the three of them, in the doorway of the cottage, rather shadowy but plain enough. The Woman loomed over the group, tall and brown and smiling down at the two mops of black hair – one over a quizzical smile and the other over a scowl. It was a classic holiday picture. The two parents with their rebellious adolescent son. Anyone could have guessed the relationship without a caption.*

II. ТЕМПОРАЛЬНА модель відтворює інформацію про соціальний об'єкт із позиції його змін у часі.

А. Зовнішня характеристика соціального об'єкта (диференціація за зовнішніми перцептивними ознаками, які засвідчують зміну стану об'єкта):

а) зміну психоемоційного стану об'єкта, пор.: *The young blush much more freely than the old. Women blush much more than men. The tendency to blush is inherited;*

б) зміну соціальної ролі об'єкта, пор.: англ. *black* «to colour one's face black in order to play the role of a Negro (orig. U.S.)»: *They barely had time to get back to the theater to black up for the evening performance.*

Б. Внутрішня характеристика соціального об'єкта (диференціація за асоціативними ознаками, які засвідчують зміну стану об'єкта):

а) зміна соціальної ситуації, пор.: *The prospect clears, and Warton stands confessed;*

б) зміна соціальної позиції об'єкта, пор.: *He is a sort of man to double-dye himself in guilt by way of vengeance.*

III. ТАКСОНОМІЧНА модель відтворює інформацію про ідентифікацію соціального об'єкта.

А. Належність до соціальної групи:

а) політичної (пов'язаної з політикою, з питаннями політики), пор.: *Red Tory* «Canada one of a political group who, while maintaining some conservative principles, yet support many liberal and socialist policies»;

б) інституційної (належність до певної організації, установи, закладу тощо), пор.: *green-coat* «one of the scholars in certain charity schools»;

в) професійної (пов'язаної з певною професією або професійною галуззю, професійною діяльністю), пор.: *pink-collar* «of a job traditionally done by a woman»;

г) культової, релігійної (пов'язаної з культовою або релігійною діяльністю), пор.: *black gown* «U.S., an Indian name for a Roman Catholic priest»;

г) історичної (пов'язаної з історією, певною історичною подією), пор.: *blue-coat* «a soldier in the Federal army during the Civil War. U.S.»;

д) статусної (характеризує соціальний стан людини), пор.: *grey collar* «elderly individuals working beyond the age of retirement».

Б. Належність до соціально-етнічної групи:

а) національної (належність до певної нації, національності), пор.: *bluescap* «a Scot, a Scotchman»;

б) племінної (належність до групи народностей, пов'язаних спільним походженням і спорідненістю мов), пор.: *yellowknife* «a small Athabaskan-speaking North American Indian tribe who traditionally lived northeast of the Great Bear and Great Slave lakes in what is now the Northwest Territories, Canada»;

в) расової (належність до групи людей, що мають спільне походження і низку характерних спільних фізичних особливостей, набутих у процесі історичного розвитку під впливом природних і соціальних умов існування), пор.: *yellow* «applied chiefly to persons of Asiatic, esp. Oriental, origin, but also in the U.S. to persons of mixed white and Black origin and (freq. as *yaller*) to light-skinned Blacks».

IV. АКСІОЛОГІЧНА модель відтворює інформацію про оцінку соціального об'єкта:

а) етичну (позитивна або негативна оцінка об'єкта), пор.: *black mark* «something you have done that makes people consider you as bad in some way»; *white-van man* «Brit. colloq. a male driver of a (typically white) delivery or workman's van, esp. when regarded as an aggressive or bad driver; a driver of such a van regarded as a social type, usually characterized as an ordinary working man with forthright views»;

б) інтелектуальну (оцінка об'єкта за ознакою професіональних якостей, вмінь, навичок тощо), пор.: *black gown* «a learned man»; *white hunter* «a white man who hunts big game professionally»;

в) емотивну (емотивна оцінка якостей, поведінки об'єкта), пор.: *hot-headed* «fig. of an unduly excitable nature or temperament; impetuous, headstrong, fiery, rash»: *Too hot-headed and violent for a diplomatist*;

г) експресивну (оцінка об'єкта за ознакою певної образної характеристики), пор.: *black-face* «a Negro; the exaggerated make-up worn by an actor playing a Negro role»; *black-leg* «a person who fails or refuses to join his fellows in combination for a given purpose, or breaks the rules of a particular trade or group»;

г) естетичну (оцінка об'єкта з позицій уявлення про прекрасне або огидне), пор.: *black is beautiful* «a slogan asserting pride in Blackness and Black self-awareness»;

д) утилітарну (оцінка об'єкта за ознакою його практичного використання), пор.: *white land* «slang, open land that is not designated for development or change of use, or on which development is not allowed (so called from its being uncoloured on planning maps)»;

е) нормативну (оцінка об'єкта за ознакою визначеної норми, правила, припису тощо), пор.: *blue laws* «severe Puritanic laws said to have been enacted last century at New Haven, Connecticut, U.S.»; *White Australia* «a policy of restricting immigration into Australia to white people»;

є) тіміологічну (оцінка об'єкта за ступенем важливості, цінності та значущості), пор.: *red book* «the name of individual books of an official character, or otherwise important».

V. СЕМІОТИЧНА модель відтворює інформацію про асоціацію соціального об'єкта з певним стереотипно-символічним смислом, канонізовано або конвенціоналізовано закріпленням у суспільній свідомості через:

а) символ (асоціація об'єкта з певним канонізованим у суспільстві смислом), пор.: *red hat* «a symbol of a cardinal's office»; *red ribbon* «U.S. a symbol of temperance»;

б) квазісимвол (асоціація об'єкта з певним конвенціоналізованим у суспільстві смислом), пор.: *blackballer* «one who casts a vote rejecting somebody»;

в) стереотип (асоціація об'єкта з певними побутовими предметами та ситуаціями), пор.: *black gang* «a gang employed on such work as coaling, stoking, etc.».

Перспектива реконструкції споріднених та неспоріднених лінгвокультур визначає доцільність дослідження особливостей мовної концептуалізації соціального простору людини у зіставно-типологічному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

Величковский, Б. М. (2006). *Когнитивная наука: основы психологии познания*. Москва: Смысл ; Издательский центр «Академия».

Лазарев, Ф. В., & Трифонова, М. К. (1999). *Философия*. Симферополь: СОНАТ.

Ченки, А. (2002). Семантика в когнитивной лингвистике. В: Кибрик, А. А., Кобозева, И. М., & Секерина, И. А. (ред.). *Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления*. (с. 340-369). Москва: Едиториал УРСС.

Clark, H. H. (1973). Space, time, semantics, and the child. In: Moore, T. E. (ed.). *Cognitive development and the acquisition of language*. (pp. 27-63). New York: Academic Press.

Дар'я Костик

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Костик Є.В.**

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна).

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «LOVE» (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ДЖ. РОЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»)

У лінгвокультурологічному напрямі терміном «концепт» позначають національно специфічну сукупність понять, образів, оцінок і т. ін., пов'язаних із тим чи іншим об'єктом навколишнього світу. Концепт у лінгвокультурологічних текстах – це насамперед вербалізований культурний

смысл, і він є лінгвокультурним концептом (лінгвоконцептом), який є семантичною одиницею «мови культури». Вербалізований концепт має власну семантичну структуру, яка характеризується етнокультурною зумовленістю. Різноманітність вербальних виразів і зіставлення їх із реальними ситуаціями здійснюється за допомогою певних уявлень людини про світ – його концептуальну систему, що відображає пізнавальний досвід її носія (Ольшанський 2000, 12).

Тому перед нами постало завдання з'ясувати та показати особливості відображення концепту «LOVE» на прикладі художнього твору Джоан Ролінг «Гаррі Поттер і Дари Смерті».

Ядро концепту «LOVE» можна розкрити через поняття «love», що вміщає в собі велику кількість значень, та його деривати. «Англійсько-український словник» під редакцією В'ячеслава Бусела дає наступні тлумачення даного поняття: любов, прихильність, приятель; доброзичливість; закоханість, любов, кохання, пристрасть; предмет любові, коханий; кохана; привабливе; Ерос, амур, купідон; любовна інтрига; любовна історія; рахунок 0:0 у спорті; любити; кохати, кохатися; любити; знаходити задоволення; хотіти; мати потребу у чому-небудь (Бусел 2010, 485).

За допомогою дієслова «love» виражається почуття кохання, закоханості чи палкої пристрасті до протилежної статі:

«And what use would that be to anyone?» said Dumbledore coldly. «If you loved Lily Evans, if you truly loved her, then your way forward is clear» (Rowling 2007).

«Snape's Patronus was a doe», said Harry, «the same as my mother's, because he loved her for nearly all of his life, from the time when they were children. You should have realized», he said as he saw Voldemort's nostrils flare, «he asked you to spare her life, didn't he?» (Rowling 2007).

«Yea but coming from Dudley that's like «I love you», said Harry, torn between annoyance and a desire to laugh as Aunt Petunia continued to clutch at Dudley as if he had just saved Harry from a burning building (Rowling 2007).

Водночас воно позначає любов до матері, батьків, близьких та рідних людей, друзів:

«She's like my sister», he went on. «I love her like a sister and I reckon that she feels the same way about me. It's always been like that. I thought you knew» (Rowling 2007).

Концепт «LOVE» обов'язково включає в себе довіру, без якої неможливим є розвиток будь-яких відносин, у тому числі дружби:

«I don't know who he loved, Hermione, but it was never me. This isn't love, the mess he's left me in. He shared a damn sight more of what he was really thinking with Gellert Grindelwald than he ever shared with me» (Rowling 2007).

Любити – значить бути готовим пожертвувати усім заради коханих та рідних, не отримуючи нічого натомість. До концепту «LOVE» входить любов-самопожертва, тобто готовність віддати життя:

If he could only have died on that summer's night when he had left number four, Privet Drive, for the last time, when the noble phoenix feather wand had saved

him! If he could only have died like Hedwig, so quickly he would not have known it had happened! Or if he could have launched himself in front of a wand to save someone he loved... He envied even his parents' deaths now. This cold-blooded walk to his own destruction would require a different kind of bravery. He felt his fingers trembling slightly and made an effort to control them, although no one could see him; the portraits on the walls were all empty (Rowling 2007).

Поняття «love» часто виражає щире захоплення кимсь чи чимось, що є набагато сильнішим емоційно-нейтрального «like»:

«Rita Skeeter? Oh, I love her, always read her!» (Rowling 2007).

Також одним із значень концепту є яскраво виражена потреба людини у комусь чи чомусь:

«I'd want some peace and quiet, if it were me», she said. «I'd love some», he replied (Rowling 2007).

«I understand why you'd love to talk to her about your mum and dad, and Dumbledore too», said Hermione. «But that wouldn't really help us in our search for the Horcruxes, would it?» (Rowling 2007).

Дієслово «love» позначає задоволення людини власними успіхами або становищем, усвідомлення власної значимості:

«Yeah», said Neville. «That's how I got this one», he pointed at a particularly deep gash in his cheek, «I refused to do it. Some people are into it, though; Crabbe and Goyle love it. First time they've ever been top in anything, I expect» (Rowling 2007).

Іменник «love» виражає справжню любов, яка здатна перебороти усі перешкоди, у тому числі смерть, і захистити людину від небезпеки:

«Is it love again?» said Voldemort, his snake's face jeering. «Dumbledore favorite solution, love, which he claimed conquered death, though love did not stop him falling from the tower and breaking like an old waxwork? Love, which did not prevent me stamping out your Mudblood mother like a cockroach, Potter – and nobody seems to love you enough to run forward this time and take my curse. So what will stop you dying now when I strike?» (Rowling 2007).

Навіть пам'ять про близьку за духом людину оберігає та надає сил, наприклад, для подальшої боротьби:

His scar burned, but he was master of the pain, he felt it, yet was apart from it. He had learned control at last, learned to shut his mind to Voldemort, the very thing Dumbledore had wanted him to learn from Snape. Just as Voldemort had not been able to possess Harry while Harry was consumed with grief for Sirius, so his thoughts could not penetrate Harry now while he mourned Dobby. Grief, it seemed, drove Voldemort out... though Dumbledore, of course, would have said that it was love (Rowling 2007).

До складу концепту «LOVE» входить почуття прихильності до людини. Іменник «love» у сталих виразах та мовних кліше виражає доброзичливе та прихильне ставлення до когось:

Lots of love, Lily.

«Don't forget to give Neville our love!» Ginny told James as she hugged him. «Mum! I can't give a professor love!» (Rowling 2007).

Таке ж саме значення має звертання «my love», що може вживатись як у прямому (до протилежної статі), так і в переносному значенні (для вираження щирої прихильності):

«Luna, my love, if you should feel any burgeoning talent today – perhaps an unexpected urge to sing opera or to declaims in Mermish – do not repress it! You may have been gifted by the Gernumbles!» (Rowling 2007).

Для позначення предмету любові, коханої чи коханого, коханця використовуються деривати слова «love», наприклад, такі як «lover», «beloved» та «loved ones»:

It was Bellatrix's voice, and she spoke as if to a lover.

Harry felt drained, empty. Never once, in six years, had Dumbledore told Harry that they had both lived and lost loved ones in Godric's Hollow.

Kreacher knew how to open the concealed entrance to the underground cavern, knew how to raise the tiny boat: this time it was his beloved Regulus who sailed with him to the island with its basin of poison (Rowling 2007).

Іноді ці слова використовують для опису предмета палкої пристрасті, яка іноді набуває хворобливого характеру:

She dragged back her left sleeve: Harry saw the Dark Mark burned into the flesh of her arm, and knew that she was about to touch it, to summon her beloved master (Rowling 2007).

Предметом любові як почуття прихильності і вдячності не обов'язково повинна бути людина. Наприклад, ним може постати місце, що замінило дім і асоціюється із затишком та теплом:

And he walked on, around the edge of the lake, taking in the outlines of the beloved castle, his first kingdom, his birthright (Rowling 2007).

До складу концепту «LOVE» також входить прислівник «lovely», що позначає прихильне, приязне та доброзичливе ставлення до когось чи чогось:

I'm sure 'Miss Cissy' and 'Miss Bella' were perfectly lovely to Kreacher when he turned up, so he did them a favor and told them everything they wanted to know (Rowling 2007).

Також він використовується для позначення приємної довгоочікуваної ситуації чи милої, чарівної людини тощо:

«Oh, it would be lovely if they got married!» whispered Lily ecstatically. «Teddy would really be part of the family then!».

«S-so sweet, Dudders...» she sobbed into his massive chest. «S-such a lovely b-boy... s-saying thank you...» (Rowling 2007).

Для опису найвагоміших периферичних значень концепту «LOVE» ми використовуємо субконцепти, виявлені шляхом аналізу семантичних значень слів-репрезентантів досліджуваного концепту і їх синонімів на основі словникових дефініцій.

- «like» – любити; добре або схвально ставитись; хотіти, бажати; подобатись (Болдырев 2000, 476):

The chickens had been shut away, the yard had been swept, and the nearby garden had been pruned, plucked, and generally spruced up, although Harry, who

liked it in its overgrown state, thought that it looked rather forlorn without its usual contingent of capering gnomes (Rowling 2007).

«So then I thought, I'd like you to have something to remember me by, you know, if you meet some veela when you're off doing whatever you're doing».

«'S'nothin',» said Hagrid with a wave of a dustbin-lid-sized hand. «An' there's Charlie! Always liked him – hey! Charlie!».

«He... he knew I liked books», said Hermione in a thick voice, mopping her eyes with her sleeve (Rowling 2007).

• «affection» – прихильність, любов; схильність, прагнення, потяг; любов до дітей (Бусел 2010, 16):

«Kreacher had been alone for such a long time when Sirius came to live here, and he was probably starving for a bit of affection».

Harry realized that the chains were actually one word repeated a thousand times in golden ink: friends... friends... friends... Harry felt a great rush of affection for Luna (Rowling 2007).

However, there can be no doubt that Dumbledore delayed, for some five years of turmoil, fatalities, and disappearances, his attack upon Gellert Grindelwald. Was it lingering affection for the man or fear of exposure as his once best friend that caused Dumbledore to hesitate?

Beneath the disbelief and anger, Harry heard a little strain of pride in her voice and affection for Minerva McGonagall gushed up inside him.

«I'm putting the Elder Wand», he told Dumbledore, who was watching him with enormous affection and admiration, «back where it came from» (Rowling 2007).

• «desire» – палке бажання; жадання, пристрасть; хтивість; предмет жадання; бажати; жадати; хотіти (Бусел 2010, 222-223):

«He desired her, that was all», sneered Voldemort, «but when she had gone, he agreed that there were other women, and of purer blood, worthier of him».

Uncle Vernon and Aunt Petunia froze when they stood staring at Dudley as though he had just expressed a desire to become a ballerina.

«It – it was nothing», he growled. «I... regret your attitude», he said, looking Harry full in the face once more. «You seem to think that the Ministry does not desire what you – what Dumbledore – desired. We ought to work together».

«Yes», Harry thought. «Tom Riddle would certainly have understood Helena Ravenclaw's desire to possess fabulous objects to which she had little right» (Rowling 2007).

• «care» – турбота, піклування, опіка; пристрасть, любов, схильність; догляд (Бусел 2010, 126):

«With a younger brother and sister to care for, and little gold left to them, there could no longer be any question of Albus accompanying me».

Had Dumbledore actually cared about Harry at all?

«There's no time to explain – but if you care about Hogwarts, if you want to see Voldemort finished, you've got to tell me anything you know about the diadem!».

«You know how my mother gave up her own life to care for Ariana» (Rowling 2007).

Отже, аналізуючи концепт «LOVE» ми дійшли висновку, що семантичне коло досліджуваного концепту значно ширше, ніж власне поняття «love», і охоплює багато суміжних із поняттям значень. Окрім словникових визначень, концепт «LOVE» включає в себе уявлення, стереотипи, асоціації людини, що стосуються та супроводжують поняття «любов», існуючи у її свідомості. Це підтверджує думку багатьох науковців, що саме концепт повинен стати предметом дослідження лінгвокультурології як науки про зв'язок мови і культури.

ЛІТЕРАТУРА

Болдырев, Н. Н. (2000). *Когнитивная семантика*. Тамбов.

Бусел, В. (2010). Англійсько-український словник. Українсько-англійський словник: 250 000 + 250 000: два в одному томі: 500 000 од. пер. / під заг. ред. В. Бусела. Ірпінь: ВТФ «Перун».

Ольшанский, И. Г. (2000). Лінгвокультурология в конце XX в.: итоги, тенденции, перспективы. *Лингвистические исследования в конце XX века*: Сб обзоров. С. 30-46.

Rowling J. K. (2007). *Harry Potter and the Deathly Hallows*. UK: Bloomsbury Publishing, 607 p. Retrived May 29, 2022, from: <http://ebook12.com/241099/harry-potter-and-the-deathly-hallows.htm>.

Олександр Петров

кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри міжкультурної комунікації,
світової літератури та перекладу
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ НІМ. SPARSAMKEIT (ОЩАДЛИВІСТЬ) У НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ)

Лінгвокультурологічне дослідження концептів передбачає моделювання їхньої когнітивної структури на ґрунті виявлення когнітивних (концептних) метафор, які підтримують концепт у мовній свідомості, слугуючи основою для типових метафоричних висловлень.

Методологічною базою для такого епістемологічного кроку є визнаний науковцями факт, що лінгвокультурний концепт як ментальне утворення, позначене етнокультурною специфікою, підтримується у свідомості завдяки образам, які зафіксовані саме в концептних метафорах. Відомо, що останні є однією з двох форм етнокультурної метафори – важливого елемента мовної картини світу, яка існує на (1) поверховому рівні – рівень картини світу (мовні, стандартні метафори) та (2) глибинному рівні – рівень моделі світу (його,

власне, й формують концептні метафори, які певним чином упорядковують і організовують знання про світ).

Відповідно, етнокультурна метафора відображає спосіб членування та класифікації реальності, усталений у межах мовної спільноти. Концептні метафори, ґрунтуючись на подібності (аналогії), являють собою «усталені відповідності між сферою джерела та сферою цілі, закарбовані в мовній і культурній традиції певної спільноти» (Баранов 2014, 26). Метамовна репрезентація метафори являє собою конструкції на кшталт $X \in Y$ (див. про це: Лакофф 2008, 276), тому метафоричну модель тлумачимо як існуючу та / або таку, що формується, у свідомості носіїв мови схему зв'язку між поняттєвими сферами, яку можна репрезентувати формулою « X – це Y ».

Відомо, що концептна картина світу (далі – ККС), як і будь-яка система, структурується на ґрунті певної ієрархії своїх одиниць – концептів, які пов'язані між собою метафоричними смислами, що генеруються внаслідок взаємодії поняттєвих зон різного рівня абстракції (різні концептні домени (Lakoff 1987, 278) на когнітивній осі «джерело – ціль» (односпрямовану метафоричну проекцію висхідного концепту на цільовий називають «метафоричним мапуванням (картуванням)» (metaphorical mapping) (Lakoff 1980, Lakoff 1987), а результатом подібного мапування є виникнення нового значення).

Науковцями встановлено, що ієрархія концептних метафор в ККС лінгвосоціумів маніфестується наявністю, з одного боку, базових метафор, а з іншого, їхніх субтипів – метафор нижчого рівня, разом з якими вони утворюють своєрідні, ієрархічно організовані за принципом гіперо-гіпонімічних відношень, розбудовні «містки», що слугують зв'язувальними елементами концептополів, концептосистем та і ККС у цілому.

Визнання ієрархічної організації концептних метафор спричинило опрацювання представниками когнітивної лінгвістики різних критеріїв, які лягли в основу виділення їхніх типів та створення численних класифікацій. Перша типологія розроблена, як відомо, засновниками теорії когнітивних метафор Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, які виокремили *онтологічні, структурні та орієнтувальні* метафори (Lakoff 1987, 25).

Структурні концептуалізують поняттєві сфери шляхом переносу на них структурації інших когнітивних сфер, тобто один концепт метафорично структурується в термінах іншого (Lakoff 1987, 26).

Вивчення мовної об'єктивації концепту SPARSAMKEIT (ОЩАДЛИВІСТЬ) на основі аналізу фразеологічних одиниць із значенням ощадливості / бережливості / економності свідчить, що його перцептивно-образний складник утворюють такі структурні метафори:

1. «ОЩАДЛИВІСТЬ – ЦЕ ПРИБУТОК», напр.:

нім. *Sparen ist verdienen* (досл.: Заощаджувати – означає заробляти) (Duden 1992);

нім. *Ein ersparter Pfennig ist zweimal **verdient** / Wer einen Groschen spart, hat zwei **verdient*** (укр.: Хто щадить грош, той має більш) (Duden 1992);

нім. *Wer spart, der gewinnt* (досл.: Хто заощаджує, той і здобуває (Deutsche Idiomatik 2011);

нім. *Sparen bringt Haben / Wer spart, der hat / Auf Sparen folgt Haben* (укр.: З копійки карбованці робляться; копійка копійку кличе) (Deutsche Idiomatik 2011);

нім. *Wer spart, hat doppelt* (досл.: Хто заощаджує, той отримує вдвічі більше) (Deutsche Idiomatik 2011).

Наведені приклади свідчать, що німці вбачають в ощадливості «збагачувальну» функцію, яка дозволяє їм не тільки зберегти майно, але й примножити його, отримавши нові статки (пор. *verdienen, gewinnen, haben* – заробляти, здобувати, мати).

2. «ОЩАДЛИВІСТЬ – ЦЕ ЗАБЕЗПЕЧЕНЕ МАЙБУТНЄ», напр.:

нім. *Wer heute spart, hat morgen etwas* (досл.: Хто сьогодні заощаджує, той завтра має) (Deutsche Idiomatik 2011);

нім. *Spare was, dann hast du was* (досл.: Заощаджуй, і потім матимеш) (Duden 1992);

нім. *Wer in der Jugend spart, ist im Alter bewahrt* (досл.: Хто в юності заощаджує, той і в старості має) (Duden 1992);

нім.: *Sparsam sein ist eine Rente* (досл.: Бути ощадливим – це мати пенсію) (Deutsche Idiomatik 2011);

нім.: *auf den alten Mann sparen* (досл.: Заощаджувати на старість) (Deutsche Idiomatik 2011).

3. «ОЩАДЛИВІСТЬ – ЦЕ ЗАХИСТ ВІД ЗЛИДНІВ», напр.:

нім. *Spar dein Brot, so hast du in der Not / Spare in der Zeit, so hast du in der Not* (укр. Гроші май та про чорну днину дбай) (Duden 1992);

нім. *Besser sparsam leben, als im Elend verderben* (досл.: Краще жити економно, ніж в злиднях) (Duden 1992);

нім. *Wer spart, wenn er hat, der hat, wenn er bedarf* (досл.: Хто економить, коли він має, той має, коли потребує) (Deutsche Idiomatik 2011);

нім. *Spare dem Unfall* (досл.: Заощаджуй на нещасний випадок) (Deutsche Idiomatik, 2011);

нім. *sich einen Notpfennig zurücklegen / Geld auf die hohe Kante legen* (досл.: відкласти гроші на чорний день) (Duden 1992);

4. «ОЩАДЛИВІСТЬ – ЦЕ БАГАТСТВО», напр.:

нім. *Von den Reichen lernt man sparen* (досл.: У багатих вчаться економити) [0];

Sparen ist viel Geld haben (досл.: У багатих вчаться економити) (Duden, 1992);

нім. *Wer sparsam ist, kann viel sammeln* (досл.: Хто заощадливий, той може багато мати) (Deutsche Idiomatik 2011);

Wer Geld hat, hat schon gespart (досл.: Багатий той, хто заощадив) (Deutsche Idiomatik 2011);

5. «ОЩАДЛИВІСТЬ – ЦЕ РОЗСУДЛИВІСТЬ», напр.:

нім. *Sparsamkeit ist keine Dummheit* (досл.: Ощадливість – це не дурість) (Deutsche Idiomatik 2011);

нім. *Sparen ist **größere Kunst** denn erwerben* (досл.: Ощадливість – це більше мистецтво, ніж просто отримання) (Duden 1992);

нім. *Fleiß und **kluger Sinn** bringt den sichersten Gewinn* (досл.: Старанність і розум приносять найбільший прибуток) (Duden 1992);

нім. *Wer **nicht spart** zur rechten Zeit, darbt zur Unzeit* (досл. Хто невчасно заощаджує, той бідує) (Duden 1992);

Аналізовані фразеологічні одиниці свідчать на позитивне сприйняття концепту SPRASAMKEIT представниками німецькомовного лінгвосоціуму і вказують на раціональне ставлення до майна, власності, що пояснюється й тим фактом, що ощадливість належить до чотирьох базових німецьких чеснот – *Ordnung* (порядок), *Fleiß* (старанність), *Disziplin* (дисциплінованість), *Sparsamkeit* (ощадливість) (Münch 1984, 9).

Таким чином, аналіз фактичного матеріалу дав змогу встановити, що образно-перцептивний складник концепту SPRASAMKEIT утворюють п'ять структурних концептних метафор, позначеними етнокультурною специфікою. Перспективним вважаємо вивчення цього ментального конструкту в аспекті зіставної лінгвокультурології, що сприятиме виявленню його універсальних і етноспецифічних когнітивних ознак.

ЛІТЕРАТУРА

Баранов, А. Н. (2014). *Дескрипторная теория метафоры и типология метафорических моделей*. Москва: Языки славянской культуры.

Deutsche Idiomatik (2011). Stuttgart: Ernst Klett Verlag.

Duden. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten (1992). Mannheim: Dudenverlag.

Lakoff, G. (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago: The University of Chicago.

Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.

Münch, P. (1984). *Ordnung, Fleiß und Sparsamkeit. Texte und Dokumente zur Entstehung der «bürgerlichen Tugenden»*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Людмила Рудакова
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри сучасних практик викладання англійської мови,
Людмила Киба
ст. викладачка кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)

ДО ПИТАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ: ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Мова дає свободу і мова ж нас обмежує. У розвиткові міжнародних зв'язків, зближенні націй і народів, взаєморозумінні, вмінні вибудовувати адекватну комунікацію неабияку роль відіграють культурні зв'язки, культура взагалі, читання художньої літератури зокрема. Цьому має сприяти коректний, релевантний переклад художніх творів, оскільки переклад є особливим видом міжкультурної взаємодії. Тому підготовка фахівця нового покоління має передбачати формування здатностей і готовності до спілкування, яке виникає на основі комунікативних намірів, аналогічних тим, які виникають у носіїв мови. Така готовність забезпечується формуванням соціокультурної (лінгвосоціокультурної) компетентності у студентів-філологів, майбутніх перекладачів як соціокультурної взаємодії перекладача і художнього твору. Підготовка перекладача спрямована на оволодіння перекладацькою компетентністю – лінгвістичною, семантичною, інтерпретативною, текстовою і обов'язково міжкультурною (Селіванова 2004, 161–162; Ганічева 2009,). Врахування соціокультурного компонента у процесі перекладу є важливим і доволі складним компонентом перекладацького процесу (Сем'ян 2019, 10).

Важливим є переклад різноманітних культурних фактів, позначених певними мовними засобами. За ієрархією Ю. М. Караулова, такі факти віднесено до володіння інформацією на вербально-лінгвістичному рівні мовної особистості – лексиконі тих, хто навчається, формуванню їхньої мовної та мовленнєвої компетентностей. **Актуальним** залишається пошук шляхів формування соціокультурної компетентності як складової іншомовної комунікативної компетентності. Ліквідувати таку диспропорцію можливо розвиваючи тезаурус студентів вищих мовних навчальних закладів. **Метою** цієї статті є продемонструвати один з можливих шляхів розвитку тезаурусу під час читання студентами оригінальної художньої літератури.

Культура іншої країни може розглядатись як в синхронії, так і в діяхронії. Отже, поряд з національно-специфічною соціокультурною інформацією (СКІ), в інокультурі можна виокремити *історико-культурну* соціокультурну інформацію. Виходячи з дефініції культури О. Ф. Лосєва як системи взаємних відносин усіх прошарків історичного процесу певного місця і часу (Лосєв 1989), слідом за Л. П. Смеляковою, можливо упорядкувати численні й

різномірні історико-культурні факти, користуючись основними базовими аспектами культури – *людина, простір, час* – і співвіднести їх з хронотопом художнього твору. Ці базові аспекти культури відповідають трьом основним сторонам суспільного життя: *економічній, політичній і духовній* (Смелякова 1992, 36–37).

Антропоніми, топоніми та «хрононіми», що містяться в художньому тексті, мають значний лінгвосоціокультурний потенціал і методичний ефект у ході оволодіння студентами «культурною грамотністю» (Е. Hirsh 1993). Зміст національно-культурного компонента ономастичної лексики не вичерпується її основним словниковим значенням. Воно визначається не лише функціональним статусом в антропологічній, топонімічній та «хрононімічній» системах, а й особливостями конотацій, які виникають на основі культурно-історичного розвитку назв (Рудакова 2004, 29–30). Тому ономастична лексика в цілому та її історико-культурний фон, зокрема, є важливим компонентом соціокультурноспрямованого навчання іноземних мов.

Розпізнавання в художньому творі й адекватне інтерпретування антропонімів, топонімів і «хрононімів» сприяє вірному осмисленню поведінки та дій літературних персонажів, більш повному розумінню всього твору, розширенню соціокультурної ерудиції студентів-філологів, а в перекладі – забезпечує якісне відтворення лінгвокультурної та етноунікальної семантики.

Антропоніми, як художній феномен, викликають великий комплекс певних асоціативних значень і тісно пов'язані з художнім часом та художнім простором, тобто *хронотопом* художнього твору.

Так, наприклад, у романі Доктороу «Регтайм» антропоніми Т. Рузвельт, Г. Форд, Г. Гудіні, Т. Драйзер, С. Джоппін є символами своєї епохи – Америки початку ХХ сторіччя – і створюють історико-культурний фон всього роману.

Крім історико-культурного фону, антропоніми можуть додавати певних психологічних, емоційних або соціальних штрихів до портретів літературних персонажів. Доволі часто американські письменники, наприклад, порівнюють своїх героїв з відомими особами країни, підкреслюючи особливий інтерес американців до «перших осіб» держави. Наприклад: *Look, they are like **Ronnie and Nancy*** (Adams. *Caroline's Daughters*). У цьому фрагменті літературні персонажі порівнюються з президентом Рональдом Рейганом та його дружиною Ненсі Рейган, відомими в США як ідеальне подружжя.

*Henry Ford had once been an ordinary automobile manufacturer. Now he experienced an ecstasy greater and more intense than that vouchsafed to any American before him not excepting **Thomas Jefferson*** (Doctorow. *Ragtime*). У цьому випадку відомий промисловець Г. Форд порівнюється з ще більш відомим у США діячем, одним із «засновників нації», третім президентом (1801–1809), автором проекту Декларації незалежності – Т. Джефферсоном. Порівняння на користь Г. Форда, напевне, акцентує важливість для країни ХХ століття не стільки політичного життя, скільки індустріального розвитку та росту монополій.

Герої художніх творів нерідко порівнюються з міфологічними та біблійними персонажами або з героями інших творів. Це допомагає автору

розкрити характер свого героя, не вдаючись до детального опису, а від перекладача вимагає як загальної ерудиції, так і спеціальних знань.

Топоніми – невід’ємна частина фонових знань носіїв певної мови та певної культури. Саме в топонімії більше, ніж в інших сферах мови, очевидний взаємозв’язок синхронії та діяхронії. У процесі синхронічного сприйняття топонімів основну роль відіграють екстралінгвістичні фактори – соціальні, політичні, економічні. Щодо діяхронії, у топонімах, як у дзеркалі, відбивається історія народу, історія заселення й освоєння території (Беленькая 1977, 11).

Наприклад, у романі Відала «Вашингтон, округ Колумбія» говориться про те, що під час війни у 1814 британцями був спалений дерев’яний Капітолій, а тепер відбудовані з каменя *subterranean corridors... smell of stone and soap and... despite the rising heat outside, the inner depths of the Capitol remain cool all summer long* (Vidal. *Washington, D.C.*).

З довідників відомо, що того ж року згорів і Білий Дім. Стіни, що почорніли від диму, після пожежі були пофарбовані в білий колір, тому будівлю назвали «Білий Дім» (*White House*).

Якщо читати художні твори американських письменників у хронологічному порядку, можна прослідкувати еволюцію перших поселень Сполучених Штатів, проаналізувати певні факти іншомовної культурної дійсності в діяхронії. Так, наприклад, майже два сторіччя назад Ф. Купер так описував північно-східне узбережжя США: «На той час (1740-1745 pp.) у графстві Нью-Йорк було заселено лише чотири колонії, які підходили до самого Атлантичного океану. Це була вузька стрічка землі вздовж Гудзону від гирла до водоспадів поблизу витоку та декількох сусідніх областей вздовж річок Мохоку і Скохарі. *Незаймані нетрі* вкривали береги Мохока (притоки Гудзону) й тяглися аж до Нової Англії, ховаючи в лісі *туземного воїна в безшумних мокасінах...* Якщо можна було б глянути зверху на території на схід від Міссісіпі, ви б побачили *безмежні ліси*, які тільки поблизу морського узбережжя переходили в досить *вузьку стрічку розораних земель*» (Купер. *Звіробій*).

Проте, вже на початку ХХ сторіччя цей регіон став високорозвиненим регіоном із трамваями та залізничними лініями, які були досить дешевим та надійним засобом пересування, про що пише в романі «Регтайм» Доктороу: *Tateh didn't know anything about the routes. He only planned to keep on going as far as each streetcar would take him... In this way he made the trip south to **Boston**, then to **New Haven**, through the **West-Chester towns of Rye and New Rochelle**, through the train yards of **New York**, across the river to **Newark, New Jersey**, and then to **Philadelphia...*** (Doctorow. *Ragtime*).

Сьогодні ж, як відомо, майже все північно-східне узбережжя США зрослося в один величезний мегалополіс **B o s w a s h** – густо заселену стрічку, що протяглася від **Бостона** до **Вашингтону**, включаючи Нью-Йорк Сіті, Філадельфію і Балтімор (Електронний тлумачний словник).

«**Хрононіми**», виражені експліцитно, найчастіше пов’язані з такими історичними подіями Америки, як: четверте липня – День незалежності, 1492 – рік відкриття Америки Колумбом, війна з Великою Британією за незалежність у 1775–1783 pp., Громадянська війна між Північчю та Півднем у 1861–1865 pp.

Проте, як справедливо зазначає Л. П. Смелякова, на відміну від історико-культурної інформації про людину та простір, яка, як правило, буває вираженою власними іменами, позначки часу можуть бути представленими не стільки конкретними прикметами часу та власними іменами – «хрононімами», скільки фоново, певними деталями, притаманних конкретним подіям, фактами й явищами національної історії, які сукупно дозволяють відтворити атмосферу епохи (Смелякова 1992, 42).

Історико-культурні події, які умовно можна розділити на *економічні*, *політичні* та *духовні/культурні*, є суть фактори психологічні, оскільки людина творить історію, а її поведінка вмотивована соціально і культурно. Тому описані в художніх творах події, як правило, асоціюються з іменами конкретних історичних осіб і часто набувають певних прикмет часу (Смелякова 1992, 42; Рудакова 2004, 33).

Таким чином, розглянувши вищезазначене, можна стверджувати, що **національно-специфічна** соціокультурна інформація, що міститься в американській художній літературі, відображає численні об'єкти північноамериканської цивілізації та складається з антропонімів, топонімів і «хрононімів», які фоново передають основні соціокультурні прикмети певної лінгвокультурної спільноти у формі реалій, імплікацій та пресупозицій.

Володіння такою історико-культурною соціокультурною інформацією забезпечує уявлення про «національну цілісність» народу–носія виучуваної мови, про його цінності, стереотипи мислення та світосприйняття і допоможе не лише розуміти оригінальну художню літературу та формувати соціокультурну компетентність, а й правильно інтерпретувати інформацію під час перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

Селіванова О.О. (2004). Вимоги до професійного володіння мовами та проблеми мовленнєвої підготовки перекладача. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні науки»*. (4) 64, 161–162.

Ганічева Т.В. (2009). Фонові знання у структурі професійно-орієнтованої перекладацької компетенції майбутніх філологів. *Преподавание языков в высших учебных заведениях на современном этапе*. №15. Харків, 15.

Сем'ян Н.В. (2019) Критерії та норми оцінювання у майбутніх філологів лінгвосоціокультурної компетентності в читанні. *Інноваційна педагогіка*. (10) 3.

Лосев А.Ф. (1989) *Держание духа*. М.: Изд-во полит. лит-ры.

Смелякова Л.П. (1992). *Художественный текст в обучении иностранным языкам в языковом вузе (Теория и практика отбора)*. СПб.: Образование.

Hirsh E.D., Jr., Kelt J., Trefil J. (1993). *The Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know*. Boston, N. Y.: Houghton Mifflin Co.

Рудакова Л.П. (2004). *Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02/ Київ. нац. лінгв. ун-т.

Беленькая В.Д. (1977). *Очерки англоязычной топонимики*. Москва: Высшая школа.

Богдан Філоненко
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Христич Н.С.
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ПРИКАЗОК ТА ПРИСЛІВ'ЇВ ІЗ ЗООСЕМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Серед проблем, що досліджуються сучасними лінгвістами та перекладачами, художньо-образні засоби із зоосемічним компонентом привертають особливу увагу. Це пояснюється тією роллю, яку традиційно відіграють зоосемізми у свідомості мовної особистості, їх використанні у художніх творах, афоризмах, повсякденному спілкуванні та інших типах дискурсу. Роль зооморфного елемента не можна не дооцінювати. Вона визначається тим значенням, яке мали тварини на ранній стадії розвитку суспільства, адже вони повсюди супроводжували людей: на полюванні, захисті свого помешкання, побуті. Тварини складали значну частину людського світогляду з прадавніх часів. Про це свідчить не лише слов'янська цивілізація, а й всі інші – єгипетська, грецька тощо. Саме тоді почали складатися перші узагальнені словесні символи, що конкретизувалися в образі тієї чи іншої тварини. Номінації, пов'язані з тваринами, виявилися одними із найбільш рухомих тематичних пластів лексики. Світова лінгвокультура має досить багату зоосемічну спадщину з власною системою кодування зоохарактеристик.

Концептуалізація тваринного світу у мові ґрунтується, насамперед, на засадах співвіднесення стереотипів тваринного світу та рис людини. Здавна людина здійснювала спостереження за зовнішністю, поведінкою, поставою, рухами тварин, за їхнім життям, усі зовнішні ознаки були проявом певного внутрішнього стану тварин.

Переклад приказок та прислів'їв із зоосемічним компонентом складає особливу перекладацьку проблему. На відміну від вільних лексичних одиниць та сталих словосполучень, у приказках та прислів'ях образний зміст зберігає свою значимість. Носії мови не лише розуміють їх сенс та ситуації вживання, а й сприймають їх метафоричність. Звичайно, початкові реалії, пов'язані з виникненням приказок та прислів'їв, забуваються, але їх двоплановість зберігається у паремійних фондах. Сенс вільного поєднання, що лежить в основі приказок та прислів'їв, і зміст актуалізуються в мові.

Відтворення приказок та прислів'їв складає особливу проблему для перекладача. Перекладачу важливо передати обидва компоненти: і сенс, і метафоричний зміст.

З огляду на ці ознаки, ми виділяємо можливі типи перекладу приказок та прислів'їв.

1. Знаходження повного відповідника, коли в мові перекладу приказки та прислів'я є рівнозначні за змістом, функцією та стилістичними характеристиками приказки та прислів'я в мові оригіналу. Метафора повинна спиратися на ідентичні образи, як наприклад: *Fish and company stink in three days* – *Риба та гості через три дні псуються* // *A wolf guzzles counted sheep too* – *Вовк і полічених овець краде* // *A horse stumbles that has four lags* – *Кінь на чотирьох ногах, та й то спотикається*.

У цьому способі відтворення приказок та прислів'їв не втрачається лексична образність зоонімів. Якщо це «риба» в англійській мові, то вона залишається «рибою» в українській мові, так само як і «вовк», і «кінь».

2. Знаходження часткового відповідника, коли приказка та прислів'я мови перекладу еквівалентні оригіналу по значенню, функції і стилістичному звученню: *Dog doesn't eat dog* – *Вовк вовка не кусає* // *The leopard cannot change its spots* – *Вовк линяє, а натури не міняє* // *Put a cat among the canaries* – *Замкнув вовка межі вівці* // *Beware of a silent dog and still water* – *Бережіться козла спереду, коня ззаду* // *Geese with geese and women with women* – *Знайся кінь з конем, віл з волом, свиня з свинею, рівня з рівнею*.

Прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю оригіналу по сенсу, функції і стилістичному забарвленню, але втрачає образну відповідність. Взяти, наприклад, перше прислів'я: образ вовка замінюється образом собаки.

Проаналізувавши цей спосіб відтворення, можна зазначити, що у даному випадку порушується певна лексична відповідність. У приказці «*Geese with geese and women with women*» відбулося розширення лексичних компонентів: 2 англійських («geese», «women») на 4 українських («кінь», «віл», «свиня», «рівня»): «Знайся кінь з конем, віл з волом, свиня з свинею, рівня з рівнею». У цьому прислів'ї «women» – лексична одиниця із компонентом «людина». На думку Н. Христич (Христич 2017, 419–420), «... особливістю фразеологічних одиниць із компонентом «людина» є те, що вони виступають знаками непервинної номінації, тобто суб'єктивного сприймання».

3. Калькування. При застосуванні вказаного способу приказки та прислів'я відтворюються майже дослівно, і сам контекст свідчить про усталеність виразу, відтворюваним відповідно до оригіналу: *A wolf in sheep's skin* – *Вовк в овечій шкурі* // *A man is a wolf to a man* – *Людина людині вовк* // *Neither fish nor flesh* – *Ні риба, ні м'ясо* // *All cats are grey in the dark* – *Вночі всі кішки сірі* // *Fish begins to stink at the head* – *Риба починає псуватися з голови*.

Наведені приклади свідчать про те, що спосіб калькування зберігає усі образні лексеми оригіналу.

4. До знаходження «псевдоприслів'їв» вдаються, коли перекладач вважає недоцільним використовувати наявні у мові відповідності або, коли у ньому взагалі немає повного або часткового еквівалента приказки та прислів'я. У цьому випадку перекладач «винаходить» прислів'я, відтворюючи без модифікацій або з деякими змінами образний зміст оригінального прислів'я і, звичайно, зберігаючи його сенс. При створенні такого «псевдоприслів'я»

використовуються образні і звуко-ритмічні засоби. Словосполучення стилізується під прислів'я: *Cat's concert – Хто в ліс, хто по дрова // Nature draws more than ten oxen – Як вовка не годуй, а він все в ліс дивиться // An ass is but an ass, though laden with gold – На свиню хоч і сідло надінь, то все конем не буде // To hold a wolf by the ears – Битись, як риба об лід // A word spoken is past recalling – Слово – не горобець, вилетить – не сніймаєш // It's enough to make a cat laugh – Курам на сміх // The cat would eat fish and would not wet her feet – Щоб рибку з'їсти, треба в воду лізти.*

Приказки та прислів'я англійської та української мов можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням та стилістичним забарвленням, та все ж значна їх частина мають свої особливості, і відповідники у мові перекладу часто бувають тільки приблизними. При їх порівнянні характерним є визначення спільного асоціативного значення.

Таким чином, ми дослідили 4 основні способи англо-українського відтворення приказок та прислів'їв. Слід зазначити, що лексичні одиниці-зооніми в обох мовах хоча і мають різні значення та виконують однакову функцію, зберігають своє емотивне значення та повчальний зміст. У кожного перекладача, окрім широкого арсеналу загальних стратегій перекладу, є ще свій індивідуальний стиль, який часто називають авторським стилем або, за словами Н. Христич, способом «декодування концептуальної інформації» (Христич 2020, 119).

У цілому доходимо висновку, що основні труднощі під час перекладу англійських приказок та прислів'їв українською мовою полягають в адекватному підборі концептуального відповідника. Подальше вивчення зоолексики як окремо, так і в складі приказок та прислів'їв дає можливість сучаснику краще зрозуміти особливості тваринного світу і створити наочну модель, елементи якої нагадують життя людського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

Христич, Н. С. (2017). Лінгвокультурологічний аналіз поняття Людина в англійській фразеології. *Теоретична і дидактична філологія*, 25, 418–425.

Христич, Н. С. (2020). Переклад індивідуально-авторських лексичних інновацій як декодування концептуальної інформації (на матеріалі поетичних творів П. Тичини). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 1, 117–123.

Spears, R. (2005). McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs. N.Y. : McGraw-Hill's Companies Inc.

Галина Чумак
кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Галина Деркач
кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)

СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ С. КІНГА

Переклад художньої літератури уже сам по собі є непростим завданням. Проте йому передусє ще чимала країнознавча та літературознавча розвідка перекладача. Це зумовлено тим, що перед перекладачем стоїть завдання не просто досягти еквівалентного перекладу – передати зміст першотвору для цільової аудиторії. Завданням перекладача є ще й створити адекватний переклад, із збереженням прагматичного та лінгвокультурного компоненту твору, який би не лише доносив зміст, а й, так би мовити, долав лінгвокультурний бар'єр між читачами першотвору та його перекладу. Для подолання цього бар'єру перекладачеві потрібно вдало та зрозуміло відтворити ті елементи твору, які незнайомі чи незрозумілі цільовій аудиторії через відмінності культури, побуту та недостатній кількості фонових знань. Саме на цьому етапі постає питання вибору перекладацьких стратегій, які мають вирішальне значення для адекватності перекладу.

Переклад творів Стівена Кінга «11/22/63» та «Сяйво», які стали матеріалом для нашого дослідження, а також багатьох інших творів короля жахів – це творчий доробок українського письменника, перекладача та редактора Олександра Красюка. Художні твори американського письменника Стівена Кінга надзвичайно насичені реаліями. Усі власні назви, побутові речі, історичні факти, імена та звичаї автор черпає лише з американської культури та історії. Більше того, своєрідність художньої манери Стівена Кінга полягає ще й у тому, що він часто вплітає у сюжет своїх творів вигадані реалії, реалії зі своїх попередніх творів та автобіографічні алюзії. Без професійної роботи перекладача, котрий зможе в першу чергу віднайти усі реалії та алюзії, а вже згодом підібрати правильні стратегії для їх перекладу, читач просто не зможе повною мірою зрозуміти приховану алюзійність творів Стівена Кінга, а відтак і твір в цілому.

Під час дослідження було проаналізовано 350 реалій та поділено їх за семантичними групами. Кожна семантична група представлена певною кількістю лексичних одиниць, деякі з яких суттєво переважають у творі. Щоб простежити кількісне співвідношення реалій, які входять до цієї класифікації, розгляньмо кількісну таблицю (див. Таблицю 1).

Таблиця 1.

Кількісна характеристика семантичних груп реалій

Семантична група	Кількість лексем	Семантична група	Кількість лексем
Антропоніми	59	Промислові й аграрні підприємства, банки	9
Топоніми	28	Танці та пісні, виконавці	21
Їжа на напої	30	Назви фільмів та телепрограм, літературних творів та періодичних видань	26
Одяг	7	Народні свята, фестивалі	2
Житло	2	Назви ліків	6
Грошові знаки	3	Прізвиська	4
Назви компаній, музеїв, театрів, ресторанів, магазинів, готелів, релігійних організацій	37	Фольклорні, історичні і літературно-книжні алюзії та реалії, які містять ознаки способу життя, поведінки, рис характеру	55
Марки машин	4	Спортивні команди	12
Побутові реалії	20	Побутові реалії	46

Усі переклади Стівена Кінга, зроблені О. Красюком, входили до списків Всеукраїнського рейтингу «Книжка року», що говорить про його майстерність. У своїх перекладах О. Красюк перш за все ставить за мету якомога точніше відтворити літературний стиль автора твору. А враховуючи те, що стилістика Стівена Кінга відзначається багатшаровістю, великою кількістю культурних алюзій, явних і прихованих, використанням реалій, специфічних регіональних говірок і жаргонізмів, переклад його творів – це велика культурно-історична довідкова робота. На прикладі романів «11/22/63» та «Сяйво» проаналізуємо, які перекладацькі стратегії використовує О. Красюк для відтворення американських реалій.

Для цього розглянемо Таблицю 2, у якій подано кількісне співвідношення використання Олександром Красюком різних стратегій відтворення реалій.

Таблиця 2

Кількісне співвідношення використання стратегій відтворення реалій

Перекладацька стратегія	Кількість
Заміна	1
Опущення	9
Трансплантація	1
Описовий переклад	1
Додавання	25
Калькування	124
Транскрибування	51
Транслітерація	110
Адаптація	10

Оскільки, як вже було зазначено нами вище, О. Красюк прагне якомога точніше відтворити стиль автора та якомога повніше передати усі лінгвокультурні елементи у творі, найчастіше він застосовує калькування, або дослівний переклад – поморфемний переклад іншомовного слова, копіювання його структури та відтворення за допомогою засобів цільової мови. Цей спосіб перекладу О. Красюк застосовує для перекладу як лексем, так і словосполучень та навіть речень.

Розгляньмо декілька прикладів: *bootlegging* – бутлегерство, *consolidation* – консолідація (згромадження учнів колишніх маленьких сільських шкіл у великих міських школах, що інтенсивно тривала в США у 1950-1960-х роках), *mouseketeer* – мишкетер, *squeeze* – вичавка, *The Waltons* – «Волтони» (сімейний телесеріал, де наприкінці кожної серії якась пара з велелюдної родни Волтонів обов'язково бажають одне одному доброї ночі), *flashcube* – флеш-кубик (розроблений у 1960-х роках компанією «Kodak» компактний пристрій для фото-спалаху: кубик з одноразовою мікролампою на одній вертикальній грані, після спалаху живлений від батареї фотокамери флеш-кубик обертався, даючи можливість зробити підряд чотири знімки).

У випадку з лексемами, які несуть культурно специфічне значення – передають історичні явища, предмети побуту, назви серіалів, перекладач не може застосувати ані стратегію опущення чи доместикації (тоді повністю втрачається культурологічне навантаження твору та його автентичність), ані описовий переклад, який видається занадто громіздким та перевантажує твір та увагу читача. Тому перекладач застосовує калькування, яке передає автентичність реалій, та разом з тим дає пояснення лексичної одиниці вихідної мови у паратексті цільової мови, а саме у примітках перекладача.

Шляхом калькування перекладено найбільше реалій-словосполучень. Наприклад: *Canned Heat* – «Консервований жар» (желеподібний спирт-денатурат, що випускається як паливо для пічок або розпалювач вогнищ, у часи Великої депресії 1930-х років став популярним алкоголем серед мандрівних робітників), *Dirty Thirties* – Брудні тридцяті (період багаторічної засухи і потужних пилових бур у розораних преріях, під час якого сотні тисяч фермерів кидали свої господарства, мігруючи головно на захід США), *continental manners* – континентальні манери (британський вираз, що означає «європейські манери», чим герой роману показує свою вишуканість, якою іноді хизуються американські англофіли), *Fall Classic* – Осінній Класик (фанатська назва Світової серії), *Per-club* – Пен-клуб (самоорганізація учнів для пропаганди досягнень власної школи, з членів Пен-клубів формуються також групи заводіїв-чирлідерів), *Combat Zone* – «Бойова зона» (район розваг для дорослих у колишньому Бостоні, прозваний так пресою через високий рівень злочинності у ньому та завдяки клієнтурі, більшість якої становили солдати й військові моряки), *Simple Simon* – простак Саймон (герой старовинного англійського дитячого вірша).

Водночас варто зазначити, що майже завжди О. Красюк застосовує стратегію калькування у поєднанні із приміткою, у якій подає коротку історичну чи культурну довідку про ту чи іншу реалію.

...so Mr. Vollander, him who owned the market back in those days, he sat down and had a Dutch uncle talk with ole Frankie (King, 2011, 132).

Та врешті містер Волландер, так звали тодішнього хазяїна маркету, отже він посадив перед собою друзяку Френкі й провів з ним розмову голландського дядечка. Побалакати з кимось, як голландський дядечко – англо-американська ідіома, що означає докірливу, проте настановчу й щиру розмову старшого з молодшим (Кінг, 2012, 192).

Другою за частотою використання є транслітерація. Оскільки Стівен Кінг використовує у своїх творах багато власних назв – особливо антропонімів та топонімів, то практично усі вони перекладені за допомогою транслітерації: *Fort Worth* – *Форт-Ворт*, *Androscoggin* – *Андроскоггін*, *Sabattus* – *Сабатус*, *Portland* – *Портленд*; *Bar Harbor* – *Бар Гарбор*, *Ray Milland* – *Рей Мілленд*, *Jack Anderson* – *Джек Андерсон*, *Robert Redford* – *Роберт Редфорд*, *Sirhan Sirhan* – *Сірхан Сірхан*.

Почасти транслітерованими є й інші власні назви – найменування різних брендів, марок, видань, героїв книг та серіалів, музичних груп, лікарських засобів: *Magnum* – *Магнум*, *Crayola* – *Крайола*, *Rolodex* – *Ролодекс*, *Sesame Street* – «Сезам-стрит», *Creedence Clearwater Revival* – «Кріденс Клірвотер Рівайвел», *Tiparillo* – «Тіпарилло», *Speedy Gonzales* – *Сніді Гонзалес*, *Cisco Kid* – *Сіско Кід*. Вагома частка реалій перекладена за допомогою транскрибування, при застосуванні якого відтворюється звуковий склад слова. Як і у випадку з транслітерацією, за допомогою транскрибування перекладені власні назви, наявні у романах: *Ellery Queen* – *Елери Квін*, *Lyons* – *Лайонс*, *W. C. Fields* – *Дабл'ю Сі Філдс*, *Blanche DuBois* – *Бланш Дюбуа*, *Arthur Murray* – *Артур Мюрі*, *Albany* – *Олбані*, *Augusta* – *Агаста*, *Lewiston* – *Льюїстон*, *Auburn* – *Оберн*, *Xbox* – «Ексбокс», *Yooper* – *Юпер*, *Plymouth Fury* – «Плімут Ф'юрі», *eBay* – «І-Бей».

При перекладі романів «11/22/63» та «Сяйво» найчастіше використовуються стратегії калькування, транслітерації та транскрибування. Вибір перекладацьких стратегій транслітерування та транскрибування при відтворенні власних назв є доцільним та обґрунтованим, адже важливим є збереження оригінальної форми, що сприяє відтворенню колориту романів, дія яких відбувається у США.

ЛІТЕРАТУРА:

Бондар, М. В. (2015). Класифікація національно маркованих одиниць. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*, 30. 31–36. Retrieved May 20, 2022 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2015_30_6.

Кінг, С. (2012). *11/22/63*; пер. з англ. та ком. О. Красюка; Київ: КСД. 896с.

Кінг, С. (2015). *Сяйво*; пер. з англ. та ком. О. Красюка; Харків: КСД. 2015. 640с.

Тупиця, О. & Зімакова Л. (2012). Безеквівалентна лексика: проблеми визначення. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 251–258. Retrieved May 20, 2022 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2012_2012_34

King, S. (2011). 11/22/63. New York: Scribner.
King S. (2012). Shining. New York: Anchor Books.

СЕКЦІЯ №9. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

SECTION №9. LINGUO-DIDACTIC ISSUES OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

Людмила Киба

*старший викладач кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови*

*Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ У ПЛОЩИНІ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ АСПЕКТИ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну питання пандемії Covid-19 відійшло на задній план. Принаймні на рівні українських військових та цивільних громадян. Статистики й регулярних новин про коронавірус тепер значно поменшало. Втім, знати ситуацію із захворюваністю важливо хоча б тому, що зараз багато людей змушені переховуватись в укриттях або переміщуватись в інші, більш безпечні регіони, створюючи скупчення і погіршуючи епідеміологічну ситуацію. До того ж, під час війни більшість з нас забуває про карантинні обмеження, що може призвести до спалахів різних інфекційних захворювань, а не лише ковіду. Проте, у той час як Україна бореться за волю, у світі продовжують перейматись коронавірусом.

Ситуація з пандемією коронавірусу стала викликом не лише медикам, економістам, політикам, психологам, педагогам, а й мовознавцям, у тому числі і викладачам-мовникам, поставивши перед ними поряд із загальнолюдськими викликами щодо самозбереження та турботи про своїх рідних та близьких чи при звичаєння до нових умов існування та трудової діяльності, виклики суто фахові: не лише сприяти вибудовуванню мовної особистості (навчати мови та мовлення), а й забезпечити розуміння студентами того, що професійна мовна особистість не відбудеться без постійного «оновлення налаштувань» і «розширення додатків». Звернемо увагу на ті лінгвістичні зміни та інновації, які відбулися в англійській мові з початку пандемії і які варто взяти до уваги в навчанні мови, зокрема – навчанні перекладу. **Метою** публікації є наведення прикладів та короткий аналіз спричинених пандемією викликів як мовній особистості викладача, так і мовній особистості студента, що є **актуальним**.

Мова – живий організм, що еволюціонує та пристосовується до нових реалій та обставин, за яких мовні одиниці проходять шлях від ідіолекту до неологізму. Шість тижнів пішло на те, щоб Всесвітня організація охорони здоров'я дала ім'я новому вірусному респіраторному захворюванню, яке з'явилося в грудні 2019 року в Ухані, Китай: COVID-19, акронім для *CoronaVirus Disease 2019*. Процес вибору назви затягнувся через рекомендації

2015 року щодо найменування хвороб, які виключають епоніми (синдром Дауна, хвороба Альцгеймера), топоніми (хвороба Лайма або вірус Західного Нілу) та професійні асоціації (хвороба легіонерів – легіонельоз). У пошуках назви новому вірусу у ВООЗ керувалися настановою гендиректора організації Тедроса Адхана Гебреєса «запобігти використанню інших імен та назв, які можуть бути неточними або стигматизуючими» (WHO 2020). З першого дня можна було спостерігати, як нещодавно вигадані слова використовувались у соціальних мережах, мемах і навіть в основних (*mainstream*) ЗМІ. Періоди глобальних випробувань призводять до того, що люди нарешті зрозуміють значення відомих слів. Так, наприклад, до пандемії ковіду більшості з нас було б важко пояснити різницю між епідемією та пандемією (*epidemic* та *pandemic*), що часто призводило і до неточностей у перекладі.

За даними Collins Dictionary, у 2019 році було зареєстровано лише 4000 випадків вживання слова *lockdown* (введення жорстких обмежень на подорожі, соціальну взаємодію та доступ до публічних місць), а у 2020 році зафіксовано понад 250 000 випадків його використання, а у відсотковому співвідношенні – це збільшення кількості вживань на 6000%, що й зробило «локдаун» словом 2020 року. Інші терміни, пов'язані з пандемією – *coronavirus*, *social distancing*, *self-isolate*, *key workers* (працівники критично важливої інфраструктури) та *furlough* (неоплачувана відпустка) – склали список з 10 топових слів 2020 року Словника Коллінза (Collins English Dictionary 12th Edition 2021).

За версією Оксфордського словника слово 2021 року – *vax* («вакцина») (Oxford English Dictionary 2020). Онлайн-словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» теж обрав слово «вакцина» словом 2021 року. Слово *vaccinated* зараз у багатьох випадках скорочують як *vaxxed*. Цікаво, що слово вже обростає регіональними ідіомами і сленгом. Наприклад, для слова «вакцинуватися» вже є популярні заміники: *get the shot* та *get the jab*.

Терміни на позначення соціальної ізоляції існували задовго до пандемії COVID-19, але з її початком стали більш поширеними. *Self-isolate* (самоізолюватися), *self-isolated* (самоізолюваний) та, наприклад, *shelter in place* (залишатися вдома, не виходити з дому та офіційний наказ, виданий під час надзвичайної ситуації, який наказує людям залишатися в приміщенні або будівлі, яку вони вже займають, і не залишати це місце без нагальної потреби) зазвучали по новому. Спочатку *shelter in place* означало пошук безпеки під час певної події (наприклад – обстрілу) чи стихійного явища. Зараз він використовується для позначення тривалого періоду соціальної ізоляції. Подібним чином, вираз *elbow bump* (удар ліктя/ліктем) еволюціонував від жесту, подібного до *high-five* (Дай п'ять) до його теперішнього значення – безпечний спосіб привітання (вимушена альтернатива рукоштовуванню).

У мові пандемії спостерігаються регіональні відмінності. Так, *self-isolate* вживається у Великобританії, тоді як у США користуються терміном *self-quarantine*. У США та Австралії широкоживаними є сленгове слово «Rona» або «rona» (корона) та усічення *quaz* (*quarantine*) і *sanny* (*sanitiser*).

Карантинні практики актуалізували проблему дискурсу, наприклад, як визначати публічні простори в умовах існування різних трактувань поняття

public places (громадських місць), з якими пов'язані обмеження на час карантину. Нові терміни з використанням відомих слів у новому контексті можуть призвести до нового значення як у випадку з виразом *social distancing*, коли в умовах соціального дистанціювання в ньому прочитується ідея чи заклик до десоціалізації. У корейському англомовному дискурсі набув нового значення вираз *medical facility*, який означав «медичний заклад», а під впливом ковідних обмежень набув значення «медичний заклад санаторного типу з жорсткою ізоляцією та суворим контролем за дотриманням протиепідемічних заходів» і відтепер вживається та сприймається лише так.

Спільною згодою членів організації «Репортери без кордонів» для уникнення деморалізуючого впливу інформації, наприклад, замість слів з негативною конотацією *horrible* (жахливий) чи *scary* (страшний) журналісти вживають їх більш нейтральні замітники: *uncertain times* (непевні часи), *unprecedented times* (безпрецедентні часи), *challenging time* (складний час), *extraordinary time* (надзвичайний час) тощо.

Потреба у забезпеченні процесу номінації нових явищ, подій, станів тощо призвела до появи лексико-фразеологічних новоутворень як результату нестандартного сполучення слів, словотворчого та семантичного варіювання, моделювання за зразком тощо, мобілізувала всі способи словотвору. В англійській мові, наприклад, з'явилися слова *covidiot* та *quarantini*. *Covidiot* – це людина в продуктовому магазині, яка не звертає уваги на «дистанціюючі» стрілки, надходить занадто близько і не носить маски, а *quarantini* – це коктейлі, якими насолоджуються у соціальній ізоляції чи на карантині.

Зміни у лексичному складі англійської мови та новоутворення, що з'явилися за період пандемії Covid-19, зафіксовано усіма словниковими виданнями. Oxford English Dictionary було доповнено 1) новими реєстровими словами, наприклад – *comorbidity* (лінійна афіксальна словотвірна модель: *co+morbidity*, значення – сукупність патологій), *zoom* (нелінійна модель словотвору, дієслово конвертовано від власної назви Zoom (назва інтернет-додатку для відео-конференцій, який став невід'ємною частиною дистанційного навчання чи роботи); 2) новими підпунктами, наприклад – *community spread* та *community transmission* (словникова стаття – *Community*) у значенні «інфікування у місцях скупчення людей»; 3) новими значеннями реєстрових слів, наприклад – *coronavirus*, спосіб словотвору – складення; 4) доповненнями на зразок *CFR* – кількість летальних випадків за конкретний проміжок часу. Пандемія COVID-19 створила свою значну частку нових термінів, які є сумішшю інших слів і потрапили до так званого «списку очікування». Вони включають складені слова *zoombombing* – від *zoom* та *bombing* (ситуація, коли незнайомці втручаються у відеоконференції), *doomscrolling* – від *doom* (приреченість) та *scrolling* (прокрутка), що означає перегляд на смартфоні тривожної інформації, пов'язаної з пандемією; слова-гібриди, що утворилися в результаті *blending* (злиття, зрощення): *infodemic* – від *information* та *pandemic*, що означає широку інформаційну кампанію, потік інформації, *maskne* – від *mask* та *acne* (висипи на шкірі, викликані носінням маски), уже згадувані *quarantini* – від *quarantine* і *martini* та *covidiot* від *COVID* та *idiot* і німецький

термін *hamsterkauf* (панічні закупівлі). Ця лексика складає певні труднощі, оскільки можливі розбіжності у точному перекладі чи тлумаченні наведених лексичних прикладів з огляду на відсутність зафіксованого перекладу і наявність лише опису явища, позначеного ними. Своєю чергою, це є викликом для фахівців, оскільки змушує звертатись до автентичних матеріалів для розуміння значень, випадків вживання та для добору адекватних лексичних відповідностей при перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

WHO: WHO Director-General's remarks at the media briefing on 2019-nCoV on 11 February 2020. Retrieved May 10, 2022 from <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-remarks-at-the-media-briefing-on-2019-ncov-on-11-february-2020>

Collins English Dictionary 12th Edition. Retrieved May 11, 2022 from <https://collins.co.uk/pages/reference-collins-english-dictionary>

Oxford English Dictionary: Updates to the OED. Retrieved May 10, 2022 from <https://public.oed.com/updates/new-words-list-july-2020/>

Євгенія Костик

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна)

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Пошуки нових підходів до навчання іноземної мови набувають актуального характеру серед інших важливих наукових досліджень, зокрема що стосується формування соціокультурної компетентності здобувачів вищої освіти під час вивчення іноземної мови.

Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що вказана проблема знайшла певне висвітлення у дослідженнях сучасних науковців. Заслужують на увагу наукові праці, що присвячені теоретичному та практичному обґрунтуванню соціокультурної компетенції та духовно-культурного розвитку здобувачів вищої освіти в процесі вивчення іноземної мови (В. Вертегел, Т. Колодько, Є. Костик, Т. Котченко, О. Ларіонова, В. Муромець, М. Писанко, В. Редько, В. Сергеева та ін.). Проте, недостатньо досліджено питання формування соціокультурної компетентності студентів під час вивчення іноземної мови на немовних факультетах у закладах вищої освіти.

Сьогодення вимагає від вищої школи підготовки не просто висококваліфікованих випускників, а фахівців із високим рівнем інтелектуального й духовного розвитку, національно свідомих громадян-патріотів, носіїв нових соціальних цінностей. Незалежно від професії, педагоги

повинні формувати та виховувати у майбутніх спеціалістів культурні та духовні цінності. Особливого значення ми надаємо тут іноземній мові, яку вивчають студенти всіх факультетів у кожному закладі вищої освіти.

Вивчення іноземної мови здобувачами нефілологічних факультетів повинне відповідати потребам міжнародного спілкування (комунікації). Адже, іноземна (англійська) мова посідає перше місце серед інших мов, що вивчаються в Європі та й в усьому світі загалом, і тому вона є важливим засобом комунікації.

Комунікація може бути ефективною лише за умови знання специфічних культурних чинників іноземної мови. Культурні цілі при вивченні іноземної мови досягаються не за рахунок відомих творів письменників, художників і музикантів, а спрямовані на знайомство зі способом життя, віросповіданнями, сприйняттям, зв'язками і громадськими установами. Мова відображує всі ці аспекти культури (Муромець 2008). Порівняння рідної культури з іноземними через різноманітність сприяє встановленню універсальної доцільності людського суспільства.

Кінцева практична освітня й розвиваюча мета навчання іноземної мови у закладі вищої освіти визначається як розвиток особистості педагога, який спроможний брати участь в іншомовному міжкультурному спілкуванні та навчати здобувачів шляхом формування соціальної компетентності й досвіду у сфері взаєморозуміння, толерантності, культурного розмаїття водночас із збереженням власних культурних надбань.

У сучасних умовах комунікативна культура практично незначуща, якщо вона не підкріплена високими духовними особистими якостями самого педагога, його моральною зрілістю. Мова – засіб спілкування з іншими людьми. Уміння володіти іноземною мовою розглядається не тільки як здобуття переваги з інструментальної точки зору, оскільки збільшуються можливості спілкування особистості, але як дійсне культурне й особисте її збагачення. Це означає, що гуманітаризація процесу засвоєння іноземної мови допоможе утвердити в свідомості та поведінці студентської молоді норми і правила загальнолюдської моралі, які базуються на загальнолюдських цінностях.

Формування загальнолюдських цінностей у процесі вивчення іноземної мови дозволяє використовувати культурологічний потенціал іноземної мови; задіяти комунікативний механізм освітнього процесу іноземної мови; спиратися на діалогічність сучасного навчання іноземної мови; урахувати психолого-педагогічні особливості студентської молоді, які вивчають іноземну мову, для підбору соціально-адаптованих методів і форм навчання; упроваджувати суб'єкт-суб'єктне навчання (Сергеева 2006) на основі духовно-культурних цінностей. Таким чином, на думку В. Вертегел, соціальне замовлення передбачає не тільки формування в тих, хто навчається, необхідних іншомовних навичок та вмінь, але й ознайомлення через мову з культурою країни, її традиціями, історією та сучасністю, що неможливе без висвітлення морально-духовних ідей певного суспільства на різних етапах його розвитку (Вертегел 2008, 299).

Сучасний викладач з іноземної мови у закладі вищої освіти повинен володіти професійними знаннями, які допоможуть виховувати духовні цінності в студентській молоді: основних положень загальнодержавної політики у галузі вузівської освіти, у тому числі з навчання іноземним мовам; системи мови та основних лінгвістичних і лінгводидактичних категорій, а також історії, культури, сучасних проблем країни, мова якої вивчається; основних закономірностей процесу навчання, у тому числі навчання іноземній мові, а також змісту й особливостей усіх компонентів цього процесу: цілей, методів, засобів тощо; психології особистості здобувача, сфер його інтересів і схильностей; змісту програми з навчання іноземним мовам; основних положень дидактико-методичної концепції, на основі якої побудований зміст підручника, що використовується у практичній діяльності; основні вимоги до рівня його професійної майстерності (Пархоменко 2007, 33-34).

Так як, на немовних факультетах не вивчається лінгвокраїнознавство, що вміщує в собі відомості про країну, мова якої вивчається та відбиває соціокультурний, духовно-особистісний компонент мовного матеріалу, то нам необхідно у процесі вивчення іноземної мови звертати особливу увагу на ознайомлення здобувачів нефілологічних факультетів з таким мовним аспектом.

Традиційно чимало уваги приділяється виховному наповненню викладання іноземної мови, підбираючи тексти мовою оригіналу певного змісту. Навчання іноземної мови на немовних факультетів становить певну проблему у перекладанні таких текстів, адже афоризми та фрази, які використовують іноземці, зокрема англійці у своїх творах є своєрідними. Проте, ми повинні ознайомити студентську молодь з їхніми традиціями, побутом тощо. Адже, духовні цінності, культура, звичаї та традиції кожного народу мають свої відмінності. Тобто, формування соціокультурної компетенції здобувачів повинно відбуватися не лише запам'ятовуванням розмовних фраз, але й текстовим матеріалом мовою оригіналу.

Соціокультурна компетентність, за визначенням Т. Колодько, розуміється як уміння людини усвідомлено застосовувати соціального і культурного контекстів країни мова, якої вивчається, у процесі іншомовного спілкування (Колодько 2005, 7). У англо-термінологічному словнику знаходимо більш ширше визначення цього поняття – знання культурних особливостей носіїв мови, їх звичок, традицій, норм поведінки й етикету та вміння розуміти комунікативну поведінку носіїв іноземної мови й адекватно використовувати набуті знання у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури (Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков 2001, 30).

Іншомовну соціокультурну компетенцію необхідно розглядати як цілісну систему, яка має взаємопов'язані структурні компоненти: країнознавчу (знання про народ, носія мови, його національний характер, особливості побуту, звичаї, традиції, культуру), лінгвокраїнознавчу (знання мовних одиниць, що включає в себе національно-культурний компонент семантики, відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій) і соціолінгвістичну компетенцію (знання особливостей

національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки, навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів) (Колодько 2005, 8). Зазначені компоненти соціокультурної компетенції тісно пов'язані культурним і соціальним контекстом. Тому, вивчення іноземної мови із врахуванням зазначених компонентів повинно здійснюватися комплексно.

Із вище зазначеного випливає, що формування соціокультурної компетенції у студентської молоді у процесі вивчення іноземної мови буде ефективним за умов оволодіння знаннями про культуру, історію, естетичні ідеї та ідеали країни, мова якої вивчається; залучення до діалогу культур; усвідомлення здобувачами суті мовних явищ, іншої системи світогляду; формування особистого ставлення до мови, історії, поглядів, культури, мистецтва, країни, мова якої вивчається, порівняння культури іноземної та рідної мови, виховання студентської молоді до самостійного вивчення та удосконалення іноземної мови.

Застосування нетрадиційних форм та засобів навчання у процесі вивчення іноземної мови буде лише стимулювати здобувачів вищої освіти до ознайомлення соціокультурних особливостей народу мова, якої вивчається. Зокрема, використовувати такі із них, як конкурси, олімпіади, змагання, конференції, зустрічі із іноземними представниками тощо. Щодо засобів навчання, то ми пропонуємо не обмежуватись лише підручником, можливість використання комп'ютерних технологій на сьогодні стає дедалі ширшим, аніж десять років тому (Редько 2002). Це дозволить здобувачам зацікавитись іноземною мовою та ознайомитись з культурним надбанням країни, мова якої вивчається.

Важливим аспектом у формуванні соціокультурної компетенції студентської молоді у процесі вивчення іноземної мови є підбір методів виховання. Враховуючи специфіку вивчення іноземної мови ми спираємося на такі методи виховання: методи впливу на свідому і підсвідому сфери особистості; методи організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки; методи стимулювання діяльності й поведінки; методи самовиховання (Карпенчук 2005, 113). Останній із них, на нашу думку, є основним щодо формування, як соціокультурних, так і духовних цінностей студентської молоді. Проте, якби педагог не намагався виховувати особистість на основі культурних та духовних цінностей нашого народу, без бажання самостійного пізнання неможливий процес виховання.

Важливе місце у системі формування соціокультурної компетентності в здобувачів займає засвоєння основних закономірностей процесу духовно-морального виховання (Костик 2010): єдність виховання і самовиховання (правильно організоване виховання, звичайно, стимулює самовиховання, відкриває шляхи до вдосконалення особистості); залежність результатів від способів організації суспільно-корисної діяльності здобувачів; залежність ефективності роботи від міри активності вихованців; залежності результатів виховання від характеру спілкування вихованців із оточуючими людьми; єдність і взаємозв'язок методів і засобів виховання.

Отже, з вище зазначеного можна зробити висновок, що формування соціокультурної компетентності в здобувачів вищої освіти доцільно забезпечувати шляхом залучення їх до спеціально організованої, духовно насиченої навчально-виховної та творчої суспільно значущої діяльності у процесі вивчення іноземної мови на немовних факультетах. При цьому вплив іншомовної комунікативної культури відіграє важливу роль у процесі формування духовності майбутніх вчителів, зокрема: формує культуру мови, знайомить із традиціями країни мови, яку вивчають, цінності іншого народу, безумовно збагачує здобувачів вищої освіти духовно та інтелектуально на заняттях з іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков (2001). Справочник / И. Л. Колесникова, А. О. Долгина. СПб. : Рус.-Балт. информ. центр «Блиц».

Вертегел, В. Л. (2008). Виховання естетичного смаку майбутніх правоохоронців у процесі вивчення іноземних мов. *Педагогіка, психологія і соціологія* (298-302). Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», Вип. 2 (133).

Карпенчук, С. Г. (2005). *Теорія і методика виховання*: навч. посіб. Київ : Вища школа.

Колодзько, Т. М. (2005). *Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах* [Автореф. дис. канд. пед. наук, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова].

Костик, Є. В. (2010). Формування духовних цінностей у студентської молоді у процесі вивчення іноземної мови. *Теоретична та дидактична філологія*. (161-171). Переяслав-Хмельницький : СКД, Вип. 8.

Муромець, В. Г. (2008). Формування толерантності майбутніх вчителів у контексті комунікативної культури. *Педагогіка, психологія і соціологія*. (278-279). Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», Вип. 2 (133).

Пархоменко, О. М. (2007). До питання оновлення парадигми виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка. *Педагогіка і психологія*. (28-34). № 1 (54).

Редько, В. Г. (2002). Професійна майстерність учителя іноземної мови у раціональному використанні підручника як ефективності навчального процесу. *Впровадження нових технологій та наукових розробок у викладання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах України*. (33-34). Запоріжжя : «Прем'єр».

Сергеева, В. Є. (2006). *Формування загальнолюдських цінностей у підлітків у процесі вивчення іноземних мов* [Автореф. канд. пед. наук, Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка].

Віра Свиридюк
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, методики викладання іноземних мов
й інформаційно-комунікаційних технологій
Київський національний лінгвістичний університет
(Київ, Україна)*

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Із стрімким науково-технічним розвитком суспільно-політичного життя навчання і вивчення іноземних мов і культур потребує розширення меж літературного нормативного стандарту іноземної мови, тому що не може задовольнити компетентного користувача мови на рівні C2 у німецькомовному просторі з одного боку як конкурентоспроможного фахівця, а з іншого – як викладача у відкритому глобалізованому суспільстві. Виникає потреба в ознайомленні із особливостями німецької мови, вивчення лінгвокультурних ознак на основі її плюрицентричного характеру, зокрема морфемно-синтаксичних явищ.

Звернемо увагу на те, що термін «національний стандарт» (Standardsprache) використовується як назва, що поєднує національні варіанти німецької мови у Німеччині, Австрії, Швейцарії та як позначення мови в цілому – сучасна німецька мова у Німеччині (Ходаковська 2018, 45). Майбутні викладачі повинні володіти не тільки німецькомовними навичками і вміннями з граматики для успішного міжкультурного спілкування у межах сучасної нормативної німецької мови, але й набути знань австрійського, швейцарського варіантів з метою усвідомлення коректного формулювання своєї думки відповідно до ситуації та розуміння сформульованої думки представників німецькомовних лінгвокультур.

Посилаючись на теоретичні джерела О. Білоуса, R. Muhr, B. Kellermeier-Rehbein, J. Koppensteiner і на власний досвід, наведемо приклади граматичних особливостей австрійського варіанту німецької мови, які закодифіковані у довідковій літературі, й можуть зустрічатися під час опрацювання німецькомовної інформації під час формування рецептивних і продуктивних навичок і вмінь міжкультурної компетентності.

Першою, на наш погляд, ознакою яка виокремлює відмінності між австрійським національним варіантом та нормативною німецькою мовою – це використання роду іменників, який ми ілюструємо через порівняння.

Австрійський варіант	Нормативна німецька мова
die Germ	der Germ
der Einser	die Eins
das E-Mail	die E-Mail
das SMS	die SMS
der Ritz	die Ritze
der Spalt	die Spalte
das Eck	die Ecke

Існує ряд іменників у австрійському варіанті, які утворюють множину за допомогою умлаута, наприк.: *der Kragen* – *die Kragen* (нім.мн.) – *die Krägen* (австр.мн.), *der Erlass* – *die Erlasse* (нім.мн.) – *die Erlässe* (австр.мн.). Привертає увагу комуніканта іншої лінгвокультури використання означеного артикля із особовими власними іменами, наприк.: *der Franz*, *der Müller*, що не є нормою у літературній німецькій мові.

Виокремлюють національну лінгвокультуру Австрії іменники із зменшувально-пестливим суфіксом *-el*, наприкл.: *das Würstel* (австр.) – *das Würstchen* (нім.). Варто звертати увагу на утворення складних іменників, які часто мають з'єднувальний компонент *-s*, наприк.: *der Fabriksbesitzer*; *die Aufnahmsprüfung*, на противагу німецькій мові – *der Fabrikbesitzer*; *die Auf-nah-me-prü-fung*.

Викликає інтерес до розуміння і використання прийменників у текстах-дискурсах представників австрійської лінгвокультури. Представлені для порівняння словосполучення унаочнюють різницю між двома національними варіантами і можуть бути зразками для набуття знань щодо міжкультурного аспекту у мовній компетентності.

Австрійський варіант	Нормативна німецька мова
auf Urlaub sein	in Urlaub sein
etw. auf die Seite legen	zur Seite legen
bei der Kassa zahlen	an der Kasse zahlen
unter der Woche	in der Woche
am falschen Fuß erwischen	auf dem falschen Fuß erwischen (зненацька)
um 1 Euro kaufen	für 1 Euro kaufen
sich zum Tisch setzen	sich an den Tisch setzen

Керування дієслів у німецькій мові є одним із критеріїв коректного використання мовних засобів як в усному, так і писемному мовленні. Австрійський варіант має власні особливості у порівнянні із німецьким, наприкл.: *vergessen auf etw.* (австр.) – *vergessen etw.* (нім.); *präsidieren Akk.* (австр.) – *präsidieren Dat.* (нім.). Часто можна зустріти у текстах із південних регіонів німецькомовного простору неперехідні дієслова *liegen, sitzen, stehen, hängen* у минулому часі Perfekt із допоміжним дієсловом *sein*, що не є нормою німецької мови, наприкл.: *Man ist gestanden* (австр.). – *Man hat gestanden* (нім.). Маркантною особливістю є й те, що простий минулий час Präteritum не використовується у повсякденному спілкуванні, натомість функціонує аналітична форма минулого часу Perfekt. Як вказують на те дослідники, у німецькій мові австрійського варіанту часто використовується на розмовно-побутовому рівні подвійний Perfekt, що виокремлює комунікативну поведінку австрійця, наприклад: *Er hat das Haus geputzt gehabt.* (R-Muhr 1995). Разом з цим, є необхідність підкреслити, що минулий час Plusquamperfekt використовується у мовленні обмежено, у той час, коли така часова форма є нормативним стандартом у німецькій мові та належить до активного граматичного матеріалу.

Таким чином, ілюструючи австрійський варіант німецької мови, ми представили граматичні явища, які часто зустрічаються у письмових і усних текстах засобів масової інформації та у підручниках (НМК), авторами яких є представники німецькомовних культур.

Розглянемо швейцарський варіант німецької мови, який також має ряд особливостей, які доречно враховувати під час розроблення і підготовки іншомовного навчального матеріалу, щоб студенти-магістранти могли уникнути певних труднощів під час сприйняття і розуміння німецькомовної інформації. Зауважимо, у національному швейцарському варіанті є такі граматичні явища, які ми уже окреслили у австрійському, зокрема дієслова постави тіла (*Körperhaltung*).

Слідом за Б. Келлермайєр-Ребайн виокремимо дієслова, які мають відмінність у керуванні, наприкл.: *sagen zu D. anfragen bei D.; läuten, rufen nach D.* (Kellermeier-Rehbein 2014).

Демінутивні форми іменників, наприкл.: *das Täfeli, das Meidli*, привертають увагу читача і співрозмовника іншої лінгвокультури, оскільки у нормативній німецькій мові функціонують зменшувально-пестливі суфікси – *-chen* і *-lein*.

Як особливість швейцарського варіанту дослідники виділяють утворення множини іменників із суфіксом *-ment*, наприкл.: *das Departement*, -e. У стандартній німецькій мові Швейцарії слова іншомовного походження із суфіксом *-ment* утворюють множину за допомогою закінчення -e. У літературній німецькій мові такі іменники у множині мають закінчення *-s*. (Kellermeier-Rehbein 2014, 116).

Варто звернути увагу і на той феномен швейцарського національного варіанту, що використання прийменників також має розбіжності із нормативною німецькою мовою. Помітною ознакою граматичного аспекту є

керування прийменників *dank, wegen, während* і т.д., після яких вживається давальний відмінок (Dativ) на противагу генитиву (Genitiv), наприк.: *statt mir*. У ряді словосполучень прийменники «*an*» і «*auf*» привертають увагу реципієнта, тому що згідно із нормативною німецькою мовою той, хто вчить німецьку мову, вивчає їх у іншій просторовій площині. Для прикладу наведемо деякі словосполучення у порівнянні з нормативною літературною німецькою мовою, а саме:

Швейцарський варіант	Нормативна німецька мова
an der Olympiade	bei der Olympiade
an die Sitzung mitbringen	zur Sitzung mitbringen
an der zentralen Lage	in zentraler Lage
auf dem Stadtgebiet	im Stadtgebiet
auf dem 1.September	zum 1.September

Як бачимо, національний варіант стандартної швейцарської німецької мови має свої граматичні особливості щодо використання прийменників, які повинні враховуватись майбутніми викладачами під час опрацювання іншомовної інформації, а також розроблення навчально-методичного матеріалу для використання його як під час педагогічної практики, так і у подальшій педагогічній діяльності. Мета його використання полягає щонайперше у ознайомленні і розмінні лінгвокультурних явищ у німецькомовному просторі та набуття знань щодо плюрицентричного характеру німецької мови. Крім того, майбутні викладачі вчать ся зіставляти літературну нормативну німецьку мову, яка є основою для оволодіння міжкультурною комунікативною компетентністю у закладах освіти, із національними варіантами, які обслуговують окремі нації у межах суверенних держав (Максименко 2009, 34).

Нормативна німецька мова Німеччини має також свої національні властивості, які полягають першочергово у визначенні роду іменників: *die Paprika, der Brösel*. Необхідно звернути увагу на те, що граматичні форми іменників австрійського варіанту мають ті ж самі властивості у південній Німеччині (Kellermeier-Rehbein 2014, 117). Більше прикладів проілюстровано нами вище у порівнянні з іншими двома національними варіантами німецької мови: австрійським і швейцарським.

Виокремлені національні мовні особливості німецької мови привертають нашу увагу до етнолінгвістичної культури, яка характеризує кожен із німецькомовних народів і висвітлює його світобачення. Разом з тим лінгвокультура спонукає комунікантів створювати умови для здійснення міжкультурної взаємодії і потребує тих лінгвістичних інструментів, які позитивно впливають на розбудову діалогічного контакту.

Погоджуємось із думкою К. Райнке та У. Хіршфельд щодо визнання національних варіантів німецької мови в освітньо-виховному процесі та слідом за Р. Мур стверджуємо, що літературна нормативна німецька мова повинна

використовуватись тими, хто її вивчає, у всьому німецькомовному просторі (Swyrydjuk 2018, 121). Звідси випливає, що в освітньому процесі необхідно установити рівновагу між активним пластом мовного матеріалу, основою якого є нормативна сучасна німецька мова у Німеччині, яка функціонує у всьому німецькомовному просторі, та пасивним, до якого входять національні варіанти і їх мовні і мовленнєві одиниці для сприйняття і розуміння реальності іншомовних культур в усному і писемному спілкуванні.

ЛІТЕРАТУРА

Білоус, О. М., Пянковська, І. В. (2021). *Національні варіанти німецької мови (у лінгвогеографічному, соціолінгвістичному, лінгвістичному аспектах) : Навч. посібник*. Київ: «Центр учбової літератури».

Кияк, Т. Р., Огуй, О. Д., Науменко, А. М. (2006). *Теорія та практика перекладу (німецька мова)*. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга.

Максименко, Н. А. (2009). Австрійський та швейцарський варіанти німецької літературної мови. *Наукові праці*. Том 119. Випуск 106, 31–35.

Ходаковська, Н. Г. (2018). Становлення і розвиток кодифікованої норми німецької мови. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science* 5 (9), Vol.2, 44–49.

Kellermeier-Rehbein, B. (2014). *Plurizentrik: Einführung in die nationalen Varietäten des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Koppensteiner, J. (2018). *Ein landeskundliches Lesebuch Österreich, 6, überarb. und aktual. Auflage*. Salzburg, Praesens Verlag.

Muhr, R. Schrod, R., Wiesinger, P. (Hrsg.) (1995). *Österreichisches Deutsch. Linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen*. öbv&hpt. Wien.

Swyrydjuk, V. (2018). Förderung der nationalen Varietäten der deutschen Sprache im DaF-Unterricht *Germanistik in der Ukraine* Jahrbuch (13), 119–125.

Svitlana Tanana

Candidate of Pedagogical Sciences,

Assistant Professor at the Department of Foreign Philology,

Translation and Teaching Methods

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

(Pereiaslav, Ukraine)

INNOVATION MEANS OF TEACHING IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHER-PHILOLOGISTS

The globalization and integration country, of world association and European community contributes of to the rapid growth of the role of quality education for the further development of society, and in accordance its intensive reform. Given this problem actualized improve the quality of process of preparation the future teachers,

including of future teachers of English for increase their competitiveness, it require of process to effective realization of competence approach. Effective deciding of these tasks possible for conditions by the improvement of educational content and its procedural-methodical using on innovation basis. The quality of professional preparation of future teachers depends of the content of modern education, it should include of full orientation on purchase by students' system the competencies and permanent by improving the mechanisms and their using in everyday practice (Tanana, 2020).

The educational process of today requires constant improvement, as there is a change of priorities and in social values: scientific and technological progress is increasingly recognized as a means of achieving the level of production that most closely meets the needs of constantly increasing human development of the spiritual wealth of the individual. Therefore, the current situation in the training of specialists requires a fundamental change in the strategy and tactics of teaching in higher education (Bahno Y. M., Serhiichuk O. M., Tanana S. M., Tkachenko L. V. 2021).

Over the last decade, interest in foreign language learning has increased significantly in our country, and the is that many faculties where foreign language is taught as a specialty and the long-term demand that these specialists use are a confirmation of this.

Innovations in methodology used in the educational process of higher institutions are connected with the new technologies. Interactive training as a new methodological approach to the foreign languages teaching gives a chance to solve communicative-cognitive tasks through foreign languages communication (Дубасенюк 2019).

The problem of using interactive methods of foreign language at the higher educational institutions were also studied by Blair R., Liakhovytiskii J., Berman I. Bim, Martinelli S., Konoplianyk L., Siutkina O., Shubin E., Stern H., Polat Ye., Tailor M., Shapran O., Tanana S. and others. The current contradiction between the growing requirements for the level of foreign language proficiency by specialists in different specialties and their real low level of knowledge, the inability to practically use a foreign language in the professional field proves the need to solve problematic issues in teaching a foreign language students of different specialties and explaining.

Innovations in the methodology used in the educational process of higher institutions are connected with the use of new technologies. Interactive training as a new methodological approach to the foreign languages teaching gives a chance to solve communicative-cognitive tasks through foreign language communication (Козак 2019). Interactive teaching is this kind of learning and cognition activity, which is realized in the form of a dialogue (student, teacher, student-student) with continuous modification of the learning content according to the analysis of activity of the subject of teaching. It is a condition of the use of interactive methods in the teaching process that almost all students participate in the learning process. The purpose of interactive methods in the process of learning a foreign language is to create of learning conditions in which all students' interaction with among ourselves.

Thus, in terms of methodology, the meaning of a category of interactive training will be considered as: a) dialogue training in the course of which interaction between a teacher and students occurs; b) training the purpose of which tackles linguistic, communicative and action tasks. Interactive training activity involves the organization and development of dialogue speech aimed at mutual understanding, interaction, solving of modern and general but significant tasks for everyl participants of the educational process (Richard 2017).

The main principles of cooperative learning within the interactive training system are:

1) positive interdependence – when each students performs his (her) job well, the group succeeds;

2) individual responsibility – when working together in a group each student has a different job;

3) equal participation – each student is given the same amount of time to speak or complete a task;

4) simultaneous interaction – when all students are involved at the same time (Cononelos & Oliva 2013).

In the process of dialogue training the students learn: to solve complex problems on the basis of analyzing the circumstances and corresponding information, to consider alternative views, to take well-considered decisions, to engage in discussions, to connect with different people.

It's necessary to organize of different forms of activity at the foreign language group that is individual, pair, and team. Among the most well-known form of pair and group work the following types should be mentioned: inside (outside) circles, brain storm, lines, jigsaw reading, think-pair-sharing, debating, and paired interviews and so on. e.g., reading is an activity jigsaw that involves splitting text into different parts or using different texts on the same text. The sections are given to different learners to read. They must communicate with each other in order to discover the whole message or different points of view on the subject (Blair R. 2019).

It needs to be noted that all types of interactive training mentioned above are efficient in case a problem is discussed as a whole as students have previous experience and ideas that they have gained earlier in their classes or during their lives private. In the process of carrying out work the teacher should take into account the fact that the topics to be discussed in class should not be limited or very narrow. One of the most common peculiarities of the interactive forms is those in which these types of training stimulate the student not only to express his or her own opinions but after some debate by them partners in the process of working to change the perspective (Гунько 2017).

The following advantages of interactive cooperative learning are determined:

- friendly atmosphere and relationships between learner are formed;
- learners have the opportunity to be more independent and self-confident; they are not afraid to make mistakes;
- it will help learners overcome problems of language barrier, confidence and fear of making mistakes;
- learners talking time is longer, it's good for communication;

- teacher doesn't dominate;
- a teacher has the opportunity to give each student the task. All learners are involved in the work;
- it is good for individual work;
- learners can use their background knowledge (Камінська).

The language is a social product, and as a form of existence of human intellectual activity it embraces all spheres of individual and social life. Perhaps one of the most essential pedagogical principles of language teaching is one that emphasizes the study of language in a cultural context. One of the main tasks of learning foreign languages is to delve into the culture of the peoples who are taught their language, into the system of their perception of the world. The language is the result of theoretical and practical activity of an individual and society. People's culture, the social conditions of life and the language are inseparably connected (Tanana 2021).

The project method requires special skills and training from the teacher. The role of teacher and student is changing significantly. Teachers should not only conduct classes in the form of lectures, but they need to be flexible, to an extent artistic, interesting, and interested in a subject. The teacher should always keep up with the times and give as much current information as possible and help students in mastering the subject. In the context of this method, students play a leading role, and the teacher is only a navigator on this huge ship sailing to knowledge (Новак 2019).

The interactive teaching methods give the foreign language teachers the possibility to master some new communicative methods of foreign language training. Strategy of innovative teaching implies: the change of knowledge, function and organization ways of creative process; emphasizing of social goals of teaching and personality development.

REFERENCES

Bahno, Y. M., Serhiichuk, O. M., Tanana, S. M., Tkachenko, L. V. Practice in the System of Training the Future Educator: *Opportunities and Advantages. Linguistics and Culture Review*, 5(S4), p. 311-326. <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS4.1583>.

Blair, R. (2019). *Innovation approaches to language teaching*. New York: Newbury House.

Celce-Murcia, M. (2017). *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Boston, MA: Heinle & Heinle.

Cononelos, T. & Oliva, M. (2013). Using computer networks to enhance foreign language/ culture education. *Foreign Language Annals*. 26(4), 527–534.

Dubaseniuk, O. A. (2011). Introduction of educational innovations in the system of higher education. *Innovations in higher education: problems, experience, prospects: monograph / ed. by P. Yu. Sauha*. Zhytomyr.

Formation of Linguistic Competence of a Foreign Teacher (On The Example of Language) In The System of Lifelong Learning By: Khomenko, O., Buhiniska, T., Terleska, L., Hladkoskol, L., Tanana, S. *Laplage Em Revista*, v.7 n. Extra-C (2021): May/Aug. *Conhecimento científico: certezas e incertezas*, p. 518-527.

Hunko, N. A. (2014). *Suchasne informatsiino-osvitnie seredovyshche yak faktor udoskonalennia profesiyno-pedahohichnoi pidhotovky maybutnoho vykladacha* [Modern information and educational environment as a factor in improving the professional and pedagogical training of future teachers]. *Naukovi zapysky TNPU. Serii: Pedagogika – Scientific notes of TNPU. Series: Pedagogy*, 3, 43-48.

Kaminska, A. V. *Formuvannia hotovnosti maibutnikh vykladachiv do innovatsiinoi diialnosti u vyshchomu navchalnomu zakladi* [Formation of readiness of future teachers for innovative activity in a higher educational institution]. Retrieved May 7, 2022, from <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11kavvz.pdf>.

Khmelnyska, O. S., Bahno, Y. M., Serhiichuk, O. M., Tanana, S. M., Tkachenko L. V. (2021). *Features of Pedagogical Practice in the Process of Professional Training of a Future Teacher*. Geintec. Gestao, Inovacao e Tecnologias. P. 2049-2065.

Kozak, L. V. (2012). *Innovatsiine navchannia yak osnova rozvytku innovatsiinoi osobystosti maibutnoho vykladacha* [Innovative teaching as a basis for the development of innovative personality of the future teacher] *Rozvytok osobystosti v umovakh transformatsiinoho suspilstva: materialy Mizhnarodnoi nauk.-prakt. Konfer. (13 hrudnia 2012 r.).* [Development of personality in the conditions of transformational society: materials of the International scientific-practical. Conference (December 13, 2012)]. Kyiv.

Novak, O. M. (2019). *Vykorystannia metodu proektiv u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh vykladachiv profesiynoi osvity (okhorony pratsi) u pedahohitsi profesiinoi osvity* [Using the project method in professional training of future lecture in professional education (occupational safety and health) through the course on pedagogy of higher education]. *Suspilstvo. Dokument. Komunikatsiia – Society. Document. Communication*, 6/2, 151-170.

Richards, Jack C. & Rodgers, Theodore S. (2017). *Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis*. Cambridge; London Cambridge University Press. VIII, 171 p. (Cambridge language teaching library).

Tanana, S. M. (2017). Psychological peculiarities the development of professional competence in future teachers of higher school in process of professional preparation. *Psycholinguistics: collection of scientific works by SHEE «Pereiaslav-Khmelnyskyi state pedagogical university named after Hryhoriy Skovoroda»*. Pereiaslav-Khmelnyskyi: FOP Dombrovska Ya. M. Vol. 20 (1). 190-197.

Tanana, S. (2020). Modern aspects of innovation teaching of foreign language in the establishment of higher educational. *VIII International Science Group «Modern problems in science»*. Prague, Czech Republic. 2020. 547-551.

Tanana, S.M. (2021). Implementation of innovation teaching means of foreign language as a guarantee of effective of professional training of future teachers-philologists. *Innovation pedagogics*. Vol. 32. T. 2, 199-203.

Tsiguleva, O. V. (2014). Foreign languages as a tool of development professional mobility of a future specialist. *International Journal of Multidisciplinary Thought*. Volume 04. Number 02. Copyright by University Publications. net. P. 89-95.

Wynn, M. J. (2016). Creative Teaching Strategies: A Resource Book for K-8. Teaching Method Series. Delmar Publisher.

Наталія Сердюк

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Наталія Мойсіяха

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна)

АНГЛІЙСЬКІ ІДІОМАТИЧНІ ОДИНИЦІ У ЗАРУБІЖНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Ідіоми є дуже важливим критерієм рівня володіння будь-якої мови, оскільки в них відбито багатовікову історію народу, своєрідність його культури та побуту, національний характер, тому кожний здобувач вищої філологічної освіти має розуміти базові ідіоматичні одиниці та вміти вдало використовувати їх у іншомовній комунікації, а педагог – пояснити їх природу та специфіку, навчити доречно оперувати ними в усному та писемному мовленні.

Питання ідіоматики переважно досліджуються в рамках фразеології: У. Вайнрайх, Ф. Вуд, В. Коллінз, О. Кунін, А. Назарян, В. Телія, Ф. Фаузхольдер, Ч. Хоккет, У. Чейф, М. Шанський та ін. Проте ідіоматика як самостійна дисципліна досі не є сформованою та повністю дослідженою. Методи навчання ідіоматичних одиниць були предметом розвідок таких українських учених, як Т. Вознюк, Ю. Сокальська, та зарубіжних, W. Rizq, X. Li, J. I. Liontas та інших, але питання англійських ідіоматичних одиниць у зарубіжній лінгводидактиці ще не є достатньо висвітленим.

Звісно, ідіоматичні одиниці не є простими у вивченні, оскільки вони позначають не те, що власне собою представляють і називають, тому вміле володіння ними допоможе здобувачу не лише зрозуміти англomовну культуру та налагодити іншомовну комунікацію, а й безпосередньо нівелювати можливі труднощі та проблеми у спілкуванні, що витікають з неправильного розуміння їх значення та можуть бути певною перешкодою у взаєморозумінні. Звідси, з огляду на популярність щоденного застосування англійських ідіом носіями мови, важливою їх роллю у англomовній картині світу, різницю між поверхневим і реальним значеннями таких одиниць, їх недостатнім дослідженням у лінгводидактики, вважаємо, що питання закордонного досвіду методики їх навчання є цікавим і актуальним.

Проблеми сутності англійських ідіом та їх навчання є завжди відкритими через постійну появу нових одиниць, різне їх тлумачення та переклад тощо. Навіть, власне поняття «ідіома» («idiom») в англійській лінгвістиці має цілий ряд синонімів, серед яких «locution», «parlance», «patois», «phrase», «vernacular»,

«colloquialism», «expression», «idiosyncrasy», «localism», «provincialism», «set phrase», «street talk», «vernacularism» (<https://www.thesaurus.com/browse/idioms>), або такі як: «idiomatic expression», «hellenism», «fixed expression», «multi-word item», «usual collocation», «stable collocation», «fixed collocation», «metaphorical collocation», «phraseological unit», а також і українські відповідники типу «ідіоматична одиниця», «ідіоматичний вираз», «фразеологізм», «фразеологічна одиниця/єдність», «фразеологічне зрощення/сполучення» тощо. Недостатньо уваги приділяється в українській освіті питанням методики навчання і викладання англійських ідіом, підходам до їх вивчення, що спонукає звернутися до відповідного досвіду за кордоном.

На сьогодні у зарубіжній методиці навчання іноземних мов існують різноманітні методи, які застосовуються для навчання англійських ідіом. Серед них переважно виділяють *традиційний метод* (навчання ідіом у контексті) та *концептуально-метафоричний метод* (навчання ідіом після отримання певних знань про їх зміст).

Згідно з думкою прихильника традиційного методу навчання ідіоматичних одиниць Дж. Ліонтаса, контекст може ефективно підсилити розуміння, вивчення і викладання ідіом та ідіоматичних виразів, а от його відсутність створює перешкоди для цього (Liontas 2003, 288).

У рамках методу викладання ідіом у контексті існують дві конкуруючі точки зору, а саме: 1) викладання ідіоматичних одиниць з розширеним контекстом, 2) викладання ідіоматичних одиниць із обмеженим контекстом. На нашу думку, підхід, заснований на розширеному контексті, має бути домінуючим над іншим, з обмеженим контекстом, оскільки більший обсяг контексту/контекстів навколо певної ідіоми дає більше можливостей здобувачеві дійти правильної думки щодо її змісту. Звідси, розширений контекст, наприклад оповідання, може бути більш ефективним у вивченні ідіом ніж просто ознайомлення зі значеннями цих одиниць, адже, навіть, нову лексику легше вивчити з контексту, аніж заучувати її значення.

Ці дві точки зору як два підтипи традиційного методу до викладання англійських ідіом, В.М. Різк називає як явний (експліцитний/explicit) – метод на основі розширеного контексту – і неявний (імпліцитний/implicit) метод – метод на основі обмеженого контексту (Rizq 2015). За результатами проведеного науковцем експерименту було визначено учасниками найкращі види діяльності з вивчення ідіом – говоріння, аудіювання та заняття з вивчення культури; було зазначено, що 20% респондентів переконані, що імпліцитний метод краще, інші 20% – що, навпаки, експліцитний кращий, а 60% вважають більш корисним і ефективним саме поєднання цих двох методів (Rizq 2015, 27). Повністю поділяємо ці дані й одержаний висновок.

За концептуально-метафоричним методом, викладання англійських ідіом здійснюється за допомогою концептуальної метафори, яка передбачає пояснення, розуміння і опис одного, яке є у формі іншого. Не дивлячись на те, що метафора як важливий виражальний засіб у письмовому та усному мовленні здається складною для використання, вона може дійсно полегшити розуміння і вживання ідіом, оскільки допомагає висловити здобувачам власні думки,

переконання, погляди, ідеї, та емоції так, як це робить власне носій мови.

Для застосування концептуальних метафор у викладанні ідіом Х. Лі (Li 2010, 209) запропонував три аспекти, які слід враховувати:

1) необхідно розвивати метафоричну компетентність самих педагогів, тому що вони є реалізаторами теорії концептуальної метафори;

2) розвивати метафоричну обізнаність здобувачів;

3) культурний фон (різні релігії та культури, місце проживання, тощо), який безпосередньо впливає на добір метафор, точніше на «метафоричний спосіб думок» (Li 2010, 209).

На нашу думку, для ефективного застосування концептуальних метафор у викладанні англійських ідіом також потрібно враховувати знання природи метафори, рівень володіння здобувачами англійською мовою, особливості їх вікового розвитку, їх потреби, інтереси та вподобання тощо, а також досвід власне педагога.

За Ю. Сокальською, у процесі ознайомлення з ідіоматичними висловлюваннями можна використовувати різноманітні способи семантизації: перекладні (однослівний переклад, багатослівний переклад, пофразовий переклад, тлумачення значення або пояснення ідіоми рідною мовою) та безперекладні (наочна семантизація – демонстрація малюнків, картин, жестів; мовна семантизація – за допомогою контексту, ілюстративного речення, зіставлення однієї ідіоми з іншою відомою раніше; дефініція – опис значення фразеологічного виразу за допомогою уже відомих слів) (Сокальська 2019, 17).

Вознюк Т. стверджує, що основним типом вправ є рецептивно-репродуктивні та продуктивні умовно-комунікативні вправи, в яких студент сприймає зразок мовлення і виконує з ним певні дії (в усній або письмовій формі) згідно створеної ситуації мовлення, виконуючи такі види вправ: імітація фразеологічних одиниць; лаконічні відповіді на альтернативні запитання викладача; підстановка у зразок мовлення; завершення зразка мовлення; розширення зразка мовлення; відповіді на інші типи запитань; самостійне вживання фразеологічної одиниці у фразі, реченні; об'єднання зразка мовлення у понадфразові єдності – діалогічну та монологічну; урок презентація на основі певного фразеологічного матеріалу; складання діалогів з заміною даних виразів на ідіоматичні; пояснення значення словосполучення, не називаючи його; складання із запропонованих літер ідіоми за заданою темою; розповідь про історію виникнення ідіоми; письмові завдання-міркування, які мають на меті розкриття та передачу змісту тієї чи іншої ідіоми; написання листа другу, використовуючи вивчені ідіоми; написання тестових завдань з багато кількісним вибором; виконання навчальних кросвордів (Вознюк 2017, 41-42).

Отже, у зарубіжній лінгводидактиці для навчання англійських ідіом застосовують два методи: 1) традиційний метод (навчання ідіом у контексті), що поділяється на експліцитний і імпліцитний, одночасне використання яких вважається найбільш ефективним; 2) концептуально-метафоричний метод (навчання ідіом після отримання певних знань про їх зміст). Увага також звернена на різноманітні способи семантизації та основні типи вправ для викладання англійських ідіом.

Перспективами дослідження є переклад англійських ідіоматичних одиниць емоційно-чуттєвої сфери людини.

ЛІТЕРАТУРА

Вознюк, Т. М. (2017) Методика вивчення англійських ідіом студентами закладів вищої освіти. *Молодий вчений*. № 2. 39-42.

Сокальська, Ю. О. (2019). Методичні прийоми для вивчення ідіом англійської мови. *Молодий вчений*. № 1 (65). 115-119.

Liontas, J. I. (2003). *Killing two birds with one stone: Understanding Spanish VP idioms in and out of context*. *Hispania*, 86(2), 289-301.

Li, X. (2010). Conceptual metaphor theory and teaching of English and Chinese idioms. *Journal of Language Teaching and Research*, 1, 206-210.

Rizq, W. M. (2015). Teaching English Idioms to L2 Learners: ESL Teachers' Perspective. *Culminating Projects in English*. 19.

Samani, E. R., & Hashemian, M. (2012). The effect of conceptual metaphors on learning idioms by l2 learners. *International Journal of English Linguistics*, 2(1), 249.

Тетяна Швець

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Україна)

ОВОЛОДІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМИ РЕАЛІЯМИ – ШЛЯХ ДО ДОСЯГНЕННЯ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ У ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Активізація процесу міжкультурної комунікації, зумовлена специфікою глобалізаційних та інтеграційних перетворень сьогодення, породила потребу у фахівцях, здатних забезпечити успішність міжкультурної взаємодії. У зв'язку з цим, увага освітян зосереджена на підготовці висококваліфікованих спеціалістів у галузі перекладу та іноземних мов, спроможних забезпечити успішність цього процесу. Проте знання лише однієї мови без обізнаності з особливостями історичного, економічного та культурного розвитку народу-носія певної іноземної мови недостатньо для забезпечення ефективної міжкультурної комунікації.

Кожна комунікативна ситуація, соціальні та особистісні взаємини між учасниками контактування, час і місце зустрічі певним чином впливають на процес міжкультурної взаємодії. Приналежність людей до різних культур також здійснює свій вплив на ефективність процесу міжкультурної комунікації. Встановлено, що комунікативна поведінка людей, приналежних до різних типів культур, відзначається певними відмінностями, що можуть спричинити непорозуміння між її учасниками.

Міжкультурну комунікацію окреслюють як процес взаємодії представників різних народів, мов і культур, які усвідомлюють національну специфіку світосприйняття свого співрозмовника і спроможні подолати міжкультурні відмінності у стилі контактування завдяки використанню відповідних ситуації комунікативних стратегій і тактик для досягнення поставленої комунікативної мети.

Виходячи з викладеного, успішна реалізація процесу міжкультурної комунікації потребує знання культурних відмінностей партнера з комунікації, тобто сукупності духовних, історичних і соціальних особливостей розвитку його країни та народу, а саме: його традиційної та звичаєвої культури, вірувань, моральних цінностей і норм, особливостей поведінки, побуту, умов життя тощо.

На позначення специфічних рис свого історичного, економічного, духовного та соціального розвитку народи світу послуговуються лексемами, що не мають відповідників у мовах інших народів світу. Такі лексеми називають реаліями, оскільки у їх змісті наявний традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, відсутньої в інших мовах.

У наукових працях виокремлюють два підходи до тлумачення цього терміну:

- реалія – предмет як поняття, явище, що властиве історії, культурі, способу життя того чи іншого народу і не властиве іншому народу;
- реалія – слово, тобто мовні одиниці, що позначають явища, предмети і поняття відсутні у рідній мові студента, а також прислів'я, афоризми і фразеологізми.

Вартою уваги вважаємо точку зору дослідників, які розглядають реалії не просто як особливі предмети об'єктивної реальності, а як специфічні референти – елементи об'єктивної реальності, відображені у свідомості, тобто предмети думки, з якими співвіднесений поданий мовний відповідник.

На сьогодні існує кілька дефініцій реалії, що засвідчує актуальність їх дослідження. У межах цієї розвідки за основу взяте визначення реалії болгарськими науковцями С. Влаховим та С. Флорином, які вважають ними «слова або словосполучення на позначення об'єктів, характерних для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу та невластиві для іншого, що є носіями національного або історичного колориту та не мають точних відповідників у інших мовах» (Влахов, Флорин 2009, 47).

З огляду на специфіку слів-реалій кожного народу світу, їх ще називають національними реаліями. Національні реалії належать до, так званих, неперекладних елементів, якими представники інших мов і культур можуть послуговуватися у процесі міжкультурної взаємодії. Вони є елементами національної системи понять, існуючими у межах явищ та об'єктів народу-творця.

Згідно з існуючими класифікаціями, до національних реалій відносять:

- географічні назви: *le Pas-de-Calais, Dunquerque, Paris, l'Ile de la Cité*;
- назви об'єктів, що викликають культурно-історичні асоціації: *l'hôtel des Invalides, l'Arc de Triomphe, Notre-Dame de Paris, le Louvre*;

- назви художніх творів: *Le Rouge et le Noir, Les Misérables, Madame Bovary, Voyage au bout de la nuit*;
- назви витворів мистецтва: *Le Serment des Horaces, Le couronnement de la Vierge, La Liberté guidant le peuple, Impression, soleil levant*;
- назви історичних фактів і подій у житті народу-творця: *la guerre de Cent Ans, le 14 Juillet, la Bataille de Verdun, l'Armistice*;
- назви державних органів та установ: *le Quai d'Orsay, les Chemins de Fer Français, le Ministère de la culture*.

У зв'язку з викладеним вище, процес підготовки фахівців із іноземних мов та перекладачів повинен бути тісно пов'язаним із оволодінням національними реаліями країн, мови яких вони вивчають. Опанування національними реаліями спричинює певні труднощі їх засвоєння. Із цією метою при семантизації лексичних одиниць, що належать до національних реалій певної країни, і не мають еквівалентів у рідній мові студентів, доцільним буде використання комп'ютера, який одночасно здатний презентувати зображення реалії, її дефініцію, а також аудіо- і відеосупровід.

Ефективним також буде використання навчальних програм, призначених для:

- введення й активізації нового лексичного матеріалу;
- навчання різних видів мовленнєвої діяльності з цим матеріалом;
- знайомства з країною, мова якої вивчається, у ході оволодіння лексичними одиницями;
- контролю рівня засвоєння лексичного матеріалу.

Такі мультимедійні програми, що синтезують звуковий супровід, відео зображення і тексти, дозволяють використовувати усі види наочності в рамках однієї програми і формувати у студентів відповідні знання, навички і вміння.

Однією з сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що позитивно впливають на процес оволодіння національними реаліями, є навчальні віртуальні тури, в основі яких лежать дидактичні принципи наочності, доступності та науковості.

Навчальний віртуальний тур – це мультимедійний спосіб подання оточуючого людину простору, який дозволяє здійснювати захоплюючі віртуальні подорожі та створює у глядача повну ілюзію присутності, оскільки наділений рисами інтерактивності. Він ґрунтується на технології послідовного об'єднання панорамних фотографій, яка дозволяє взаємодіяти із зображенням, надаючи студенту можливість змінювати його, створювати спеціальні переходи та візуально переміщатися між зображуваними об'єктами під час екскурсії.

Перед проведенням навчального віртуального туру необхідно провести підготовчу роботу, у ході якої студенти дізнаються про тему майбутньої подорожі та ознайомлюються з новими лексичними одиницями-національними реаліями, що будуть використовуватися у процесі віртуальної мандрівки.

Закріплення цієї лексики можна провести у ході виконання групи лексичних вправ, серед яких вправи на:

- відтворення цих одиниць у словосполученнях, реченнях;

- переклад слів-реалій з іноземної мови на українську та з української на іноземну;
- відповіді на запитання викладача з використанням щойно засвоєної лексики;
- введення нового лексичного матеріалу у міні розповідь тощо.

У процесі оволодіння лексичними одиницями – національними реаліями звернення до навчальних віртуальних турів уможливорює не тільки презентацію нових лексичних одиниць та засвоєння їх вимови, а й їх первинну автоматизацію та стильову доречність їх використання у практичній діяльності.

Беручи до уваги необхідність подальшого використання засвоєних національних реалій у процесі міжкультурної комунікації, після закінчення навчального віртуального туру доцільно організувати обговорення побаченого і почутого з тим, щоб студенти використали у власному мовленні нові лексичні одиниці. Для цього можна запропонувати їм взяти участь у навчальних ситуаціях, пов'язаних з темою навчального віртуального туру.

Використання навчальних віртуальних турів у процесі підготовки майбутніх фахівців із іноземних мов і перекладачів здатне забезпечити не лише високий рівень оволодіння іноземною мовою, а й підвищити інтелектуальний рівень студентів з огляду на опрацювання ними автентичних аудіо- та відеоматеріалів. Зазначені матеріали долучають студентів до культурної спадщини народу-носія мови, шляхом віртуального відвідання будь-якого регіону країни, мову якої вони вивчають, ознайомлення з роботою державних установ, з видатними місцями країни, архітектурними пам'ятками, історичним минулим тощо.

Засвоєння лексем на позначення національних реалій сприятиме поглибленню знань студентів в галузі культурних відмінностей партнерів із комунікації, що знайде своє відображення в адекватності їхньої мовленнєвої і соціальної поведінки в іншомовному середовищі, сприятиме покращенню взаєморозуміння між представниками різних країн, досягненню взаєморозуміння у ході міжкультурної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

Влахов, С. И., Флорин, С. П. (2009). *Непереводимое в переводе*. Москва: Валент.

**МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

9 червня 2022 року

(Переяслав, Україна)

Комп'ютерна верстка і дизайн –
Є.В. Костик, Л.П. Летюча, Н.В. Швець, Н.В. Борисова, Т.В. Заболотна

Упорядковано на кафедрі іноземної філології,
перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

**© Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, 2022**